

**MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI
EGYETEM**

**A SZÁMVITELI BESZÁMOLÓK
MINŐSÉGÉNEK FEJLESZTÉSI
LEHETŐSÉGEI A KÖNYVVIZSGÁLAT
SZABÁLYOZÁSÁN KERESZTÜL**

DOI: 10.54598/000610

Tóth Gábor

Gödöllő

2021

A doktori iskola

megnevezése: Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Gazdaság- és Regionális Tudományi Doktori Iskola

tudományága: Gazdálkodás és Szervezéstudományi

vezetője: **Prof. Dr. H.c. Popp József**
egyetemi tanár, az MTA levelező tagja,
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Gazdaságtudományi Intézet

Témavezetők: **Vajna Istvánné Dr. Tangl Anita**
egyetemi docens, PhD
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Üzleti Szabályozás és Információmenedzsment Intézet

Dr. habil. Széles Zsuzsanna
intézetvezető egyetemi docens, PhD
Budapesti Metropolitan Egyetem
Gazdaságtudományi Intézet

egyetemi docens, PhD
Soproni Egyetem, Lámfalussy Sándor
Közgazdaságtudományi Kar
Pénzügyi és Számviteli Intézet

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

„A tudományos kutatás a pontosabb igazságok, nem pedig "az" igazság keresése.”

(Ellen J. Langer professzor, Harvard Egyetem)

TARTALOMJEGYZÉK

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	3
1. BEVEZETÉS	5
2. CÉLKITŰZÉSEK	7
3. IRODALMI ÁTTEKINTÉS	11
3.1. A számviteli beszámolók minőségének megragadása	11
3.1.1. A számviteli beszámolás célja, szerepe.....	12
3.1.2. A számviteli alapelvek, a minőség sarokkövei	13
3.1.3. A terminológia bemutatása.....	18
3.1.4. A számviteli minőség mérését szolgáló módszerek bemutatása	20
3.1.4.1. Diszkrecionális elhatárolások.....	20
3.1.4.2. Eredmény menedzsment	23
3.1.4.3. Egyéb módszerek	29
3.2. A számviteli beszámolók minőségét befolyásoló tényezők	33
3.2.1. Számviteli szabályozás.....	34
3.2.2. Általános ösztönzők	35
3.2.2.1. Adórendszer	35
3.2.2.2. Tulajdonosi struktúra, vezetői ösztönző rendszerek	40
3.2.2.3. Méret, növekedés	43
3.2.2.4. Eladósodottság, pénzügyi helyzet	45
3.2.3. Könyvvizsgálathoz kapcsolódó ösztönzők.....	46
3.2.3.1. A könyvvizsgálat szabályozása	46
3.2.3.2. A könyvvizsgálat díja.....	48
3.2.3.3. Könyvvizsgálói szolgáltatások mellett nyújtott egyéb szolgáltatások	53
3.2.3.4. Könyvvizsgálók rotációja, könyvvizsgálói megbízás hossza.....	57
3.2.3.5. A könyvvizsgálat ellátásáért felelős cég, személy jellemzői	60
3.3. Az irodalmi áttekintés összefoglaló értékelése	63
4. ANYAG ÉS MÓDSZER.....	65
4.1. A módszertan felépítésének folyamata	65
4.2. Az eredmények kiértékelésének folyamata.....	65
4.3. Az egyedi módszerek implementálása	66
4.3.1. A diszkrecionális elhatárolások elemzése (M1).....	66
4.3.2. Az eredmény változékonyságának elemzése (M2)	66
4.3.3. A veszteségek időbeni kimutatásának elemzése (M3).....	67
4.3.4. Alacsony összegű nyereségre való törekvés elemzése (M4)	68
4.3.5. Saját változó elemzése (M5)	68
4.3.6. Benford-eloszláshoz való illeszkedés elemzése (M6).....	70
4.4. Az elemzéshez használt egyedi módszerek számviteli alapelvekhez rendelése	72
4.5. A minta tervezése	73
4.5.1. Az elemzéshez szükséges adatok, változók	73
4.5.2. Szelekciós feltételek.....	76
5. EREDMÉNYEK ÉS AZOK MEGBESZÉLÉSE.....	79
5.1. A könyvvizsgálói díjak növekedésének hatása	79
5.2. A könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatások hatása	91
5.3. A könyvvizsgálói megbízás hosszának hatása	100
5.4. A könyvvizsgálók rotációjának hatása	108
5.5. Big4 könyvvizsgáló vállalkozások hatása.....	116
6. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.....	127
7. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK	131
8. ÖSSZEFOGLALÁS	133
7. SUMMARY	137

MELLÉKLETEK.....	139
M1. Irodalomjegyzék.....	139
M2. Táblázatok jegyzéke.....	152
M3. Ábrák jegyzéke.....	154
M4. Az elemzéshez használt adatfajl elérhetősége.....	155
M5. PWC „Paying taxes 2020” elemzés releváns eredményei.....	156
M6. Vizsgálati adatlapok az egyedi módszerek modellbe való beillesztéséhez.....	157
M7. A kutatáshoz megrendelt mérlegadatok.....	176
M8. A kutatáshoz megrendelt eredménykimutatás adatok.....	176
M9. Az elemzésbe bevont cégek alapadatai.....	177
M10. Alacsony besorolási képességű modellekhez tartozó klasszifikációs táblázatok.....	187

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE¹

AGAAP	Australian Generally Accepted Accounting Principles, Ausztráliában általánosan elfogadott számviteli szabályok
BÉT	Budapesti Értéktőzsde
Big4	Big4, a PWC, KPMG, Deloitte és EY könyvvizsgáló cégek együttes megnevezése
CEM	Cosmetic earnings management, "kozmetikai célú" eredmény menedzsment
CEO	Chief Executive Officer, vezérigazgató
COC	Cost of capital, tőkeköltség
DC	Debt covenants, szerződés mely pénzügyi nehézség esetén a tulajdonosok egyes jogait a hitelezőkre ruházza át
DPH	Deep pockets hypothesis, „mély zsebek” hipotézis
EM	Earnings management, eredmény menedzsment
EQ	Earnings quality, eredmény minőség
EU	Európai Unió
FASB	Financial Accounting Standards Board, Pénzügyi Számviteli Standardalkotó Tanács
GCO	Going-concern modified opinion, a vállalkozás folytatásával kapcsolatban korlátozott könyvvizsgálói vélemény
GDP	Gross Domestic Product, Bruttó Hazai Termék
IAS	International Accounting Standards, Nemzetközi Számviteli Standardok
ICAEW	Institute of Chartered Accountants in England and Wales, Angliai és Wales-i Könyvvizsgáló Intézet
IESBA	International Ethics Standards Board for Accountants, Könyvvizsgálók Nemzetközi Etikai Tanácsa
IFAC	International Federation of Accountants, Nemzetközi Könyvvizsgálói Szövetség
IFRS	International Financial Reporting Standards, Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok
ISA	International Standards on Auditing, Nemzetközi Könyvvizsgálói Standardok
Kkt.	2007. évi LXXV. törvény a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről
KKV tv.	2004. évi XXXIV. törvény a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról
MI	Mesterséges intelligencia
MKVK	Magyar Könyvvizsgálói Kamara
MSZST	Magyar Számviteli Standard Testület
MWO	Material weakness opinion, belső kontrollrendszerek lényeges elégtelenségéről szóló könyvvizsgálói vélemény
OECD	The Organisation for Economic Co-operation and Development, Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet
OSZB	Országos Számviteli Bizottság
PM	Pénzügyminisztérium
RH	Reputation hypothesis, „jó hírnév” hipotézis
SET	Standard Előkészítő Testület
SÉT	Standard Értelmező Testület
SOX	2002. évi Sarbanes-Oxley törvény
Sztv.	2000. évi C. törvény a számvitelről
US	United States Generally Accepted Accounting Principles, az Amerikai Egyesült
GAAP	Államokban általánosan elfogadott számviteli szabályok

¹ A jegyzék az egyenletekben szereplő változókat nem tartalmazza

1. BEVEZETÉS

A piacgazdaság megfelelő működéséhez elengedhetetlen, hogy a piaci szereplők számára szükséges információk megfelelő időben és minőségben rendelkezésre álljanak. Ennek érdekében alkotta az Országgyűlés a 2000. évi C. törvényt a Számvitelről (a továbbiakban: Sztv.), mely törvényi szinten határozza meg a beszámolás kereteit (tartalmi, minőségi elvárások, határidők, stb.) de önmagában nem képes – ahogy egyetlen számviteli szabályozás sem – determinálni a közzétett számviteli beszámolók minőségét.

A számviteli beszámolók minősége általában akkor kerül előtérbe, amikor valamilyen vállalati botrány következtében egyes befektetői csoportok vagy egyéb érdekhordozók nagyobb kárt szenvednek el. Ilyenkor társadalmi elvárás, hogy a szabályozók intézkedjenek annak érdekében, hogy ilyen esetek többet ne fordulhassanak elő. Hiába a gyorsan adott válaszok, számviteli csalások, vállalati botránnyok mindig voltak és nagy valószínűséggel a jövőben is elő fognak fordulni. Nem mindegy viszont, hogy a botránnytól felfűtött közhangulatban milyen gyors törvénymódosítások kerülnek benyújtásra, elfogadásra. Egy meggondolatlan, vagy nem kellően megalapozott változtatás rosszabb esetben nem csak nem javít a helyzeten, hanem amellet, hogy jelentős adminisztratív költségeket okoz (mind a módosítás, mind a végrehajtás), a számviteli beszámolók minőségének csökkenését is eredményezheti. Jogos elvárás, hogy feltárára kerüljenek azok a tényezők, melyek a számviteli beszámolók minőségét befolyásolják. Amennyiben ezeket a faktorokat meghatározzuk, képesek lehetünk olyan intézkedésekre, melyek, ha nem is szüntetik meg teljes mértékben a visszaéléseket, jelentősen növelhetik a számviteli beszámolók minőségét. Ahogy ezt a szakirodalmi áttekintés során bemutatom, a számviteli minőség befolyásoló tényezőinek meghatározásakor nem alkalmazható benchmarking, nem elegendő, ha megnézzük, hogy egy jobban szabályozott országban, hogyan rendezik a kérdést és lemásoljuk azt. Előfordulhat, hogy egy olyan intézkedés, ami bizonyos körülmények között minőségjavulást eredményezett, az egy másik helyzetben annak ellenkezőjéhez, a számviteli beszámolók minőségének romlásához vezet.

A számviteli minőséget vizsgáló kutatások rengeteg tényező, tényező-csoport hatását vizsgálják, melyek közül én a könyvvizsgálat, a könyvvizsgálathoz kapcsolódó faktorok vizsgálatát választottam. Ennek több oka is van. Egyrészt a könyvvizsgálók azok, akik sok esetben a számviteli botránnyokat követően elszenvetői a piacok bizalmát visszanyerni szándékozó szabályozók intézkedéseinek.² Ez nem biztos, hogy helyénvaló. Az eredmények segíthetnek eldönteni ezt a kérdést is. Másrészt a könyvvizsgálati munka körülményei, a kapcsolódó szabályozások segítségével alakíthatók, így megfelelő eredmények esetén végrehajtható javaslatok kerülhetnek megfogalmazásra. Így a kutatás hasznos lehet, mind a szabályozók, mind az egyéb piaci szereplők számára.

² Lásd pl.: a „Quaestor botrány”-t követő intézkedéseket

2. CÉLKITŰZÉSEK

A disszertációm alapját képező kutatás kezdetén megfogalmaztam egy axiómát, melyből kiindulva építettem fel a kutatás koncepcióját.

A1: *A számviteli beszámolók minősége javítható a könyvvizsgálat szabályozásának fejlesztésével.*

A fenti megállapítást nem nehéz elfogadni, azonban annak beazonosítása, hogy a könyvvizsgálat szabályozásának mely területét és hogyan kell ahhoz módosítani, hogy a számviteli beszámolók minősége valóban növekedjen, már jóval összetettebb feladat. E kérdések megválaszolásához az alábbi célkitűzések kerültek meghatározásra, melyek révén az alapprobléma is megoldásra kerül.

C1: *A számviteli minőség megragadása.*

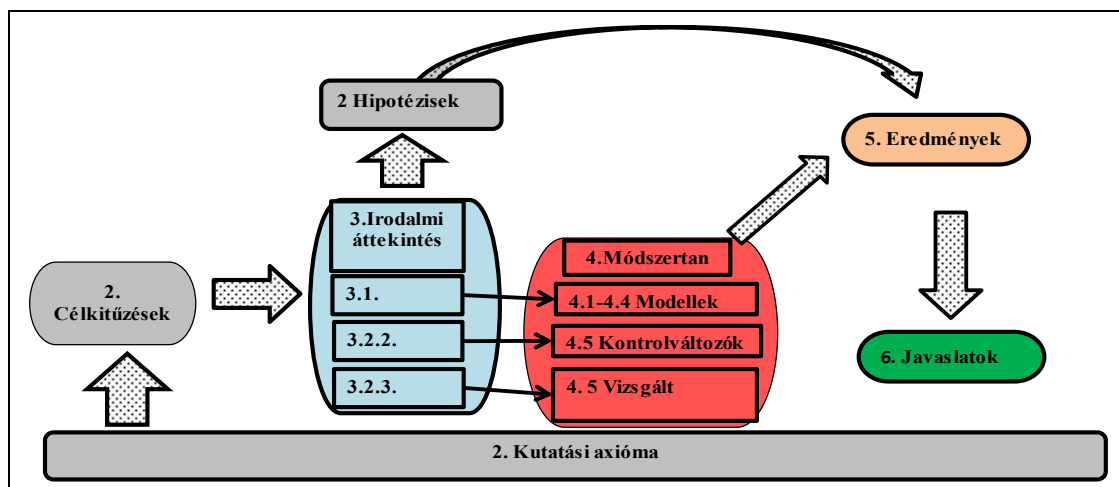
Az első célkitűzésem szükséges ahhoz, hogy a problémakört vizsgálni tudjam. Be fogom mutatni, hogy mit takar a számviteli beszámolók minősége a nemzetközi szakirodalom alapján és azt, hogy mindez hogyan értelmezhető az Sztv. alá tartozó számviteli beszámolókra vonatkozóan. E cél elérése a szakirodalmi áttekintés keretei között lehetséges, a disszertáció alapjait e cél teljesítésével tudom lerakni.

C2: *A számviteli minőség mérési lehetőségeinek feltárása, kiemelt figyelemmel a magyarországi beszámolókra való alkalmazhatóságra.*

A számviteli beszámolók minőségének mérése nem egységes. Számos megközelítés és módszertan létezik, melyek áttekintése elengedhetetlen ahhoz, hogy a megfelelő módszertan felépítésre kerülhessen. A célkitűzés teljesítése során átfogó képet fogok alkotni a korábbi kutatásban használt módszerekről. E cél elérése a szakirodalmi áttekintés során valósítható meg és a módszertan felépítésének alapját jelenti.

C3: *A számviteli minőség mérése során figyelembe veendő hatótényezők azonosítása.*

A számviteli minőség egyes befolyásoló tényezőinek elemzése során az egyéb hatótényezők kiszűrése elengedhetetlen. Ehhez meg kell határozni azokat a tényezőket, melyeket eliminálni szükséges. A célkitűzés a szakirodalmi áttekintés segítségével, a korábbi kutatások során használt kontrollváltozók megismerésén, majd a releváns tényezők magyarországi helyzetének bemutatásán keresztül valósítható meg.

1. ábra: A kutatási axiómától a javaslatok megtételéig vezető út

Forrás: saját szerkesztés

Az 1. sz. ábrán látható a kutatási axiómától a javaslatok megtételéig vezető út rövid áttekintése, a disszertáció alfejezeteinek feltüntetésével.

C4: *A számviteli minőséget befolyásoló, könyvvizsgálathoz kapcsolódó hatótényezők feltárása.*

A kutatás során a vizsgálandó hatótényezők kiválasztásának fontos lépése annak azonosítása, hogy a nemzetközi szakirodalom alapján melyek azok a könyvvizsgálathoz kapcsolódó tényezők, melyek szabályozása a számviteli beszámolók minőségének növekedését eredményezhetik. A hipotézisek jelen célkitűzés megvalósítása során beazonosított tényezőkkel kapcsolatban kerülnek megfogalmazásra.

C5: *A könyvvizsgálati szabályozásra vonatkozó vagy egyéb, a számviteli beszámolók minőségének növekedését elősegítő javaslattételek megfogalmazása.*

Az ötödik célkitűzés teljesítésével a kutatás fő eredménytermékét állítom elő. Amennyiben az eredmények olyan összefüggéseket támasztanak alá, melyek mentén a szabályozás alakítható, úgy a szabályozók felé javaslatot készítek, amiben megfogalmazom, hogy milyen módosítást, módosításokat javaslok, vagy éppenséggel milyen módosításokat nem javaslok végrehajtani a számviteli beszámolók minőségének növelése érdekében. Ezen felül, az eredmények függvényében egyéb javaslatokat is megfogalmazok, melyek elősegíthetik a kutatási eredmények tényleges hasznosulását.

A kutatás végére olyan eredményekkel gazdagítom a szakirodalmat, melyek számos érintett számára hasznos információt hordoznak magukban. Az eredmények alkalmazhatóak lehetnek a törvényhozók, szabályozók számára. A szabályozási környezet alakítása során figyelembe vehetik a korábban fel nem tárt összefüggéseket. Elkerülhetik olyan költséges törvénymódosítások végrehajtását, melyek hasznai elmaradnak az elvárttól. Ezen felül a kutatás eredményei többlet információt adhatnak a számviteli beszámolók külső és belső felhasználóinak egyaránt. A kockázatelemzők, befektetők, a tulajdonosok és egyéb érintettek megalapozottabb következtetések levonására lehetnek képesek, ha a könyvvizsgálat szabályozásának és a számviteli beszámolók minőségének kapcsolata a jelenleginél mélyebben feltérképezésre kerül. Végül, de nem utolsó sorban a számviteli beszámolók minőségével foglalkozó kutatók számára is hasznosíthatóak lehetnek az eredmények, jövőbeli kutatások alapját jelenthetik, vagy a már meglévő eredményeik értelmezésében nyújthatnak segítséget.

A kutatás hipotézisei a következők.

H1: *A könyvvizsgálati díj növekedése a számviteli beszámolók minőségének növekedését eredményezi a könyvvizsgálati díj növekedésének évében.*

A könyvvizsgálat egy szolgáltatás, melyet a beszámolót közzétevő cég vesz igénybe. Amennyiben a tulajdonosok és/vagy a menedzsment érdekei azt kívánják, hogy a vállalat pénzügyi kimutatásai megbízható és valós képet mutassanak a vállalkozás vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetéről, úgy hajlandóak többlet áldozni a könyvvizsgálatra. A hipotézisem szerint valóban megéri többlet fizetni a könyvvizsgálatért, mivel a növekvő könyvvizsgálati díjak magasabb minőségű könyvvizsgálati szolgáltatást jelentenek, ami a számviteli beszámolók minőségének növekedését eredményezi.

H2: *A könyvvizsgáló által a könyvvizsgálói szolgáltatások mellett, a könyvvizsgált ügyfelek részére nyújtott egyéb szolgáltatások nyújtása nem vezet a számviteli beszámolók minőségének romlásához.*

A könyvvizsgálói szolgáltatások mellett nyújtott egyéb szolgáltatásokkal kapcsolatban azt tartom érdemesnek vizsgálni, hogy az ront-e a számviteli beszámolók minőségén vagy sem. Azt, hogy

javít-e kevésbé tartom releváns kérdésnek. Egy szabályozással kapcsolatos javaslat megtétele a cél, ami az egyéb szolgáltatások igénybevételének korlátozását vagy annak jelenlegi szabályok menti engedélyezését jelenti. Az egyéb szolgáltatások kötelező előírása túlságosan nagy változást jelentene, mind a magyarországi mind a nemzetközi előírásokhoz viszonyítva, így az nem opció. A könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatások részben csökkenthetik a könyvvizsgálat hatékonyságát, mivel a szolgáltatásokért járó ellenérték miatt sérülhet a könyvvizsgáló függetlensége. Hipotézisem szerint viszont ezzel egyidejűleg ezek a szolgáltatások növelik a könyvvizsgálat hatékonyságát, mivel a könyvvizsgáló cég a tanácsadói szolgáltatások nyújtása során jobban megismeri a gazdálkodót, nagyobb valószínűséggel képes feltárni a lényeges hibás állításokat. A két hatás együttes eredményeként az egyéb szolgáltatások igénybe vétele feltételezésem szerint nem ront a számviteli beszámolók minőségén.

H3: *Nem csökkenti a számviteli beszámoló minőségét, ha több mint 10 éve ugyanazt a könyvvizsgáló céget alkalmazza a beszámolót közzétevő vállalkozás.*

A hármas számú hipotézis során is szabályozói oldalról közelítem meg a kérdést. A közérdeklődésre számot tartó vállalkozások 10 évente kötelező könyvvizsgáló rotációt kénytelenek végrehajtani. Hipotézisem szerint ez nem feltétlenül kifizetődő, hiszen a könyvvizsgálói megbízatás hosszának növekedésével a könyvvizsgáló jobban megismeri a vállalkozást, így hatékonyabb könyvvizsgálat lefolytatására lehet képes.

H4: *A könyvvizsgáló cégek rotációja nem növeli a számviteli beszámolók minőségét.*

Feltételezésem szerint – a hármas hipotézissel analóg módon – a könyvvizsgáló rotáció sem növeli a számviteli minőséget, hisz megszakítja a könyvvizsgáló tanulási folyamatát, csökkentve ezzel a könyvvizsgálat hatékonyságát.

H5: *A Big4 könyvvizsgáló cégek által végzett könyvvizsgálat magasabb minőségű számviteli beszámolókat eredményez.*

Feltevéselem szerint a Big4 könyvvizsgáló cégek magasabb minőségű könyvvizsgálatot nyújtanak a többi könyvvizsgálóhoz viszonyítva, ami a számviteli beszámolók minőségének növekedését eredményezi.

3. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

3.1. A számviteli beszámolók minőségének megragadása

A számviteli beszámolók minősége nem egzakt fogalom, nem közvetlenül megfigyelhető tulajdonság, méréséhez becslésekre, absztrakcióra van szükség. Ennek köszönhetően a számviteli beszámolók minőségének vizsgálatára több megközelítés is létezik, történjen az elméleti vagy gyakorlati oldalról. Ha a kutatók nem is deklarálják, az általuk használt módszertanból visszavezethető, hogy az adott kutatások során miképp közelítették meg a beszámolók minőségét. Egyes kutatók olyan módszereket alkalmaztak, melyek inkább a felhasználók szemszögéből vizsgálják a kérdést (pl.: a közzétett adatok értékrelevanciája, LIU et al. (2011), ELBAKRY et al. (2017), UWUIGBE et al. (2017)), míg mások által használt modellek inkább a szabályozásoknak való megfelelést képesek mérni (pl.: a diszkracionális elhatárolások használatának vizsgálata, BOUCHARREB et al. (2014), FIELDS et al. (2018), CHOWDHURY et al. (2018)), de vannak olyan kutatások is ahol a használt módszertan hatóköre nem szétválasztható, olyan tulajdonságot mér, ami egyaránt fontos a felhasználók számára és a szabályozás szempontjából (pl.: a csődmodellek használata a számviteli beszámolók minőségének összehasonlítására, BODLE et al. (2016)). Ideális esetben minden módszer a harmadik csoportba tartozna, ha a szabályozásnak való megfelelés és a felhasználók elvárásai teljes mértékben fednék egymást. Véleményem szerint, ez az állapot csupán utópia.

A jelenlegi helyzet nem csupán a szabályozás kiküszöbölhető hibáiból fakad, hanem abból is, hogy a felhasználók különböző csoportjainak eltérő az információigénye, eltérő elvárásai vannak, melyek kielégítése egy időben nem lehetséges, objektív érdekellentét áll fenn. Bármely irányból is közelítsünk, fontosnak tartom, hogy a kutatás kezdetén meghatározzuk, mit értünk a számviteli beszámolók minőségén, értelmezésünket mire alapozzuk, illetve a kutatás során használt módszertan miképp illeszkedik ehhez az elméleti keretrendszerhez. Számos a témában született publikáció kihagyja a fenti lépéseket, vagy csupán utalás szintjén foglalkoznak a témával, esetleg a korábbi kutatásokban használt módszertanokat alkalmazva teljesítettnek tekintik az elméleti megalapozottságot (pl.: CHRISTENSEN et al. (2015), BODLE et al. (2016)). Az elemzés során használt módszertan természetesen megmutatja, hogy hogyan értelmezi az adott kutató a számviteli beszámolók minőségét, azonban az egyértelműség és az adott környezetre való alkalmazhatóság bemutatásának és vizsgálatának szükségessége miatt ennek a lépésnek a kihagyását nem tartom követendő példának.

A kutatásom során a minőséget a szabályozásnak való megfelelés irányából közelítem meg. Konkrétan az Sztv., azon belül is az Sztv.-ben meghatározott számviteli alapelveknek (a továbbiakban: számviteli alapelvek) való megfelelést, meg nem felelést vizsgálom. A számviteli beszámolók összeállítása és közzététele törvényi kötelezettség Magyarországon, ebből, illetve a fent említett felhasználói érdekellentétekből kifolyólag, azok minősége leginkább ahhoz kapcsolható, hogy mennyiben felelnek meg a velük szemben támasztott törvényi követelményeknek. A törvényi kötelezettségen belül a számviteli alapelveknek való megfelelés vizsgálatát a számviteli alapelvek minőségi keretrendszerként való funkcionálása alapozta meg. A témakör vizsgálata során tehát a jogszabályi előírásoknak való megfelelés jelenti a megfelelő minőséget és nem a felhasználók, vagy azok egy részének elvárásai. Képzeljük el azt a szélsőséges esetet, amikor a beszámolók minden tekintetben megfelelnek az előírásoknak, azonban a felhasználók számára nem nyújtanak hasznos információkat, számukra értéktelenek. Ebben az esetben a beszámolók - szabályozás szerint – megfelelő minőségűek, azonban a szabályozás, amin a számviteli beszámolási rendszer alapszik nem funkcionál megfelelően. Ennek vizsgálata már egy másik kutatási területet jelent. A fent ismertetett megközelítésnek megfelelően a következő alfejezetben a számviteli beszámolás szabályozás szerinti célja és a számviteli alapelvek, mint a beszámolók minőségi jellemzői kerülnek áttekintésre.

3.1.1. A számviteli beszámolás célja, szerepe

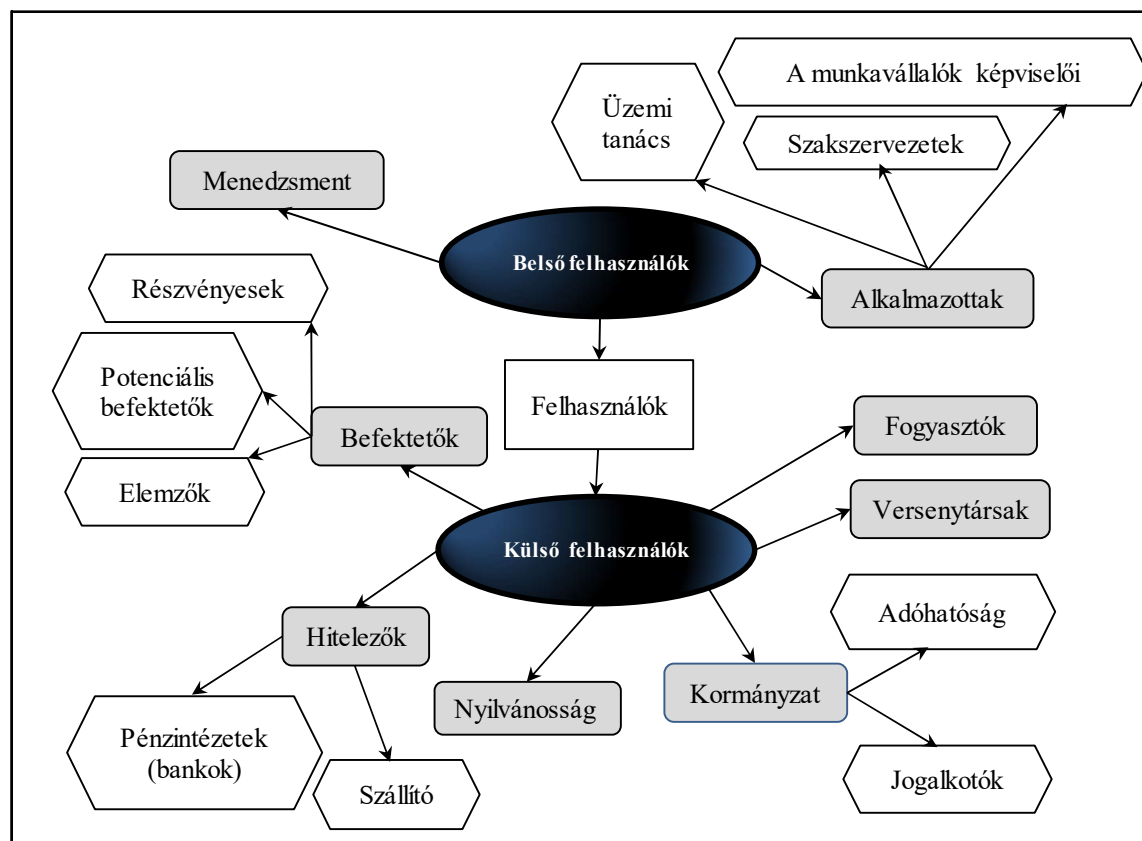
A számviteli beszámolók minőségének értelmezése előtt fontos megismerni, hogy mi célból készülnek a számviteli beszámolók, milyen szerepet szánunk neki a jog- és standardalkotók. Mindezt a beszámolók előállításának szabályait tartalmazó szabályozás szövegében is célszerű feltüntetni, hogy a beszámolók összeállítói és felhasználói számára is egyértelmű legyen ezeknek a kimutatásoknak a rendeltetése, ne alakulhasson ki elvárasi rés a számviteli beszámolók tartalmával, funkciójával kapcsolatban. Magyarországon jelenleg az Sztv. fekteti le – törvényi szinten – a könyvvizeléssel és beszámoló készítéssel kapcsolatos szabályokat. Napjainkban azonban világszerte három fő – részben eltérő szemléletű – számviteli rendszer hatása érvényesül a számviteli szabályozásokban, US GAAP, az IFRS-ek és a nemzeti számviteli előírások (SIKLÓSI - VERESS 2011). Ennek megfelelően jelen fejezetben is, a számviteli beszámolás céljának bemutatásakor röviden kitérek a magyar szabályozás értelmezése mellett, a nemzeti szabályozást befolyásoló IFRS-ekben és US GAAP-ben foglaltakra is.

Az egyes felhasználói csoportok eltérő információigénnyel bírnak. A hitelintézeteknek például kiemelten fontos, hogy a kihelyezett hitelek biztonságban legyenek, várható-e nem teljesítés, vagy esetleg a vállalkozási tevékenység befejezése, amennyiben igen, van-e elég fedezet a hitel összegére. Ezzel szemben a versenytársak számára inkább a vállalkozás teljesítménye az, ami hasznos információt jelent (STOLOWY-LEBAS 2006). A fenti példa jól szemlélteti, hogy a számviteli szabályozásnak, – a szakmai kérdésekkel párhuzamosan – sokféle érdek összeegyeztetését is kezelnie kell (TÓTH 2010). RIAHI-BELKAOUI (2004) felhívja a figyelmet a tényre, hogy a számviteli beszámoló a vállalkozás, annak számviteli szakemberei és a beszámoló felhasználói közötti interakció eredménye. E három csoport érdekeinek szembenállása alapvető körülmény a beszámoló összeállítása során. A gazdálkodó szervezetek beszámoltatásának hasznaiból minden piaci szereplő a lehető legnagyobb mértékben szeretne részesülni, ami a szereplők közötti elkerülhetetlen érdekellentétekhez vezet. Ennek az ellentétnek a feloldása a piactudományi rendszerekben általában független szakmai szervezetekre hárul, segítségükkel a szabályozók képesek lehetnek szereplő semleges beszámolási rendszert kialakítani (RÓTH et al. 2017).

Az Sztv. célja többek között meghatározni a hatálya alá tartozók beszámolási kötelezettségeit és a beszámoló összeállítása, könyvek vezetése során alkalmazandó alapelveket, az ezekre épített szabályokat (RÓTH et al. 2008). A törvény bevezetője megfogalmaz egy alapgondolatot, ami kijelöli a törvény és egyben a Magyarországon működő számviteli beszámolás által elérendő célt. Az Sztv. szerint a „piactudomány működéséhez nélkülözhetetlen, hogy a piac szereplői számára hozzáférhetően, döntéseik megalapozása érdekében mind a vállalkozók, mind a nem nyereségorientált szervezetek, valamint az egyéb gazdálkodást folytató szervezetek vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről és azok alakulásáról objektív információk álljanak rendelkezésre.” Már az előszóából kiderül, hogy a törvény összhangban van az Európai Közösségnek e jogterületre vonatkozó irányelveivel, figyelemmel van a nemzetközi számviteli elvekre.

Erre az összhangra nem csak ennek egyértelmű kijelentése utal, hanem az is, hogy az első bekezdésben megfogalmazott alapgondolatban az IFRS-ek és az US GAAP általános célú pénzügyi kimutatásaival azonosan, kiemelt érdekhordozót meg nem nevezve állapítja meg a számviteli beszámolás által elérendő eredményt és a törvény további részeiben sem határoz meg ilyet. Az Sztv. a piaci szereplőket, az IFRS-ek (LAKATOS et al. 2018) és az US GAAP (FASB 2018) a tágran értelmezett hitelezőket (jelenlegi és potenciális befektetők, hitelezők és szállítók) jelöli a pénzügyi információk elsődleges címzettjeként. Az IFRS-ek (LAKATOS et al. 2018) és az US GAAP keretelvei (FASB 2018) szerint a pénzügyi beszámolás célja, hogy hasznos információkkal lássa el az érdekhordozókat. Bár KARDOS et al. (p:14, 2016a) szerint a pénzügyi

számvitel középpontjában „a külső érdekhordozók igényeit kielégítő általános célú információk szolgáltatása áll” az egyaránt pénzügyi számvitelt szabályozó Sztv., IFRS és US GAAP sem szűkíti a felhasználók körét a külső érdekhordozókra, függetlenül attól, hogy a nemzetközi szabályozás kiemelt címzettjei külső felhasználóknak minősülnek. A belső felhasználók jelenlétét, azok információigényét jól szemlélteti a pénzügyi számvitel adatainak potenciális felhasználóit bemutató 2. ábra.

2. ábra: A számviteli beszámoló felhasználói

Forrás: STOLOWY-LEBAS (2006)

Elmondható tehát, hogy a beszámoló mind az Sztv. mind az IFRS mind az US GAAP esetében általános célú felhasználásra készülnek, céljuk hasznos információk szolgáltatása a felhasználók részére. Amennyiben a számviteli beszámolás képes elérni a fent említett célt, hatékony eszközt jelenthet az információs aszimmetria csökkentésében.

3.1.2. A számviteli alapelvek, a minőség sarokkövei

A számvitelelméletben különböző kifejezésekkel jelölik a számviteli beszámolással kapcsolatban megfogalmazott elvárásokat, alapvetéseket. WOLK et. al (2008) megemlíti többek között posztulátumok (postulates), axiómák (axioms), feltételezések (assumptions), doktrínák (doctrines), konvenciók (conventions), kikötések (constraints), alapelvek (principles) és standardok (standards) használatát.³ Ahogy, arra KOVÁCS (2013) is felhívja a figyelmet, az alapelv és a minőségi jellemző az angolszász számviteli rendszerekben nem egymás szinonimái, azonban a magyar szóhasználatban az Sztv. előírásaiban megfogalmazott számviteli alapelvek azok, melyek a minőségi jellemzőknek megfelelnek.

A rendszerváltás óta nem sok változás volt a magyarországi szabályozáshoz kapcsolódó számviteli alapelvekben – leszámítva az 1997. január 1.-től hatályba lépő három alapelvet, melyek: a

³ KOVÁCS (2013) fordítását alapul véve

lényegesség elve, a tartalom elsődlegessége a formával szemben, költség-haszon összevetésének elve – inkább hangsúly eltolódásnak lehettünk tanúi (VARGA 2009). Az újrakodifikált Sztv.-ben az óvatosság elvétől a valódiság elve irányába történt elmozdulás (TÓTH 2010). Az Sztv. a 15-16. §-ban határozza meg a számviteli alapelveket, melyeket már a könyvvezetés során is figyelembe kell venni (2000. évi C. törvény.12§.(2)), azoktól csak az Sztv.-ben meghatározott módon lehet eltérni. (2000. évi C. törvény.14§.(2)) Az IFRS-ek és az US GAAP keretelveiben meghatározott mögöttes feltételezések és minőségi jellemzők szigorú alá-főlé rendeltségi viszonyba sorolva kerülnek bemutatásra, ezzel szemben az Sztv. nem állítja hierarchiába az egyes számviteli alapelveket, azok azonban tartalmuknál fogva csoportosíthatók különféle szempontok alapján. UMENHOFFER (2011), SIKLÓSI - VERESS (2011) és RÓTH et al. (2017) a számviteli alapelveket négy csoportba osztva mutatta be. Külön csoportként került meghatározásra a vállalkozás folytatásának elve, a többi alapelv pedig a tartalmi, kiegészítő és formai elvek csoportokba kerültek.

A fent említett számviteli alapelveken kívül vannak a törvényben nem nevesített, magyar számviteli beszámolóval szemben megfogalmazott számviteli alapelvek is. RÓTH et al. (2013) például a realizációs elvet és a tárgyilagosságot említi, míg KOVÁCS (2013) az időszerűséget, a semlegességet, a megbízhatóságot és a helyállóságot hozza fel alapelvként elfogadható példának, míg a RÓTH et al. (2013) által említett realizációs elvet és a tárgyilagosságot nem tartja az alapszabvány rendszerébe illeszthető számviteli alapelvnak. Véleménye szerint azok inkább az értékeléssel kapcsolatosak. Tekintve, hogy az Sztv.-ben nem nevesített alapelvekkel kapcsolatban nincs teljes egyetértés, és hogy a minőséget a szabályozásnak való megfelelés szempontjából közelítem, ezek részletes bemutatásától és elemzés során történő figyelembe vételétől eltekintek.

Disszertációm szempontjából nélkülözhetetlen információ, hogy az adott számviteli alapelv valóban minőségi jellemzőként értelmezendő-e vagy sem, így az alapelvek ebből a szempontból kerülnek vizsgálatra, bemutatásra. Ehhez segítséget nyújt az alapelv definícióján és a szakirodalomban található értelmezések feldolgozásán felül az IFRS-ek és az US GAAP minőségi jellemzőinek a számviteli alapelvekhez való hozzárendelése is, mely több korábbi PhD értekezésben is – pl.: LAKATOS (2009), MADARASINÉ (2009) – részletesen kifejtésre került. Az IFRS-ek és az US GAAP minőségi jellemzőinek és mögöttes feltételezéseinek hierarchiáját külön nem mutatom be, arra az egyes számviteli alapelvek vizsgálata során fogok utalni, hiszen az adott jellemző hierarchiában elfoglalt helye is hasznos információt szolgáltat a jellemző minőségi mivoltáról. Amennyiben a fenti források is alátámasztják, hogy a vizsgált alapelv minőségi tulajdonságot ír le, úgy azt az elemzés további részében akként fogom kezelni.

Az Sztv.-ben elsőként megjelenő számviteli alapelv a vállalkozás folytatásának elve. Mint azt láthattuk, külön csoportként jelent meg a számviteli alapelvek csoportosításakor, úgy értelmezhető, mint a többi alapelv megvalósulásához szükséges előfeltétel. Az alapelv definíciója szerint: „A beszámoló elkészítésekor és a könyvvezetés során abból kell kiindulni, hogy a gazdálkodó a belátható jövőben is fenn tudja tartani működését, folytatni tudja tevékenységét, nem várható a működés beszüntetése vagy bármilyen okból történő jelentős csökkenése”. (2000. évi C. törvény. 15. § (1)) A törvényi meghatározás – alapelv jellegének köszönhetően – nem tartalmaz konkrétan kijelölt időintervallumot, helyette a „belátható jövőn belül” szófordulatot használja, aminek értelmezése vitára adhat okot. A beszámolók közzétételének törvényi határideje az üzleti év mérlegfordulónapját követő ötödik hónap utolsó napja (Sztv.153.§.(1)), így véleményem szerint a belátható jövőnek minimum két, de inkább három évet fel kellene ölelnie. Ezzel szemben például LADÓ (2009), összhangban a Pénzügyi kimutatások prezentálása c. standard (IAS1) és az 570-es Témaszámú Nemzetközi Könyvvizsgálati Standard: A Vállalkozás Folytatása (ISA570) előírásaival, a beszámoló fordulónapjától számított minimum 12 hónapot említi és a gyakorlatban is ez az elfogadott intervallum. Bár az egy év a számviteli beszámolóban vízvonal az egyes tételek közötti rövid (forgó) illetve hosszú (befektetett) besorolását illetően, a beszámolók

felhasználói szempontjából a közzétett beszámoló fordulónapját követő 12 hónap nehezen tekinthető a belátható jövő végének. Figyelembe véve azonban a gyakorlatot, a szakirodalmi értelmezést és a kapcsolódó szabályozást, az elemzésem során én is az egy éves intervallumot veszem alapul. Az Sztv. nem tesz különbséget abban, hogy mi okból fejeződik be vagy csökken jelentősen a vállalalkozási tevékenység. Egyaránt szükséges a vállalkozás képessége és hajlandósága a vállalkozás folytatására ahhoz, hogy a vállalkozás folytatásának alapelve érvényesüljön. Mind az IFRS-ekről (MADARASINÉ - BARTHA 2016), mind az US GAAP-ről (KOVÁCS 2013) elmondható, hogy alapvetően a vállalkozás folytatására épít, mindkét szabályozás esetén mögöttes feltételezésként jelenik meg így megállapíthatjuk, hogy ebben megegyeznek az Sztv.-ben foglaltakkal. Összességében elmondható, hogy a vállalkozás folytatásának elve olyan alapvető minőségi tulajdonságnak (mögöttes feltételezésnek vagy kiindulási alapnak) tekintendő, melynek nem teljesülése a számviteli beszámolóban használt értékelési elveket vitathatóvá teszi, e számviteli alapelv nem teljesülése esetén a teljes beszámoló információtartalma megkérdőjelezhetővé válik. Megállapítható, hogy a vállalkozás folytatásának elvének figyelembevétele elengedhetetlen a számviteli beszámolók minőségének vizsgálata során. Azon beszámolók, melyeknél helytelenül feltételezték a vállalkozás folytatásának elvét, nem tekinthetők megfelelő minőségűnek.

A teljesség elve (2000. évi C. törvény. 15. § (2)) a gazdasági események hatásainak teljeskörű könyvelését és kimutatását követeli meg, kiemelve a mérleg fordulónapját követően felmerült, de még tárgyévre vonatkozó események kimutatásának fontosságát. A törvényi definíció alapján egyértelműen minőségi alapelvről van szó, a felhasználók számára elengedhetetlen, hogy a számviteli beszámoló minden szükséges eseményt és azok hatását teljeskörűen tartalmazzon. BÓTA (2010) rámutat, hogy a teljesség elvének érvényesítését a mérlegkészítés napjának megválasztása – mely a közzétételi határidőt megelőzően szabadon kijelölhető – jelentősen befolyásolja. A teljesség elve esetében már nem olyan egyértelmű az IFRS-ek és US GAAP szabályaiban történő beazonosítás, mint a vállalkozás folytatásának elve esetén, nincs egy az egyes kapcsolat a három szabályozásban megjelenő fogalmak között. MADARASINÉ (2009) ezt a problémát úgy kezelte, hogy csoportokat hozott létre, melyekbe párhuzamosan besorolta az egyes szabályozás szerinti alapelveket, mögöttes feltételezéseket és minőségi jellemzőket.

Három fő csoport került definiálásra:

- 1) mögöttes alapfeltételezések,
- 2) minőségi jellemzők,
- 3) releváns és megbízható információk korlátai.

A minőségi jellemzők csoportja további négy alcsoportot tartalmaz: világosság, relevancia, megbízhatóság és összehasonlíthatóság. A teljesség a minőségi jellemzőkön belül, a megbízhatóság alcsoportjába sorolható. Mind a definíció, mind az IFRS-ekhez és US GAAP-hez való hozzárendelés alátámasztja a teljesség elvének minőségi voltát.

A valódiság elvének (2000. évi C. törvény. 15. § (3)) definíciója megköveteli, hogy a könyvekben szereplő tételek a valóságban is létezzenek, ugyanakkor azt is elvárja, hogy ez bizonyítható legyen (leltár), mindemellett mások által is megállapítható. Ezen felül az értékelésnek meg kell felelnie az Sztv.-ben foglaltaknak. A definíció alapján egyértelműen minőségi alapelvről van szó, amit az alapelv minőségi jellemzők / megbízhatóság alcsoportjába való besorolása is alátámaszt. VARGA (2009) szerint az alapelv jelentősége növekszik, a beszámolók minőségének elemzésekor figyelembe kell venni.

A világosság elve (2000. évi C. törvény. 15. § (4)) kimondja, hogy a könyvvezetést és a beszámolót áttekinthetően az Sztv.-nek megfelelően, rendezett formában kell elkészíteni. Minőségi alapelvről van szó, mely a minőségi jellemzők között külön csoportot képvisel. Egy számviteli beszámoló

akkor áttekinthető, ha nem túl összevont, de nem is túl részletes (SZAKÁCS 2016). MADARASINÉ (2009 pp:69) kiemeli, hogy „hasznos-döntéshozatal szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bíró elv, lényegében kapcsolatot teremt az érintettek köre, információs igénye és döntés specifikus jellemzők között.” Mérését a számviteli beszámolók minőségének vizsgálatánál indokoltnak tartom.

A következetesség elve (2000. évi C. törvény. 15. § (5)) előírja az állandóságot és az összehasonlíthatóságot a beszámoló tartalma és formája, valamint az azt alátámasztó könyvvezetés tekintetében. Minőségi alapelv, a minőségi jellemzőkön belül az összehasonlíthatóság csoportjába tartozik.

A folytonosság elve (2000. évi C. törvény. 15. § (6)) hallgatólagosan azt feltételezi, hogy az eredmény számbavétele, az eszközök, források értékelése általában nem változik (SZAKÁCS 2012). A folytonosság elve a tárgyévi nyitó adatok bázisévi záró adatokkal való egyezőségét állapítja meg, valamint kimondja, hogy az értékelési elvek kizárólag az Sztv.-ben meghatározottak szerint változtathatók. A definíció és az összerendelés alapján is – ahol az összehasonlíthatóság minőségi jellemzőkön belüli csoportjába tartozik – minőségi alapelvről van szó.

Az összemérés elve (2000. évi C. törvény. 15. § (7)) elsősorban az eredmény meghatározásáról szól (SZAKÁCS 2016), ahogy azt a későbbiekben látni fogjuk, a számviteli beszámolók minőségének vizsgálata során az eredmény megfelelő kimutatásával foglalkozó modellek jelentős hányadát teszik ki az ezen a területen alkalmazott módszereknek. Az összemérés elve szerint az eredményeket a gazdasági felmerüléskor kell kimutatni függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. Az előzőekből kifolyólag az összemérés elve minőségi alapelv, amit az IFRS-US GAAP-el való összerendelés – a mögöttes alapfeltételezések között jelenik meg – is alátámaszt.

Az óvatosság elve (2000. évi C. törvény. 15. § (8)) szerint, amennyiben a bevétel realizálása bizonytalan, nem lehet elszámolni azt, ezzel szemben az előrelátható kockázatot és a feltételezhető veszteséget akkor is ki kell mutatni, ha az üzleti év mérlegének fordulónapja és a mérlegkészítés időpontja között vált ismertté. Az, hogy az üzleti év eredménye nyereség vagy veszteség, nem befolyásolhatja a fent említett tételek elszámolását, kimutatását. RÓTH et al. (2017) rámutat, hogy az óvatosság elve biztosítja, hogy a nem realizált bevételek ne jelentsék adózás és osztalékfizetés alapját, mert az idővel tőkevesztéshez vezetne és ezek mellett félrevezető lehetne a potenciális befektetők számára. A fenti előírások a konzervatív számviteli szabályozás megtestesülését jelentik alapelv szinten. A következő fejezetben bemutatásra kerülő módszertani megközelítések között a konzervativizmus is jelentős súllyal bír, számos modell alapja, hogy a konzervatívabb beszámolók magasabb minőséggel bírnak, ez is megerősíti, hogy egyértelműen minőségi alapelvről van szó. Ezzel a megállapítással egybevág, hogy MADARASINÉ (2009) a minőségi jellemzőkön belül, a megbízhatóság csoportjába sorolta be az óvatosság elvét. Bár az alapelv 2010-ben kikerült IFRS-ek és az US GAAP minőségi jellemzői közül, 2018 márciusa óta ismét megtalálható az IFRS-ek keretelveiben. Az US GAAP keretelveihez tartozó indoklás szerint az óvatosság nem szerepelhet a megbízhatóság alatt, mert ellentétes lenne a semlegesség követelményével. Az eszközök alulértékelése vagy kötelezettségek túlértékelése gyakran magasabb teljesítmény kimutatását eredményezi a követő időszakokban, ami sem óvatosnak sem semlegesnek nem mondható (FASB 2018). Az US GAAP-el ellentétben az IFRS-ek keretelveiben megjelenik az óvatosság. Óvatosság alatt ebben az esetben a bizonytalan körülmények között hozott döntések alapos mérlegelését kell érteni (IASPLUS 2018).

A bruttó elszámolás elve (2000. évi C. törvény. 15. § (9)) megtiltja, hogy a törvényi kivételeken kívül bevételeket és költségeket (ráfordításokat), illetve követeléseket, kötelezettségeket egymással szemben elszámoljunk. A bruttó elszámolás elvének megsértése szűkítené a beszámoló informatív jellegét (SIKLÓSI - VERESS 2011), a pénzügyi mutatók megtévesztő eredményt adnának (MADARASINÉ 2009), a megbízható és valós képet eltorzítaná (RÓTH et al. 2017).

Mindezek alapján minőségi alapelvről beszélhetünk, melyet alátámaszt, hogy az alapelv összerendelés során minőségi jellemzőkön belül az összehasonlíthatóság alá sorolható be.

Az egyedi értékelés elve (2000. évi C. törvény. 16. § (1)) az eszközök és kötelezettségek egyedileg való rögzítését és értékelését írja elő. RÓTH et al. (2017) kiemeli, hogy az Sztv.-nek megfelelő kezelés során egy csoport is lehet egyed, pl.: értékpapírok esetében, illetve, hogy az alapelvet szorosan együtt kell értelmezni a tartalom elsődlegessége a formával szemben alapelv, a lényegesség és a költség-haszon összevetésének elvével. Az egyedi értékelés elve a csoportosítás során a minőségi jellemzőkön belül a relevancia csoportjába került. Nem teljesülése helytelen elszámolásokhoz vezethet, lényegesen csorbíthatja a valós összképet így minőségi alapelvként értelmezem.

Az időbeli elhatárolás elve (2000. évi C. törvény. 16. § (2)) előírja, hogy a gazdasági események kihatásait arányosan kell megosztani, az alapul szolgáló időszak és az elszámolási időszak között. Az időbeli elhatárolás elve az összemérés elvéhez hasonlóan az eredmény meghatározásában érvényesül (SZAKÁCS 2012), figyelembe véve az összemérés elvével leírtakat, az időbeli elhatárolás elvét is minőségi alapelvnek tekintem. Ezt a megállapítást az alapelv összerendelés is alátámasztja, a vizsgált alapelv a mögöttes alapfeltételezések közé sorolható.

A tartalom elsődlegessége a formával szemben elve (2000. évi C. törvény. 16. § (3)) kimondja, hogy a gazdasági eseményeket a tényleges gazdasági tartalmuknak megfelelően kell elszámolni és kimutatni. Megjelenhetnek olyan újszerű, atipikus szerződésekre alapozott ügyletek, melyek számviteli elszámolása nem végezhető el rutinszerűen, ezekben az az esetekben támpontul a számviteli alapelvek, kiindulási pontként pedig a tartalom elsődlegessége a formával szemben elve alkalmazható (SZAKÁCS 2012). A minőségi jellemzők közül a megbízhatóság csoportjába tartozik. Minőségi alapelvnek tekintendő, nem teljesülése annak mértékétől függően torzítja a közzétett beszámoló információ tartalmát.

Lényegesség elve (2000. évi C. törvény. 16. § (4)) szerint az az információ minősül lényegesnek a beszámoló szempontjából, aminek téves bemutatása vagy elhagyása – az észszerűség határain belül – befolyásolja a beszámoló felhasználóinak döntéseit. SIKLÓSI - VERESS (2011) felhívja a figyelmet, hogy a lényegesség alapvetően a beszámoló összeállítására vonatkozik, a könyvekbe való bekerülésnél nem alkalmazható. Minőségi jellemzőkön belül a relevancia alá tartozik, a minőségi alapelvek csoportjába kerül besorolásra.

Az utolsó Sztv. által nevesített számviteli alapelv a költség-haszon összevetésének elve (2000. évi C. törvény. 16. § (5)). Az alapelv értelmében a közzétett információk hasznossága arányban kell álljon az információk előállításának költségeivel. Ebben az esetben az információ előállítás költségeit, nem a felhasználók viselik, továbbá a törvény által előírt adattartalom minimálisnak tekintendő, az a költség-haszon összevetésének elvére hivatkozva nem szűkíthető (SZAKÁCS 2012). Az összerendelés alapján nem a mögöttes alapfeltételezések vagy a minőségi jellemzők csoportjába, hanem a releváns és megbízható információk korlátai elnevezésű csoportba tartozik, ami alátámasztja, hogy a költség-haszon összevetésének elve nem értelmezendő minőségi alapelvként.

Megvizsgáltam az Sztv. által nevesített 14 számviteli alapelvet abból a szempontból, hogy a számviteli beszámoló minőségének vizsgálata során relevánsak-e. Az Sztv. definíciói alapján tizenhárom alapelvet minőségi számviteli alapelvnek, egy alapelvet (a költség-haszon összevetésének elvét) nem minőségi alapelvnek soroltam be. A besorolásomat megerősítették a szakirodalomban található értelmezések, köztük az IFRS-ek és US GAAP minőségi követelményeinek Sztv. által meghatározott alapelvekhez való hozzárendelése. Mindezt összefoglalva az 1. táblázat szemlélteti.

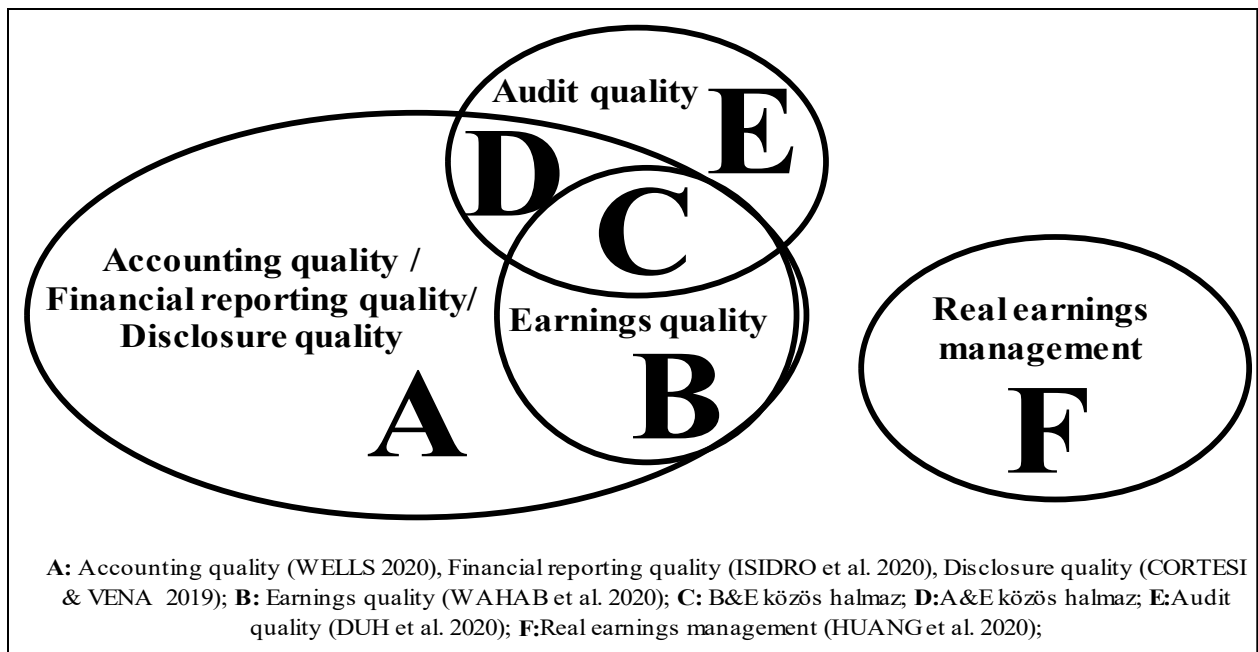
1. táblázat: A számviteli alapelvek besorolása a beszámoló minőségének vizsgálata szempontjából

Szvt.*	IFRS**	US GAAP***	
<i>A beszámoló minőségének mérése szempontjából releváns?</i>			
<i>Mögöttes alapfeltételezések</i>			
A vállalkozás folytatásának elve	A gazdálkodó egység folytatásának elve	A gazdálkodó egység folytatásának elve	<i>Igen</i>
Az időbeli elhatárolás elve	Naturál szemlélet	Naturál szemlélet	
Az összemérés elve			
<i>Minőségi jellemzők</i>			
<i>Világosság</i>			
A világosság elve	Érthetőség	Érthetőség	<i>Igen</i>
<i>Relevancia</i>			
A lényegesség elve	Előrejelző képesség	Előrejelző képesség	<i>Igen</i>
Az egyedi értékelés elve	Visszaigazoló erő	Visszaigazoló erő	
	Lényegesség	Lényegesség	
<i>Megbízhatóság</i>			
A valódiság elve	Semlegesség	Semlegesség	<i>Igen</i>
A teljesség elve	Teljesség	Teljesség	
Az óvatosság elve	Óvatosság	Hibáktól való mentesség	
A tartalom elsődlegessége a formával szemben elve	Hibáktól való mentesség Igazolhatóság	Igazolhatóság	
<i>Összehasonlíthatóság</i>			
A következetesség elve	Összehasonlíthatóság	Összehasonlíthatóság	<i>Igen</i>
A folytonosság elve			
A bruttó elszámolás elve			
<i>A releváns és megbízható információk korlátai</i>			
A költség-haszon összevetésének elve	Időszerűség	Időszerűség	<i>Nem</i>
	Költség haszon elv	Költség haszon elv	
* Forrás: 2000. évi C. törvény. ** Forrás: IASPLUS (2018) *** Forrás: FASB (2018)			

Forrás: saját szerkesztés, MADARASINÉ (2009) alapján

3.1.3. A terminológia bemutatása

A számviteli beszámolók minőségével foglalkozó kutatások nem használnak egységes terminológiát. Több hasonló, szinonima vagy annak tűnő, de csupán részben egyező kifejezés is előfordul, ami megnehezíti a tanulmányok olvasóinak, hogy az ezen a kutatási területen publikált eredményeket értelmezzék. Egyes eredmények összehasonlíthatónak tűnnek, de valójában nem azok, de az is előfordulhat, hogy a kulcsszavak alapján úgy tűnik a két kutató eltérő területen dolgozott, holott jobban megvizsgálva kiderülhet, hogy ugyanazt a jelenséget, ugyanazzal a módszertannal vizsgálták. Ebből kifolyólag röviden áttekintem a leggyakrabban előforduló kifejezéseket, melyek a számviteli beszámolók minőségével foglalkozó kutatások címében, vagy kulcsszavai között megjelennek. A konkrét modellekre vonatkozó címekre és kulcsszavakra nem térek ki. A következő 3. ábra Venn-diagrammon szemlélteti a számviteli beszámolók minőségére használt kifejezéseket, azok egymáshoz való viszonyát is láthatóvá téve.

3. ábra: A számviteli beszámolók minőségével foglalkozó nemzetközi kutatások terminológiája
 Forrás: saját szerkesztés

A helyzet aktualitását azzal szemléltetem, hogy minden kifejezésre kerestem olyan nemzetközi folyóiratban megjelent tanulmányt, mely a közelmúltban (2019-ben vagy azt követően) jelent meg és a címében tartalmazta a fenti kifejezések valamelyikét. Ez is mutatja, hogy a terminológia nem vált egységessé, nem egy múltbéli, mára megoldott problémáról van szó.

A legnagyobb halmazt az accounting quality-t, financial reporting quality-t és a disclosure quality-t magában foglaló halmaz (A) alkotja. Mind a három kifejezés a számviteli beszámolók minőségére vonatkozik általánosan. Az accounting quality számviteli minőségként, a financial reporting quality pénzügyi beszámolási minőségként, a disclosure quality pedig közzétételi minőségként fordítható. E kifejezések, bár elsőre nem biztos, hogy egyértelmű, jelen kontextusban egymás szinonimái.

A számviteli minőség magának a számvitel egészének a minőségére utal. A kifejezés használatának elterjedését arra tudom visszavezetni, hogy egyszerű és lényegre törő. Abból indul ki, hogy a számviteli beszámolók minősége az egész számviteli rendszert minősíti, hisz a számviteli beszámolók azok a használható végtermékek, melyekkel a számviteli beszámolás által kitűzött célokat el kell érni.

A pénzügyi beszámolási minőség alapvetően a számvitelen belül azt a tevékenységet ragadja meg, amely szűkebb értelemben a számviteli beszámolók összeállítását és közzétételét jelenti, tágabban értelmezve azonban ide érhető az elszámolási szabályok kialakítása, működtetése és kontrollja is. Ez a kifejezés már leszűkíti a számvitelt ezekre a részfolyamatokra, arra utalva, hogy a közzétett beszámolók minősége csupán ennek a területnek a jellemzésére használható.

A közzétételi minőség a pénzügyi beszámolási folyamat utolsó lépésének a közzétételi kötelezettség teljesítésének minőségét jelenti.

Láthatjuk, hogy bár az egyes fogalmak alapjai nem szinonimák, viszont az ezen a kutatási területen vizsgált adatok jellemzően a közzétett számviteli beszámolókból származnak, így bár hiába elméletileg a számvitel, a pénzügyi beszámolás, vagy a közzététel minőségét vizsgálják, ugyanarról van szó, megegyező tartalomról beszélhetünk. Ezek azok a kifejezések, melyek a

legáltalánosabban ragadják meg azt a tulajdonságot, amit magyarul a számviteli beszámoló minőségének nevezhetünk.

A számviteli minőség halmazán belül található az earnings quality (eredmény minőség) nevű részhalmaz (B), mely a beszámolóban közzétett eredményen keresztül vizsgálja a számviteli beszámoló minőségét. Az eredmény minőség vizsgálatára az earnings management (eredmény menedzsment) módszerei alkalmazhatók, melyek a következő, számviteli beszámoló minőségének mérésével foglalkozó fejezetekben részletesen bemutatásra kerülnek.

Az ezt követő halmaz az audit quality (könyvvizsgálat minősége), mely egyes kutatók által a számviteli beszámoló minőségén keresztül kerül megragadásra. Mivel a használt módszerek lehetnek eredmény menedzsment módszerek, vagy egyéb – pl.: diszkrecionális elhatárolások vizsgálata – számviteli beszámoló minőségét mérő módszerek is, ezért ez a halmaz részben metszi az előző két halmazt (D, E), de önálló résszel is rendelkezik (C).

Az utolsó halmaz (F) a real earnings management (valódi eredmény menedzsment), mely a gazdasági események megfelelő tervezését és végrehajtását jelenti. Ebben az esetben tehát nem a számviteli beszámolókat közvetlenül érintő tevékenységről beszélhetünk, hanem az alapul szolgáló események tudatos irányításáról. Ebből kifolyólag a real earnings management nem tartozik a kutatási területemhez, azonban bemutatását szükségesnek tartottam, ahhoz, hogy a kutatásomat megfelelően lehatároljam és elkerüljem az esetleges félreértéseket.

3.1.4. A számviteli minőség mérését szolgáló módszerek bemutatása

3.1.4.1. Diszkrecionális elhatárolások

Az elhatárolások intézményrendszerének kialakulása a XX. század első felére tehető, már a dinamikus (Eugen Schmalenbach) és az organikus mérlegelméletekben (Fritz Schmidt) is fontos szerepet töltött be (STION 2012). Az elhatárolások számviteli minőség mérésére alkalmas jellemzőként való alkalmazása szintén hosszú múltra tekint vissza. A legismertebb Jones féle modellt 1991-re datáljuk, azonban már jóval előtte 1985-ben HEALY (1985) is alkalmazta az elhatárolásokat, hogy azzal ragadja meg a pénzügyi kimutatások minőségét. Az elhatárolások alatt nem az 2000. évi C. törvény. 32-33. § alatt található aktív, illetve az 2000. évi C. törvény. 44-45. § alatt található passzív időbeli elhatárolásokat kell érteni, hanem az elhatárolás alapú és a pénzforgalmi számvitel közötti differenciát. Ezen értékek nem közvetlenül kiolvashatók a beszámolókból, a kutatások során kalkulálni szükséges az értéküket.

HEALY (1985) a jelentett eredmény és az operatív cash flow közötti különbséggé definiálta az elhatárolásokat. DECHOW et al. (1995) az eredményt osztotta fel cash flow-ra és elhatárolásokra, amit ha átrendezünk, megkapjuk az elhatárolások egy másik lehetséges számítási módját:

$$TACC_t = EARNINGS_t - CF_t \quad (1)$$

Ahol, $TACC_t$ =Az elhatárolások összesen értéke t időszakra vonatkozóan; $EARNINGS_t$ = A nettó eredmény t időszakra vonatkozóan, CF_t = cash flow értéke t időszakra vonatkozóan;

JONES (1991) az alábbi formulát használta az elhatárolások értékének számítása során:

$$TACC_t = \Delta CASS_t - \Delta CASH_t - \Delta CLIAB_t - DEPR\&AMOREXP_t \quad (2)$$

A fenti egyenletben a $\Delta CASS_t$ a forgóeszközök, a $\Delta CASH_t$ a pénzeszközök, $\Delta CLIAB_t$ a rövid lejáratú kötelezettségek tárgyévi változását, a $DEPR\&AMOREXP_t$ pedig a tárgyévi

értékcsökkenés összegét jelöli. A rövid lejáratú kötelezettségek változása magában foglalja a hosszú lejáratú kötelezettségek éven belül esedékes összegének, illetve a társasági adó fizetési kötelezettség összegének változását is.

HEALY (1985) bár használta a diszkrecionális elhatárolások fogalmát, számításai során nem tudta számszerűen felosztani a teljes kalkulált elhatárolások értékét diszkrecionális (önkényes) és nem diszkrecionális (indokolt) csoportokba. A vezetői ösztönző rendszerek hatását vizsgálva a különböző csoportok teljes elhatárolás értékein keresztül vizsgálta az egyes csoportok közötti eltéréseket. Ezen kívül elemezte a bónusz tervekben előre jelzett és a tényleges kalkulált elhatárolások közötti összefüggéseket.

DEANGELO (1986) az elhatárolások változására az alábbi összefüggést írta fel:

$$\Delta TACC_t = TACC_t - TACC_{t-1} = (DACC_t - DACC_{t-1}) + (NDACC_t - NDACC_{t-1}) \quad (3)$$

A fenti levezetés bemutatja, hogy az elhatárolások tárgyévi változása ($\Delta TACC_t$) felírható gazdaságilag indokolt, nem diszkrecionális (NDACC) és gazdaságilag indokolatlan, diszkrecionális elhatárolások (DACC) változásának összegeként.

Ebből következik, hogy az önkényes elhatárolások tárgyévi összege az alábbi egyenlettel kiszámítható:

$$DACC_t = TACC_t - NDACC_t \quad (4)$$

A fenti egyenlet kiszámításához szükséges komponensek közül eddig a teljes elhatárolások értéke került bemutatásra. A diszkrecionális elhatárolások kiszámításához az indokolt elhatárolások értékét is meg kell állapítani. A diszkrecionális elhatárolások számításához segítséget nyújtó első modellt JONES (1991) írta fel, a következő egyenlet formájában.

$$TA_{it}/A_{it-1} = \alpha_i \left[1/A_{it-1} \right] + \beta_{1i} \left[\Delta REV_{it}/A_{it-1} \right] + \beta_{2i} \left[PPE_{it}/A_{it-1} \right] + \varepsilon_{it} \quad (5)$$

Ebben a regressziós egyenletben a tárgyévi elhatárolások (TA_{it}) előző évi eszközértékhez (A_{it-1}) viszonyított aránya a függő változó, míg az előző évi eszközérték reciproka, a bevételek tárgyévi változásának (ΔREV) előző évi eszközértékkel osztott értéke, illetve a tárgyi eszközök tárgyévi értékének (PPE_t) előző évi eszközértékkel osztott értéke pedig a független változók, a ε_{it} pedig a hibtag. A koefficiensek kiszámítása után az egyenletbe behelyettesítve megkapjuk a nem diszkrecionális elhatárolások értékét az adott számviteli beszámolóra vonatkozóan. A diszkrecionális elhatárolások értéke pedig az adott beszámolóra vonatkozóan a teljes elhatárolások és a nem diszkrecionális elhatárolások értékének különbségeként számítható, ami gyakorlatilag a beszámolóhoz tartozó egyedi hibtag értékének felel meg.

A modell első jelentős módosítását DECHOW et al. (1995) hajtotta végre, létrehozva az úgynevezett módosított Jones modellt.

$$NDA_t = \alpha_1 \left(1/A_{t-1} \right) + \alpha_2 (\Delta REV_t - \Delta REC_t) + \alpha_3 (PPE_t) \quad (6)$$

A módosított Jones modellben az NDA_t a tárgyévi nem diszkrecionális elhatárolásokat, az A_{t-1} az előző év fordulónapjára vonatkozó eszközértéket, a ΔREV_t a bevételek tárgyévi változását, a ΔREC_t a követelések tárgyévi változását, a PPE_t pedig a tárgyi eszközök tárgyévra vonatkozó fordulónapi értékét jelöli. A standard Jones modellhez hasonlóan a követelések, bevételek és a tárgyi eszközök értékét el kell osztani az előző év fordulónapjára vonatkozó eszközértékkel.

Az eredeti Jones modellhez képest a változást tehát kizárólag a követelések változásának modellbe történő beemelése jelenti. DECHOW et al. (1995) szerint ez a módosítás szükségszerű, hiszen a bevételek manipulálása sokkal egyszerűbb, ezáltal jóval valószínűbb a nem készpénzes ügyletekkel kapcsolatban, amit így már a becslőfüggvény is figyelembe vesz. ISLAM et al. (2011) szerint a legnépszerűbb modell továbbra is a standard Jones modell. Többek között TENDELOO - VANSTRAELEN (2005) is a standard modell segítségével határozta meg a diszkrecionális elhatárolások értékét, míg például WATRIN et al. (2012), KOSTER (2016), ABDOLLAHI - REZAEI PITENOEI (2020) és HONG - LINH (2020) már a módosított Jones modellt használta.

A diszkrecionális elhatárolások elemzése folyamatosan fontos eszközként szolgált a számviteli beszámolók minőségének vizsgálatával foglalkozó tanulmányokban, így számos kutató tett kísérletet a módszer tökéletesítésére, hiányosságai kiküszöbölésére. KOTHARI et al. (2005) az egyes cégek teljesítménybeli különbségének elhatárolásokra gyakorolt hatásának jelentőségét hangsúlyozta, annak modellben történő figyelembevételét elengedhetetlennek tartja. Eredményei szerint nem lehet figyelmen kívül hagyni a teljesítmény elhatárolásokra gyakorolt hatását, hiszen a múltbeli teljesítmény többek között a jövőbeli elhatárolásokra is hatással van. A diszkrecionális elhatárolások számítása során, ha ezt a tényt nem vesszük figyelembe jelentősen eltérő végeredményre juthatunk. Ennek kiküszöbölésére az elemzésbe bevont minták teljesítmény alapú párosítását ajánlja. KOTHARI et al. (2005) megállapításait később KEUNG - SHIH (2014) kutatása is visszaigazolta.

ISLAM et al. (2011) a modell magyarázó erejét tartotta alacsonynak, azt a regressziós egyenlet további független változókkal való bővítésével kívánta növelni. Beépítette többek között az értékcsökkenést és a bevételeket. A modell kibővítését követően a függvény magyarázó ereje a kezdeti 9%-ról 84%-ra nőtt. Ezt a szerzők sikerként könyvelik el, azonban figyelembe kell venni, hogy a diszkrecionális elhatárolások során használt Jones modellek bővítése során a legfontosabb, hogy olyan magyarázó változókkal bővítsük a függvényt, ami az adott régió, adott üzleti környezet sajátosságainak hatását emeli be a modellbe. Az általam fent említett, ISLAM et al. (2011) által modellbe beépített változók, mint az értékcsökkenés és bevételek nem feltétlenül ilyen változók. Az, hogy a becslőfüggvény magyarázó ereje ilyen drasztikus mértékben emelkedett nem meglepő, hiszen például értékcsökkenés leírás változása egy az egyben megjelenik a kalkulált teljes elhatárolások számításának egyenletében. A többi beemelt változó, pedig komoly hatással van a szintén kalkulációba tartozó rövid lejáratú követelések és rövid lejáratú kötelezettségek értékére. Ezzel nem arra utalok, hogy amennyiben lehetséges, nem szükséges emelni a diszkrecionális elhatárolások során használt modell előrejelző képességét, de mindeközben szem előtt kell tartani, hogy a cél egy elméletileg megalapozott becslőfüggvény használata a nem diszkrecionális elhatárolások meghatározására, nem a pedig a beszámolóból kalkulálható elhatárolásokkal azonos értékek más formulával történő kifejezése.

Az elhatárolások számviteli minőségét mérő szerepe hosszú idő óta meghatározó, a friss kutatások módszertanát vizsgálva azt láthatjuk, hogy ez a trend nem változik (MCNICHOLS - STUBBEN 2018). A különböző számviteli minőség mérésére alkalmas változókat elemezte PEROTTI - WAGENHOFER (2014) és arra a következtetésre jutottak, hogy a diszkrecionális elhatárolások a leginkább megfelelő eszközök a probléma vizsgálatára, annak használatát továbbra is ajánlják a témát kutatók számára. Ettől függetlenül számos kritika éri a módszertant, MCNICHOLS - STUBBEN (2018) szerint a becslések a modell viszonylag magas "zajsztintje" miatt inkább alkalmazható egyes csoportokban lévő beszámolók átlagos diszkrecionális elhatárolásokkal való fertőzöttségének mérésére, mint egyedi beszámoló szintű elemzésre. Abban az esetben is, amennyiben csoportok összehasonlítására használjuk az elhatárolás alapú modelleket, találkozhatunk kritikussal. CHRISTODOULOU et al. (2018) a magas bizonytalanságra, a modell esetleges torzító hatásaira hívja fel a figyelmet nem véletlen minta esetén. MCNICHOLS - STUBBEN (2018) két lehetőséget jelöl meg a probléma feloldására, az első, hogy nem

alkalmazzuk az elhatárolás alapú modelleket, a második, hogy megpróbáljuk csökkenteni a torzításokat, megalapozni az állításainkat. A második opciót javasolják, emellett ajánlásokat is megfogalmaznak, melyeket a kutatás tervezése során betartva hitelesebb kutatási eredmények, szilárdabb alapokon nyugvó következtetések születhetnek. Ilyenek többek között, hogy fogalmazzuk meg pontosan a vizsgálandó összefüggéseket. Egyértelműen mutassuk be a mechanizmust, ami alapján az eredmény manipulációt várjuk. Szenteljünk nagy figyelmet a kutatás, a minta megtervezésére. Alaposan fontoljuk meg, melyik modellt használjuk a kutatás során. Külső hatótényezőket megfelelően vegyük figyelembe, legyenek kontrollváltozóink és az egyik legfontosabb, hogy kritikusan értékeljük a kapott eredményeket.

3.1.4.2. Eredmény menedzsment

A számviteli beszámolók minőségét számos módszer a közzétett eredmény vizsgálatán keresztül ragadja meg. Ez érthető, hisz a számviteli beszámolók egyik központi eleme az eredmény, annak alakulása kiemelt fontosságú az érdekhordozók részére, tekintve, hogy a vállalkozás pénzügyi és jövedelmi helyzete, de még a bemutatott vagyon változása is nagyrészt – normál üzletmenet esetén – a cég eredményeire vezethető vissza. Jelen fejezet célja, az eredmény menedzsment fogalmának megismertetése a nemzetközi szakirodalom áttekintésének segítségével. Ezt követően az alfejezetekben bemutatásra kerülnek az eredmény menedzsment területén használt azon módszerek, melyeket a későbbi elemzés során a számviteli beszámolók minőségét meghatározó tényezők elemzésére alkalmazni fogok. Ezekben a részekben, a konkrét módszertanok elméleti megalapozottsága is vizsgálatra, bemutatásra kerül.

Az eredmény menedzsmentnek – ahogy azt ezen a kutatási területen már más esetben is megtapasztaltuk – nincs egységes definíciója. DIRI (2017) számos szakirodalomban megtalálható definíciót bemutat, melyekből látható, hogy a definíciók részben eltérnek, ugyanazon fő pontokra építve írják fel az eredmény menedzsment meghatározását. Első komponens maga az eredmény menedzsment, mint tevékenység. (pl.: szándékos beavatkozás a pénzügyi beszámolási folyamatba (SCHIPPER 1989), a pénzügyi beszámolás során a szükséges döntések meghozatala és a tranzakciók megfelelő struktúrálása (HEALY - WAHLEN 1999), a számviteli és beszámolási rendszer tervezése és kontrollja (GIROUX 2004)) A második komponens pedig a szándék, mint pl.: személyes nyereség elérése (SCHIPPER 1989), érintettek félrevezetése és szerződéses hasznok húzása (HEALY - WAHLEN 1999), egyedi eredménycélok elérése (GIROUX 2003) vagy a menedzsment személyes céljainak elérése (GIROUX 2004).

RONEN - YAARI (2008) három csoportba sorolja az eredmény menedzsmentet: fehér, szürke és fekete. A fehér csoportba tartozó eredmény menedzsment növeli az átláthatóságot, míg a fekete félretájékoztatót jelent, ide értve a csalás eseteit is. A szürke halmaz olyan típusú eredmény menedzsment eszközöket foglal magába, melyek a szabályozás keretein belül maradnak, azok rugalmasságát használják ki. A szürke csoportba sorolható eredmény menedzsment lehet opportunistá vagy hatékonyság növelő egyaránt. DECHOW - SKINNER (2000) felhívja a figyelmet arra, hogy az eredmény menedzsment vizsgálatokor mindenképp meg kell különböztetni az eredmény növelő és eredmény csökkentő eredmény menedzsmentet. Az első esetben a valós eredménynél magasabb, míg az utóbbi esetén a valósnál alacsonyabb eredmény kerül közzétételre. Az eredmény menedzsment DECHOW - SKINNER (2000) által felírt árnyalatait a 2. táblázat szemlélteti.

A táblázat a RONEN - YAARI (2008) féle csoportosításhoz képest kissé más szempontból, – véleményem szerint jobban megragadva a téma szempontjából jelentős jellemzőket – szemlélteti az eredmény menedzsment típusai között fennálló különbségeket. Az eredmény menedzsment lehet legális és illegális, az eredmény növelésére és csökkentésére egyaránt irányulhat.

DECHOW - SKINNER (2000) táblázata egyfajta skálaként értelmezhető, azonban a „csalás” kategóriának véleményem szerint nem csak a táblázat végén, hanem a legelején is meg kellene jelennie, hogy a teljes tartományt megkapjuk. DIRI (2017) összehasonlította többek között az eredmény minőséget (EQ) és az eredmény menedzsmentet, melyeket négy fő jellemző mentén értékelt. A vizsgált jellemzők az agresszivitás, szabályok megszegése, hogy a menedzsment önkényes döntésén alapszik-e, végül pedig, hogy mire irányul. Értelmezésem szerint a számviteli beszámolók minőségének vizsgálata során az eredmény menedzsment és az eredmény minőség közé egyenlőségjel tehető, DIRI (2017) ezzel szemben kihangsúlyozta a két kategória között húzódó éles határt. Az értékelése során a két kategória közötti egyetlen eltérést a szabályok megszegése jelentette. Amennyiben összeolvastjuk a DECHOW - SKINNER (2000) vagy RONEN - YAARI (2008) szerinti értelmezésnek megfelelően a csalás és az eredmény menedzsment csoportokat, akkor látható, hogy az EM és EQ egyezősége DIRI (2017) logikáját követve is megvalósul.

2. táblázat: EM különböző árnyalatai

Riporting típus	Számviteli döntés
Szabályozásnak megfelelő	
„Konzervatív”	<ul style="list-style-type: none"> • Túlzott tartalék és céltartalék képzés • Terven felüli értékcsökkenések túlzott használata
„Semleges” (Nincs EM)	Az eredmény a valós képet mutatja
„Agresszív”	<ul style="list-style-type: none"> • A szükséges tartalékok alulértékelése • Tartalékok szükségesnél gyorsabb feloldása
Szabályozásnak nem megfelelő	
„Csalás”	<ul style="list-style-type: none"> • Árbevétel idő előtti kimutatása • Fiktív készletek kimutatása

Forrás: DECHOW - SKINNER (2000)

A fentiekből is láthatjuk, hogy nincs egységes definíció az eredmény menedzsmentre, azonban ez nem jelent akadályt a számviteli beszámolók minőségének elemzéséhez való felhasználás során. Én a beszámolók minőségének vizsgálata során a DECHOW - SKINNER (2000) és RONEN - YAARI (2008) szerint értelmezett eredmény menedzsmentet fogom vizsgálni, mely a DIRI (2017) értelmezése szerinti eredmény minőségének vizsgálatával egyezik meg. A szóhasználat szintjén, – tekintve a kapcsolódó módszereket – azonban nem az eredmény minőség, hanem továbbra is a jelenséget jobban megragadó, eredmény menedzsment kifejezést használom.

A korábbi kutatások eredményei szerint, a menedzsment amennyire lehetséges alacsony összegű nyereség kimutatására törekszik, a vezetők inkább mutatnak ki alacsony nyereséget, ahelyett, hogy veszteséget vagy nagyobb nyereséget jelentenének (PAANANEN 2008). Ennek számos indoka lehet, a vállalkozások hitelszerződéssel, erős tulajdonosi nyomással vagy olyan egyéb körülményekkel rendelkezhetnek, amelyek aránytalanul magas veszteséget okoznának számukra, ha egy bizonyos eredményszávon kívül jelentenek. Gazdaságilag érthető módon törekednek kívánatos eredményszámban maradni, amikor elkészítik a beszámolójukat. Ha belegondolunk, hogy egy átmeneti veszteséges időszak mekkora kárt tud okozni a gazdálkodó részére, akkor a racionális viselkedéssel is magyarázható a pénzügyi kimutatások ilyen indíttatású manipulációja. Azonban ez sem változtat azon a tényen, hogy az eltérített eredményeket tartalmazó pénzügyi kimutatások ugyanolyan rossz minőségűek, mintha csalás, sikkasztás vagy egyéb bűnös szándéktól vezetve manipulálták volna azokat. A vizsgálat tárgya tehát az, hogy milyen gyakorisággal jelentettek alacsony összegű nyereséget az egyes elemzés alá vont csoportokban.

Az ilyesfajta manipuláció elemzésére használják a kutatók azokat a regressziós egyenleteket, ahol a vizsgált eredményszámban – jelen esetben az alacsony összegű nyereség – történő jelentés bináris

változóként (small positive income, SPO) kerül megjelenésre. Az alacsony összegű eszközarányos nyereséget például AMES (2013), BARTH et al. (2007, 2008), CHRISTENSEN et al. (2015), PAANANEN, (2008), PAANANEN - LIN (2009), LIU et al. (2011), KEY - KIM (2020) a következőképp számította:

$$0 \leq NI_{it}/TA_{it} \leq 0,01 \rightarrow SPO_{it} = 1 \quad (7)$$

$$NI_{it}/TA_{it} < 0; NI_{it}/TA_{it} > 0,01 \rightarrow SPO_{it} = 0 \quad (8)$$

Ahol, NI = nettó eredmény, TA = eszközök összesen, SPO = alacsony összegű eszközarányos nyereség.

Az eredmény hosszú távon nem lehet konstans, ha a vállalkozások eredménye adott körülmények között kilengésektől mentes, egyenletes, az arra enged következtetni, hogy a pénzügyi kimutatásokban feltüntetett eredményeket manipulálják. Számos olyan ösztönző létezik, ami a pénzügyi kimutatások elkészítéséért felelős vezetőket az eredmény „simítására”, időbeli elosztására készítheti. Ilyenek például az egyes vezetői ösztönző rendszerek, a közbeszerzések feltételrendszere, a meghatározott adó- vagy osztalékpolitika, hitelszerződések, illetve a különböző tőkepiaci műveletek. Az előbbiekből kifolyólag, a pénzügyi kimutatások minőségének vizsgálatára az eredmény változékonyságának vizsgálata megfelelő terület.

Az eredmény változékonyságát vizsgálta többek között AMES (2013), CHRISTENSEN et al. (2015), LIU et al. (2011) PAGLIETTI (2010), PAANANEN - LIN (2009), KEY - KIM (2020).

Az eredmény volatilitását PAANANEN - LIN (2009) a következő formulával írta le:

$$|\Delta NI_{it}| = \left| \frac{NI_{it} - NI_{it-1}}{OCF_{it}} \right| \quad (9)$$

Ahol: NI = Nettó eredmény, OCF = operatív cash flow.

A számviteli konzervativizmus tágabb értelemben az aszimmetrikus információk témakörébe tartozik. A közgazdasági Nobel-emlékdíj⁴ rövid, alig több mint fél évszázados története során két esetben is az aszimmetrikus információkkal összefüggő kutatási eredményekért került odaítélésre. 1996-ban James A. Mirrlees (Nagy-Britannia), William Vickrey (USA) az aszimmetrikus információ melletti ösztönzők gazdasági elméletéhez való alapvető hozzájárulásukért, majd 2001-ben George A. Akerlof (USA), A. Michael Spence (USA), Joseph E. Stiglitz (USA) a piacok aszimmetrikus információ melletti elemzéséért vehették át a díjat (BRITANNICA 2018).

A számviteli beszámolók minőségének vizsgálata során számos tanulmány (pl.: LANG et al. (2003), CHRISTENSEN et al. (2015), BALL - SHIVAKUMAR (2005), PAANANEN (2008)) a beszámolók azon csoportját tekinti magasabb minőségűnek, mely konzervatívabban, óvatosabban mutatja be a vállalkozások pénzügyi jövedelmi vagyoni helyzetét. Mielőtt az alkalmazni kívánt, konzervatív számvitel területén publikált tanulmányokban is használt módszer bemutatására rátérek, röviden kifejtem, hogy mit értünk számviteli konzervativizmus alatt, miből fakad az a fajta megközelítés, hogy a konzervatívabb beszámolók magasabb minőségűek, mire vezethető vissza, hogy a konzervatív elvárások mind alapelv, mind részletszabály szinten beépítésre kerültek a számviteli szabályozásokba (köztük az Sztv.-be is).

⁴ Hivatalos nevén a Svéd Bank Közgazdaságtudományi Díja Alfred Nobel emlékére, lásd: <https://www.nobelprize.org/>

A számviteli konzervativizmusra több definíció is létezik, melyek közül BASU (1997: 7-8p) az alábbiakat gyűjtötte össze időrendi sorrendben:

- „a nyereséget nem szabad, azonban a veszteséget minden esetben előre ki kell mutatni.”
- „... ha egy jövőbeni kifizetés vagy bevétel összegével kapcsolatban két becslés egyenlő valószínűséggel következhet be, a konzervativizmus azt diktálja, hogy a kevésbe optimista becslést használjuk.”
- „a könyvelők körében megfigyelhető tendencia, miszerint nagyobb fokú bizonyosságot várnak el a nyereségek kimutatásához a veszteségek kimutatásához viszonyítva.”

Látható, hogy a számviteli konzervativizmus definíciója, finomodott az évek során.

A konzervativizmus különböző szinteken vizsgálható, melyek alapvetően eltérő kutatási területet jelentenek. Fontos lehatárolni, hogy a konzervativizmust kiváltó tényezőket (mint pl.: NIKOLAEV (2010)), a konzervativizmus tényét (mint pl.: BASU (1997), DIETRICH et al. (2007)), vagy annak a hatásait (mint pl.: CHEN et al. (2007), LARA et al. (2016), AHMED - DUELLMAN (2011), LI (2015)) kívánjuk feltérképezni. Sokszor e három terület nem egyértelműen szétválasztható, a kutatás során megfelelően alá kell támasztani, hogy miként és miért akként értelmezzük a vizsgált kapcsolatot.

BASU (1997), GIVOLY - HAYN (2000) és WATTS (2003) szerint, a konzervatív szemlélet nem csak fennmaradt, de jelentősége növekedett is az elmúlt évtizedek során. A számviteli konzervativizmus fennmaradására számos magyarázat született. WATTS (2003) említi a szerződéses magyarázatot, a részvényesek által indított peres ügyek számának növekedését, az adózás számvitelre gyakorolt hatását és a szabályozói magyarázatot. Emellett felhívja a figyelmet arra, hogy amíg az eredménynek és vagyon értékelésének jelentősége van, és hatással lehetnek a menedzsment jövedelmére, addig a konzervativizmusnak helye van a számviteli alapelvek között. A számviteli konzervativizmus fennmaradásának lehetséges magyarázatait részletesen bemutatja pl.: HUSSEIN (2018).

A fent említett elméleti magyarázatok mellett számos kutatás számol be a konzervatív számviteli kezelés pozitív következményeiről. Ezek szintén visszaigazolják a számviteli konzervativizmus szükségességét. LARA et al. (2016) veszteségek időbeli kimutatásának hatását vizsgálták a beruházások hatékonyságára. Bár a menedzsment jól informált a pozitív nettó jelenértékű beruházási lehetőségekről, mégsem aknázzák ki azokat minden esetben. Ennek alapvetően két oka lehet, az egyik az erkölcsi (moral hazard problem) a másik pedig a finanszírozási probléma. A számviteli információk megfelelő eszköznek tekinthetők a beruházásokért felelős menedzserek monitorozására. Feltételezésük szerint a konzervatív számvitel beruházási hatékonyság növelő képessége abból fakad, hogy csökkenti az aszimmetrikus információkat, érdekeltté teszi a menedzsmentet az alacsony hatékonysággal bíró projektek befejezésére, csökkenti a negatív nettó jelenértékű projektek számát, megkönnyíti az olcsóbb külső forrásokhoz való hozzáférést. Eredményeik feltevéseikkel összhangban állnak, negatív kapcsolatot találtak a konzervatív számvitel és alul/felül beruházottság között, valamint pozitív kapcsolatot a konzervatív számvitel és a jövőbeli profitabilitás között.

LARA et al. (2016) következtetéseivel azonos konklúzióra jutott többek között AHMED - DUELLMAN (2011), CHI et al. (2009a) és LOUIS et al. (2012). Kutatásuk eredményei alátámasztják azt a szorosán ide kapcsolódó feltételezést, miszerint a számviteli konzervativizmus monitoring helyettesítő szerepet tölt be, csökkenti az ügynök-megbízó (menedzsment-részvényes) problémát is.

Népszerű kutatási terület a konzervatív számvitel tőkeköltségre gyakorolt hatása. LI (2015) eredményei szerint a konzervatív számviteli gyakorlat alacsonyabb tőkeköltséget eredményez, ezzel ellentétben GIGLER et al. (2009) nem talált empirikus bizonyítékot arra vonatkozóan, hogy a cég adósságának implicit kamatlába negatív korrelációban állna a konzervatív számvitellel.

A fentieken kívül számos egyéb pozitív hatást tulajdonítottak a konzervatív számvitelnek, ezek bemutatásától eltekintek, a fenti kutatások is jól szemléltetik a konzervatív számviteli gyakorlat pozitív következményeit. ZHONG - LI (2017) tanulmányának konklúziójával egyet értve úgy gondolom, hogy bár nem mindenre megoldás a konzervatív számvitel, vannak olyan területek is, ahol nincs teljes egyetértés a kutatók között, azonban összességében fenti példákból és a számviteli alapelvek áttekintése alapján úgy ítélem meg, hogy a konzervativizmus fontos és elengedhetetlen eleme a számviteli szabályozásnak, így vizsgálata megfelelő megközelítésként elfogadható a jelen kutatás beszámolóinak vizsgálata során is.

Ezen a területen gyakran használt módszer, a veszteségek időbeli kimutatásának (timely loss recognition) elemzése, mely az Sztv. szerint összeállított beszámolók esetén is végrehajtható. A veszteségek időbeli kimutatását egy bináris változóval (LNEG, large negative income) lehet mérni, melyet az elemzésekhez használt regressziós egyenletbe kell beépíteni, így a veszteségek időbeli kimutatásának a többi vizsgált tényezővel fennálló kapcsolata vizsgálhatóvá válik. A regressziós egyenletben szereplő LNEG bináris független változó 1 értéket vesz fel, ha a cég pénzügyi kimutatása nagy összegű veszteséget mutat ki, 0-át ellenkező esetben. A módszert használta többek között LANG et al. (2003), CHRISTENSEN et al. (2015), PAANANEN - LIN (2009).

A változó pontos kiszámítását a következő egyenletek szemléltetik, ahogy például PAANANEN - LIN (2009) számolta azt.

$$NI_{ct}/TAS_{ct} \leq -0,2 \rightarrow LNEG_{ct} = 1 \quad (10)$$

$$NI_{ct}/TAS_{ct} > -0,2 \rightarrow LNEG_{ct} = 0 \quad (11)$$

Ahol, NI_{ct} = nettó eredmény, c vállalat esetében, t fordulónapra vonatkozó beszámoló adatai alapján. TAS_{ct} = eszközök összesen értéke, c vállalat esetében, t fordulónapra vonatkozó beszámoló adatai alapján.

A “kozmetikai célú eredmény menedzsment” (cosmetic earnings management, rövidítve: CEM) vagy más néven az eredmény kerekítése, azt a fajta eredmény manipulációt jelenti, amikor a pénzügyi beszámolókat készítő csupán annyiban módosítják az eredményt, hogy annak első, vagy második számjegye eggyel növekedjen (nyereség esetén) vagy eggyel csökkenjen (veszteség esetén). A manipuláció indoka lehet, hogy bár pl.: a 200 egység nyereség csak 1-el magasabb a 199-nél, a különbség hatása a beszámoló felhasználóira ennél jóval nagyobb. Párhuzamot lehet vonni marketing területén használt pszichológiai árképzéssel, melyet aktívan alkalmaznak még napjainkban is (JEONG - CROMPTON 2017).

A jelenség vizsgálatához olyan módszertanra van szükség, ami képes kimutatni, az elvárt és a ténylegesen közzétételre kerülő eredmények közötti eltéréseket. Az eredmény kerekítésének vizsgálatához használt módszertan alapjait először NEWCOMB (1881) publikálta. Logaritmus táblázatok elhasználódottságán tett megfigyelése szerint, az egyes számjegyek előfordulásának relatív gyakorisága eltérő, az első és a második számjegyek esetében. A harmadik és az azt követő számjegyek esetében elhanyagolhatónak nevezte a különbséget. Több mint fél évszázadig nem történt jelentős publikáció a témában, majd BENFORD (1938) kezdett el foglalkozni a jelenséggel, ami később, mint Benford-törvény került be a köztudatba. BENFORD (1938) a logaritmus táblázaton túlmenően számos egyéb területen tesztelte felvetését. A vizsgálatba bevont például

lakcím adatokat, halálózási ráták adatait, népességi adatokat, és kémiai elemek mol-tömeg értékeit egyaránt. A minta elemszáma meghaladta a 20 ezret. Eredményeit a következő 3. táblázat szemlélteti.

3. táblázat: Benford-féle eloszlás

Az egyes számjegyek elvárt előfordulása										
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
I.	-	0,3010	0,1767	0,1249	0,0969	0,0792	0,0670	0,0580	0,0512	0,0458
II	0,1197	0,1139	0,1088	0,1043	0,1003	0,0967	0,0934	0,0904	0,0876	0,0850

Forrás: BENFORD (1938)

Bár számos területen bizonyítható az eloszlás érvényesülése, nem minden esetben működik. Ahogy arra NIGRINI (2012) is felhívja a figyelmet, a Benford-törvény alkalmazásának egyik alapfeltétele, hogy a vizsgált számoktól elvárható legyen, hogy megfeleljenek a Benford-féle eloszlásnak. Az elvárhatóság vizsgálatának egyik lehetséges módja a szakirodalom áttekintése abból a szempontból, hogy a korábbi kutatások során használták-e a módszert, elfogadott-e annak az adott területen történő alkalmazása.

A Benford-törvény vizsgálatát a számviteli beszámolóknak közzétett adatok valóságtartalmának elemzése során előszeretettel alkalmazzák, használata elfogadott ezen a területen is. Többek között KUMAR et al. (2018), LIN et al. (2018), LACINA et al. (2018) ONUR - YAZDIFAR (2020) is a Benford-törvénynek való megfelelést vizsgálta a beszámolók adatainak elemzése során.

DURTSCHI et al. (2004) szerint valószínűleg megfelelő a Benford-féle eloszlás vizsgálata, ha:

- 1) a számok matematikai műveletek eredményei (pl.: követelések= eladott darabszám* ár),
- 2) tranzakció szintű adatok (pl.: költségek, árbevétel),
- 3) nagy elemszámú minta esetén (minél nagyobb, annál biztosabb),
- 4) amennyiben a vizsgált számhalmaz átlaga magasabb, mint a medián és a ferdeség (skewness) pozitív (a számviteli információk többségére igaz).

Ugyanakkor DURTSCHI et al. (2004) szerint valószínűleg nem lesz alkalmazható a Benford-törvénynek való megfelelés vizsgálata, ha:

- 1) olyan számlákról van szó melyek dedikált számokat tartalmaznak (pl.: ellenőrző számok, számlaszámok),
- 2) olyan számlák, melyek emberi beavatkozással létrejött számokat tartalmaznak (pl.: a korábban említett 99-re végződő árak),
- 3) számlák, melyek cégspecifikus adatokat tartalmaznak (pl.: a 100 \$-os visszatérítések elszámolására fenntartott számlák)
- 4) számlák, melyek beépített minimum, maximum értékekkel bírnak, (pl.: kis értékű eszközök bekerülési érték számlái)
- 5) érték nélküli számlák.

Fentiekől függetlenül a módszer alkalmazása előtt, amennyiben lehetséges az adott környezetre, a használt adatbázisra is szükséges ellenőrizni az alkalmazhatóságot.

A beszámolók minősége szempontjából minden olyan könyvelt tétel, mely nem valós gazdasági eseményeken vagy körülményen alapszik, célja csupán a vállalkozás jobb színben való feltüntetése, a beszámoló korrigálása, rontja a közzétett számviteli beszámoló minőségét. Azonban a téma vizsgálatánál elengedhetetlen a materialitás vizsgálata is, aminek kérdése jelen esetben – az elméleti megközelítés miatt, hogy esetleg csupán kerekítésről van szó – egyértelműen felmerül.

Megfelelő-e a módszer a jelentős minőségbeli különbségek bemutatására is vagy sem. Többek között erre kereste a választ LEBERT et.al (2019). Kutatásuk egyik fő kérdése az volt, hogy valóban két kategóriáról van-e szó (CEM és EM), vagy akik felfelé kerekítik az eredményeiket azoknál jellemző a materiális eredmény manipuláció is és valójában nem csak az eredményük kerekítéséről van szó. A Benford-törvény tesztelésével ki lehet mutatni a kerekítési gyakorlatot egy mintára vonatkozóan, azonban a megfigyelt kerekítést nem lehet az egyedi tételekhez rendelni. Ebből kifolyólag LEBERT et.al (2019) kénytelen volt közvetetten vizsgálni a problémát. Részmintákat hoztak létre a beszámolók eredménymanipulációjával való érintettségük alapján, majd azt vizsgálták mely részmintákra jellemző az eredmények kerekítése. Eredményeik szerint azon cégek beszámolói, melyekben felfelé kerekítik az eredményüket nagyobb valószínűséggel érintettek materiális eredménynövelő diszkrecionális elhatárolásokkal, kevésbé az eredmény időszakok közötti simításával, kevésbé időben mutatják ki a veszteségeiket és nem Big4 vagy iparág specialista könyvvizsgálóval rendelkeznek. A fentiek fényében konklúziójuk, hogy a CEM megnevezés, ami az eredmények kerekítésére utal, félrevezető lehet.

3.1.4.3. Egyéb módszerek

Jelen fejezetben azon számviteli beszámolók minőségének mérésére alkalmas módszerek kerülnek röviden bemutatásra, melyek az elemzéshez használt módszerek közé nem kerültek be, de a téma szempontjából relevánsak. A számviteli beszámolók minőségének mérésével kapcsolatos szakirodalom összeállításakor célom volt, hogy átfogó képet mutassak be erről a területről, ami e módszerek bemutatásának elhagyása esetén nem teljesülne.

Disszertációm során a könyvvizsgálatot, a könyvvizsgálathoz kapcsolódó hatótényezőket vizsgálom, ezen a kutatási területen belül a számviteli beszámolók minőségének vizsgálata csupán egy kisebb részterületet ölel fel. DEFOND - ZHANG (2014) a könyvvizsgálat hatékonyságának mérésére használt módszereket vizsgálta, ennek keretében hasonlította össze a számviteli beszámolók minőségének mérését a többi használt módszertannal. Eredményeit a következő 4. táblázat szemlélteti.

Látható, hogy mint minden egyes vizsgált módszertan a számviteli beszámolók minőségének mérése is több gyengeséggel rendelkezik. Ilyenek a magas mérési hiba, a potenciális torzítások és az eredmények kiértékelésével kapcsolatos konszenzus hiánya a kutatók körében. Ezek mellett a módszertan pozitívumai is bemutatásra kerülnek, melyek közül véleményem szerint a legfontosabbak, hogy a módszertan illeszkedik a könyvvizsgálat folytonos jellegéhez, fel nem fedezett hibás állításokat jelezhet, és mindemellett úgy ragadja meg a minőséget, hogy az nagy elemszámú mintára alkalmazható. Összességében a módszertan erősségei ellensúlyozzák, sőt túlszárnyalják azok gyengeségeit, emiatt annyira elterjedt még mindig ezeknek a módszereknek az alkalmazása a tudomány e területén is.

A legelterjedtebb számviteli beszámolók minőségére használt módszerek a diszkrecionális elhatárolások és az eredmény menedzsment vizsgálata, melyek bekerültek az elemzéshez használt modellbe, így azok elméleti bemutatását már korábban megtettem.

4. táblázat: A könyvvizsgálati minőség mérésére használt módszerek összehasonlítása

Vizsgált területek	Jelentős hibás állítások	Könyvvizsgálói kommunikáció	Számviteli beszámolók minősége	Piaci reakciók	A könyvvizsgáló jellemzői	Könyvvizsgáló-ügyfél szerződéses feltételek	
Gyakran használt változók	Ismételt közzétételek	Könyvvizsgálói jelentés korlátozása, általában a vállalkozás folytatásával kapcsolatban	[DACC], LNEG, SPO, NI, Benford-törvény	Piaci reakciók, tőkeköltség, piaci részesedés változása,	Big N, Specializáció	Könyvvizsgálói díjak, változás a könyvvizsgálói díjban	
Jellege	Output	Output	Output	Output	Input	Input	
Közvetlen/ közvetett	Viszonylag közvetlenebb	Viszonylag közvetlenebb	Viszonylag közvetettebb	A változótól függ	N/A	N/A	
Tényleges vs. Érzékelt	Tényleges	Tényleges	Tényleges	Érzékelt	Tényleges	Tényleges	
Diszkrét / Folytonos	Diszkrét	Diszkrét	Alapvetően folytonos	Alapvetően folytonos	Diszkrét	Folytonos	
Egyetértés a méréssel/ értékeléssel kapcsolatban	Magas	Magas	Alacsony	A változótól függ	Magas	Magas	
Mérési hiba	Alacsony	Közepes	Magas	Magas lehet (pl.: COC)	Magas lehet (pl.: Specializáció)	Közepes	
A vizsgált területek jellemzői	Erősségek	Viszonylag erős bizonyítékot szolgáltat az alacsony minőségű könyvvizsgálóval	Egyedülálló módon megragadja a könyvvizsgáló függetlenségét, Viszonylag erős bizonyítékot szolgáltat az alacsony minőségű könyvvizsgálóra	Illeszkedik a könyvvizsgálati minőség folytonos jellegéhez, A beszámoló manipulációjára utal, Fel nem fedezett hibás állításokat jelezhet, Úgy ragadja meg a minőséget, hogy az nagy elemszámú mintára alkalmazható	A beszámolók felhasználóinak észlelésén alapul, Finom minőségi változás megragadására alkalmas, Úgy ragadja meg a minőséget, hogy az nagy elemszámú mintára alkalmazható, A tőke mérőszámok mutatják a könyvvizsgálati minőség nettó hasznát vagy költségét	Erős előzetes meggyőződés, hogy a mérőszámok megragadják az ösztönzőket és kompetenciákat, korábbi kutatások által megalapozott	Úgy ragadja meg a minőséget, hogy az nagy elemszámú mintára alkalmazható, Jól kidolgozott könyvvizsgálati díj becselő modellek
Gyengeségek	Nem képes különbséget tenni a kisebb minőségbeli eltérések között; Az ismételt közzététel hiánya nem bizonyítja a könyvvizsgálat magas minőségét; Ritkán előforduló esemény, korlátozott statisztikai erővel bír	Nem képes különbséget tenni az apró minőségbeli eltérések között; Csak nehéz helyzetben lévő cégekre alkalmazható, korlátozottan általánosítható	Magas mérési hiba, potenciális torzítások, Korlátozott egyetértés az értékeléssel kapcsolatban	Egyes esetekben korlátozott egyetértés az értékeléssel kapcsolatban (pl.: tőkeköltség), A tőke költség rendkívül indirekt	Nem képes különbséget tenni az apró minőségbeli eltérések között, Korlátozott egyetértés a specializáció értékelésével kapcsolatban	Alternatív magyarázatok lehetőségek	

Forrás: saját szerkesztés, DEFOND - ZHANG (2014) alapján

A fenti módszerek mellett a következő számviteli beszámolók minőségének mérésére használt módszereket azonosítottam, melyek nem kerültek be az elemzéshez használt módszerek közé.

- 1) Értékrelevancia
- 2) Csődelőrejelző modellek
- 3) Cash flow vizsgálata

Az értékrelevancia a számviteli beszámolóban szereplő adatokat egy nem beszámolóban szereplő külső érték alakulásához köti. Ilyen lehet például a részvények árfolyama (PAGLIETTI 2010), a nyugdíjkötelezettségek, adósságállomány vagy a kimutatott derivatívák piaci értéke (BARTH et al. 2001). Tehát ennek a módszernek az alkalmazása megkövetel egy olyan külső támpontot, aminek változásához a beszámolóadatok változását viszonyítani lehet. Minél jobban követik a közzétett adatok az etalon érték változását, annál magasabb minőségűek az adott csoportban lévő számviteli beszámolók. Erről a módszerről elmondható, hogy a megbízható és valós összkép teljesülését képes mérni, legalábbis a vizsgált tételekkel kapcsolatban. A viszonyítási alap megválasztásakor minden esetben implicit kijelölésre kerül az az érdekhordozó, akinek a szemszögéből értelmezzük a számviteli beszámolók minőségét. Mivel az elemzésbe nem tőzsdei vállalkozások kerültek bevonásra, emellett egyéb olyan külső viszonyítási pont sem elérhető, amihez a beszámoló adatok változását viszonyítani lehetne, ráadásul nem egy-egy érdekhordozó csoport szempontjából, hanem a szabályozás felől közelítem a számviteli beszámolók minőségét, ezért ennek a módszernek a használatát elvettem.

A csődelőrejelző modellek olyan matematikai modellek, melyek a vállalkozások pénzügyi kimutatásainak adataiból kiindulva hivatottak meghatározni, hogy a vizsgált cég folytatja-e a vállalkozási tevékenységét vagy sem. Ehhez felépítenek egy osztályozó mechanizmust, mely a rendelkezésre álló pénzügyi információk alapján besorolja a vizsgált vállalkozást 1-es „csődös” vagy 2-es „túlélő” csoportok valamelyikébe.

A csődmodellek hatékonyságát azok besorolási pontossága mutatja meg, minél kevesebb a típushibák száma, annál magasabb a modell besorolási pontossága. 1-es számú típushiba, amikor „csődös” vállalkozást sorol be a modell a „nem csődös” csoportba, 2-es típushiba, amikor „nem csődös” vállalkozást sorol be a modell „csődös” csoportba. A csődmodellek hatékonyságának vizsgálatakor mind az 1-es mind a 2-es típushibának az előfordulási gyakoriságát vizsgálni kell.

Ahogy a tudomány fejlődött, úgy lett egyre szofisztikáltabb az osztályozási rendszer és annak megalkotása is. Az ötlet, hogy pénzügyi adatok alapján ilyesfajta előrejelzések készíthetők a XX. század első felében került publikálásra. Elsőként 1931-ben Ramster és Foster majd 1932-ben Fiztpatrik publikált olyan pénzügyi mutatószámokról szóló tanulmányt melyek célja a vállalkozások fenntarthatóságának megállapítása volt (BRÎNDESCU-OLARIU 2016). Ezt követte ALTMAN (1968) áttörést jelentő, diszkriminancia analízisen alapuló csődelőrejelző modellje mely az első klasszikus csődmodellnek tekinthető. A következő nagy lépést az OHLSON (1980) féle logisztikus regresszió alapuló csődfüggvénye jelentette. 1990-ben a csődelőrejelző modellek módszertani szempontból elérték csúcspontjukat, a neurális hálók alkalmazását. ODOM - SHARDA (1990) az MI-t (mesterséges intelligenciát) alkalmazták a csőd bekövetkeztének előrejelzésére.

A csődelőrejelző modelleket jelenleg nem tipikusan a számviteli beszámolók minőségének mérésére használják, azonban ha jobban belegondolunk, láthatjuk, hogy megfelelő adatbázis esetén remek eszközként szolgálhatnának az egyes tényezők számviteli beszámolók minőségére gyakorolt hatásainak vizsgálata során. Ha egy bizonyos jellemzővel bíró csoport tagjainak számviteli beszámolóján magasabb besorolási pontossággal bíró modellt lehet felépíteni, akkor az a jellemző, ami a csoportokat megkülönbözteti, pozitív hatással van a számviteli beszámolók minőségére. A fenti vizsgálat végrehajtásához azonban olyan mintára lenne szükség, mely nem

sok kutató számára elérhető. Szükség lenne „csődös” és „túlélő” vállalkozások beszámolóira mind a vizsgált jellemzővel bíró és azzal nem bíró cégek esetén, mindezt nagy elemszámban, lehetőleg úgy hogy a két csoport a vizsgált jellemzőt leszámítva minél inkább hasonlítson egymásra. A szakirodalmi áttekintés során csupán egy tanulmányt találtam, mely kísérletet tett a csődelőrejelző modellek és a számviteli beszámolók minőségének mérésének együttes értelmezésére. BODLE et al. (2016) az Ausztrál GAAP szerint készült beszámolók minőségét akarta összehasonlítani az IFRS-ek szerint készütekkel, tehát a használt standardrendszer hatását próbálták meg a csődelőrejelző modellek segítségével mérni. A megfelelő minta összeállítás számukra is kihívást jelentett, nem rendelkeztek olyan adatbázissal ami AGAAP és IFRS szerint összeállított „csődös” és „túlélő” vállalkozásokat egyaránt tartalmazott volna. A pénzügyi kimutatások AGAAP szerint álltak rendelkezésre, az IFRS szerinti adatok az AGAAP szerinti beszámolók IAS 38 (Immateriális javak), IFRS 3 (Üzleti kombinációk), és IAS 36 (Eszközök értékvesztése) rendelkezéseinek megfelelő módosításokkal jöttek létre. BODLE et al. (2016) további egyszerűsítést hajtottak végre a korábban vázolt ideális megoldáshoz képest, a saját csődmodell felépítése helyett az ALTMAN (1968) modellt használták. Látható tehát, hogy elméletileg megfelelő módszertanról van szó, mely hasznos eredményekkel kecsegtet, azonban amíg nincs lehetőség a megfelelő tulajdonságokkal bíró minta összeállítására, csak nagy kompromisszumokat kötve lehet használni ezt a módszertant a számviteli beszámolók minőségének mérésére.

A cash flow vizsgálata szintén elterjedt módszer a számviteli beszámolók minőségének vizsgálatára. Előfordulhat, hogy nem álnak rendelkezésre a cash flow kimutatás adatai, azonban a cash flow vagy az operatív cash flow értékeivel kell dolgozni. Ebben az esetben a pénzügyi kimutatások egyezőségeit kihasználva számíthatunk cash flow értéket, vagy becsülhetünk operatív cash flow értéket.

A cash flow becsülhető a nettó eredmény (NI) és az elhatárolások (TACC) különbözeteként (JONES 1991):

$$CF_t = NI_t - TACC_t \quad (12)$$

Vagy számítható a tárgyév és bázisév pénzeszköz (CASH) értékeinek változásaként:

$$CF_t = CASH_t - CASH_{t-1} \quad (13)$$

PAANANEN - LIN (2009), BARTH et al. (2007, 2008), LIU et al. (2011) PAGLIETTI, P. (2010) a lenti általános egyenleteknek megfelelően írták fel saját kontrollváltozóikat tartalmazó regressziós egyenleteiket, majd a hibatagok spearman korrelációját vizsgálták.

$$CFO_t = \alpha_0 + \beta_1 CV_1 + \beta_2 CV_2 + \dots + \beta_{n-1} CV_{n-1} + \beta_n CV_n + \varepsilon_t \quad (14)$$

$$TACC_t = \alpha_0 + \beta_1 CV_1 + \beta_2 CV_2 + \dots + \beta_{n-1} CV_{n-1} + \beta_n CV_n + \varepsilon_t \quad (15)$$

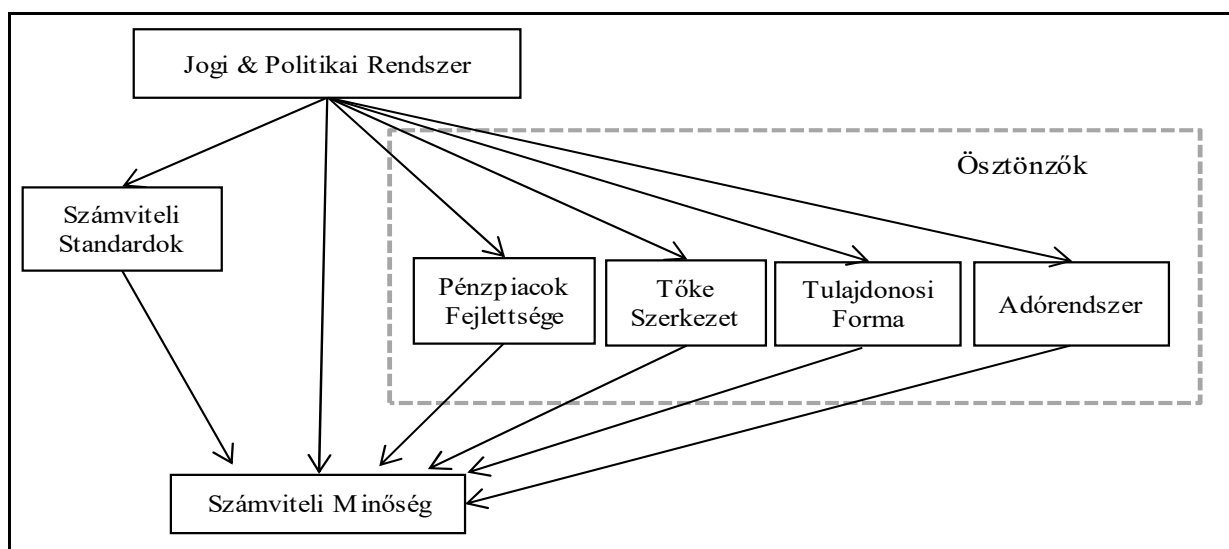
Ahol, a CFO= operatív cash flow, CV= kontrollváltozó, TACC= elhatárolások összesen, ε pedig a hibatagot jelöli.

Erősebb negatív kapcsolat esetén eredmény menedzsment valószínűsíthető. A cash flow ilyen jellegű elemzésének elméleti alapja, hogy a menedzsment önkényesen növelheti az elhatárolások értékét, ha a cash flow értéke alacsonyabb az elvárnál (PAGLIETTI, 2010). A módszer szubjektivitása a többi, a területen használt módszertanhoz viszonyítva is magas. Eredményeit a cash flow és az elhatárolások számítási technikája mellett befolyásolja, hogy a kiértékelés során mit tekintünk a téma szempontjából erősebb kapcsolatnak, az egyes csoportok között mikor mondható ki, hogy szignifikáns különbség van az esetleg csoportonként is fennálló erősebb kapcsolatok között.

3.2. A számviteli beszámolók minőségét befolyásoló tényezők

A számviteli beszámolók minőségét befolyásoló, könyvvizsgálathoz nem kapcsolódó egyéb hatótényezők áttekintését és bemutatását szükségesnek tartom, hisz a kutatás eredményeinek kiértékelése során számos tényező hatását figyelembe kell venni. Ez csak úgy lehetséges, ha megvizsgálom, hogy melyek azok a tényezők, melyek a magyarországi környezetben jelentős befolyással bírnak a számviteli beszámolók minőségének alakulására. Kiindulási alapként a nemzetközi folyóiratokban publikált tanulmányokban vizsgált hatótényezőket, az e kutatások során használt kontrollváltozókat, illetve az ICAEW⁵ (Institute of Chartered Accountants in England and Wales, Angliai és Wales-i Könyvvizsgáló Intézet) 2016-ban kiadott jelentését tekintetem át. Az ICAEW jelentés a számviteli rendszereket, intézményeket és ösztönzőket bemutató kutatás, mely a pénzügyi beszámolási standardokon kívüli, beszámolási minőséget meghatározó tényezőket vizsgálta.

SODERSTORM - SUN (2007) a következő 4. ábrán bemutatott kapcsolatrendszert írta fel, ami szerint a számviteli minőség alakulására a számviteli standardok minősége és a pénzügyi beszámolás ösztönzőinek közvetlen hatása mellett közvetetten az ország jogi és politikai rendszere is kifejti hatását. A számviteli minőség determinánsainak elemzése elgondolkodtató eredményeket hozott. Mivel az Európai Unió országainak közös, magas minőségű számviteli szabályokat kell követniük – legalábbis konszolidált szinten –, ezért a számviteli minőség növekedését hatékonyan a másik két tényező fejlesztésével lehet elősegíteni. Az országok teljes intézményrendszerének reformja meglehetősen nehéz és megosztó terület, így a beszámolási minőség növelésének alternatívája az ösztönzők területe, emiatt is kiemelten fontos ezeknek a tényezőknek a megismerése (SODERSTORM - SUN 2007).

4. ábra: A számviteli minőség befolyásoló tényezői

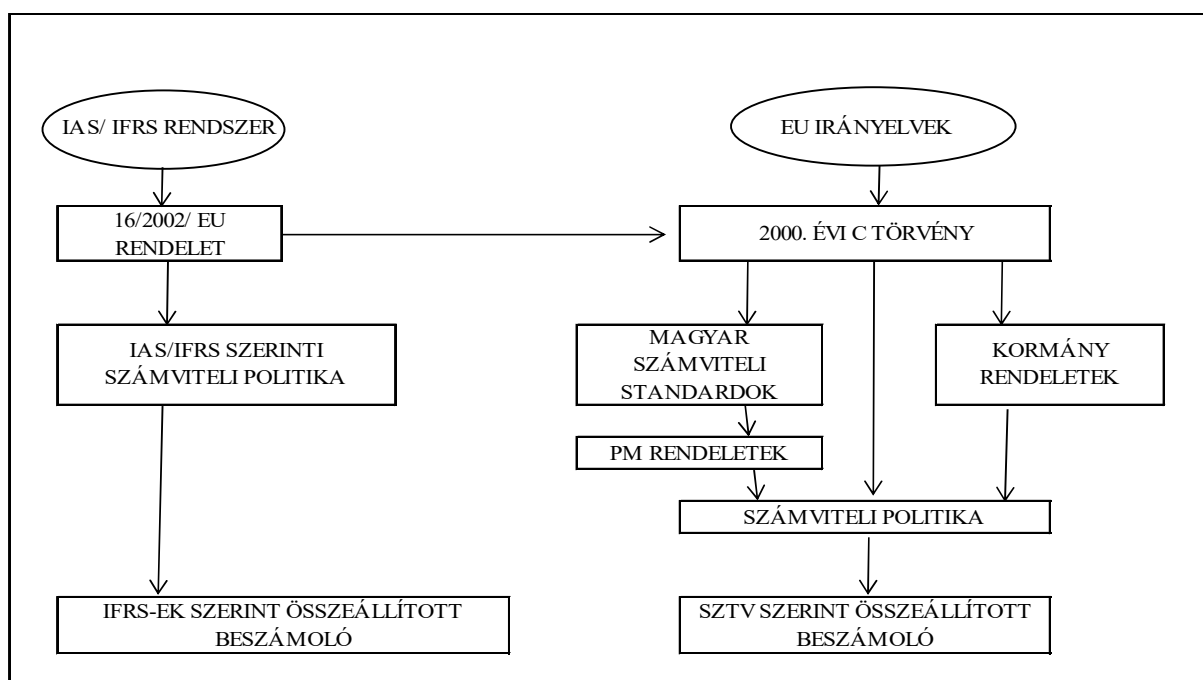
Forrás: SODERSTORM - SUN (2007)

A következőkben bemutatom azokat a faktorokat, melyek kutatásom szerint az Sztv. szerint összeállított számviteli beszámolók esetén is jelentős hatással bírnak, bemutatva a tényezővel kapcsolatban figyelembe veendő legfontosabb tényeket, körülményeket. Mindezt a SODERSTORM - SUN (2007) által használt számviteli szabályozás és ösztönzők szerinti csoportosításban.

⁵ További információ: <https://www.icaew.com/about-icaew/who-we-are>

3.2.1. Számviteli szabályozás

Jelen fejezetnek nem célja a számviteli szabályozás részletes bemutatása, céloom a számviteli szabályozás és a számviteli beszámolók minősége között fennálló kapcsolat bemutatása, kiemelve a kutatásom szempontjából fontos tényeket. SODERSTORM - SUN (2007) csoportosítása számviteli standardokat említ, magyarországi környezetben ez számviteli szabályozásként implementálható. A 202/2003. (XII. 10.) Korm. rendelet a magyar számviteli standardokról, azok értelmezéseiről és a kapcsolódó eljárási rendről c. kormányrendelet hatályba lépését követően létrejöttek a standardalkotás szervezetei (Magyar Számviteli Standard Testület (MSZST), Standard Előkészítő Testület (SET), Standard Értelmező Testület (SÉT), Országos Számviteli Bizottság (OSZB)) ezek hatása azonban jelenleg nem számottevő a magyarországi számviteli beszámolók összeállításának szabályaira. A magyar vállalatok számviteli beszámolóinak szabályozási környezetét a következő 5. ábra szemlélteti.

5. ábra: A magyar vállalatok beszámolóinak szabályozási környezete

Forrás: saját szerkesztés MAJOROS (2010) alapján

Az ábra MAJOROS (2010) munkája alapján készült, 2010 óta az IFRS-ek európai, ezzel együtt magyarországi térnyerése az ábra egyszerűsödéséhez vezetett. Ma már vannak gazdálkodók, akik nem csak a konszolidált, hanem az egyedi beszámolójukat is az IFRS-ekkel összhangban állítják össze. Egyes csoportok (pl.: melyek értékpapírjait az Európai Gazdasági Térség bármely államának szabályozott piacán forgalmazzák) kötelesek, míg mások (pl.: az a vállalkozó, amelynek közvetlen vagy közvetett anyavállalata az összevont éves beszámolóját az IFRS-ek szerint készíti el) választhatják az IFRS-ek szerinti beszámoló készítést. Ennek részletes bemutatása hozzáadott információtartalmához viszonyítva feleslegesen túlbonyolítaná a rendszer bemutatását. Azt azonban fontos megjegyezni, hogy bár a trendek az IFRS-ek használatának további terjedését jelzik előre, jelenleg az Sztv. szerint összeállított beszámolók vannak többségben, még mindig az Sztv. szerint összeállított beszámolók dominálnak Magyarországon.

A számviteli standardok, a számviteli szabályozás a többi bemutatásra kerülő hatótényezővel ellentétben általában nem kontrollváltozóként kerül beépítésre a számviteli minőséggel kapcsolatos vizsgálatokba.

Két jellemző eset írható fel:

- 1) A számviteli szabályozás, ami alatt a beszámolót összeállították a minta összeállításának egyik szelekciós feltétele, tehát kizárólag azonos szabályok szerint összeállított beszámolók kerülnek a mintába (pl.: TÓTH - SZÉLES (2018)).
- 2) Maga a számviteli szabályozás változása jelenti a kutatás fókuszát, például amikor a nemzeti szabályozás helyébe az IFRS-ek lépnek (pl.: AMES (2013)).

Az első esetben egyszerűen a minta tervezésénél kell ügyelni arra, hogy minden kiválasztott beszámoló azonos szabályozásnak megfelelően legyen előállítva. Míg a második esetben már alapos tervezés szükséges, hogy az elemzéshez megfelelő alapot adó, szimmetrikus mintát tudjunk előállítani, emellett az egyes szabályrendszerek közötti különbségeket is figyelembe kell venni. Kutatásom során kizárólag az Sztv. szerint összeállított beszámolók kerülnek elemzésre.

Mint ahogy azt a SODERSTORM - SUN (2007) féle számviteli beszámolók minőségére ható tényezőket bemutató ábra is előrevetítette, a beszámolók minőségét nem kizárólag az alkalmazott számviteli standardok határozzák meg. Ennek megfelelően a tárgyban készült kutatások is vegyes képet mutatnak a meglévő számviteli szabályrendszer (általában a nemzeti) egy magasabb minőségű standardrendszerrel történő kiváltásának hatásairól (általában az IFRS-ek). LIU et al. (2011), ABDULLAHI - ABUBAKAR (2020), MENICUCCI (2020) és QU et al. (2012) a számviteli beszámolók minőségének növekedéséről ad számot, AMES (2013) értékrelevancia tekintetében növekedést mutatott ki, míg az eredmény minőségét változatlanak találta, CHRISTENSEN et al. (2015) pedig kizárólag az önkéntes alkalmazók körében tudott minőség növekedést kimutatni. WAHYUNI et al. (2020) 168 tanulmány eredményeit összegezte, mely az IFRS-ek indonéziai implementálásának hatásával foglalkozott. Eredményei szerint általánosságban az IFRS-ek alkalmazása a számviteli minőség növekedését eredményezte. PAANANEN - LIN (2009) eredményei pedig az előbbiekkal ellentétesen a beszámolási minőség csökkenését jelezték, az IFRS-ek bevezetését követően. A fenti eredmények is jól mutatják, hogy bár a számviteli szabályozás minősége befolyásolhatja, önmagában nem jelent garanciát a magasabb minőségű számviteli beszámolókra.

3.2.2. Általános ösztönzők

3.2.2.1. Adórendszer

Az adózás és a számvitel kapcsolata önmagában is hatalmas és szerteágazó kutatási területet jelent. Jelen fejezettel célozom az adószabályozás és a számviteli beszámolók között fennálló lehetséges kapcsolatok bemutatására, a számviteli minőség területére korlátozva. Ezt követően annak vizsgálata, hogy a magyarországi beszámolók minőségének elemzése során szükséges-e adózással kapcsolatos kontrollváltozókat a vizsgálatokba beépíteni. Amennyiben igen, azok milyen jellegűek legyenek.

A szakirodalom és a szakmai tapasztalataim alapján három jellemző kockázati tényezőt azonosítottam, melyek az adózáshoz köthetők és a számviteli beszámolók minőségét fenyegetik, ezek a következők:

- túl magas adóterhelés, igazságtalanság (pl.: LAFFER 2004),
- túl bonyolult adószabályok, átláthatatlanság (pl.: CLOYD et al.1996),
- jelentős adószabály változások (pl.: WATRIN et al. 2012).

Az IACEW jelentés eredményei szerint az adószabályok hatással vannak a számviteli beszámolókra ott, ahol a kimutatott eredmény adóköteles (SINGELTON - GREEN 2016). Az

adóelkerülésből származó többletjövedelem relatív olcsó finanszírozást jelent a vállalkozások számára, az ebből fakadó gazdasági hasznok jelentősek lehetnek. Az így elérhető előnyök költségei két csoportba sorolhatók. Felmerülnek úgynevezett megfigyelhető költségek, mint pl.: büntetések, bírságok és nem megfigyelhető költségek, mint pl.: a „lebukásból” fakadó kockázatok és a vállalat jó hírének kockázata. Mindezt egybe vetve ARMSTRONG et al. (2012) úgy tekintettek az adóelkerülésre, mint egy befektetési lehetőségre, és mint minden befektetés esetén a döntési helyzetben lévő vezető mérlegeli a befektetés várható eredményét, természetesen a saját érdekeit is figyelembe véve.

Az adóelkerülési technikák két részre oszthatók aszerint, hogy átmenetileg vagy véglegesen vonják ki az adózás alól a keletkezett jövedelmet. Egyes módszerekkel véglegesen elkerülhetjük az adófizetést, vagy annak egy részét (pl.: fiktív költségek elszámolása, bevételek ki nem számlázása, színlelt ügyletek elszámolása) míg más módszerekkel ideiglenesen csökkenthetjük az adófizetési kötelezettségünket (pl.: bevételek és költségek indokoltnál korábbi vagy indokoltnál későbbi időszakban való kimutatása). A tranzakciók vagy azok elszámolásának strukturálásának hatása tovább növelhető, ha az egyes időszakok között eltérő adókulcsok vannak hatályban, ekkor már nem csak időleges adóelkerülésről van szó. Tegyük fel, hogy összességében minden évben keletkezik átlagos 100 egység nyereségünk. Ha egy 4 éves intervallumot nézünk és annak első két évében 30 a második két évében pedig 10 százalék a fizetendő nyereségadó, akkor már önmagában a nyereség kimutatásának manipulációjával jelentős adómegtakarítást lehet elérni. Szabályosan elszámolva 80 egység adót, míg a nyereséget az alacsony adókulcsú években kimutatva mindössze 40 egységnyi adót kell befizetnünk. A fentiekből logikusan következik, hogy a drasztikus adókulcsváltozások adóelkerülésre, ezáltal eredmény menedzsmentre ösztönözhetnek, adókulcs csökkenés esetén a nyereségek későbbi, alacsony adókulcs melletti közzétételéhez vezethetnek.

Negatív Laffer-effektusként ismert az adókulcs növekedésének az állami adóbevételekre gyakorolt csökkentő hatása. LAFFER (2004) tanulmányában kifejti, hogy az adókulcs változás adóbevételekre gyakorolt hatása aritmetikus és gazdasági részre bontható. Az aritmetikus hatás miatt az adókulcs növekedésével arányosan az adóbevételek is növekednek. A gazdasági hatás épp az ellenkező irányba hat. A piac szereplői büntetve érzik magukat az adóteher növekedése miatt, ezért ellenállnak, megpróbálják elkerülni az adó megfizetését. Ebből kifolyólag az adókulcs növelése nem jelenti feltétlenül az állami adóbevételek növekedését, azok stagnálásához, illetve csökkenéséhez vezethet. A két hatás együttes figyelembe vétele nem egyszerű feladat, az adókulcsok emelésének adóbevételekre gyakorolt hatása nem egyértelműen meghatározható. Ha az aritmetikus hatás mellett a gazdasági hatás is megjelenik, az a beszámoló manipulációjához vezethet, így látható, hogy a magasabb adóterhelés a számviteli beszámoló minőségének csökkenését is eredményezheti.

CLOYD et al. (1996) feltételezése szerint abban az esetben is, ha elkülönül a pénzügyi számvitel és az adószámvitel, lehet negatív hatása a vállalat adóstratégiájának a cég pénzügyi kimutatásainak minőségére. Amennyiben az adott ország adózási és számviteli szabályai nehezen értelmezhetők, nem egyértelműek, akkor a vállalkozások agresszív adóstratégia esetén megpróbálják a pénzügyi számviteli eljárásokat is az adószámviteli eljárásokhoz közelíteni, ezzel is támogatva az adózási eljárások adóhatóság általi elfogadását. Ezzel a vezetők közvetve a pénzügyi számvitelt használják az adómegtakarítások és a cash flow növelésére. A feltevés kérdőíves módszerrel került vizsgálatra. 1920 db kiküldött kérdőívből 600 db használatra alkalmasan kitöltve érkezett vissza. A kutatás eredményei szerint a közepes és nagy gyártó vállalatokra jellemző az ilyesfajta manipuláció. A nyilvános társaságok esetén kevésbé valószínű, hogy pénzügyi- adó számvitel hasonlóságra törekednek. Valószínűleg számukra nagyobb hátrányt okozna az alacsonyabb eredmény kimutatása, mint amennyit az alacsonyabb adóráfordítással ellentételezni tudnának. Ebből kifolyólag a nyilvános társaságokon belül az adó és pénzügyi számviteli eljárások közelítésének kérdése belső feszültséget eredményezhet. Az adószakemberek véleménye szerint,

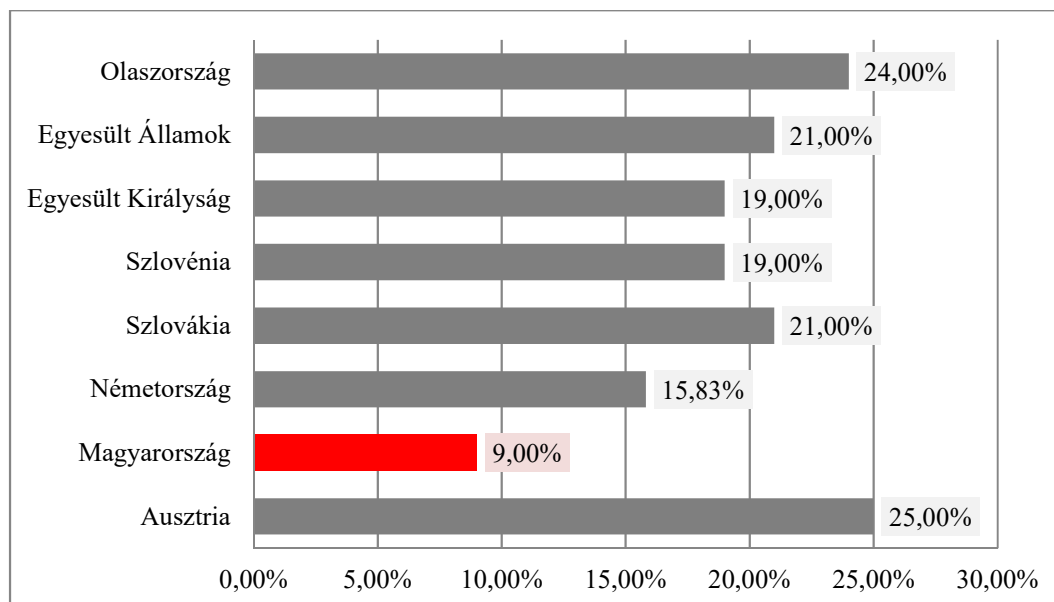
a hasonló eljárások lehetővé teszik az adózás során használt eljárások adóhatóság előtti sikeres megvédését, sőt kevesebb ellenőrzést is eredményeznek, emiatt saját kockázatuk csökkentése érdekében a közelítés mellett állnak. Ezzel szemben a vezetők és a részvényesek nagyobb valószínűséggel fognak az eltérő eljárások mellett kiállni, mivel az növeli a kimutatott eredményt, ezáltal a vállalat értékét.

WATRIN et al. (2012) a Münsteri Egyetem kutatói a Németországban 2001-ben lezajlott társasági adóreform segítségével vizsgálták az adózás beszámolási minőségre gyakorolt hatását. A kutatásba egyedi beszámolók adatai kerültek, megkülönböztetve adókulcsváltozás előtti időszakról összeállított, és azt követően készített pénzügyi kimutatásokat. A kutatás szerint a Németországban alkalmazott számviteli eljárások két csoportba sorolhatók. A standard számviteli eljárások azonos módon hatnak a számviteli és az adózási eredményre is. Ebből következik, hogy az eredmény manipulációja standard számviteli eljárások alkalmazása esetén mind a számviteli, mind az adózási eredményre megegyező hatással van. A rendkívüli számviteli eljárásoknak eltérő hatása van a számviteli és adózási könyvekre. Alapvetően a rendkívüli eljárások alkalmazása magasabb adóalapot eredményeznek, de a vállalkozások képesek úgy strukturálni az üzleti és számviteli folyamataikat, hogy adóalap csökkentő hatást érjenek el a rendkívüli eljárások használatával. Ebből kifolyólag a rendkívüli eljárásokat alkalmazók kevésbé valószínű, hogy az adózási megfontolásból manipulálják a számviteli beszámolójukat, hiszen jelenthetnek magas adózás előtti eredményt úgy, hogy közben az adóalapjukat alacsonyan tartják. Ennek mérésére egy dummy változót képeztek, ami abból indul ki, hogy a rendkívüli eljárásokat alkalmazó vállalkozások adózás előtti eredménye és adóalapja eltér egymástól. Azt nevezték számviteli - adózási stratégiát használó társaságnak, amelynek az adózás előtti eredménye meghaladta az adóalapját. A becslési pontosság növelésének érdekében a döntéshez három év adatait vizsgálták. Az összefüggést az alábbi, 16-os számú egyenlet mutatja be:

$$\text{BTDmean}_i = \frac{\sum_{t=(-2)}^{t=0} \left[\text{PTBI}_{it} - \left(\frac{\text{taxes}_{it}}{\bar{r}} \right) \right]}{\text{TA}_{it=0}} * \frac{1}{3} \quad (16)$$

Tekintettel arra, hogy az adóbevallások nem voltak nyilvánosan elérhetők, az adóalap kalkulációval került meghatározásra, a megállapított adó és a megfelelő adókulcs hányadosaként. A PTBI_{it} i társaság t időszakra vonatkozó adózás előtti eredményét, r az átlagos nominális adókulcsot, taxes_{it} i társaság t időszakra vonatkozó nyereségadóját, $\text{TA}_{it=0}$ pedig i társaság t időszakra vonatkozó eszközértékét jelöli. A minőség mérésére az előző fejezetekben ismertetett Jones-modell került használatra. WATRIN et al. (2012) kutatásának eredményei szerint az adóreformot megelőzően a beszámolási minőséget nagyban rontotta az adózási okokra visszavezethető eredmény manipuláció, ha a számviteli és adózási eljárások hasonlóak voltak. Az adatok mélyebb vizsgálata azonban arra is rávilágított, hogy a nyilvános társaságok, ahol változatosabb a tulajdonosi struktúra és nagyobb az elvárás a magas minőségű pénzügyi kimutatásokra, kevésbé voltak fogékonyak a számviteli beszámolóik adózási megfontolásból történő manipulációjára.

A magyarországi helyzet nem mind a három vizsgált szempontból kritikus. Bár Magyarország a GDP-hez viszonyított adóterhelésével az Európai Unió tagállamainak középmezőnyében szerepel (EUROSTAT 2019), a 2019 októberében közzétett 37,6%-os érték így is magas terhelésnek tekinthető, főképp, ha a legalacsonyabb értékkel bíró Ír értékhez (23%) hasonlítjuk. A számviteli minőség vizsgálatánál azonban nem a teljes adóterhelést, hanem a pénzügyi kimutatásokban közzéteendő eredményen alapuló adókat érdemes vizsgálni. A 6. ábrán látható, hogy a Magyarországon – az elemzésbe bevont beszámolók utolsó évében – hatályos társasági adókulcs, összehasonlítva a környező államok adókulcsaival alacsonynak számít. Ebből kifolyólag a társasági adó elkerülésre irányuló eredmény menedzsmentet nem tartom magas kockázatú fenyegető tényezőnek.

6. ábra: Hatályos társasági adókulcsok 2018-ban

Forrás: OECD (é.n.)

Az adóterhelés meghatározása sem egyszerűen meghatározható, az adószabályozás bonyolultságának megítélése még inkább szubjektívnek mondható. Vannak bizonyos tulajdonságok, melyek megléte esetén az adószabályozást bonyolultnak tekinthetjük. Ezek közül a következőket emelném ki, zárójelben pedig a HERICH (2020) által leírt „jó adórendszer” azon jellemzői kerülnek feltüntetésre, melyet az adott helyzet megsért:

- Nagyszámú egyedi adónem (Egyszerű)
- Párhuzamos adókötelezettségek (Igazságos)
- Az adó megállapítása hosszadalmas feladat, pl.: számos adóalap módosító tétel (Egyszerű)
- Szabályozási rések, ellentmondások jellemzők (Egyértelmű)

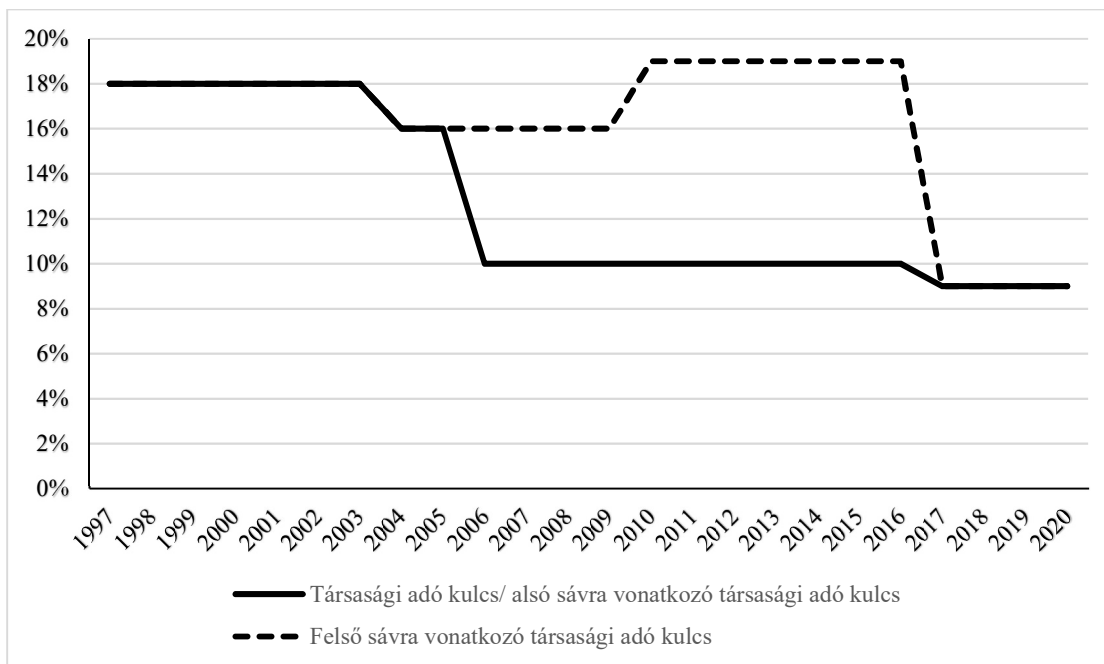
A magyarországi szabályozás jó irányba halad – a módosítások nagy része a megfelelő irányba mutat – azonban jelenleg még mindig bonyolultnak tekinthető. A fenti négy tulajdonságból háromról megállapítható, hogy jellemző a magyarországi adószabályozásra. Az adónemek száma csökkenő trendet mutat, de még mindig magas (2016:60db, 2017:59db, 2018:58db, 2019:55db) (SZABÓ 2019). A párhuzamos adónemek (BARDÓCZ 2018), a kettős adóztatás (BÉKÉS 2012) problémája a vizsgált időszakban Magyarországon is fennáll. Az adó megállapítása, a téma szempontjából leginkább releváns társasági adó tekintetében kifejezetten hosszadalmas. (Csak a közvetlenül csökkentő és növelő tételeket a-z és a-t pontig sorolja a 1996. évi LXXXI. törvény.) A szabályozási rések, ellentmondások pedig az adóhatóság ellen indított perek bizonyíthatnák, melyekből azonban nem sok, évi 20-30 darab indul (HARCOS 2018).

A Világbank adataira támaszkodva a PwC készített egy „Paying Taxes 2020” című elemzést, melyben Magyarország, mint a világgazdaság apró szereplője látható, jól mutatva a hazai adózási környezet tulajdonságait a világ többi részéhez viszonyítva. Az elemzés négy főbb jellemzőt vizsgál melyek az adók utalásának száma, a megfelelésre fordítandó idő, a teljes adó és hozzájárulási ráta és az úgynevezett PFI (Post Filing Index⁶). A globális és a magyarországi

⁶ A PFI index 0 és 100 közötti értékeket vehet fel, a 0 a legkevésbé hatékony, a 100 a leghatékonyabb adózási rendszert jelenti. Az index 4 komponensből épül fel melyek: az ÁFA visszaigénylés bevallásának elkészítésére fordítandó órák száma, a társasági adó korrekció bevallására fordítandó órák száma, az ÁFA visszaigénylés teljes folyamata hány hetet vesz igénybe, a társasági adó korrekció teljes folyamata hány hetet vesz igénybe. A részletes tartalom az alábbi linken található pdf dokumentum 42. oldalán tekinthető meg: <https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2020.pdf>

eredményeket mutató kimutatások az 5. sz. mellékletben megtalálhatók. Az összesített eredmények alapján Magyarország 2018-ban az 56. helyen állt a 189 rangsorolt országból. A rangsor eredményei kizárólag 2018-ra állnak rendelkezésre, így a változást vagy trendeket nem lehet vizsgálni. Az adószabályozásnak való megfeleléshez szükséges órák száma 2009-óta konstans, 277 óra. Ez az óraszám mind a végrehajtandó adminisztráció volumenének, mind az előírások bonyolultságának hatását tartalmazza. Az adókötelezettségek teljesítéséhez szükséges utalások száma a 2006 óta eltelt években vagy csökkent, vagy nem változott. 2006-ban 14 utalásra volt szükség, míg 2018-ban már 11 utalás is elegendő volt. A PFI 2017-2018-es évekre került közzétételre, melyek alapján Magyarország 2018-ra vonatkozó 87,5-ös értéke pozitív változást jelent a már 2017-ben is magas 85,6-os értékhez viszonyítva. (A globális átlag 2018-ban 60,9)

Összességében tehát az adószabályozás bonyolultságából fakadó kockázatok a magyarországi gazdálkodók beszámolóinak vizsgálatakor is jelentős befolyással bírhatnak a vizsgált időszakra vonatkozóan.

7. ábra: Társasági adókulcs Magyarországon 1997 és 2020 között
 Forrás: 1996. évi LXXXI. törvény

Az utolsó kockázatos terület a nagymértékű adóváltozások, az eredmény átstrukturálásának veszélye. A téma szempontjából az adóterheléshez hasonlóan a társasági adót érdemes megvizsgálni. Az utóbbi évek adókulcsainak alakulását a következő 7. ábra szemlélteti. Látható, hogy az első kockázati pont vizsgálatakor pozitívként értékelt alacsony adókulcs két lépésben alakult ki. Először a 2005-ös sávositás révén csökkent az alsó adókulcs 10%-ra, majd 2017-ben a sávok megszüntetésével együtt egységesen 9%-ra csökkent a társasági adókulcsa. A PWC elemzés is foglalkozik az adóterhelés, azon belül a nyereségadók változásával. Az adóterhelés aránya 2018-ban 37,9% (nyereséget terhelő: 9,4%) ami a 2014 óta (2014-ben ez az érték még 48,2%-on állt) zajló folyamatos csökkenésnek köszönhető. Az adóterhelést vizsgálva azt láthatjuk, hogy míg 2014-ben még 7,7 százalékponttal magasabb értékkel rendelkezünk, mint a globális átlag 2018-ra ez megfordult. Magyarország 2,6 százalékponttal alacsonyabb teljes adóterheléssel rendelkezik, mint a globális átlag. A nyereségadók tekintetében azt láthatjuk, hogy a magyarországi terhelés jóval a globális terhelés alatt marad a teljes vizsgált periódus alatt.

A fentieket figyelembe véve megállapítható, hogy a magyarországi adószabályozás, annak alakulása megfelelő környezetet és motivációt biztosított a tervezett adóelkerülés megjelenésére, így ez a kockázati tényező is releváns a magyarországi beszámolók minőségének vizsgálatakor.

Az adózás hatásait mérő változók beépítését szükségesnek találom.

3.2.2.2. Tulajdonosi struktúra, vezetői ösztönző rendszerek

Egy vállalat tulajdonosi struktúrája számos olyan hatást generál, melyek közvetetten vagy közvetlenül befolyással vannak a vállalkozás által közzétett beszámoló minőségének alakulására. Ahhoz, hogy ezeknek a tényezőknek a hatását ki tudjuk szűrni, a vállalkozások tulajdonosi struktúra szerinti csoportosítási lehetőségeit, ezek lehetséges megragadását, a várt hatásokat, majd e hatások kiszűrési lehetőségeit kell meghatározni.

A vállalkozások tulajdonosi szerkezetük alapján többféleképpen csoportosíthatók, vizsgálhatók:

- Tőzsdén jegyzett vagy nem (pl.: BALL - SHIVAKUMAR (2005)).
- Családi vállalkozásnak minősül vagy nem (pl.: MOUSAVI et al. (2018)).
- Állami tulajdonú vagy magántulajdonú (pl.: CHAFEN - ZHIWEN (2008)).
- Franchise rendszerben működik vagy nem (pl.: GIM et al. (2019)).
- Vállalati forma által meghatározott elkülönítés (2013. évi V. törvény. III. könyv szerint).

Bármely csoportosítás mentén vizsgáljuk a kérdést, elmondható, hogy az egyes tulajdonosi szerkezetek nem önmagukban vannak hatással a számviteli beszámolók minőségére, hanem egyéb hatótényezőkkel együtt fejtik ki hatásukat. Az adott vállalkozás számára megfelelő tulajdonosi struktúra kiválasztása is erősen determinált mind a vállalkozás céljai mind az üzleti környezet által, ezért célszerű a kutatás során azt is meghatározni, hogy a vizsgálat szempontjából mely tulajdonosi szerkezetek relevánsak, és ezt már a tervezés során is javasolt figyelembe venni. Ha például éttermek számviteli beszámolóit vizsgáljuk, akkor érdemes figyelembe venni, hogy azok franchise rendszerben működnek-e vagy sem. GIM et al. (2019) eredményei szerint például a növekedési fázisban lévő franchise éttermek aktívabbak az eredmény menedzsment tekintetében a nem franchise éttermekhez viszonyítva.

A tulajdonosi struktúra nagyban befolyásolja a számviteli beszámolókhöz kapcsolódó ösztönzőket, melyre kitűnő szemléltető példa a tőzsdei jelenlét hatása. A tőzsdei vállalatoknak, amellet, hogy számos külön előírásnak meg kell felelniük (mint pl.: a kötelező könyvvizsgálat, negyedéves beszámolási kötelezettség) melyek nagyrészt szintén növelik a beszámolójuk minőségét, a részvényesek elvárása, a piac kereslete is megmutatkozik a magas minőségű pénzügyi információk iránt, ami magasabb minőségű beszámolókat eredményezhet. BALL - SHIVAKUMAR (2005) véleménye szerint, a számviteli standardok alkalmazása során oly mértékű rugalmasság van jelen, ami lehetővé teszi, hogy a beszámolási minőség reagálni tudjon a vele szembe állított keresletre. Ez a rugalmasság az alkalmazott számviteli standardok naturál szemléletéből fakad, mivel az elhatárolások természetüknél fogva nem megfigyelhető pénz ki- és beáramlásokból állnak, hanem többek között jövőbeli pénzáramlások becslését is megkövetelik a beszámoló készítőjétől. Így látható, hogy a tőzsdei jelenlét, önmagában olyan hatásokat generál, melyek külön-külön és együttesen is a számviteli beszámolók minőségének növekedése felé hatnak. Természetesen a tőzsdei jelenlét hatása is függ az intézményrendszertől, melyben a beszámolót készítő vállalkozás működik. LANG et al. (2003) eredményei szerint például azon tőzsdei cégek, amelyek olyan országban működtek, ahol erős az igazságszolgáltatási rendszer, gyorsabban jelezték a rossz híreket, mint ott, ahol gyenge igazságszolgáltatási rendszer működik. A fentieket - a tőzsdei jelenlét pozitív hatásait - számos korábbi tanulmány alátámasztja, többek között: SINGLETON-GREEN (2016), LANG et al. (2003), BALL - SHIVAKUMAR (2005), TÓTH - SZÉLES (2018).

A családi vállalkozások csoportja nem olyan egyértelműen meghatározható, mint az előző, tőzsdén jegyzett vállalkozásoké. Habár a családi vállalkozásokkal kapcsolatos tanulmányok száma 2000

követően egyértelműen növekvő tendenciát mutatott (XI et al. 2015), ennek ellenére nem került sor egységes családi vállalkozás definíció kialakításra. SAGEDER et al. (2018) által összegyűjtött definíciókat az alábbi 5. táblázat szemlélteti.

5. táblázat: A családi vállalkozásra használt definíciók

Srsz.	Csoport	Definíció
1.	Családi tulajdonú és vezetésű cégek	Családi tulajdon $\geq 50\%$, családi részvétel a vezetésben vagy a testületben
2.	Nagy, túlnyomórészt tőzsdén jegyzett cégek	Családtulajdon $\geq 5\%$ és / vagy a család bevonása a testületbe
3.	Érzékelt családi cégek	Családi cégek az érintettek felfogása szerint

Forrás: SAGEDER et al. (2018)

SINGLETON-GREEN (2016), TONG (2007), PRENCIPE et al. (2008), CASCINO et al. (2010) és ALI et al. (2007) a családi vállalkozások által készített számviteli beszámolók magasabb minőségéről szóló eredményeket ismertetett. Ezen eredményeket indokolhatja, hogy a családi vállalkozások hosszabb időtávban gondolkodnak, figyelembe veszik az esetleges botrányok családjuk hírnevére gyakorolt hatását, általában a finanszírozást tekintve nem olyan mértékben függnek a külső felektől, mint a nem családi vállalkozások, alacsonyabbak az ügynöki költségeik és hatékonyabban tudják ellenőrizni a menedzsment tevékenységét. Előbbiekkel analóg eredményt hozott MOUSAVI et al. (2018) tanulmánya, miszerint a könyvvizsgálati kockázat is alacsonyabb a családi vállalkozásoknál, amit az alacsonyabb könyvvizsgálati díjak is tükröznek. PAIVA et al. (2019) eredményei viszont rávilágítanak, hogy nem minden családi vállalkozásnak azonosak a motivációi. Tőzsdén jegyzett családi vállalkozásokat hasonlítottak össze szintén tőzsdei, de nem családi vállalkozásokkal és az eredményeik azt mutatták, hogy a nem családi vállalkozások magasabb minőségű beszámolókat tettek közzé.

A vállalatok csoportosíthatók a szerint is, hogy állami vagy magántulajdonúak. Az állami tulajdonú vállalatok számviteli beszámolóival kapcsolatban elterjedt az a nézet, hogy kevésbé jó minőségűek, mint a magántulajdonú vállalkozások beszámolói, mivel a tulajdonosok kevésbé támaszkodnak a bennük lévő adatokra, mint a magántulajdonú cégek esetében (SINGLETON-GREEN 2016). Ez gyakorlatilag a tőzsdei cégekkel kapcsolatban BALL - SHIVAKUMAR (2005) által megfogalmazott magas minőségű pénzügyi információkra való kereslet hatását mutatja, csak az állami tulajdonú cégeknél a tőzsdei cégekkel ellentétes módon, annak hiánya fejt ki negatív hatását. Ahogy arra SINGLETON-GREEN (2016) felhívja a figyelmet, ez nem feltétlenül rossz hír, tekintve, hogy a számviteli beszámolók előállítására hatalmas költségekkel jár, az eredmények kiértékelésénél figyelembe kell venni azok hasznosságát is. Az állami cégek is lehetnek tőzsdén jegyzettek, ebben az esetben jogos elvárás a magas minőségű pénzügyi információk közzététele. CHAFEN - ZHIWEN (2008) állami tulajdonú tőzsdei cégeket vizsgált, tanulmányuk szerint a belső kontroll problémái, a gyakori állami beavatkozások és a puha költségvetési korlát jelentik a fő problémát. DING et al. (2007) pedig kimutatta, hogy habár az állami tőzsdén jegyzett cégeknek kevésbé érdeke az eredmények manipulálása, a tőzsdén jegyzett magántulajdonú cégekhez viszonyítva – a tőzsdén nem jegyzett állami cégekhez viszonyítva azonban jellemzőbb (GAIO - PINTO 2018) –, az állami tőzsdei cégeknél nagyobb valószínűséggel jelentkezik a magas tulajdonosi koncentráció negatív hatása, miszerint a többségi tulajdonos, saját érdekeit érvényesíti a kisebbségi tulajdonosokkal szemben. Így a CHAFEN - ZHIWEN (2008) által megfogalmazott gyengeségek dominálhatnak, ami összességében alacsonyabb minőségű számviteli beszámolókat eredményezhet. A fentiekkel analóg módon az állami cégek alacsonyabb számviteli minősége került kimutatásra többek között SINGLETON-GREEN (2016), CHAFEN - ZHIWEN (2008), DING et al. (2007), GAIO - PINTO (2018) tanulmányában, míg ellenpéldaként

TAM - THANH (2019) kutatásának eredménye említendő, ahol az állami vállalatok beszámolóinak magasabb minőségét mérték.

Szorosan a tulajdonosi szerkezethez kapcsolódó és említést érdemel a vezetői ösztönző rendszerek számviteli beszámolók minőségére gyakorolt hatása. Ennek a faktornak a vizsgálata hosszú múltra tekint vissza, gyakorlatilag egyidős a számviteli beszámolók minőségének vizsgálatával. Logikus feltételezés, hogy ha olyan személyek javadalmazásának alapját határozzák meg a pénzügyi kimutatások, akik befolyásolni képesek azokat, akkor a beszámolóban kimutatott eredmény manipulációval érintett lehet. Ez a felismerés jelentette HEALY (1985) kutatásának az alapját is, aki már az 1985-ben publikált tanulmányában a bónuszrendszerek számviteli döntésekre gyakorolt hatását vizsgálta. Eredményei szerint erős kapcsolat van az elhatárolások és a vezetők eredmény kimutatásán alapuló ösztönzői között. Konkrétan a vezetők gyakrabban használnak eredménycsökkentő elhatárolásokat, ha a jutalmuk bizonyos sávban mozog (a bónusz összegének felső korlátja van) és többször használják az eredménynövelő elhatárolásokat, ha nincsenek ilyesfajta korlátozások. Tanulmányában feltette a kérdést, hogy a tőzsdén jegyzett cégek esetén miért a számviteli eredmény alapján jutalmazták a vezetőket, és miért nem a részvények árfolyamának alakulása alapján. A vezetői ösztönző rendszerek átalakulására nem kellett sokat várni. Ahogy a HEALY (1985) által hiányolt részvény alapú vezetői ösztönző rendszerek egyre inkább elterjedtek, lehetőség nyílt ezeknek a konstrukcióknak a számviteli minőségre gyakorolt hatásának vizsgálatára is. ERICKSON et al. (2006) kutatása a csalás és a részvényalapú kompenzációs rendszerek közötti összefüggést vizsgálta. A kutatás eredményei szerint a vállalkozások nagyobb valószínűséggel kerültek összefüggésbe számviteli szabálytalanságokkal, ha az adott cégnél a részvényalapú ösztönzők használata elterjedt volt. A kutatásba több kontrollváltozó is beépítésre került, melyek közül a külső finanszírozás bevonása szignifikáns kapcsolatot mutatott a számviteli csalással. Ez azt jelenti, hogy a cégek nagyobb valószínűséggel manipulálták az eredményüket, ha az elkövetkező két éven belül külső forrást terveztek bevonni. Ezeket az eredményeket nem itt, hanem az eladósodottsággal foglalkozó fejezetben fogom bemutatni. ARMSTRONG et al. (2010) kutatása azonban a korábbi elemzésekhez képest ellenkező eredménnyel szolgált. A vizsgálat tárgya a CEO-k (Chief Executive Officer, vezérigazgató) tőkealapú ösztönzői és a számviteli beszámolók manipulációja közötti kapcsolat volt. A kutatás szerint azok a vállalatok, melyek CEO-i magasabb részvényalapú ösztönzőben részesültek kevésbé gyakran követtek el számviteli szabálytalanságokat, mint azok a cégek ahol ilyen jellegű juttatást nem alkalmaztak. Amint látható a fent ismertetett kutatásokból, a vezetői javadalmazási, jutalmazási rendszer hatással van a beszámolási minőségre, azonban ez a hatás nagyban függ az alkalmazott ösztönző rendszer felépítésétől, követelményeitől, illetve egyéb, ösztönzőkön kívüli tényezőktől is. Általánosan elmondható azonban, hogy az ezzel kapcsolatos kutatások nagy része arra az eredményre jutott – fentiekén kívül pl.: SINGLETON-GREEN (2016), CHENG - WARFIELD (2005) –, hogy bármilyen ösztönző rendszerről is legyen szó, ha a vezetőknek lehetőségük van rá, megpróbálják a pénzügyi kimutatások adatait úgy alakítani, hogy a számukra járó jutalmat megnöveljék. Összességében, tehát a vezetői ösztönző rendszerek kockázatot jelentenek a pénzügyi kimutatások minőségére nézve, így a számviteli minőség elemzésekor, amennyiben lehetséges, figyelembe kell venni azok hatását.

A tulajdonosi struktúra hatásainak kiszűrése a magyarországi beszámolók vizsgálata során bármely fent említett csoportosítás mentén megvalósítható. Emellett a vállalkozási formakényszer olyan társasági formákat határoz meg, melyek alkalmasak a tulajdonosi struktúra hatásainak nagy részének kiszűrésére. Jelenleg gazdasági társaság közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság vagy részvénytársaság formájában alapítható (2013. évi V. törvény). E társasági formák nem alkalmasak viszont az állami, illetve magán és a családi nem családi tulajdonos szerinti csoportosítások hatásainak kimutatására. Ezeket – amennyiben lehetséges – a gazdasági formákkal párhuzamosan kell figyelembe venni. A beszámolók kiválasztása során

ajánlott a tulajdonosi struktúra és az alkalmazott vezetői ösztönző rendszerek tekintetében a lehető leghomogénebb mintára törekedni, hogy a torzító hatásokat ezzel is minimalizáljuk.

3.2.2.3. Méret, növekedés

A számviteli beszámolók minőségét vizsgáló tanulmányokat feldolgozva nem találok olyannal, ahol – amennyiben valamely általam is alkalmazott modellt használták – az eredmények kiértékelése során ne vették volna figyelembe a méretkülönbségekből fakadó eltéréseket. A legtöbb esetben, mint kontrollváltozó jelenik meg a méret (pl.: PAGLIETTI 2010), de olyan is előfordul, hogy a mintát a beszámolókat közzevető vállalkozások méretei vagy annak változása mentén hozzák létre, így a vizsgálandó változók méret vagy növekedés tekintetében szimmetrikus mintán elemezhetők (pl.: LANG et al. 2003). A méret, mint a közzevető vállalkozást jellemző tulajdonság a Sztv. szerint összeállított beszámolók vizsgálata során is nagy jelentőséggel bír, a vizsgálatok során mindenképp figyelembe kell venni.

Ehhez először is meg kell határozni, hogy mi az a tulajdonság, ami alapján a méret számviteli beszámolókra gyakorolt hatásai a leginkább kiszűrhetők, hisz jelen esetben a méretbeli eltérések hatásainak eliminálása a cél.

Több megközelítés is alkalmazható:

- 2004. évi XXXIV. törvény a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szerinti mikro-, kis- és középvállalkozások valamint az ennél nagyobb vállalkozások csoportjaiba való besorolás.
- Az 2000. évi C. törvény.-ben (8. § (1)) meghatározott, beszámoló formáját meghatározó határértékek is méret értelmezésnek tekinthetők.
- Az 2000. évi C. törvény.-ben (155. § (3)) a könyvvizsgálói kötelezettség mentességét meghatározó határértékek is méret értelmezésnek tekinthetők.
- Eszközök összesen értékének természetes alapú logaritmus (pl.: LANG et al. 2003).
- Saját tőke piaci értékének természetes alapú logaritmus (pl.: CHRISTENSEN et al. 2015).
- A piaci részesedés alapján – pl.: az adott piacról származó árbevétel alapján (CHOI et al. 2010a) –, amennyiben csak egy adott piacon vannak jelen a vizsgálatba bevont társaságok.
- Ügyfelek száma alapján (pl.: DEANGELO 1981).

Tekintve, hogy magyarországi környezetben folyik a kutatás, a KKV tv. és az Sztv. szerinti csoportosítást mindenképp érdemes áttekinteni, ebben segít a következő 6. táblázat.

Mindkét szabályozás a létszám, az árbevétel és részben a mérlegfőösszeg mentén vizsgálják a kérdést. Mind a Sztv.-ről mind a KKV tv.-ről elmondható, hogy a határértékeket puhítja az időtényezővel, nem jelent azonnali kategória váltást a határértékek átlépése. A könyvvizsgálati kötelezettség vállalozási méreten alapuló meghatározása az árbevétel és létszám adatokon alapul, a mérlegfőösszeget nem veszi figyelembe. Az elvárásokat negatív formában fogalmazza meg. Nem kötelező a könyvvizsgálat, amennyiben az üzleti évet megelőző két üzleti év átlagában a vállalkozó éves szintre átszámított nettó árbevétele nem haladta meg a 300 millió forintot és az üzleti évet megelőző két üzleti év átlagában a vállalkozó által átlagosan foglalkoztatottak száma nem haladta meg az 50 főt. (2000. évi C. törvény 155. § (3)). Vannak egyéb könyvvizsgálati kötelezettséget keletkeztető részletszabályok, melyeket most nem részletezek, a méret értelmezése során nem relevánsak.

6. táblázat: A KKV tv. és az Sztv. méretdefinícióként értelmezhető szabályainak bemutatása

Kategória	Átlagos statisztikai állományi létszám (fő)	Éves nettó árbevétel	Mérlegfőösszeg
A 2004. évi XXXIV. törvény a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szerinti besorolás			
Mikrovállalkozás	< 10	és $\leq 2\,000\,000$ EUR	vagy $\leq 2\,000\,000$ EUR
Kisvállalkozás	< 50	és $\leq 10\,000\,000$ EUR	vagy $\leq 10\,000\,000$ EUR
Középvállalkozás	< 250	és $\leq 50\,000\,000$ EUR	vagy $\leq 43\,000\,000$ EUR
Nagyvállalat	Amennyiben nem tekinthető KKV-nak		
Sztv. 9. § szerinti besorolás			
Mikrogazdálkodói egyszerűsített éves beszámoló	≤ 10	≤ 200 M Ft	≤ 100 M Ft
Egyszerűsített éves beszámoló	≤ 50	≤ 2400 M Ft	$\leq 1\,200$ M Ft
Éves beszámoló	Amennyiben nem jogosult egyszerűsített éves, mikrogazdálkodói egyszerűsített éves beszámoló készítésére.		

Forrás: 2004. évi XXXIV. törvény tv., 2000. évi C. törvény

Ahogy az alfejezet címe is utal rá a méret egy adott időpillanatot leíró jellemző, mely azonban folyamatosan változik, a gazdasági események túlnyomó része közvetlen hatással van rá. Más folyamatok és motivációk vannak egy növekedési trendet mutató vállalat esetén, mint egy zsugorodó vagy egy stagnáló vállalkozásnál. Ennél fogva a méret mellett annak változása egyaránt vizsgálendő. Mivel a növekedés vagy zsugorodás a méret változásnak irányát jelöli, így a mérethez hasonló megközelítések felírására nincs szükség, a méret megragadása során bemutatott megközelítések megfeleltethetők a növekedés vagy csökkenés mérésére is. Ezek kontrollváltozóként való megjelenése a mérethez hasonlóan elterjedt. Jellemző változói a méret változását annak komponenseiben mérik:

- GROWTH: az árbevétel változása a bázis évhez képest (pl.: PAGLIETTI 2010).
- EISSUE: a saját tőke változása a bázis évhez képest (pl.: LIU et al. 2011).

A legtöbb általam feldolgozott tanulmány, mint pl. KRISHNAN (2003), LANG et. al (2003) eredményei szerint nem volt hatással a méret a számviteli beszámolók minőségére a vizsgált mintán, de természetesen olyan kutatás is fellelhető, ahol a számviteli beszámoló minőségét mérő változó és a méret hatását szűrő kontrollváltozó között szignifikáns kapcsolat állt fenn. (pl.: JACKSON et al. 2008) A kontrollváltozó szerepe alapvetően, hogy a lehetséges torzító hatásokat ki tudjuk szűrni, vagy legalább figyelembe tudjuk venni. Ebből kifolyólag a legszerencsésebb, ha nincs kapcsolat, így a kontrollált egyéb hatótényező hatását fenntartásokkal ugyan, de kizárhatjuk. Annak, hogy a kontrollváltozó mégis szignifikáns kapcsolatot mutat a célváltozóval, számos oka lehet. Előfordulhat, hogy hiába a megfelelő mintatervezési és összeállítási gyakorlat, a kontrollváltozó jellegéből adódóan kapcsolatot fog mutatni a számviteli beszámoló minőségét leíró változóval. JACKSON et al. (2008) például két változóval is mérte a számviteli minőséget a GCO minősített jelentésekkel és a diszkrecionális elhatárolásokkal. Belátható, hogy a nagyobb társaságok stressztűrőbbek, kisebb valószínűséggel fognak GCO jelentést kapni, ennek megfelelően JACKSON et al. (2008) is szignifikáns negatív kapcsolatot talált a méret és a GCO

jelentések között. Ugyanezen a mintán a méret már nem mutatott szignifikáns kapcsolatot a diszkrecionális elhatárolások előfordulásával.

Összességében megállapítható, hogy a méret és annak változása fontos determinánsai a számviteli beszámolók minőségének, így azok figyelembevétele szükséges a magyarországi beszámolók elemzése során is.

3.2.2.4. Eladósodottság, pénzügyi helyzet

Az eladósodottság, a pénzügyi helyzet a legtöbb kutatás során megjelenik a kontrollváltozók között valamilyen formában. A kutatás szempontjából a legoptimálisabb e változók esetén is, ha nincsenek szignifikáns kapcsolatban a célváltozóval, illetve a többi kontrollváltozóval sem. Egy véletlenszerűen, legalábbis az eladósodottság szempontjából nem kontrollált minta esetén viszont fennállhatnak kapcsolatok, melyeket figyelembe kell venni. Számos kutató (pl.: GIGLER et al. (2009), BARTH et al. (2008)) fordított ok okozati kapcsolatot állít fel, miszerint nem az eladósodottság hat a számviteli beszámolási gyakorlatra, hanem a számviteli gyakorlat hat a hitel és kölcsönszerződések hatékonyságára, illetve arra, hogy milyen finanszírozási konstrukciót választ a cég, ezáltal pedig végső soron az eladósodottság mértékére. A kutatás során az eladósodottság számviteli beszámolók minőségére, gyakorolt hatását kell kiszűrni, ami ebből kifolyólag sem egyszerű feladat, hisz a két tényező kölcsönösen hathat egymásra.

A hitelezők olyan szerződést (debt covenants, a továbbiakban: DC) köthetnek a tulajdonosokkal, mely, ha a cég nem képes teljesíteni a hitel vagy kölcsönszerződésből eredő kötelezettségeit, akkor a döntési jogköröket elveszi a részvényesektől és a hitelezőkre ruházza át. Ezek a szerződések képesek mérsékelni – az üzleti kockázaton felül – az eladósodottság számviteli beszámolók minőségére gyakorolt negatív hatását (NIKOLAEV 2010). Amennyiben a DC-k alkalmazása elterjedt, az eladósodottság hatása kevésbé torzítja a kutatás eredményeit.

A számviteli beszámolók minőségét vizsgáló kutatásokban az alábbi változókkal ragadják meg az eladósodottság és a pénzügyi helyzet hatását:

- DISSUE a kötelezettségek százalékos változása, a teljes bázis évi kötelezettség állományhoz viszonyítva (pl.: AMES (2013)).
- LEV, az összes kötelezettség és a részvényesi tőke hányadosa (pl.: CHRISTENSEN et al. (2015)).
- FREECASH a becsült szabad pénzállomány (pl.: ERICKSON et al. (2006)).

A LEV és DISSUE egyaránt a kötelezettségek változásán keresztül kísérli megragadni a problémát, míg ERICKSON et al. (2006) ettől eltérően cash flow oldalról közelített. A legtöbb feldolgozott tanulmányban (pl.: AMES (2013), BALL - SHIVAKUMAR (2005)) a fenti LEV és DISSUE változók nem mutattak szignifikáns kapcsolatot sem a cél sem az egyéb kontrollváltozókkal.

ERICKSON et al. (2006) a kutatásába több kontrollváltozó mellett a külső finanszírozás bevonásának szükségességét is beépítette a vizsgálataiba. E változó szignifikáns kapcsolatot mutatott a számviteli csalás bekövetkeztével, a cégek nagyobb valószínűséggel manipulálták az eredményüket, ha az elkövetkező két éven belül külső forrást kellett bevonniuk. Ennek meghatározását nem konkrét, később bekövetkezett tőkebevonás vizsgálatával hajtották végre, hanem a pénzügyi kimutatások adataiból számították azt.

$$FREEECASH_t = \frac{OCF_t - \text{Average Capital Expenditures}_{t-3 \text{ to } t-1}}{\text{Current Assets}_{t-1}} \quad (17)$$

Ahol, FREEECASH = becsült szabad pénzállomány, OCF = operatív cash flow, Average Capital Expenditures = átlagos tőkeköltség, Current Assets = forgóeszközök.

Amennyiben a fenti (17)-es számú egyenlet alapján számított FREEECASH_t változó negatív értéket vesz fel, akkor a reciprokának az abszolút értéke megmutatja, hogy az adott vállalkozás hány évig tudja külső finanszírozás bevonása nélkül folytatni a tevékenységét. Például, ha a FREEECASH_t értéke -0,5 akkor a vállalkozás két év alatt feléli az összes forgóeszközét. ERICKSON et al. (2006) eredményei szerint minél nagyobb negatív értéket vesz fel a FREEECASH_t annál nagyobb az eredmény manipulációjának a valószínűsége, ez az összefüggés nem lineáris.

Összességében megállapítható, hogy az eladósodottság, a pénzügyi helyzet kontrollváltozóinak használata indokolt, ha a kiértékelés során figyelembe vesszük e kontrollváltozók eredményeit, megalapozottabb megállapításokat tehetünk.

3.2.3. Könyvvizsgálathoz kapcsolódó ösztönzők

3.2.3.1. A könyvvizsgálat szabályozása

Jelen fejezetnek nem célja a könyvvizsgálat során betartandó szabályozás részletes ismertetése, csupán a szabályozás rendszerét, a kutatásom szempontjából legfontosabb, a számviteli beszámolóknak minőségével összefüggő részeit mutatom be. Az egyes vizsgálandó részterületekre vonatkozó fontosabb szabályok a részfejezetekben kerülnek áttekintésre.

A könyvvizsgálat során a könyvvizsgálónak nem csak a vizsgált vállalkozás szabályozásoknak való megfelelését kell szem előtt tartania, magának a könyvvizsgálónak is számos szabályozásnak kell megfelelnie. Ez a szabályrendszer olyan összetett, hogy nem csak az ennek való megfelelés, de magának a szabályrendszernek az átlátása is kihívást jelenthet. Ebből kifolyólag segítségül, az MKVK a könyvvizsgálói kamara az etikai szabályzatában (A Magyar Könyvvizsgálói Kamara szabályzata a könyvvizsgálói hivatás magatartási (etikai) szabályairól és a fegyelmi eljárásról) felsorolja azokat a szabályokat, elvárásokat, melyeket a könyvvizsgálóknak a munkájuk során figyelembe kell venniük:

- „az esküje,
- a Kkt.,
- a kamara alapszabálya,
- a kamara etikai szabályzata,
- a kamara egyéb szabályzatai,
- a kamara által a Kkt. 4. § (5) bekezdésének b) pontja alapján közreadott, könyvvizsgálati, valamint az átvilágítási megbízásokra, a bizonyosságot nyújtó megbízásokra, a kapcsolódó szolgáltatásokra és a belső minőségellenőrzésre, könyvvizsgálók, könyvvizsgáló cégek belső szervezetére és a könyvvizsgáló munka megszervezésére vonatkozó nemzeti standardok (a továbbiakban: standardok),
- a számvitelről szóló törvény (a továbbiakban: Sztv.), a Polgári Törvénykönyvről szóló törvény (a továbbiakban: Ptk.), valamint mindazok a jogszabályok, amelyek a könyvvizsgálóra, a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységre vonatkozóan szabályokat írnak elő,
- a jogszabályokban és a kamara szabályzataiban nem rendezett kérdések tekintetében a Nemzetközi Könyvvizsgálói Szövetség (a továbbiakban: IFAC) által kiadott, magyar nyelvre

- lefordított és a kamara honlapján megjelentetett IESBA Könyvvizsgálói Etikai Kódex (továbbiakban: IESBA Kódex), valamint
- a tőle elvárható (megfelelő) szakmai és morális normák” (MKVK 2018b)

A könyvvizsgálókkal szemben Magyarországon is fennáll az úgynevezett elvárási rés, ami a könyvvizsgálók tapasztalt teljesítménye és a könyvvizsgálóktól elvárt teljesítmény közötti különbséget jelenti. FÜREDI-FÜLÖP (2016) ezt az elvárási rést különböző komponensekre bontotta, ami segíti a rés csökkentéséhez hatékonyan felhasználható módszerek beazonosítását, kidolgozását. A Magyarországon jelen lévő könyvvizsgálói elvárási rés azonosított komponensei a teljesítményrész, ésszerűségi rész, értelmezési rész. FÜREDI-FÜLÖP (2017) szerint az ésszerűségi rész csökkenthető a társadalom könyvvizsgálat funkciójáról és munkájáról szóló oktatás révén. Ezt egészítem ki azzal, hogy a könyvvizsgálat célját, hatását, annak valós következményeit bemutató kutatások, mint például a könyvvizsgálat számviteli beszámolók minőségre gyakorolt hatásait vizsgáló kutatások végrehajtása szintén csökkentheti a könyvvizsgálói, azon belül az ésszerűségi és az értelmezési részt. Disszertációm során a vállalkozások által közzétett éves beszámolókat vizsgálom, melyek jogszabályon alapuló könyvvizsgálata a bizonyosságot nyújtó megbízások közé tartozik.

Bár a számviteli törvényben meghatározottak szerint a könyvvizsgálat célja, „annak megállapítása, hogy a vállalkozó által az üzleti évről készített éves beszámoló, egyszerűsített éves beszámoló, továbbá az összevont (konszolidált) éves beszámoló e törvény előírásai szerint készült, és ennek megfelelően megbízható és valós képet ad a vállalkozó (a konszolidálásba bevont vállalkozások együttes) vagyoni és pénzügyi helyzetéről, a működés eredményéről” (2000. évi C. törvény.155.§ (1)). Ezt a célt a nemzetközi standardok árnyalják, pontosítják, mondhatni egyszerűsítik.

A bizonyosságot nyújtó megbízások esetén a könyvvizsgáló átfogó célja, hogy megfelelő szintű bizonyosságot szerezzen azzal kapcsolatban, hogy a beszámoló nem tartalmaz jelentős hibás állításokat (MKVK é.n.). E cél akkor teljesül, ha erről elegendő és megfelelő könyvvizsgálói bizonyítékot tud gyűjteni a könyvvizsgáló. Látható, hogy nem az a cél, hogy a könyvvizsgálat javítsa a számviteli beszámolók minőségét, hanem az, hogy a jelentős hibás állítások hiányáról elegendő és megfelelő könyvvizsgálói bizonyítékot szerezzen. Természetesen, ha egy könyvvizsgálat során több jelentős hibás állítás feltárára, majd javításra kerül, az javítja a számviteli beszámoló minőségét, de a kisebb, minőséget szintén meghatározó hibák javítása nem is célja a könyvvizsgálatnak, így azok esetleges feltárása és javítása csupán pozitív externáliaként értelmezhető. Elmondható tehát, hogy a könyvvizsgálat nagy valószínűséggel javít a számviteli beszámolók minőségén, de a kisebb hibák feltárása nem tartozik közvetlenül a céljai közé.

Miután bemutattam a könyvvizsgálat célja és a számviteli beszámolók minőségének javítása közötti eltérést, tekintsük át, melyek azok a területek, melyek mégis a számviteli beszámolók minőségének javítását eredményezik, eredményezhetik. A népszerű két komponensre egyszerűsített könyvvizsgálói minőség definíció szerint a könyvvizsgálat minősége attól függ, hogy a könyvvizsgáló képes-e feltárni a jelentős hibás állításokat, ha igen, jelenti-e azokat (DEANGELO 1981).

A definíciót a következő 8. ábra szemlélteti.

8. ábra: A könyvvizsgálat kétkomponensű definíciója

Forrás: DEANGELO (1981)

Az 1-es feltétel alapvetően a könyvvizsgáló kompetenciájától, képességeitől függ, míg a 2-es feltétel teljesülését a könyvvizsgáló függetlensége befolyásolja. Ennek megfelelően a könyvvizsgálat minőségét, és ez által részben a számviteli beszámolók minőségét, a könyvvizsgálók képességeire, illetve függetlenségére vonatkozó szabályok befolyásolhatják. A következő 7. táblázat e szabályozási területeket mutatja be.

7. táblázat: Számviteli beszámolók minőségét leginkább befolyásoló könyvvizsgálathoz kapcsolódó területek bemutatása

A könyvvizsgáló függetlensége	Kapcsolódó előírás
A könyvvizsgálótól elvárható morális normák	A könyvvizsgáló esküje, Kkt., Etikai szabályzat, IESBA Kódex, Magyar Könyvvizsgálói Kamara Alapszabálya, IFAC Könyvvizsgálói Etikai Kódex
A könyvvizsgáló képessége	Kkt., MKVK Alapszabálya
Képzés	
Minősítések	
Bejegyzés feltételei	
A könyvvizsgáló függetlensége és képessége	Kkt., Etikai szabályzat, IESBA Kódex, MKVK Alapszabálya, IFAC Könyvvizsgálói Etikai Kódex
Könyvvizsgálat díja	
Egyéb, nem könyvvizsgálói szolgáltatások	
Könyvvizsgálók kötelező rotációja, cseréje	
A könyvvizsgálói megbízatás hossza	

Forrás: saját szerkesztés, DEANGELO (1981) definíciója szerinti csoportosításon alapul

A csoportosítás során nem lehetett minden esetben élesen elválasztani a könyvvizsgáló képességét és függetlenségét befolyásoló tényezőket. Három csoport került kialakításra, az elsőbe a könyvvizsgáló képességét, a másodikba a könyvvizsgáló függetlenségét, míg a harmadikba a könyvvizsgáló képességét és a könyvvizsgáló függetlenségét egyaránt befolyásoló tényezők kerültek. A besorolások alapja a következő alfejezetekben, az egyes könyvvizsgálathoz kapcsolódó tényezők bemutatása során kerül ismertetésre.

3.2.3.2. A könyvvizsgálat díja

A könyvvizsgálók függetlenségére és képességeire, ezáltal közvetett módon a számviteli beszámolók minőségére a könyvvizsgálatért fizetett ellenérték, a szerződéses feltételek is hatással vannak. Ebben a témában is több felvetés van jelen a szakirodalomban, azonban az eredmények egy irányba mutatnak. Jelen fejezetben bemutatásra kerül a két legfontosabb számviteli beszámolók és könyvvizsgálói díjak között fennálló kapcsolatra vonatkozó feltételezés, majd a magyarországi szabályozás is áttekintésre kerül, röviden bemutatva, hogy miképp vélekednek a magyarországi szabályozók a kérdésről, milyen körülmények között készülnek el jelenleg a számviteli beszámolók.

A két legfontosabb kapcsolódó feltételezés:

- Ha a könyvvizsgálat díja alacsonyabb, mint az a körülmények, az elvégzendő munka és a kapcsolódó kockázatok alapján várható lenne, akkor alacsonyabb a számviteli beszámolók minősége, mivel a könyvvizsgálónak nincs elegendő erőforrása, hogy a lényeges hibás állításokat feltárja (pl.: MARTINEZ - MORAES (2017)).
- Ha a könyvvizsgálat díja magasabb, mint az a körülmények, az elvégzendő munka és a kapcsolódó kockázatok alapján várható lenne, akkor alacsonyabb a számviteli beszámolók minősége, mivel a könyvvizsgáló egyfajta felárat kap a megbízótól, ami csorbíthatja a könyvvizsgáló függetlenségét, csökkentheti a szakmai szkepticizmusát (pl.: CHOI et al. (2010b)).

Látható, hogy mind a két vizsgálandó elmélet a számviteli beszámolók alacsonyabb minőségét feltételezi, így ezen elméletek visszaigazolása esetén korlátozó jellegű szabályozási javaslatok fogalmazhatók meg. Az, hogy a könyvvizsgálat díja alacsonyabb, vagy magasabb, mint az elvárható, egyedi megbízások esetén viszonylag pontosan meghatározható, azonban ha kutatási problémaként tekintünk a kérdésre, akkor nagyobb volumenben kell ezt a kérdést eldönteni, az egyedi vizsgálat nem alkalmazható. CHOI et al. (2010b) a túl magas és túl alacsony könyvvizsgálói díjakat abnormális könyvvizsgálói díjnak nevezi. Ahhoz, hogy a könyvvizsgálói díjakat be tudjuk sorolni normális és abnormális csoportok valamelyikébe, meg kell határozni, hogy mikor tekintjük normál mértékűnek a könyvvizsgáló részére fizetendő összeget és mikor nem.

CHOI et al. (2010b) ennek meghatározására az alábbi becslőfüggvényt alkalmazta.

$$\begin{aligned} AFEE_{jt} = & \alpha_0 + \alpha_1 LNTA_{jt} + \alpha_2 NBS_{jt} + \alpha_3 NGS_{jt} + \alpha_4 INVREC_{jt} + \alpha_5 EMPLOY_{jt} \\ & + \alpha_6 ISSUE_{jt} + \alpha_7 FOREIGN_{jt} + \alpha_8 EXORD_{jt} + \alpha_9 LOSS_{jt} + \alpha_{10} LOSSLAG_{jt} + \alpha_{11} LEVE_{jt} \\ & + \alpha_{12} ROA_{jt} + \alpha_{13} LIQUID_{jt} + \alpha_{14} BIG4_{jt} + \alpha_{15} SHORT_TEN_{jt} + \alpha_{16} BTM_{jt} + \alpha_{17} CHGSALE_{jt} \\ & + \alpha_{18} PENSION_{jt} + \alpha_{19} REPORT_LAG_{jt} + \alpha_{20} RESTATE_{jt} + \alpha_{21} REPORTABLE_{jt} \\ & + Industry\&YearDummies + errorterm \end{aligned} \quad (18)$$

Ahol, AFEE: a tényleges könyvvizsgálói díjak természetes logaritmus; LNTA: az eszközök összesen természetes logaritmus; NBS: az üzleti szegmensek száma +1 értékének a természetes logaritmus; NGS: a földrajzi szegmensek száma +1 értékének a természetes logaritmus; INVREC: (készletek+követelések)/eszközök; EMPLOY: foglalkoztatottak száma; ISSUE: bináris változó, melynek értéke 1 ha a hosszú lejáratú kötelezettségek, vagy a saját tőke értéke az eszközérték az utolsó 3 évben 5%-ánál jobban emelkedett; FOREIGN: bináris változó, melynek értéke 1 ha a cég fizetett külföldre adót; EXORD: bináris változó, melynek értéke 1 ha felmerült rendkívüli bevétel vagy ráfordítás; LOSS: bináris változó, melynek értéke 1 ha a vállalkozás veszteséget jelent; LOSSLAG: bináris változó, melynek értéke 1 ha a vállalkozás veszteséget jelentett a bázisévben; LEVE: kötelezettségek/eszközök; ROA: rendkívüli tételek előtti eredmény/átlagos eszközérték; LIQUID: forgó eszközök/ rövid lejáratú kötelezettségek; BIG4: bináris változó, melynek értéke 1 Big4 könyvvizsgáló esetén; SHORT_TEN: bináris változó, melynek értéke 1 ha könyvvizsgáló első vagy második éve vizsgálja az adott céget; BTM: book-to-market hányados; CHGSALE: árbevétel változás/bázisévi nyitó eszközérték; PENSION: bináris változó, melynek értéke 1 ha van nyugdíjterve a vállalkozásnak; REPORT_LAG: A fordulónap és a közzététel közötti napok száma; RESTATE: bináris változó, melynek értéke 1 újbóli közzététel esetén (ami nem szabályozás vagy számviteli módszerváltásra vezethető vissza); REPORTABLE: bináris változó, melynek értéke 1 ha a könyvvizsgáló váltásra a könyvvizsgáló és ügyfele közötti egyet nem értés miatt került sor (adatforrás: 8-K nyomtatvány); Industry-YearDummies: Iparágra és pénzügyi évre vonatkozó dummy változók; errorterm: hibtag.;

Többek között MARTINEZ - MORAES (2017) is CHOI et al. (2010b) tanulmányában látottakhoz hasonlóan becslőfüggvényt alkalmazott az elvárt könyvvizsgálati díj meghatározásához. A regressziós egyenletekben használt magyarázó változók nagyrészt leírják azt, hogy mely tényezők befolyásolják a könyvvizsgálói díj mértékét. Egyes kutatások eredményei – pl.: ZHANG et al. (2018) – épp e tényezők magyarázó változóként való használatának megalapozottságát növelik. Míg más változók tapasztalati úton, magyarázó erejüknel fogva kerültek be a változók közé. Több kutatás – pl.: BELL et al. (2001), ZHANG et al. (2018) – pedig részben azokkal a jellemzőkkel foglalkozik, melyek a becslőfüggvényekbe nem, vagy csak nehezen beépíthetők.

BELL et al. (2001) az üzleti környezet könyvvizsgálói díjra gyakorolt hatásával kapcsolatban azt állapította meg, hogy noha összességében a magas üzleti kockázat növelte a könyvvizsgálat díját, azt a végrehajtott könyvvizsgálói munka növekedése vonta maga után, nem pedig a könyvvizsgálók ilyen környezetben felszámított óradíja. Összességében hasonló eredményre jutott ZHANG et al. (2018). Eredményeik szerint a Big4 cégek magasabb könyvvizsgálói minőséget jelentenek, ha a politikai bizonytalanság nő. Sok cég akkor választ Big4 könyvvizsgálót, ha jobb pénzügyi helyzetben van a bizonytalan időkben. Mivel a Big4 vállalkozások magasabb könyvvizsgálói díjat számítanak fel, ezért a politikai bizonytalanság összességében ZHANG et al. (2018) eredményei szerint is a könyvvizsgálók részére fizetett díj emelkedését eredményezi. Szintén ZHANG (2020) nevéhez fűződik az a tanulmány, amely a tőzsdei vállalkozások legjelentősebb vevőinek földrajzi távolságának könyvvizsgálói díjra gyakorolt hatását vizsgálta. Eredményei szerint a nagyobb távolság magasabb könyvvizsgálói díjhoz vezet. Ezt a hatást befolyásolja a vevők koncentrációja és az, hogy a cég mennyire áll az elemzők figyelmének középpontjában. Egy időben több tőzsdén is jelen lenni vitathatatlanul magasabb könyvvizsgálói kockázatot jelent. A külföldi, több tőzsdén is jelenlévő cégeknek szignifikánsan magasabb könyvvizsgálói költségeket kell kifizetniük, mint az egyesült államokbeli hazai cégeknek, vagy azon külföldi cégeknek, melyek nincsenek jelen több tőzsdén. BRONSON et al. (2017) szerint ebben majdnem olyan nagy szerepet játszik a könyvvizsgálók által elvégzendő nagyobb munkamennyiség, mint a várható perköltségek kockázatának emelkedése. Szintén a tőzsdei cégek könyvvizsgálói díjának alakulását kutatta ASTHANA et al. (2015). Eredményeik szerint az Egyesült Államok valamely tőzsdéjén jegyzett külföldi vállalkozások könyvvizsgálói díja magasabb, ha egyesült államokbeli Big N könyvvizsgálót alkalmaznak, mintha hazai Big N könyvvizsgálót vennének igénybe. A különbség azonban nem csak a könyvvizsgálói díjának összegében áll fenn. Azon külföldi, egyesült államokbeli tőzsdén jegyzett vállalkozás, mely kimutatásait egyesült államokbeli Big N könyvvizsgáló könyvvizsgálta, magasabb minőségű eredményt tett közzé, mint aki hazai Big N könyvvizsgálót bízott meg a könyvvizsgálattal.

Ahogy azt korábban láthattuk a Big N könyvvizsgálók közé való tartozás magasabb könyvvizsgálói díjat jelent, de nem csak a Big N könyvvizsgálók számíthatnak magasabb bevételre. Magasabb könyvvizsgálói díjat jelent, ha a könyvvizsgáló iparág specialista (BAE et al. 2016) vagy ha könyvvizsgáló hálózat tagja (BILLS et al. 2015). Bár BAE et al. (2016) eredményei szerint, a magasabb kiszámlázott érték nagy valószínűséggel a nagyobb ráfordított óraszámnak köszönhető. Együtt értelmezve a könyvvizsgálói díjat és a ráfordított időt, azt láthatjuk, hogy az iparág specialista könyvvizsgálók alacsonyabb óradíjjal dolgoznak. A hálózati tag könyvvizsgálók esetében ezzel szemben BILLS et al. (2015) szerint az ügyfelek hajlandóak a könyvvizsgálói hálózati tagságért felárat fizetni. A könyvvizsgáló hálózat tag könyvvizsgálók a méret szerint párosított Big4 könyvvizsgálók által végrehajtott könyvvizsgálatokkal megegyező minőségű könyvvizsgálót folytattak le, azonban az ügyfelek több felárat fizettek a Big4 cégek, mint a könyvvizsgáló hálózat tag könyvvizsgálók részére. A könyvvizsgáló cégen kívül, az aláíró partner személye is befolyással van a könyvvizsgálói díj nagyságára CAHAN - SUN (2015) tanulmánya szerint. Az aláíró könyvvizsgálók személyes jellemzőit vizsgálva arra a következtetésre jutottak,

hogy az aláíró könyvvizsgáló szakmai tapasztalata növeli a könyvvizsgálat elvégzéséért járó díj összegét.

A könyvvizsgálat díját természetesen számos tényező csökkentheti is. A könyvvizsgáló váltás is vezethet a könyvvizsgálati díjak csökkenéséhez, amennyiben a piaci feltételek ennek kedveznek. MOHAMMAD REZAEI - MOHD-SALEH (2017) az iráni könyvvizsgálói piac 2001-es liberalizációját követően vizsgálta, hogy a könyvvizsgálók szabályozásváltozásból eredő gyengülő alkupozíciója miként befolyásolja a könyvvizsgálói díjak alakulását, könyvvizsgáló váltás esetén. Eredményeik visszaigazolták feltevéseiket, a könyvvizsgáló váltás átlagosan 14%-os könyvvizsgálói díj csökkenést eredményezett.

Amennyiben a még nem könyvvizsgált eredményeket közzéteszik, majd a könyvvizsgálat során azokat módosítani kell, az negatív következményekkel járhat mind a könyvvizsgálóra, mind a menedzsmentre nézve. HAISLIP et al. (2017) eredményei szerint a könyvvizsgáló elbocsátása valószínűbb egy ilyen könyvvizsgálat okozta eredménymódosítás után. A váltás valószínűségét tovább növeli, ha ez az eredmény korrekció az ügyféltől elvárt eredmény nem teljesítését okozza és nagy a helyi könyvvizsgálók között a verseny. HAISLIP - et al. (2017) emellett a könyvvizsgálói díjak csökkenését mutatta ki azon ügyfeleknél, akik eredménymódosításra – nagyobb mértékű csökkentésre – kényszerültek, de ennek ellenére nem váltak meg a könyvvizsgálójuktól.

HAISLIP et al. (2017) tanulmányának eredményeiből arra következtethetünk, hogy a könyvvizsgáló és a menedzsment között egyfajta alku került megkötésre. Ehhez kapcsolódóan jogos félelem lehet, hogyha a menedzsment és a könyvvizsgálók szorosabb kapcsolatban vannak, akkor az növelheti a könyvvizsgálat díját, csökkentheti a könyvvizsgálat minőségét. KWON - YI (2018) ezzel kapcsolatban keresett, de nem talált bizonyítékot arra, hogy a CEO és a könyvvizsgáló partner szorosabb kapcsolata csökkentené a könyvvizsgálat díját vagy minőségét.

Végül a könyvvizsgálói díj csökkentő körülmények közül LAWSON - WANG (2016) eredményeit ismertetem, akik az osztalék fizetésének könyvvizsgálói díjcsökkentő hatására hívják fel a figyelmet. Eredményeik szerint, az osztalék fizetésének hatása a könyvvizsgálói díjra jelentős, átlagosan 6-10,6 százalék közé esik. Ennek magyarázata véleményük szerint, hogy az osztalék fizetése csökkenti a könyvvizsgálati kockázatot, azáltal, hogy az ügyfeleknek magasabb minőségű eredmény információkra van szükségük.

Miután áttekintettük a díjak alakulását befolyásoló főbb tényezőket, bemutatom, hogy milyen eredmények születtek a könyvvizsgálói díj és a számviteli beszámolók minőségének összefüggésével kapcsolatban. A fejezet elején bemutatott két hipotézis alapvetően az elvárttól eltérő könyvvizsgálói díjak számviteli beszámolók minőségére való negatív hatását feltételezték. Ennek ellenére van olyan kutatás is, ahol ennek ellenkezőjét mutatták ki. RAHMINA - AGOES (2014) könyvvizsgálókat kérdeztek, a mintájuk a senior könyvvizsgálóktól egészen a könyvvizsgáló partnerekig terjedő pozíciókat ellátó szakemberekig terjedt. A kérdőívek eredményei szerint a könyvvizsgálói díj pozitív kapcsolatban van a könyvvizsgálat minőségével. Láthatjuk azonban, hogy ebben a kutatásban feltételezett minőségről, a szakemberek véleményéről van szó, nem a ténylegesen mért minőség alakulásáról. Ebben az eredményben véleményem szerint az is szerepet játszhat, hogy a megkérdezett szakemberek nehezen tudnak elszakadni a mindennapokban tapasztaltaktól. Amennyiben a megkérdezettek túl vannak terhelve, mert kevesebb könyvvizsgálói díj ellenében kell elvégezniük egy adott mennyiségű könyvvizsgálói munkát, akkor valóban úgy érezhetik, hogy több ellenérték, több erőforrás javítaná a könyvvizsgálat minőségét. Ez azonban azt jelenti, hogy a túl alacsony könyvvizsgálói díj kategóriából szeretnének eljutni az elvárható szintre, és nem bizonyíték arra, hogy általában a magasabb könyvvizsgálati díj magasabb minőségű számviteli beszámolót eredményezne. Egy másik magyarázat lehet a fenti kapcsolatra, ha a könyvvizsgálatot, mint szolgáltatást értelmezzük.

A könyvvizsgáló a könyvvizsgálati szolgáltatást különböző színvonalakon el tudja végezni, magasabb ellenértékért pedig magasabb minőségű szolgáltatást nyújt.

CHOI et al. (2010b), HOSSAIN et al. (2016), MARTINEZ - MORAES (2017) egyaránt az abnormális könyvvizsgálói díjak számviteli beszámolók minőségére gyakorolt negatív hatásait mutatták ki. CHOI et al. (2010b) eredményei szerint amennyiben a könyvvizsgálói díj alacsonyabb, mint az elvárható lenne, az nincs hatással a számviteli beszámolók minőségére. Ezzel szemben, az elvártnál magasabb könyvvizsgálói díj negatív kapcsolatot mutatott a számviteli beszámolók minőségével. MARTINEZ - MORAES (2017) szerint agresszívabb az eredmény menedzsment, amennyiben a vállalkozások kevesebbet fizetnek a könyvvizsgálatért, mint amennyi elvárható lenne. A könyvvizsgáló objektivitását egy adott könyvvizsgálat során nem csak az éppen könyvvizsgált vállalatól érkező könyvvizsgálói díj, hanem az egyéb valamely módon kapcsolódó könyvvizsgálói díjak is csorbíthatják. HOSSAIN et al. (2016) például azt vizsgálta, hogy hatással van-e a könyvvizsgálat minőségére, ha az adott cég audit bizottságában olyan tag is helyet kap, aki egy másik, ugyanazon könyvvizsgáló által könyvvizsgált vállalkozás audit bizottságában is benne van. A társaságok például egy vállalatcsoporthoz tartoznak. Eredményeik szerint az egyéb, a csoportban lévő vállalkozástól várt könyvvizsgálói díjak csökkentik a könyvvizsgálat minőségét. CHO et al. (2017) az eddigiekhez képest fordított logikával értelmezte a könyvvizsgálói díj és a beszámolók minőségének kapcsolatát. Az elhatárolások alacsony minősége cash flow kockázatot jelent a befektetők számára. Az eredményeik szerint az elhatárolások minősége negatív kapcsolatban van a könyvvizsgálói díjjal. Ami CHO et al. (2017) szerint arra utal, hogy a könyvvizsgálók figyelembe veszik a megemelkedett cash flow kockázatot és beépítik azt a könyvvizsgálói díjukba. Véleményem szerint az eredmények ilyen oldalról való megközelítése nem megfelelő, tekintve, hogy a cash flow kockázat miatt felszámított plusz könyvvizsgálói díjat e logika alapján vagy a könyvvizsgálat kiegészítésére kellene fordítani, ami csökkentené a diszkrecionális elhatárolásokat és ezzel feloldaná a problémát, vagy a jövőbeni perköltségekre kellene fordítani, tartalékképzéssel, amiről szó sincs. A magas könyvvizsgálói díj és az elhatárolások alacsony minőségére a korábban ismertetett, könyvvizsgálói függetlenség csorbulását megfelelőbb magyarázatnak tartom.

Természetesen olyan kutatások is vannak, ahol semmilyen irányú kapcsolatot nem találtak a könyvvizsgáló részére fizetendő díj és a számviteli beszámolók minősége között. CHEN et al. (2018) nem talált különbséget azon vállalkozások beszámolóinak minősége között, akik a gazdasági világválság hatására csökkentették a könyvvizsgálók számára fizetett díjat azokhoz viszonyítva, akik továbbra is változatlan díjakat fizettek. Azok a kutatások, – pl.: CAHAN - SUN (2015), BILLS et al. (2015) – ahol egyes vizsgált csoportoknak magasabb volt a könyvvizsgálói díja, ami magasabb minőséggel is járt együtt, de a magasabb díj a könyvvizsgálat egyéb körülményeivel magyarázható volt (pl.: Big4 könyvvizsgáló) szintén ide sorolhatók. Hisz ezekben az esetekben a könyvvizsgálói díj lényegében nem volt magasabb az elvártnál, az eltérés oka alá van támasztva.

Végezetül lássuk röviden a szabályozás vizsgált időszak végén hatályos, témánk szempontjából releváns előírásait. A könyvvizsgálónak joga van a megfelelő díjazáshoz. A könyvvizsgálói tevékenység díja szabad megállapodás tárgya (2007. évi LXXV. törvény). A díjazás könyvvizsgáló függetlenségére gyakorolt hatása a magyarországi szabályozásban sem egyértelmű. A szabályozás kiköti, hogy tilos a szerződésben olyan feltételt elfogadni, amely a díjazást a könyvvizsgálói jelentés tartalmához köti. A szerződéses díjakon kívül a könyvvizsgáló ügyfelétől más – a szokásos mértékű ajándékot meghaladó értéket képviselő – juttatást nem fogadhat el. (MKVK 2018b) A díjazásának megállapítása nem alapulhat feltételeken (2007. évi LXXV. törvény), a díjazásra a feladat jellege, időigénye, a feladat elvégzéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételek, valamint az egyéb kalkulálható költségei figyelembevételével ad ajánlatot (2007. évi LXXV. törvény) annak függetlennek kell lennie a megbízónak nyújtott egyéb

szolgáltatásoktól, azok semmilyen módon nem befolyásolhatják a díjat (2007. évi LXXV. törvény). A könyvvizsgálói díjnak tehát átláthatónak, egyéb szolgáltatásoktól függetlennek és indokolt nagyságúnak kell lennie. Az IESBA Kódex⁷ több fenyegetést említ, ami a könyvvizsgálat díjazásához kapcsolódik. Önerdek veszélyét jelenti, ha egy társaság aránytalanul függ valamely ügyféltől származó teljes díjtól. (IESBA 2016) Magánjellegű kapcsolat veszélye áll fenn, ha a könyvvizsgáló ajándékokat vagy kivételezett bánásmódot fogad el egy ügyféltől, kivéve, ha annak értéke csekély és jelentéktelen. (IESBA 2016) Fenyegetés veszélyét jelenti, ha egy társaságot nyomás alá helyeznek annak érdekében, hogy a díjak csökkentése céljából aránytalanul csökkentse az elvégzett munka terjedelmét. (IESBA 2016). A kamara élt a 2007. évi LXXV. törvény által rá ruházott jogosítvánnyal és kiadott egy, a könyvvizsgálói díjak minimumára vonatkozó kamarai ajánlást, ami a kamara honlapján elérhető. Az ajánlás tartalmaz egy kalkulációs sémát, ami a nemzeti könyvvizsgálati standardokban rögzített könyvvizsgálati munkafolyamatokra épül. Következtetésként levonható, hogy a szabályozás értelmében a túl magas vagy túl alacsony könyvvizsgálati díj, ha nem is törvényszerűen fejt ki negatív hatást a könyvvizsgálatra, magas kockázatot hordoz magában.

3.2.3.3. Könyvvizsgálói szolgáltatások mellett nyújtott egyéb szolgáltatások

A könyvvizsgáló által a könyvvizsgált cég részére, a könyvvizsgálattal együtt nyújtott egyéb, nem könyvvizsgálói szolgáltatások (a továbbiakban: a könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatás) hatásai nem egyértelműek.

A szakirodalom áttekintése alapján az alábbi megközelítéseket azonosítottam, mely egybevág RAMZAN et al. (2020) eredményeivel, miszerint az érintettek egyes csoportjai pozitív, míg mások negatív vagy semleges hatást társítanak a könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatásoknak:

- A könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatások növelik a könyvvizsgálat hatékonyságát, mivel a könyvvizsgáló cég a tanácsadói szolgáltatások nyújtása során jobban megismeri a gazdálkodót, nagyobb valószínűséggel képes feltárni a lényeges hibás állításokat (pl.: KOH et al. 2013).
- A könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatások jelentős bevételt jelentenek a könyvvizsgáló cégek számára, ami csökkenti a könyvvizsgálók függetlenségét, így a lényeges hibás állítások megállapításának valószínűségét (pl.: BELL et al. 2015).
- A tanácsadói szolgáltatások növelhetik az ügyfél könyvvizsgáló iránti elköteleződését, csökkentve ezzel a könyvvizsgáló váltás valószínűségét, növelve a könyvvizsgáló függetlenségét (pl.: LENNOX 1999).
- Amennyiben a fent említett hatások, vagy csupán egy részük valóban létezik, részben ellentétes irányban hatnak így előfordulhat, hogy összességében kiegyenlítik egymást.

A szabályozóknak figyelemmel kell lenniük a fentiekre és ennek megfelelően alakítani az adott ország szabályrendszerét. Amíg azonban a könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatások hatásai nincsenek megfelelően feltérképezve, addig a szabályozás sem valószínű, hogy hatékonyan tud funkcionálni. Ennek köszönhetően számos kutatás készült a területen, e kutatások eredményei vegyes eredményeket hoztak.

A következőkben bemutatom a területen született főbb kutatási eredményeket, azok magyarázatait, majd a jelenleg hatályos magyarországi szabályozás rövid áttekintésén keresztül ismertetem, hogy mely megközelítés érvényesül jelenleg Magyarországon.

⁷ 2021. január 1.-től az új IESBA kódexet kell használni, az azonban az e fejezetben leírtakkal azonos tartalmú előírásokat tartalmaz.

A könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatásokkal kapcsolatban készült kutatások eredményei alapvetően három csoportba sorolhatók. Az első csoportba tartoznak azok a kutatások, melyek a könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatások könyvvizsgálatra gyakorolt pozitív hatását állapítják meg. A második csoportban vannak azok a kutatások, melyek ennek az ellenkezőjét, a harmadik csoportban pedig azok ahol semmilyen szignifikáns hatást nem sikerült megállapítani. Természetesen az is előfordulhat, hogy egy kutatáson belül megállapítják a könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatások pozitív és negatív hatását is, egyéb tényezőktől függővé téve a hatás irányát (pl.: KOWALESKI et al. 2018). Ezek a csoportok tovább részletezhetők az eredményekre adott magyarázatok alapján.

A könyvvizsgálók által nyújtott szolgáltatások hatásának vizsgálata előtt érdemes az ilyen jellegű szolgáltatások igénybe vételének okait áttekinteni. Mely vállalkozások számára, és miért hasznos a saját könyvvizsgálójától igénybe venni ezeket a szolgáltatásokat, mely vállalkozások azok melyek nem élnek ezzel a lehetőséggel és miért. A fejezet elején ismertetett megközelítések részben magukban hordozzák a választ.

Egy vállalkozásnak, ha szakmai tanácsadásra van szüksége, akkor azt hatékonyabban megszerezheti egy olyan tanácsadó cégtől, aki már a felkérés előtt ismeretekkel bír a tanácsadással érintett vállalkozásról. Ebből kifolyólag nagy valószínűséggel olcsóbb és gyorsabb megoldást jelent a cég könyvvizsgálójának felkérése mintha egy harmadik fél tanácsadó céget vonnának be a felmerülő probléma megoldására. Ezen kívül, a könyvvizsgáló által adott tanácsok mentén megvalósított kezelés – pl.: számviteli elszámolás, vagy adóalapban való érvényesítés – nagy valószínűséggel nem fog problémát okozni a könyvvizsgálat során, míg egy külső cég által tanácsolt eljárások követése esetén ez már nem mondható el. Az adott témakört – nagy valószínűséggel – a könyvvizsgálónak ebben az esetben is meg kell ismernie, azonban erre már csak követő jelleggel, utólagosan kerül sor, ami szakmai vita esetén akár a könyvvizsgálat elhúzódását, nem tiszta könyvvizsgálói jelentés kiadását is maga után vonhatja. Ennek fényében felmerülhet a kérdés, hogy miért is alkalmaznának a vállalkozások harmadik fél tanácsadókat, ha az extra kockázatot és hosszabb könyvvizsgálatot eredményezhet. Erre a kérdésre az ügynök-megbízó problémakör adja meg a választ. Több kutatás is megpróbálta visszaigazolni a feltevést, hogy a magasabb ügynöki költséggel rendelkező vállalkozások kevésbé valószínű, hogy a saját könyvvizsgálójukat kérik fel egyéb szolgáltatások nyújtására. FIRTH (1997) eredményei szerint azok a vállalkozások, ahol magasabbak az ügynöki költségek kevésbé vesznek igénybe a könyvvizsgálóiktól egyéb szolgáltatásokat. Ezt erősíti meg KANG et al. (2017) eredményei miszerint a családi vállalkozások esetében alacsonyabb a tulajdonosok és a vezetők közötti információs aszimmetria szintje, tehát alacsonyabbak az ügynöki költségek, és ez a magyarázat arra, hogy a nem családi vállalkozásokhoz képest nagyobb arányban vesznek igénybe egyéb szolgáltatásokat a könyvvizsgálójuktól, nem tartva a könyvvizsgáló függetlenségére gyakorolt negatív hatásától, viszont kihasználva a fent említett előnyöket. Ezzel szemben pl.: QUICK et al. (2013) nem tudta visszaigazolni, hogy az egyéb szolgáltatásokra való igényt az ügynöki költségek befolyásolják.

Meghatározó lehet a könyvvizsgáló és ügyfél kapcsolatának hossza. SVANSTRÖM - SUNDGREN (2012) pozitív kapcsolatot talált az ügyfél kapcsolat hossza és az igénybe vett egyéb szolgáltatások mértéke között. Emellett megfigyelték azt is, hogy amennyiben a korábban igénybe vett könyvvizsgálat minősége magasabb volt, úgy nagyobb valószínűséggel vettek igénybe egyéb szolgáltatást a vállalkozások.

Felmerült, hogy az Audit Bizottság tagjainak összetétele is növelő hatással lehet az egyéb szolgáltatások beszerzésének volumenére. NAIKER et al. (2012) eredményei szerint azonban korábbi könyvvizsgáló partner – függetlenül attól, hogy a céghez kapcsolódó vagy sem – jelenléte

az audit bizottságban nem vezet az egyéb szolgáltatások igénybevételének növekedéséhez, sőt a kutatáshoz használt minta eredményei szerint annak csökkenését eredményezte.

A fentiekből láthatjuk, hogy már az ilyen jellegű szolgáltatások igénybevétele során is kifejti a hatását a feltételezés, miszerint az egyéb szolgáltatások könyvvizsgálóktól való igénybevétele csökkentheti a könyvvizsgálói jelentés megbízhatóságát. Azon esetekben ahol ez nagyobb kockázatot jelenthet, jobban kerülnek a könyvvizsgálók egyéb szolgáltatási tevékenységek nyújtásába való bevonását.

A könyvvizsgálók által nyújtott egyéb szolgáltatások pozitív hatását mutatta ki többek között KOWALESKI et al. (2018), LEGORIA et al. (2017), KOH et al. (2013), KNECHEL et al. (2012a, 2012b), ROBINSON (2008), BELL et al. (2015), CHAN - LIU (2018).

KOWALESKI et al. (2018) kutatásának eredményei szerint a tanácsadási szolgáltatások nyújtása növeli a könyvvizsgálók menedzserekkel való kooperációs képességét, ami a könyvvizsgálat minőségének növekedéséhez vezet abban az esetben, ha a menedzsment a magas minőségű könyvvizsgálatot preferál.

LEGORIA et al. (2017) eredményei szerint azok az ügyfelek, melyek nem vettek igénybe és azok, akik kevesebb, mint a teljes könyvvizsgáló cég felé fizetendő díj 5%-ban vettek igénybe egyéb szolgáltatásokat a könyvvizsgálójuktól nagyobb valószínűséggel kaptak MWO-t⁸, mint azok az ügyfelek melyek magasabb értékben vettek igénybe egyéb szolgáltatásokat.

KNECHEL et al. (2012a) eredményei szerint az egyéb szolgáltatások igénybevétele rövidítette a könyvvizsgálat befejezésének késedelmét, ami azonban nem járt együtt a könyvvizsgálat minőségének csökkenésével, így az eredmények szerint az egyéb szolgáltatások igénybevétele a könyvvizsgálat hatékonyságának növekedését segítette elő. Emellett KNECHEL et al. (2012b) azt is kimutatta, hogy azon cégek voltak leginkább érintettek a könyvvizsgálat elhúzódásával a SOX hatályba lépését követően, melyek a legnagyobb mértékben vettek igénybe egyéb szolgáltatásokat a könyvvizsgálójuktól a SOX hatályba lépését megelőzően.

Számos kutató azonban – mint pl.: KOWALESKI et al. (2018), BELL et al. (2015), BEARDSLEY et al. (2019), CHAN - LIU (2018), CAUSHOLLI et al. (2014) – a könyvvizsgálók által nyújtott egyéb szolgáltatások negatív hatását dokumentálta. Látható egy bizonyos fokú átfedés a pozitív hatásokat megfigyelő kutatókkal, ami nem tévedés, csupán arról van szó, hogy a kutatók egyazon kutatás során különböző csoportokra, vagy eltérő körülményekre más összefüggéseket tártak fel.

KOWALESKI et al. (2018) megállapítása ellentétes például, ha a menedzsment alacsony minőségű könyvvizsgálatot preferál, ebben az esetben a könyvvizsgálókkal való kooperáció alacsonyabb minőségű könyvvizsgálathoz vezet.

BELL et al. (2015) negatív kapcsolatot talált a nem tőzsdei vállalkozások esetén a könyvvizsgálat minősége és az egyéb szolgáltatások között.

BEARDSLEY et al. (2019) kutatása arra hívja fel a figyelmet, hogy az egyéb szolgáltatások igénybevételének okai, körülményei lényeges elemei a minőségre gyakorolt hatásnak. Kimutatta, hogy a könyvvizsgálói díj csökkentésére vonatkozó nyomás pozitív kapcsolatban van az egyéb szolgáltatások nyújtásának tényerésével. Amennyiben ez a nyomás volt az oka az egyéb szolgáltatások nyújtásának, akkor a hibás állítások közzétételének aránya növekedett. A könyvvizsgálat minőségének csökkenését a nagy könyvvizsgáló cégeknél sikerült kimutatnia.

⁸ Material weaknes opinion, belső kontrollrendszerek lényeges elégtelenségéről szóló vélemény

CHAN - LIU (2018) szintén kettős hatást mutatott ki. Az egyéb szolgáltatások nyújtásának betiltása nem szándékolt negatív következménnyel is járt. Ha alacsony volt a könyvvizsgáló felelőssége, jogilag nem volt felelősségre vonható, akkor csökkent a könyvvizsgáló jelentés megbízhatósága és a könyvvizsgálat értéke. Ellenben magas felelősségi szint esetén növekedett.

A negatív következményeket bemutató tanulmányok közül utolsóként CAUSHOLLI et al. (2014) eredményeit mutatnám be, aki az eddigiekhez képest eltérő, újszerű felvetést vizsgált. Véleményük szerint nem az aktuális egyéb igénybe vett szolgáltatások mértéke a fontos, hanem a potenciális jövőbeli értéket kell vizsgálni. A könyvvizsgáló függetlensége akkor sérülhet, ha relatív alacsony az egyéb szolgáltatások mértéke, ami azonban egy későbbi időszakban növekedik. A SOX hatályba lépését megelőző adatokat tartalmazó mintán dolgozva eredményeik visszaigazolták a feltevésüket, miszerint a könyvvizsgálók egyfajta ellenszolgáltatásként tekintettek a tárgyévi könyvvizsgálatot követő egyéb szolgáltatások igénybe vételére. Az egyéb szolgáltatások magas növekedési potenciálja hátrányosan befolyásolta a könyvvizsgálat minőségét. Ezen eredmények felhívják a figyelmet arra, hogy a könyvvizsgálók és ügyfelek kapcsolata több perióduson átível, ezt a szabályozás során is figyelembe kell venni.

Több olyan kutatás is van – mint pl.: DOBLER (2014), LENNOX (2015), WU et al. (2016) –, mely semmilyen kapcsolatot, vagy nem eléggé meggyőző kapcsolatot talált az egyéb szolgáltatások és a könyvvizsgálat minősége között. Itt már nem említem azokat a kutatásokat ahol összességében nem találtak kapcsolatot, de részcsoportokkal kapcsolatban megfogalmaztak valamilyen irányú összefüggést.

DOBLER (2014) szerint gyenge bizonyítékok vannak az egyéb szolgáltatások pozitív illetve negatív hatásaira, azonban azt megállapította, hogy jobban kitettek az ilyen jellegű kapcsolatok hatásainak a privát, mint a tőzsdén jegyzett vállalkozások.

LENNOX (2015) a könyvvizsgálók által nyújtott adótanácsadási szolgáltatások hatását vizsgálta, miután azok betiltásra kerültek. A szigorítások bevezetését követően nem talált változást a könyvvizsgálat minőségében a fenyegetett csoportban a kontrollcsoporthoz képest.

WU et al. (2016) sem talált szignifikáns kapcsolatot az egyéb szolgáltatások és a csődbe jutott vállalkozások vállalkozás folytatását visszaigazoló jelentései között.

Ahogy láthattuk eltérő értelmezések és eredmények lehettek fel a szakirodalomban, így a szabályozók feladata nem egyszerű. Az Etikai szabályzat előírásai alapján az egyéb szolgáltatások nyújtása esetén is vizsgálni kell az önellenőrzés, érdekelttség, érdekképviselő, bizalmi viszony vagy megfélemlítés, illetve az ügyfelek közötti érdekellentét veszélyét (MKVK 2018b). Az IESBA Kódexben⁹ (IESBA 2016) meghatározott veszélyek közül az egyéb szolgáltatások nyújtása az önérdek, önellenőrzés, elfogultság és a magán jellegű kapcsolat veszélyét egyaránt magában hordozza. E veszélyek feloldására vagy megfelelő szintre csökkentésére a biztosítékok vagy egyéb intézkedések alkalmazandók. Ezek a biztosítékok lehetnek a szakma, jogalkotás vagy szabályozás által létrehozott biztosítékok, és biztosítékok a munkakörnyezetben (IESBA 2016). A 2007. évi LXXV. törvény foglalkozik a könyvvizsgálói feladatkörrel (hivatással) összeegyeztethetetlen tevékenységekkel. A könyvvizsgálói szolgáltatáson kívül nyújtott egyéb szolgáltatások Magyarországon sem jelentik automatikusan a könyvvizsgáló függetlenségének sérülését. Összeegyeztethetetlen azonban bármely szakmai szolgáltatás nyújtása, vagy egyéb tevékenység ellátása, ha ennek következtében a könyvvizsgáló nem képes a könyvvizsgálói tevékenységét megfelelően ellátni. A részletszabályokat a Magyar Könyvvizsgálói Kamara (a továbbiakban:

⁹ 2021. január 1.-től az új IESBA kódexet kell használni, az azonban az e fejezetben leírtakkal azonos tartalmú előírásokat tartalmaz.

kamara) alapszabálya, valamint etikai szabályzata tartalmazza (2007. évi LXXV. törvény). A kamara alapszabálya szerint olyan tevékenység végezhető,

- a) amely nem sérti a könyvvizsgáló függetlenségét,
- b) annak végzése során nem létesül munkaviszony, közalkalmazotti, köztisztviselői jogviszony, szolgálati viszony, munkaviszony jellegű jogviszony,
- c) illetve gazdálkodó szervezetben (szervezetben) személyes közreműködésre tagként, vezető tisztségviselőként kötelezettséget nem kell vállalnia.

A b) és c) pontban meghatározott esetekben végezhető a tevékenység, amennyiben a jogviszonyból adódó jogok és kötelezettségek érvényesítése nem akadályozza a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység megfelelő ellátását.

Azt, hogy a tevékenység a könyvvizsgálat végrehajtásával összeegyeztethető-e, minden esetben egyedileg meg kell vizsgálni a kapcsolódó jogszabályok, az alapszabály, az etikai szabályzat és az IFAC Könyvvizsgálói Etikai Kódex alapján (MKVK 2018a).

Egyéb szolgáltatásokkal kapcsolatos szabály továbbá, hogy az átalakulás, egyesülés, szétválás esete miatt készült vagyonomérleg-tervezet, a vagyonelejtár-tervezet, illetve a végleges átalakulási vagyonomérleg, a vagyonelejtár hitelesítését elvégző könyvvizsgáló, könyvvizsgáló cég nem lehet a jogutód jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységet ellátó könyvvizsgálója az átalakulás nyilvántartásba vételétől számított 3 üzleti évig (MKVK 2018b).

Összességében elmondható, hogy vannak esetek, melyek a magyarországi szabályozás szerint egyértelműen károsak és tiltottak, de a kérdéskör kezelése teljeskörűen nem lehetséges uniformizált szabályok lefektetésével. Az egyes szolgáltatások nyújtása során minden esetben meg kell vizsgálni az összes körülményt és azok alapján kell eldönteni, hogy fenyegeti-e a szolgáltatás nyújtása a könyvvizsgáló függetlenségét vagy sem.

3.2.3.4. Könyvvizsgálók rotációja, könyvvizsgálati megbízás hossza

Jelen fejezetben a könyvvizsgálói megbízás hosszának, a könyvvizsgálók kötelező vagy önkéntes rotációjának számviteli beszámolók minőségére, illetve a könyvvizsgálat minőségére gyakorolt hatásának vizsgálatával foglalkozó szakirodalom kerül bemutatásra. Az előző számviteli beszámolók minőségét befolyásoló könyvvizsgálati témákat feldolgozó fejezetekhez képest jelen fejezet felépítése részben különböző. Az eltérés oka, hogy jelenleg Magyarországon a könyvvizsgálói megbízás hosszát, illetve a könyvvizsgálók kötelező rotációját kizárólag a közérdeklődésre számot tartó vállalkozások számára írják elő. Disszertációm során nem a szabályozás szerint meghatározott közérdeklődésre számot tartó vállalkozások beszámolóit vizsgálom, így ebben a fejezetben a szabályozási környezet bemutatására – e rövid utalást leszámítva – nem kerül sor.

Ahogy arra REICHER - NGO (2020) is rámutat, hogy a könyvvizsgálók rotációjának, a könyvvizsgálói megbízás hosszának számviteli minőségre gyakorolt hatásának elemzése elengedhetetlen. A nemzetközi szakirodalomban az alábbi jelentősebb megközelítéseket igazoló eredmények kerültek publikálásra:

- A könyvvizsgálói megbízás növekedésével szoros kapcsolat alakul ki a könyvvizsgáló és könyvvizsgált vállalkozás között, ami a könyvvizsgáló függetlenségének csorbulását eredményezi, csökkentve ezzel a könyvvizsgálat és a közzétett számviteli beszámolók minőségét (pl.: RICKETT et al. 2016).
- A könyvvizsgálói megbízás növekedésével a könyvvizsgáló jobban megismeri a könyvvizsgált vállalkozás sajátosságait, annak üzleti környezetét és a cégre jellemző

speciális ügyleteket, üzleti konstrukciókat. Az így megszerzett tudás lehetővé teszi a könyvvizsgáló részére, hogy hatékonyabban és nagyobb valószínűséggel tárjon fel jelentős hibás állításokat, hozzájárulva ezzel a könyvvizsgálat és a számviteli beszámolók minőségének növekedéséhez (pl.: MYERS et al. 2003).

- A kötelező rotáció növeli a könyvvizsgáló függetlenségét, ezáltal elősegítve a könyvvizsgálat és a számviteli beszámolók minőségének növekedését (pl.: LENNOX et al. 2014).
- A befektetők és egyéb érdekhordozók véleménye szerint a kötelező rotáció növeli a könyvvizsgáló függetlenségét, ezáltal elősegítve a könyvvizsgálat és a számviteli beszámolók minőségének növekedését. A függetlenség látszata szempontjából tehát kiemelt jelentőséggel bír a könyvvizsgálók kötelező rotációja (pl.: CHI et al. 2009a).
- A fenti hatások együttesen is jelentkezhetnek, ellenkező irányba hatva, kioltva egymás hatásait, összességében nem befolyásolva a könyvvizsgálat és a számviteli beszámolók minőségét (pl.: KWON et al. 2014).

A témában az alábbi logikus feltételezéseket lehet még tenni, melyekre azonban nem találtam a szakirodalomban alátámasztó eredményeket:

- A befektetők és egyéb érdekhordozók véleménye szerint a kötelező rotáció csökkenti a könyvvizsgálók képességét, hogy feltárják a jelentős hibás állításokat, ezáltal csökkenti a könyvvizsgálat és a számviteli beszámolók minőségét. Ebből kifolyólag a könyvvizsgálók kötelező rotációja nem javasolt.
- A kötelező rotáció miatt a könyvvizsgálónak nem áll elegendő idő a rendelkezésükre, hogy megismerjék a könyvvizsgált vállalkozást, ami könyvvizsgálati kockázatot jelent, csökkenti a könyvvizsgálat, ezáltal a közzétett számviteli beszámolók minőségét.
- A befektetők és egyéb érdekhordozók véleménye szerint a könyvvizsgálati megbízatás hosszának növekedésével a könyvvizsgáló jobban megismeri a könyvvizsgált vállalkozást, ezáltal nagyobb valószínűséggel képes feltárni a jelentős hibás állításokat, ami a könyvvizsgálat és a számviteli beszámolók minőségének növekedéséhez vezet. Ebből kifolyólag a hosszabb könyvvizsgálói mandátum, magasabb feltételezett minőséget jelent.
- A befektetők és egyéb érdekhordozók véleménye szerint a könyvvizsgálói megbízatás növekedésével szoros kapcsolat alakul ki a könyvvizsgáló és könyvvizsgált vállalkozás között, ami a könyvvizsgáló függetlenségének csorbulását eredményezi, csökkentve ezzel a könyvvizsgálat és a közzétett számviteli beszámolók minőségét.

A fent említett elméletekből látható, hogy a rotáció és a könyvvizsgálati megbízatás kérdései összefüggnek, hasonló kockázatokat és előnyöket kell mérlegelni a rotáció és könyvvizsgálati megbízatás hosszának vizsgálatakor. A szakirodalomban igen elterjedt a könyvvizsgálók kötelező rotációjának vizsgálata, jobban belemélyedve azonban láthatjuk, hogy magának a rotációnak a hatása nem könnyen számszerűsíthető. Már a vizsgálat tervezésekor problémával szembesülünk, amikor meg kell határoznunk, hogy mikor tekintjük úgy, hogy megvalósult a kötelezően előírt rotáció. Tegyük fel, hogy bevezetnek egy szabályozást, miszerint a tőzsdei vállalkozásoknak 8 évente kötelezően cserélniük kell a könyvvizsgálatot ellátó cégüket. Ebben a helyzetben több probléma is felmerülhet, melyek tömeges kezelése akadályokba ütközhet. Az alábbi esetek merülhetnek fel melyeket mindenképp kezelni szükséges:

- A kötelező könyvvizsgáló rotációt előíró szabályozás hatályba lépésekor már meglévő több éves szerződés van érvényben, aminek lejártáig, vagy egy meghatározott időpontig – a szabályozás szerint – nem kötelező lecserélni a könyvvizsgálót.
- A vállalkozás a szabályozás adta lehetőséggel élve úgy dönt, hogy a kötelező rotációnál sűrűbben, nem X , hanem például $X-n$ évenként cseréli le a könyvvizsgálóját.

- A könyvvizsgáló cég a könyvvizsgált vállalkozással együttműködve megpróbálja megkerülni a könyvvizsgáló rotációt előíró szabályozást, nem valódi, hanem látszólagos könyvvizsgáló cserét végrehajtva.

Amennyiben nem konkrétan a könyvvizsgáló váltásokat, azok hatását, a cserét megelőző és követő éveket vizsgáljuk, hanem a szabályozás bevezetésének hatását, abban az esetben ezek a jellegű problémák nem kiküszöbölhetők. Itt azokra a jellegű kutatásokra gondolok, ahol szabályozás bevezetés előtti és utáni időszakokban közzétett beszámolók minőségét vizsgálják. Azonban ha célzottan a könyvvizsgálók cseréjét azonosítjuk úgy az első két probléma biztonsággal kezelhetővé válik. Az első probléma úgy, hogy a szabályozást követő első könyvvizsgáló cserétől kezdve vizsgáljuk a kötelező rotáció hatását, ami akkor tekinthető csak kötelezőnek, ha a meghatározott moratórium végére esik a könyvvizsgáló váltás, egyéb esetben önkéntes csereként kell értelmezni. Ugyanezzel a logikával a második probléma is feloldható. Amennyiben a kötelező gyakoriságnál sűrűbben vált egy vállalkozás könyvvizsgálót, akkor önkéntes és nem kötelező könyvvizsgáló váltásról van szó. A harmadik probléma a könyvvizsgáló váltások alaposabb vizsgálatával szűrhető ki, ami egy nagyobb, több ezres, vagy tízezres minta esetén nehezen kivitelezhető. FEBRIANTO et al. (2017) megvizsgálta, hogy valóban problémát jelent, ha a könyvvizsgáló váltás csupán névleges. Alacsonyabb-e a könyvvizsgálat minősége látszólagos könyvvizsgáló csere esetén a tényleges könyvvizsgáló cseréhez viszonyítva. Eredményei szerint nincs különbség a valós és a látszólagos rotációt végrehajtó cégek könyvvizsgálatának minőségében.

Miután megismertük a rotációval kapcsolatos elméleteket és alproblémákat, bemutatom, milyen eredmények születtek ezen a területen. A megismert tanulmányok jellemzően a kötelező rotáció pozitív következményeit dokumentálták, természetesen akadtak kivételek, pl.: KWON et al. (2014) eredményei nem tudták kimutatni a kötelező rotáció pozitív hatását. KWON et al. (2014) eredményei szerint a kötelező rotációt előíró szabályozás hatályba lépését követően nem változott szignifikánsan a számviteli beszámolók minősége sem a hosszú mandátumú, sem az önkéntes rotációs helyzetekhez viszonyítva. ZUHROH (2020) a rotáció könyvvizsgálati minőségre gyakorolt szignifikáns negatív hatását dokumentálta. Ezzel szemben pl.: CAMERAN et al. (2016), LENNOX et al. (2014), CORBELLA et al. (2015), ELDER et al. (2015), NAGY (2005) és ARTHUR et al. (2017) a könyvvizsgálók rotációjának, a kötelező rotációt előíró vagy rotációra ösztönző szabályozásnak köszönhető pozitív eredményeket publikáltak. Bár a fenti kutatások mind valamilyen pozitív hatást tudtak kimutatni, egységesnek nem lehet tekinteni őket, mivel a pozitív hatásokat sok esetben más körülmények között, egyéb tényezővel-tényezőkkel való együttthatásként tudták kimutatni. CORBELLA et al. (2015) eredményei szerint a kötelező rotáció abban az esetben vezetett a közzétett beszámolók minőségének növekedéséhez, ha nem Big4 könyvvizsgáló cég látta el a könyvvizsgálói feladatokat. HORTON - PETTINICCHIO (2020) eredményei szerint a könyvvizsgáló cég rotációjának önmagában nincs pozitív hatása. Az esetleges kimutatható pozitív eredmények az ilyenkor szükségszerűen bekövetkező könyvvizsgáló partner rotációnak tudhatók be, melyek a könyvvizsgáló cég váltás nélkül, kizárólag a partner cseréjének köszönhetően is felmerültek volna. ARTHUR et al. (2017) eredményei szerint a könyvvizsgáló partner rotáció növeli a könyvvizsgálat minőségét, de csak akkor, ha az érkező könyvvizsgáló partner és cég egyaránt iparág specialista. NAGY (2005) speciális körülményeket elemzett, az Arthur Andersen csődjét követő könyvvizsgáló váltás könyvvizsgálat minőségére gyakorolt hatását vizsgálta. Ebben a helyzetben a társaságok rá voltak kényszerülve, hogy könyvvizsgálót váltsanak egy adott időpontban, azonban ezt nem követte újbóli váltási kényszer. NAGY (2005) eredményei szerint a kisebb vállalkozások könyvvizsgálatának minősége növekedett, míg a nagyobb vállalkozásoké nem változott. A két csoport közötti különbséget a nagyobb vállalkozások jobb alkupozíciójának tulajdonítja. Voltak olyan kutatók is, akik nem tettek ilyen, az előzőekhez hasonló megkötéseket és rotáció egyértelmű pozitív hatását állapították meg. (pl.: LENNOX et al. (2014), CAMERAN et al. (2016)) Előbbiekkel ellentétben azonban CHI et al. (2009a) ebben a témában született eredményei inkább vegyesek, mint egyértelműek. CHI et al.

(2009a) a taiwani szabályozási környezet változását használta a kötelező rotáció könyvvizsgálati minőségre gyakorolt hatásának vizsgálatára. Eredményei szerint azon cégek beszámolóí magasabb minőségűek, melyekre vonatkozik a kötelező rotáció azokhoz viszonyítva melyekre nem. Habár a rotációval érintett cégek rotációt megelőző beszámolója magasabb minőségű, mint a rotációt követően. Továbbá a kötelező rotációval érintett cégek beszámolóinak minősége nem különbözik azon cégek beszámolóinak minőségétől, melyek a kötelező rotációt megelőző időszakban önkéntesen rotálták a könyvvizsgálójukat. Látható, tehát, hogy a tényleges eredmények vegyesek. Ezzel szemben a befektetők véleménye CHI et al. (2009a) eredményei alapján egyértelmű, miszerint a kötelező könyvvizsgáló rotáció javítja a könyvvizsgálat minőségét.

A könyvvizsgálói megbízatás hosszának megállapítása során nem szembesülünk a kötelező rotáció során bemutatott problémák mindegyikével, csupán a látszólagos könyvvizsgáló váltás jelenthet problémát.

A könyvvizsgáló megbízatás hosszával kapcsolatos kutatások eredményei a rotáció hatását vizsgáló kutatásokhoz képest vegyesebbek. Több kutatás (pl.: RICKETT et al. (2016), LI (2010), GARCIA-BLANDON et al. (2020a)) negatív hatást, mások (pl.: MYERS et al. (2003), JACKSON et al. (2008), GARCIA-BLANDON et al. (2020a), GARCIA-BLANDON et al. (2020b).) pozitív hatást közöl, de olyan tanulmány is fellelhető, ahol semmilyen kapcsolatot nem sikerült kimutatni (pl.: READ - YEZEGEL (2015)). LI (2010) bár negatív eredményt publikált, kifejti, hogy az, hogy a hosszabb könyvvizsgáló - ügyfél kapcsolat csorbítja a könyvvizsgáló függetlenségét és ez alacsonyabb könyvvizsgálati minőséghez vezet, nem minden esetben helytálló. Eredményei szerint, a hosszú könyvvizsgáló ügyfél kapcsolat inkább a kisebb ügyfelekre nézve jelent nagyobb fenyegetettséget, míg a nagyobb cégek esetén kevésbé van jelen. A pozitív hatást kimutató kutatók közül JACKSON et al. (2008) eredményei szerint a könyvvizsgálat minősége növekszik a könyvvizsgálói megbízatás hosszával, emellett felhívja a figyelmet arra, hogy a könyvvizsgálók rotációjának az előnye ebből a szempontból minimális lehet, ha van egyáltalán, főleg miután figyelembe vesszük a könyvvizsgáló váltás költségeit. GHOSH - MOON (2005) a hozamok és jelentett eredmény regresszióján, a jelentett eredmény részvények rangsorolására gyakorolt hatásán és az egy éves eredménybecslések, tárgyévi eredményhez viszonyított arányán keresztül vizsgálta a befektetők és a piac könyvvizsgálói mandátum hosszával kapcsolatos feltételezéseit. Eredményeik alapján általánosságban elmondható, hogy a befektetők a hosszabb idő óta fennálló könyvvizsgálói megbízatást a magasabb minőségű könyvvizsgálattal kötik össze. A kötelező könyvvizsgáló rotáció ebből kifolyólag nem szándékolt tőkeköltség növekedést eredményezhet. GARCIA-BLANDON et al. (2020a) eredményei szerint a diszkrecionális elhatárolások használata a könyvvizsgáló cég megbízás hosszának növekedésével együtt csökken, ezzel ellentétben a partner megbízás hosszának növekedésével együtt nő. A 10 évnél hosszabb könyvvizsgálói megbízatás nem vezet alacsonyabb számviteli minőséghez, sőt a hosszabb megbízatás magasabb minőséget eredményezett (GARCIA-BLANDON et al. 2020b).

Összességében tehát látható, hogy a könyvvizsgálók rotációjának, a könyvvizsgálói mandátum hosszának számviteli beszámolók minőségére gyakorolt hatása nem egyértelmű, az egyéb körülmények függvényében változhat, lokálisan vizsgálandó kérdés.

3.2.3.5. A könyvvizsgálat ellátásáért felelős cég, személy jellemzői

A számviteli beszámolók minőségét befolyásoló tényezők között számos olyan található, mely a könyvvizsgálatot ellátó cég vagy személy egyes tulajdonságaival megfeleltethető.

Korábbi kutatások az alábbi jellemzőket vizsgálták:

- A könyvvizsgálók képzettsége (pl.: BECK et al. 2018).
- A könyvvizsgáló cég Big4 könyvvizsgáló cég-e (pl.: ESHLEMAN - Guo 2014).

- A könyvvizsgáló cég mérete (pl.: CHOI et al. 2010a).
- A könyvvizsgáló cég valamely terület, iparág szakértője-e (pl.: ITTONEN et al. 2015).
- A könyvvizsgáló cég könyvvizsgálói hálózat tagja-e (pl.: BILLS et al. 2015).
- A könyvvizsgáló partner leterheltsége (pl.: CHEN et al. 2020).

Kérdés, hogy miért ezek a jellemzők lettek kiemelve. Egyrészt ezek megfogható, mérhető tulajdonságok. Másrészt a fenti jellemzők mentén olyan csoportok képezhetők, melyeknek elméletben eltérőnek kell lenniük vagy a szakmai kompetencia vagy a függetlenség tekintetében. Ebből kifolyólag, a kutatók rendre a nagyobb szakmai kompetenciával vagy függetlenséggel rendelkező csoportok magasabb minőségét feltételezték a számviteli beszámolók tekintetében.

A könyvvizsgálók képzettségi szintje egyértelmű hatással kell, hogy legyen a számviteli beszámolók minőségére. Magasabban képzett könyvvizsgálóknak, hatékonyabb könyvvizsgálatot kell tudniuk lefolytatni, így az érintett számviteli beszámolók minőségének növekednie kell. Bár fontos hatótényezőről van szó, kevés tanulmány foglalkozik a témával, ami valószínűleg az elérhető adatok szűkösségének köszönhető. BECK et al. (2018) a kérdést a könyvvizsgáló iroda városának átlagos képzettségi szintjén keresztül vizsgálta. Pozitív kapcsolatot talált a könyvvizsgálat minősége és a könyvvizsgáló iroda városának átlagos képzettségi szintje között. A kapcsolat mind a Big4 mind a nem Big4 könyvvizsgáló cégek esetén szignifikáns volt, azonban erősebb volt a nem Big4 könyvvizsgáló cégek esetén. A nem Big4 vállalkozásokra gyakorolt erősebb hatás azzal magyarázható, hogy a nem Big4 cégek jobban kitéttek a helyi munkaerőpiacnak. A magasabb szintű oktatás tehát lehetővé teszi a helyi nem Big4 könyvvizsgáló cégeknek, hogy versenyre kelljenek a Big4 könyvvizsgáló társaságokkal. KANG et al. (2017) a humán erőforrásokba való befektetés számviteli beszámolók minőségére gyakorolt hatását vizsgálta. Eredményeik szerint azon könyvvizsgáló cégek, melyek nagyobb értékű kompenzációs csomagot biztosítottak a dolgozóik számára, vagy többet fordítottak az alkalmazottak képzésére magasabb minőségű könyvvizsgálatot hajtottak végre. A kompenzációs csomag bővítésének pozitív hatása erősebb volt, mint a képzési költségek növekedésének hatása. Eszerint a humán tőkébe való direkt befektetés (kompenzáció) hatékonyabb, mint az indirekt befektetés (képzés). Ez azt is jelenti, hogy bár a képzettség fontos, a magasabb kompenzációnak köszönhető megfelelő hozzáállás, még annál is többet számít. CHE et al. (2017) eredményei szerint a nagyobb tudású könyvvizsgálók vállalkozás folytatásával kapcsolatos módosított könyvvizsgálói jelentései pontosabbak voltak.

Egy könyvvizsgáló hálózat tagjának lenni számos területen jelenthet előnyt a tag könyvvizsgáló vállalatok részére. Segítséget jelenthet szakmai, technikai kérdésekben és nem utolsósorban marketing szempontjából is nagy jelentőséggel bír, ami növelheti a cég ügyfeleinek számát, illetve a felszámítható óradíj nagyságát. BILLS et al. (2016) a könyvvizsgáló hálózati tagsággal rendelkező könyvvizsgálók magasabb könyvvizsgálói díját és az általuk könyvvizsgált vállalkozások beszámolóinak magasabb minőségét feltételezte. Eredményeik szerint a könyvvizsgáló hálózat tag könyvvizsgáló által könyvvizsgált vállalkozások beszámolóinak kevesebb extrém abszolút és kevesebb pozitív értékű diszkrecionális elhatárolást tartalmaztak. A könyvvizsgáló hálózat tag könyvvizsgálók a méret szerint párosított Big4 könyvvizsgálók által végrehajtott könyvvizsgálatokkal megegyező minőségű könyvvizsgálatot folytattak le, azonban az ügyfelek több felárat fizettek a Big4 cégek, mint a könyvvizsgáló hálózat tag könyvvizsgálók részére.

Már az első vizsgált jellemzőnél felmerült a Big4 társaságok szerinti csoportosítás. A Big4 könyvvizsgáló cégek vizsgálata az egyik legtöbbször kutatott terület. DEFOND - ZHANG (2014) nem csak a vizsgálandó változók között említi, hanem egyenesen a magasabb minőségű könyvvizsgálat dichotóm változójaként nevesíti. Ha nő a politikai bizonytalanság – és a vállalkozások megengedhetik maguknak – nagyobb valószínűséggel választanak Big4

könyvvizsgálót (ZHANG et al. 2018). A fenti két példából is látható az az igen erős és jelenleg is élő előfeltételezés, miszerint a Big4 társaságok által nyújtott könyvvizsgálat magasabb minőségű, ezáltal magasabb minőségű számviteli beszámolókat eredményez. Természetesen nem kizárólag közvetlenül a magasabb minőségű számviteli beszámolók reményében választják a cégek a Big4 könyvvizsgálókat. CORTEN et al. (2018) eredményei rávilágítanak, hogy a tulajdonosi és hitelezői elvárások mellett például a kulcsfontosságú ügyfelek elvárásai is szerepet játszhatnak. A széleskörű, vezetői és igazgatói kötelezettségeket fedező biztosítással rendelkező vállalkozások pedig kisebb valószínűséggel neveznek ki Big4 könyvvizsgálót (CHI - WENG 2014). Ezekben az esetekben is a mozgatórugó az, hogy a Big4 könyvvizsgálók munkáját magasabb minőséggel kötik össze. A Big4 könyvvizsgálók számviteli beszámolókkal kapcsolatos pozitív hatásait számos kutató vissza is igazolta – pl.: ESHLEMAN - GUO (2014), CAO et al (2016), ASTHANA et al. (2015) – de akadtak olyan kutatások is ahol ezt a különbséget nem tudták megfelelően alátámasztani (pl.: BILLS et al. (2016)). Egyes kutatók – pl: LAWRENCE et al. (2011) – a kimutatott különbségeket is vitatják, mondván a pozitív hatások nem a Big4 könyvvizsgáló cégek magasabb minőségű munkájának köszönhetőek, hanem azzal, hogy már alapból a magasabb minőségű számviteli beszámolóval rendelkező társaságok választanak Big4 könyvvizsgálót, vagy a kutatások során a minták összeállítása során lép fel olyan egyéb torzító tényező, melyeket a kutatók nem vesznek figyelembe. LAWRENCE et al. (2011) megállapításait később DEFOND et al. (2016) cáfolta, eredményei szerint elhamarkodott volt kijelenteni, hogy a Big N hatás nem a Big4 könyvvizsgáló cégeknek köszönhető. Természetesen Big4 és Big4 könyvvizsgáló cégek között is lehetnek különbségek. FRANCIS - YU (2009) 285 Big4 könyvvizsgáló irodát hasonlított össze. Eredményeik szerint a nagyobb Big4 cégek által nyújtott könyvvizsgálói szolgáltatások magasabb minőségűek. A nagyobb irodák gyakrabban bocsátottak ki GCO-t és az ügyfeleiknél kevésbé volt jellemző az agresszív eredmény manipuláció. Ezzel el is érkeztünk a következő jellemzőhöz, a könyvvizsgáló iroda méretéhez.

A könyvvizsgáló cég nagyobb mérete elvileg hatékonyabb könyvvizsgálatot, magasabb minőségű számviteli beszámolókat kell, hogy eredményezzen. A jelenséget két népszerű elmélet is magyarázza a „jó hírnév” (reputation hypothesis, a továbbiakban RH) és a „mély zsebek” (deep pockets hypothesis, a továbbiakban DPH) hipotézis. Az RH szerint abban az esetben, ha a peresedés kockázata alacsony, a nagyobb könyvvizsgálóknak továbbra is érdekükben áll magas minőségű könyvvizsgálatot nyújtani, hogy megőrizzék a hírnevüket. Ha ez nem sikerül, az a hírnév elvesztésből fakadó úgynevezett reputációs költségekkel jár. Fontos megkülönböztetni a jogi költségeket a reputációs költségektől. Míg a különböző büntetések, peres költségek a múltban felhalmozott vagyont csökkentik, addig a reputációs költségek a jövőbeli bevételek szerzésének ellehetetlenüléséhez vezethetnek (WILSON 2015). A DPH szerint azok a könyvvizsgáló vállalatok, melyek nagyobb vagyonnal rendelkeznek motiváltabbak, hogy magasabb minőségű könyvvizsgálatot nyújtsanak, mivel számukra jóval több forog kockán, egy esetlegesen elveszett peres ügy végén nagyobb veszteség érheti őket, mint a kisebb vagyonnal rendelkező könyvvizsgáló irodákat (KRISHNAN et al. 2016). A méret többféleképp megragadható, mely attól is függ, hogy melyik feltevés alapján feltételezzük a nagyobb mérethez kapcsolódó magasabb minőséget. Történhet a könyvvizsgálói díjbevételek nagyságával (CHOI et al. 2010a), nettó eszközérték nagyságával (KRISHNAN et al. 2016) illetve az ügyfelek számával (DEANGELO 1981) egyaránt. A mérethez kapcsolódó pozitív hatások meglétét számos kutató igazolta, – mint pl.: KRISHNAN et al.(2016), CHOI et al. (2010a) – azonban a nagyobb könyvvizsgálók alkalmazása sem garancia a magasabb minőségre. JORDAN et al. (2017) például megállapította, hogy függetlenül a könyvvizsgáló cég méretétől, a kisebb vállalkozások agresszívebben manipulálják a könyveiket, – a Benford-eloszlásnak való megfelelést vizsgálva – mint a nagyobb vállalkozások. BILLS et al. (2016) eredményei pedig rámutatnak, hogy noha a nagyobb könyvvizsgáló cégek magasabb minőségű könyvvizsgálatot nyújtanak, ez az előny nem jelentkezik azonnal, a könyvvizsgáló irodák gyors növekedése átmenetileg csökkenti a könyvvizsgálat minőségét.

A könyvvizsgáló partnerek túlterheltsége a számviteli minőség csökkenését eredményezi. Negatív kapcsolatban áll az elhatárolások minőségével, pozitív összefüggést mutat a kis összegű nyereségek kimutatásával (CHEN et al.2020). LAI et al. (2018) szintén az elfoglaltabb, több ügyféllel rendelkező könyvvizsgálók által vizsgált beszámolók alacsonyabb minőségét figyelte meg.

3.3.Az irodalmi áttekintés összefoglaló értékelése

A szakirodalmi áttekintés alapvető célja a disszertáció hipotéziseinek és módszertanának megalapozása volt. E cél eléréséhez olyan volumenű és témájában szerteágazó szakirodalom feldolgozása volt szükséges, mely indokoltá teszi, hogy a szakirodalmi áttekintést egy összefoglaló értékeléssel zárjam le.

A fenti célok elérése alapvetően két nagy csoportra osztja a szakirodalmat. Az első csoportban a számviteli minőség elméletével foglalkozó anyagok, nagyrészt a hatályos szabályozások szövegei és azok értelmezései találhatók. A második csoportban pedig a számviteli minőség alakulásával, annak hatótényezőivel foglalkozó tanulmányok találhatók. Mindkét csoport feldolgozása szükséges volt mind a hipotézisek megfogalmazása, mind a módszertan felépítésének teljesítéséhez.

A számviteli szabályozások közül az legrészletesebben az Sztv. került feldolgozásra. Ez a kutatás fókuszából adódik. Az Sztv. mellett utalás szintjén a nemzetközi számviteli szabályozás (IFRS, US GAAP) kapcsolódó részei is bemutatásra kerültek. A szabályozások áttekintése segítségével bemutattam a számviteli minőség elméleti koncepcióját, ami a globalizációnak és az abból eredő számvitel szabályozási konvergenciának köszönhetően apróbb eltéréseket leszámítva egységes képet mutatott mind a három szabályozás tekintetében.

A számviteli minőséggel foglalkozó tanulmányok már jóval vegyesebb képet mutattak. Az eltérések nem csupán a kutatások tárgyában, hanem a használt módszertanban és a kapott eredményekben is tetten érhetőek voltak.

A legrégebbi kutatások a vezetői ösztönző rendszerekkel foglalkoztak, azonban a 2000-es évek óta magasan a legnépszerűbb kutatási téma a számviteli szabályozási rendszerek, azon belül is az IFRS-ek használatának hatása. Az eredmények vegyesek, de többségében a vezetői ösztönző rendszerek negatív, az IFRS-ek használatának pozitív hatását támasztják alá. Népszerűek még az adózási és könyvvizsgálói tényezőket vizsgáló kutatások, ezek eredményei azonban jóval vegyesebbek.

A tanulmányok módszertana sem mutat egységes képet. A legnépszerűbb a diszkrecionális elhatárolások vizsgálata, de ezen belül is több modell létezik, ráadásul az egyes kutatások során eltérő adatokból kalkulálják ugyanazokat a változókat. Elterjedtek még az eredmény menedzsment modellek, melyek az eredmény alakulását vizsgálva próbálják megragadni a könyvek manipulációját. A fenti modellek önállóan illetve kombinálva is megjelennek.

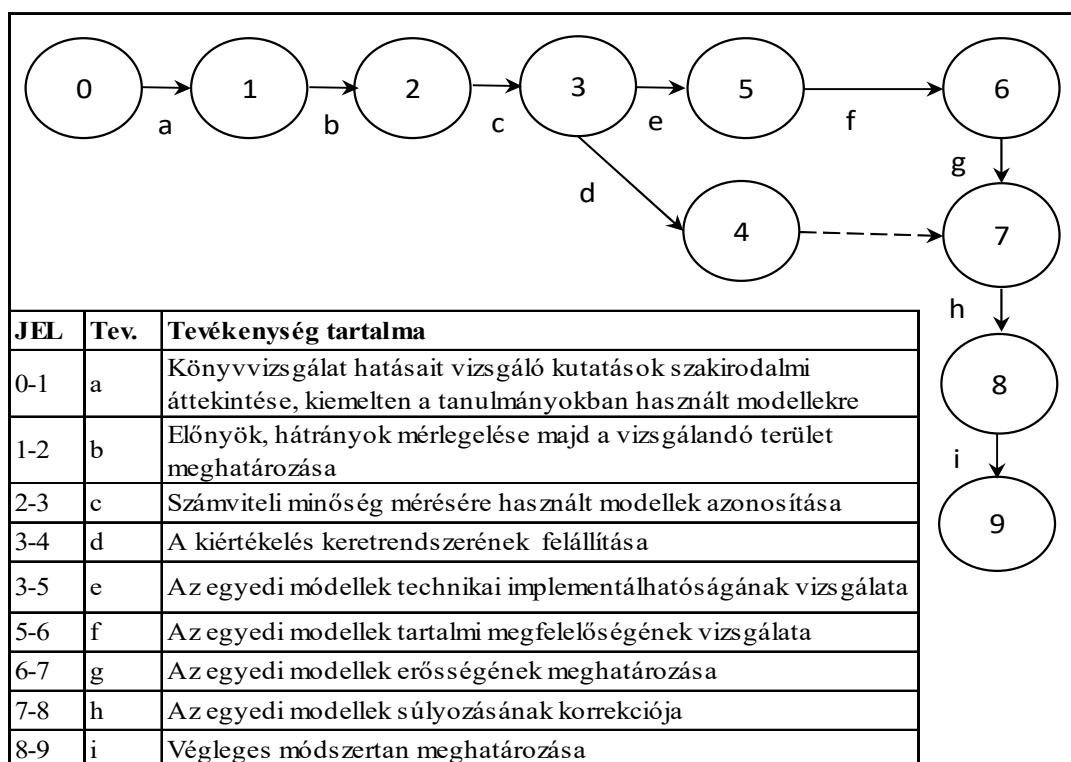
Összességében elmondható, hogy nagyszámú, de igen vegyes szakirodalom kapcsolódik a témához. Ahhoz, hogy a hipotéziseket és a módszertant megfelelően felépítsem, nem csak a szakirodalom átolvasása volt szükséges. Rendszereznem és értékelnem kellett a bennük levő sokszor ellentétes információkat, szem előtt tartva, hogy a számításokat magyarországi környezetben készült beszámolók adatain fogom végrehajtani.

4. ANYAG ÉS MÓDSZER

4.1. A módszertan felépítésének folyamata

A számviteli beszámolók minőségének alakulására ható tényezők vizsgálata nem elterjedt kutatási terület Magyarországon, így az Sztv. alapján készült számviteli beszámolók vizsgálatára nem tudtam egy jól bevált, már számos alkalommal használt modellt kiválasztani. A rendelkezésre álló szakirodalom nagyrészt külföldi környezetre vonatkozik, csupán egy-egy magyarországi kutatás fellelhető (pl.: BEDŐHÁZI 2009). Ebből kifolyólag egy átfogó szakirodalmi kutatást kellett végrehajtanom, magának a számviteli beszámolók minőségét mérő kutatások módszertanát illetően is, hogy feltérképezzem, milyen lehetőségek vannak, azok mennyire felelnek meg a Sztv. szerint készült számviteli beszámolók minőségének vizsgálatára. A kutatás során használt módszertan felépítésének hálótervét és tevékenységjegyzékét a 9. ábra szemlélteti.

A lenti hálóterv nem csupán a módszertan felépítésének menetét mutatja be, hanem egyben a disszertáció szerkezetének egy részét is lefedi. A szakirodalmi áttekintés során a folyamat első része már bemutatásra került, az anyag és módszer című fejezetben pedig a módszertan felépítésének további lépései kerülnek bemutatásra.

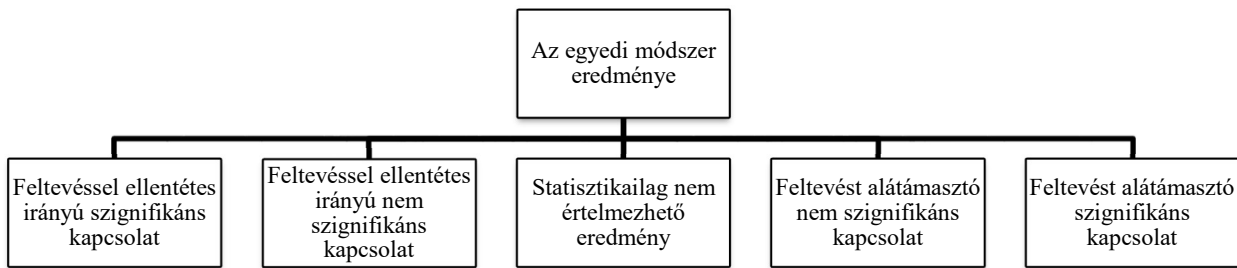

9. ábra: A módszertan felépítését bemutató hálóterv és tevékenységjegyzék

Forrás: saját szerkesztés

4.2. Az eredmények kiértékelésének folyamata

Ahogy az irodalmi áttekintés során megismerhettük, a számviteli minőség mérése, elemzése szubjektív módszereket kíván. Disszertációm során nem egy-egy jellemző alapján kívánok dönteni a feltevésem elfogadásáról, vagy elvetéséről, hanem a szakirodalmi kutatás során megismert, hazai egyedi beszámolók minőségének mérésére alkalmas és technikailag is kivitelezhető valamennyi módszer szerint megvizsgálom a különböző tulajdonságokkal rendelkező csoportokat.

10. ábra: Az egyedi módszerekhez tartozó kimenetek bemutatása

Forrás: saját szerkesztés

Az elemzés során használt egyedi módszerekhez tartozó lehetséges kimeneteket mutatja a fenti 10. ábra. A hipotézisek elfogadásának vagy elvetésének az alapja az egyedi módszerek eredményeinek együttes értékelése lesz. Az egyes módszerek értelmezése egyesével, az egyedi módszerek implementálása című fejezetekben kerül bemutatásra.

4.3. Az egyedi módszerek implementálása

4.3.1. A diszkrecionális elhatárolások elemzése (M1)

Az elhatárolások értékét JONES (1991) számítását alapul véve, az alábbi módon implementáltam a Számviteli törvény definícióihoz:

$$TACC_{it} = \Delta CA_{it} - \Delta C\&CE_{it} - \Delta CL_{it} - D\&A_{it} \quad (19)$$

Ahol, CA (Current assets): Forgóeszközök értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan, C&CE (Cash & cash equivalent): pénzeszközök értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan, CL (Current liabilities): Rövid lejáratú kötelezettségek értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan, D&A (Depreciation & Amortization): tárgyévben elszámolt terv szerinti értékcsökkenés értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan.

A diszkrecionális elhatárolások becsléséhez az alábbi egyenletet használtam, mely DECHOW (1995) módosított Jones modelljét veszi alapul:

$$TACC_{it}/TA_{it-1} = \alpha_i \left[1/TA_{it-1} \right] + \beta_{1i} \left[\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}/TA_{it-1} \right] + \beta_{2i} \left[TFA_{it}/TA_{it-1} \right] + \varepsilon_{it} \quad (20)$$

Ahol, TFA (Tangible fixed assets): tárgyi eszközök értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan, REV: bevételek értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan, REC: követelések értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan.

A diszkrecionális elhatárolások vizsgálata során a fenti módszerrel meghatározott diszkrecionális elhatárolások abszolút értékét vizsgáltam. Amennyiben a diszkrecionális elhatárolások abszolút értéke magasabb a vizsgált csoportban, az azt jelenti, hogy az adott csoportban alacsonyabb minőségű számviteli beszámolók találhatók.

4.3.2. Az eredmény változékonyságának elemzése (M2)

Az eredmény változékonyságának számítása számos módon végrehajtható. A szakirodalmi áttekintés során megismert számításokat az alábbiak szerint implementáltam a számviteli törvényhez.

$$|\Delta NI_{it}| = \left| \frac{[P/L_{it}^{after\ tax} - P/L_{it-1}^{after\ tax}]}{[OCF_{it} - OCF_{it-1}]} \right| \quad (21)$$

PAANANEN & LIN (2009) számításaival analóg, ahol, NI (net income): adózott eredmény, értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan. P/L (P/L after tax): adózott eredmény értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan. OCF (Operatív cash flow): üzemi eredmény – elhatárolások összesen értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan.

Operatív cash flow helyett a teljes cash flow-val számolva.

$$|\Delta NI_{it}| = \left| \frac{[P/L_{it}^{after\ tax} - P/L_{it-1}^{after\ tax}]}{[CF_{it} - CF_{it-1}]} \right| \quad (22)$$

Ahol, CF (Cash flow): pénzeszközök változása osztva az eszközök összesen értékével i cégre, t fordulónapra vonatkozóan.

A változást az eszközök összesen értékeihez viszonyítva.

$$|\Delta NI_{it}| = \left| \frac{[P/L_{it}^{after\ tax} - P/L_{it-1}^{after\ tax}]}{TA_{it}} \right| \quad (23)$$

CHRISTENSEN et al. (2015) számításával megegyezően, ahol TA (Total assets): eszközök összesen értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan.

A változást a bázis értékekhez viszonyítva.

$$|\Delta NI_{it}| = \left| \frac{[P/L_{it}^{after\ tax} - P/L_{it-1}^{after\ tax}]}{P/L_{it-1}^{after\ tax}} \right| \quad (24)$$

Az eredmény változékonyságának vizsgálata során azt a csoportot tekintjük magasabb minőségű számviteli beszámolókkal rendelkezőnek, melyben az eredmény változékonysága magasabb. Az eredmény volatilitása a fent bemutatott egyenletek mindegyikével kiszámításra került. Az eredmények elemzése során viszont kizárólag a szignifikáns eredményt hozó változó(k) eredményei kerülnek bemutatásra.

4.3.3. A veszteségek időbeni kimutatásának elemzése (M3)

A veszteségek időbeli kimutatásnak elemzésére az alábbi formulát használom, ami összhangban van többek között PAANANEN - LIN (2009), PAGLIETTI (2010) és CHRISTENSEN et al. (2015) számításával.

$$P/L_{it}^{after\ tax} / TA_{it} \leq -0,2 \rightarrow LNEG_{it} = 1 \quad (25)$$

$$P/L_{it}^{after\ tax} / TA_{it} > -0,2 \rightarrow LNEG_{it} = 0 \quad (26)$$

Ahol, TA (Total assets): eszközök összesen értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan, P/L (P/L after tax): adózott eredmény értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan.

A veszteségek időbeli kimutatásnak elemzése során az a csoport rendelkezik magasabb minőségű számviteli beszámolókkal, ahol jellemzőbb a nagy összegű veszteségek közzététele.

4.3.4. Alacsony összegű nyereségre való törekvés elemzése (M4)

Az alacsony összegű nyereséget a lenti változóval mértem, PAANANEN - LIN (2009), LIU et al. (2011), AMES (2013) és CHRISTENSEN et al. (2015) kutatásához hasonlóan.

$$0 \leq \frac{P/L_{it}^{after\ tax}}{TA_{it}} \leq 0,01 \rightarrow SPO_{it} = 1 \quad (27)$$

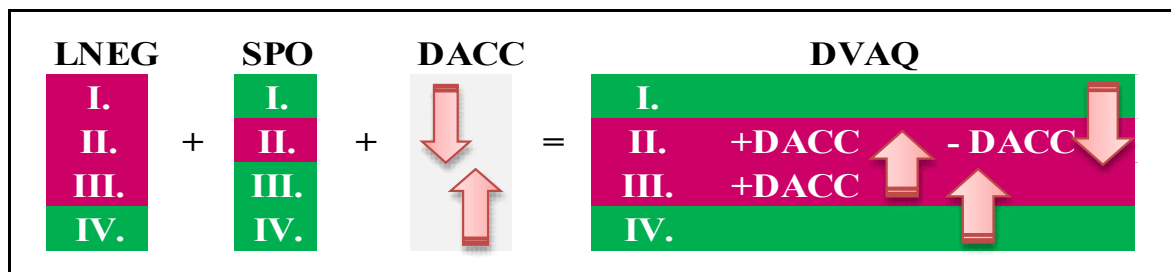
$$\frac{P/L_{it}^{after\ tax}}{TA_{it}} < 0; \frac{P/L_{it}^{after\ tax}}{TA_{it}} > 0,01 \rightarrow SPO_{it} = 0 \quad (28)$$

Ahol, TA (Total assets): eszközök összesen értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan, P/L (P/L after tax): adózott eredmény értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan.

Az alacsony összegű nyereség közzétételére való törekvés elemzése során azon csoport rendelkezik magasabb minőségű számviteli beszámolókkal, ahol az ebben a preferált eredmény-sávban való jelentés kevésbé jellemző.

4.3.5. Saját változó elemzése (M5)

A megalkotott változó három korábban ismertett modell során alkalmazott változó logikai összerendelése útján jött létre. A három változó az SPO (kis összegű nyereségre való törekvés), LNEG (nagy összegű veszteségek kimutatása) és a |DACC| (diszkrecionális elhatárolások). Az LNEG és SPO az eszközarányos nyereség egy bizonyos értéksávjában történő eredmény kimutatását kötik össze az eredmény manipulációjával, a |DACC| elemzése során viszont az eszközarányos nyereség értéke irreleváns. Az LNEG és SPO által alkalmazott eredmény-sávokból kiindulva felosztottam az eszközarányos adózott eredményt négy intervallumra. A 11. ábra mutatja a három módszertan és egyben az eszközarányos adózott eredmény sávok besorolásnak összeolvasztását.

11. ábra: A saját változó felépítése (Dummy variable of accounting quality, DVAQ)

Forrás: saját szerkesztés

Az első sáv a 0,01-et meghaladó eszközarányos adózott nyereséget jelöli, ami a számviteli beszámolók minőségének szempontjából nem számít kockázatos eredmény-sávnak. Így az ebben a sávban lévő beszámolók nem manipuláltként kerülnek megjelölésre. Nézzük meg, hogy kezeli az ebbe az eredmény-sávba jelentő vállalkozások beszámolóit, a három alapváltozó, amiből a DVAQ felépítésre került. Az LNEG esetén ez a sáv pirossal került jelölésre. Az LNEG vizsgálatok azonban a nagy összegű veszteség bemutatását elemezzük, annak bemutatása magasabb minőséget jelzett, minden egyéb eredménnyel szemben. Komplexebben vizsgálva az eredményintervallumokat belátható, hogy e legfelső eredmény-sáv a nagy összegű veszteségek kimutatásának vizsgálatánál nem kritikus. Az SPO esetén ez a sáv zöld színezést kapott. A manipuláció célpontjaként definiált eredmény-sávon kívüli eredményt közzétevő beszámolók kerülnek ide, ezért magasabb beszámolási minőséget feltételezhetünk. A |DACC| esetén nem relevánsak az eredmény-sávok, ahogy azt korábban írtam, ezt a többi sáv bemutatásakor már nem fogom külön jelezni.

A második sáv a pozitív, de 0,01 vagy az alatti eszközarányos adózott eredményt tartalmazó pénzügyi kimutatásokat foglalja magába. Ebben az intervallumban magas a manipuláció kockázata. Az SPO vizsgálata során ez a sáv jelöli az alacsony összegű nyereséget, aminek közzétételét preferálják a vállalkozások. Az LNEG esetén a vizsgált nagy összegű veszteségen kívül esik, így alacsonyabb minőségre utal. Mind az LNEG mind az SPO esetén piros színezést kapott, ezzel analóg módon a DVAQ esetén is pirossal került megjelölésre.

A harmadik sávba a nullával egyenlő vagy annál alacsonyabb és a -0,2-vel egyenlő vagy annál magasabb eszközarányos adózott eredményt jelentő vállalkozások pénzügyi kimutatásai kerülnek. Ez az intervallum kockázatosnak került besorolásra. Bár az SPO esetén ez magasabb beszámolási minőséget jelentő sáv, a II. sávhoz viszonyítva, ezt felülírja, hogy az LNEG vizsgálatokor ez az elsődlegesen manipulációval érintett intervallum, így a DVAQ esetében kockázatos eredménynévnek került besorolásra.

A negyedik sávba a nagy összegű, -0,2-nél alacsonyabb eszközarányos adózott eredményt jelentő vállalkozások pénzügyi kimutatásai kerültek. Ez a sáv kockázatmentesnek került megjelölésre. Az LNEG esetén ez a sáv jelenti a nagy összegű veszteség bemutatását, ami magasabb beszámolási minőséget jelent. Az SPO vizsgálatokor ez a sáv szintén a manipulációval nem érintett beszámolók halmazát jelöli, így a DVAQ esetén is kockázatmentesként került besorolásra.

Az LNEG és SPO vizsgálata során a kutatók csupán a beszámolók egyes eredménynévbe való tartozása alapján vonták le a következtetéseiket. A DVAQ esetén miután megvizsgálok, hogy az adott beszámoló mely intervallumba tartozik az eszközarányos adózott eredmény alapján, azok diszkrecionális elhatárolásokkal való fertőzöttségét is vizsgálat alá vonom.

Ezek az elhatárolások különböző értékeket és előjelet vehetnek fel. A JONES (1991) féle modellben meghatározott diszkrecionális elhatárolások elemzésekor, a kutatók a legtöbb esetben abból indulnak ki, hogy az ilyen elhatárolások nem kívánatosak, abszolút nagyságuk a mérvadó, az minél magasabb annál rosszabb a beszámoló minősége. A DVAQ azonban nem a diszkrecionális elhatárolások abszolút értékének nagyságát, hanem azok irányát vizsgálja, diszkrecionális elhatárolásoknak validációs szerep jut. A kockázatosnak besorolt eredményintervallumokban lévő beszámolókat olyan szempontból vizsgálja a mutató, hogy az adott beszámolóhoz kapcsolódó diszkrecionális elhatárolás iránya alátámasztja-e az eredmény manipulációját vagy sem. Tehát, a piros sávokban lévő beszámolók olyan irányú abnormális elhatárolásokat tartalmaznak-e, melyek a zöld sáv irányából hatnak a kockázatos intervallum felé. A diszkrecionális elhatárolások nagyságának vizsgálata is felmerült, azonban a diszkrecionális elhatárolások és az eszközarányos adózott eredmény közötti számszerű kapcsolat nem egyértelműen felírható, így ezt elvettem.

A létrehozott DVAQ változóra jellemző, hogy komplexebben vizsgálja a beszámolási minőséget, mint a korábbi alkalmazott változók. Emellett alaposabb, tekintve, hogy több feltételnek kell egyidejűleg teljesülnie, hogy manipulációval érintettek soroljon be egy pénzügyi kimutatást.

A változó számítása a következőképp írható fel:

$$DVAQ_{ti} = 1 \text{ ha}$$

$$DACC_{ti} \neq 0 \quad \& \quad 0 < \frac{P/L_{it}^{after \text{ tax}}}{TA_{ti}} \leq 0,01 \quad (29)$$

$$DACC_{ti} > 0 \quad \& \quad -0,2 \leq \frac{P/L_{it}^{after \text{ tax}}}{TA_{ti}} \leq 0 \quad (30)$$

$DVAQ_{ti} = 0$ minden egyéb esetben.

Ahol, DACC (Discretionary Accruals): a diszkrecionális elhatárolások értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan, TA (Total assets): eszközök összesen értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan, P/L (P/L after tax): adózott eredmény értéke i cégre, t fordulónapra vonatkozóan.

A DVAQ vizsgálata során magasabb a számviteli beszámolók minősége abban a csoportban, ahol kevésbé jellemző, hogy a DVAQ változó 1-es értéket vesz fel.

4.3.6. Benford-eloszláshoz való illeszkedés elemzése (M6)

A módszer alkalmazása során az első számjegyek Benford-féle eloszlásnak való megfelelőségét vizsgálom – mint pl.: KUMAR et al. (2018) –, az alapján döntöm el, hogy az egyes csoportok között van-e, ha igen milyen irányú eltérés a számviteli beszámolók minőségében.

A Benford-törvénynek való megfelelőség vizsgálatának nagy előnye, hogy nem annyira kitétt az vizsgált csoportok egyéb, nem számviteli minőséggel kapcsolatos eltéréseinek, mint a többi korábban bemutatott módszer. Hátránya viszont, hogy bár egyértelműen jelzi a minőségbeli különbségeket, nem képes konkrétan bemutatni a feltárt minőségbeli eltérés gyökerét, emellett nem lehetséges kontrollváltozók beépítése. Ez utóbbi hiányosság azonban nem okoz feltétlenül problémát, ha a vizsgált csoportok megfelelően kerülnek kialakításra.

Megőriztem a számviteli beszámolók vizsgálatának komplex megközelítését, így mind a mérlegből mind pedig az eredménykimutatásból választottam egy, illetve két sort. A vizsgálat alá vont beszámolóadatok a mérlegfőösszeg, az árbevétel és az adózott eredmény.

A mérlegből a mérlegfőösszeget választottam mivel:

- 1) minden rendelkezésre álló beszámoló esetén elérhető, értékkel bíró sor, ezáltal maximalizálható a vizsgálat alá vont minta kihasználtsága,
- 2) a legtöbb korábbi módszerben megjelenik,
- 3) a mérlegfőösszeg sorának vizsgálata megfelelő arra, hogy ne csak a tárgyévi, hanem a tárgyévi és a megelőző években megvalósult beszámoló manipulációt egyaránt kimutassa.

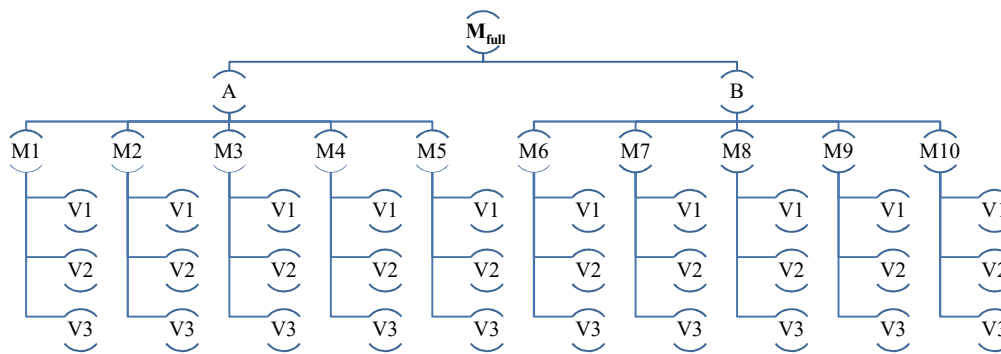
Az eredménykimutatásból az árbevétel és az adózott eredmény kiválasztásának a mérlegfőösszeg kiválasztásához hasonló indokai voltak:

- 1) az adózott eredmény minden, az árbevétel a legtöbb rendelkezésre álló beszámoló esetén elérhető, értékkel bíró sor, ezáltal maximalizálva a vizsgálat alá vont minta kihasználtságát,
- 2) az adózott eredmény a legtöbb korábbi módszerben megjelenik, az árbevétel pedig magas kockázatú terület, a számviteli beszámolók minőségének vizsgálata során,
- 3) az adózott eredmény magában foglalja a teljes évre vonatkozó eredményt érintő események hatásait, így a vizsgálata megfelelő az eredményben történt bármely adott évi manipuláció kimutatására.

A vizsgált csoportok számviteli beszámolóinak minőségbeli eltérését az alábbiak szerint vizsgálom meg:

- 1) Megvizsgálom a két csoport Benford-eloszláshoz való illeszkedését mind a három kiválasztott beszámolóadat tekintetében. (khi négyzet próba segítségével)
- 2) Kontrollfunkciót betöltő alcsoportokat hozok létre a BIG4 és a PROFITABLE változók segítségével. (ez összesen 24 almintát jelent)

- 3) Megvizsgálom az alcsoportok Benford-eloszláshoz való illeszkedését mind a három kiválasztott beszámolóadat tekintetében. (khí négyzet próba segítségével)

12. ábra: Az elemzéshez használt minták hierarchiája

Forrás: saját szerkesztés

Akkor értékelem úgy, hogy a két csoport között számviteli minőségbeli eltérés van, ha az alábbi feltételek teljesülnek:

- Az egyik csoport beszámolója (A/ M1) több változó tekintetében követi a Benford-féle eloszlást, mint a másik csoport beszámolója (B/M6) és ezt minimum egy kontrollcsoport szintjén is ki lehet mutatni. (pl.: $A/M2 > B/M7$). Emellett nincs olyan kontrollcsoport, mely ezzel ellentétes eredményt mutat.
- vagy a két csoport közötti különbségnek kontrollcsoport szinten minimum két kontrollcsoport esetében kimutathatóak (pl.: $A/M2 > B/M7$ és $A/M3 > B/M8$). Emellett nincs olyan csoport, mely ezzel ellentétes eredményt mutat.

A fenti feltételek értelmezéséhez a 12. ábra szemlélteti az elemzés során használt minták hierarchiáját.

Az a) feltételt úgy kell értelmezni, hogy az a csoport magasabb minőségű, mely a három vizsgált változóból több változó tekintetében követi a Benford-féle eloszlást, mindezt az adott hierarchiaszinten összesen. (M1 vs. M6) A kontrollcsoport szintű összevetést szintén almintáknak összeítve kell értelmezni. (M2 vs. M7, M3 vs. M8, M4 vs. M9, M5 vs. M10) Az eltérés tehát csak akkor mondható ki az a) eset szerint, ha mind a teljes mintán mind legalább az egyik almintá párbán kimutatható az eltérés úgy, hogy a többi almintá pár nem mutat ezzel ellentétes eredményeket.

Amennyiben a teljes mintán nem mutatható ki különbség, akkor is megállapítható az eltérés, ennek feltételeit írtam le a b) pontban. Eszerint ha M1 és M6 között nincs különbség (például 2-2 változó esetén követik a minta adatai a Benford-féle eloszlást) akkor, ha az alminták közül 2 esetében azonos irányú eltérés mutatkozik, és a többi almintán nem mutatható ki eltérés, akkor is megállapítható a két csoport közötti különbség.

Összességében tehát minden hipotézis vizsgálata során 30 minta kerül elemzésre, melyek együttes értelmezése alapján állapítom meg, hogy a Benford-törvény vizsgálata alapján van-e különbség a csoportok között a számviteli minőség vonatkozásában. Látható, hogy mindkét használt értelmezés során arra törekedtem, hogy egyértelműen létező (minimum 2 alcsoport pár esetén fenn kell állnia) és egyértelmű irányú kapcsolat (nem lehetnek ellentmondásos eredmények) esetén mondjam ki a csoportok közötti eltérést.

4.4. Az elemzéshez használt egyedi módszerek számviteli alapelvekhez rendelése

A számviteli beszámoló minőségét a számviteli alapelveknek való megfeleléssel, meg nem feleléssel kötöttem össze, ami megköveteli az egyes elemzési módszerek számviteli alapelvekhez való hozzárendelését. Ahogy azt a módszertan felépítésének folyamatánál bemutattam, azon egyedi módszerek kerültek implementálásra, melyek amellet, hogy technikailag is végrehajthatók, valamely a Sztv.-ben megfogalmazott alapelv meghíúsulásának tesztelésére is alkalmasak.

E két fő kérdés eldöntésére létrehoztam egy „vizsgálati adatlap az egyedi módszerek módszertanba való beillesztéséhez” elnevezésű űrlapot, amit minden a szakirodalmi feldolgozás során felmerült módszerrel kapcsolatban kitöltöttem. Az űrlap minta és a módszertanba bekerült módszerekkel kapcsolatban kitöltött adatlapok a mellékletek között (M6) megtalálhatók. Az adatlap a két fő cél mentén két csoportra osztható. Az első hat kérdés arra keresi a választ, hogy technikailag kivitelezhető-e a módszer használata, az azt követő tizennégy kérdés pedig a tartalmi megfelelőséget, vagyis a módszer egyes számviteli alapelvek meghíúsulásának mérési képességére vonatkozik. A második rész csak abban az esetben került kitöltésre amennyiben az első részben az az eredmény született, hogy az adott módszer technikailag kivitelezhető. A tartalmi megfelelőség vizsgálata során minden alapelvvel kapcsolatban három tölthető rubrika került kialakításra. Az elsőben meg kell adni, hogy a vizsgált módszer alkalmas-e az adott alapelv meghíúsulásának mérésére. Ezt követően meg kell adni a módszer adott alapelv meghíúsulásának mérésére adott erősségét. (0=nem alkalmas a mérésre, 1=gyenge, 2=közepes, 3=erős). Amennyiben a módszer 1,2 vagy 3-as értéket kapott ki kellett tölteni az „indoklás” cellát, amiben a módszer alapelv meghíúsulásának mérésére adott erősség értékét indokoltam meg.

A lenti 8. táblázat tartalmazza a kiválasztott módszertanok számviteli alapelvekhez való hozzárendelését. Az egyes cellákban a módszer adott alapelv meghíúsulásának mérésével kapcsolatban meghatározott erőssége áll. A módszerek erősségének akkor lehet jelentősége, ha ellentmondó eredményt hoznak az egyes kérdések vizsgálata során.

A 8. táblázatból leolvasható, hogy nem minden alapelv tesztelése végezhető el, azonban minden kiválasztott módszer alkalmas számviteli törvényben nevesített alapelvek valamelyikének ellenőrzésére.

A vállalkozás folytatásának elvét a fenti módszerekkel nem lehet igazolni. Ennek kiküszöbölését a minta összeállításával oldom meg. A mintába kizárólag olyan beszámoló kerülhet be, melyekkel kapcsolatban nincs folyamatban a cég megszüntetésére irányuló eljárás a minta összeállításakor. Utólag ellenőrzöm, hogy a fordulónapot követő éven belül sem indítottak-e el ilyen eljárást.

A világosság elve, a bruttó elszámolás elve, az egyedi értékelés elve és a költség-haszon összevetésének elve sem a minta összeállítása során, sem az alkalmazott módszerekkel nem tesztelhető.

A számviteli törvényben nevesített 14 alapelv közül 10 tesztelésre kerül, a minta összeállítási folyamat és az alkalmazott vizsgálati eljárásoknak köszönhetően. Figyelembe véve azonban, hogy korábban a számviteli alapelvek minőséggel kapcsolatos összerendelés során megállapítottam, hogy költség-haszon összevetésének elve nem értelmezhető közvetlenül minőségi jellemzőként, így ezen alapelv tesztelésének hiánya nem jelent hiányosságot a kutatásom szempontjából.

8. táblázat: A számviteli alapelvek és a kiválasztott módszerek összerendelése, a módszer erősségét mutata¹⁰

Számviteli alapelvek	M1	M2	M3	M4	M5	M6
A vállalkozás folytatásának elve	0	0	0	0	0	0
A teljesség elve	2	2	2	2	2	1
A valódiság elve	2	2	2	2	2	1
A világosság elve	0	0	0	0	0	0
A következetesség elve	2	2	2	2	2	1
A folytonosság elve	2	2	2	2	2	1
Az összemérés elve	3	2	2	2	3	1
Az óvatosság elve	2	2	3	2	2	1
A bruttó elszámolás elve	0	0	0	0	0	0
Az egyedi értékelés elve	0	0	0	0	0	0
Az időbeli elhatárolás elve	2	2	2	2	2	1
A tartalom elsődlegessége a formával szemben elve	3	2	2	2	3	1
A lényegesség elve	2	2	2	2	2	1
A költség-haszon összevetésének elve	0	0	0	0	0	0
Módszer erőssége összesen:	20	18	19	18	20	9

Forrás: saját szerkesztés

Összességében tehát a 13 darab minőségi követelményként értelmezhető számviteli alapelvből 10 tesztelésre kerül, ami több mint hetvenhat százalékos lefedettséget jelent a minőségi alapelvek tekintetében. A maradék 3 nem tesztelt alapelv a módszertan adottságának tekintendő, az eredmények értelmezése során ezt szem előtt kell tartani.

4.5. A minta tervezése

4.5.1. Az elemzéshez szükséges adatok, változók

Az elemzéshez szükséges adatok több forrásból kerültek beszerzésre. A mérleg és eredménykimutatás adatokat az Opten Kft.-től rendeltem meg. A díjszabás piaci alapú volt, az adatszomag ára a beszámolóadatok növekedését követve degresszíven emelkedett. Ebből kifolyólag nem került megrendelésre minden az adott vállalkozásról az érintett fordulónapra vonatkozó adat.

Előzetesen megvizsgáltam, hogy a kiválasztott eljárások mely mérleg és eredménykimutatás adatokat követelik meg és kizárólag ezeket jelöltem meg az adatmegrendelő lapon. A 7-es sz. melléklet tartalmazza az eljárások végrehajtásához szükséges mérleg adatokat, a 8-as sz. melléklet pedig a szükséges eredménykimutatás adatokat mutatja be.

Az elemzések során végrehajtandó számítások során vannak olyan beszámoló adatok melyek szükségesek, de nem kerültek megrendelésre, a beszerzett adatokból kiszámíthatók. Ilyen pl.: az adófizetési kötelezettség, melyet az adózott eredmény és az adózás előtti eredmény különbözeteként számítottam ki. Az ily módon kalkulált adatokat minden esetben szűrőpróbaszerű ellenőrzésnek vettem alá, az E-beszámoló.hu-n elérhető beszámoló adataival egyeztetve. Eltérést nem tapasztaltam. A kutatásba bevonásra kerültek beszámolóadatokon kívüli tételek is. Ezek a hipotézisek teszteléséhez elengedhetetlenek. A hipotézisek teszteléséhez szükséges adatok beszerzését az Opten Kft.-nél lévő előfizetés alapján, illetve az E-beszámoló.hu-n korlátlanul

¹⁰ M1: Diszkrecionális elhatárolások, M2:Az adózott eredmény változékonysága, M3:nagy összegű veszteségek kimutatása, M4:Alacsony összegű nyereségre való törekvés, M5: Saját változó (DVAQ), M6: Benford-törvény.

kereshettem, szűk keresztmetszetet ebben az esetben az adatok lekérdezésének és manuális feldolgozásának időigénye jelentette.

Az elemzés során használt kontrollváltozókat a következő 9. táblázat szemlélteti.

A kiválasztott változók rendszerint alkalmazásra kerültek a szakirodalmi áttekintés során feldolgozott tanulmányokban, alapvetően az egyes vállalkozások pénzügyi adataira támaszkodva próbálják kiszűrni a számviteli beszámolók minőségét befolyásoló egyéb tényezők hatását. Kivételt jelentenek az általános alkalmazás alól a TAX1-TAX2 változók, melyek nem elterjedtek, azonban a magyarországi környezetben a számviteli beszámolók adózási indíttatásból történő manipulációjának magas kockázata miatt elengedhetetlennek tartottam az elemzésbe való beépítésüket.

9. táblázat: A hipotézisek vizsgálata során a használt kontrollváltozók összefoglalása

Változó megnevezés	Forrás	Adatforrás	Számítás
SIZE	CHENG - WARFIELD (2005)*	Mérleg	$\ln(\text{Eszközök összesen})$
LEV	LANG et al. (2003)*	Mérleg	$\frac{\text{Kötelezettségek}}{\text{Saját tőke}}$
DISSUE	CHRISTENSEN et al.(2015)*	Mérleg	$\Delta\text{Kötelezettségek}$
GROWTH	AMES (2013)*	Eredménykimutatás	$\Delta\text{Árbevétel}$
TURN	PAGLIETTI (2010)*	Mérleg, eredménykimutatás	$\frac{\text{Árbevétel}}{\text{Eszközök összesen}}$
OCF	LIU et al.(2011)*	Mérleg, eredménykimutatás	$\frac{\text{Operatív Cash flow}}{\text{Eszközök összese}}$
TAX1 TAX2	WATRIN et al. (2012)*	Mérleg, eredménykimutatás	lásd lentebb 31-33. egyenletek
ROA	KOTHARI et al. (2005)**	Mérleg, eredménykimutatás	$\frac{\text{Adózott eredmény}}{\text{Eszközök összese}}$
STATE	CHAFEN - ZHIWEN (2008)**	Cégkivonat	1, többségi állami tulajdon esetén, 0 minden egyéb esetben
PROF	LEBERT et.al (2019)*	Eredménykimutatás	1, ha adózott eredmény > 0, 0 minden egyéb esetben

* A forrás irodalom a változóhoz hasonló változót használt kontrollváltozóként vagy csoportok képzéséhez
 ** A forrás irodalom a változó elméleti megalapozottságát jelenti

Forrás: saját szerkesztés

Az adózás hatásainak mérésére két kontrollváltozó került kialakításra. Az első a szabályozás változásából fakadó eredmény manipuláció hatását (TAX1), a második pedig azt jelöli, hogy a beszámolót közzétevő cég hatékony adóstratégiával rendelkezőnek tekinthető-e vagy sem. (TAX2).

$$TAX1_{ti} = 1, 2017 \text{ és azt követő években, } 0 \text{ 2016 és azt megelőző években} \quad (31)$$

Akkor tekintetem hatékony adóstratégiával rendelkező vállalatnak a beszámolót közzétevő vállalkozást, ha a cég várható adórátfordítása mind a tárgyévben mind a bázisévben meghaladta a cég közzétett adórátfordítását.

A változó számítása a következőképp írható fel:

$TAX_{2ti} = 1$ ha a tárgy és bázisévben

$$A_{ee} > 0 \quad (32)$$

és

$$TAX_{disclosed} < TAXBASE_1 * TAXRATE_1 + TAXBASE_2 * TAXRATE_2 \quad (33)$$

Ahol: $TAX_{disclosed}$: Adózott eredmény-adózás előtti eredmény, $TAXBASE_1$: Kedvezményes adóalap 2013 és 2016 között 500M Ft vagy a normál adóalap 2017 és 2018 között. $TAXRATE_1$: Kedvezményes adókulcs: 2013 és 2016 között:10%, vagy normál adókulcs 2017 és 2018 között:9% $TAXBASE_2$: normál adóalap 2013 és 2016 között: az adóalap 500M Ft feletti része, 2017 és 2018 között nem értelmezhető. $TAXRATE_2$: Normál adókulcs: 2013 és 2016 között 19%, 2017 és 2018 között nem értelmezhető.

A változók másik csoportját azok a változók jelentik, melyekkel a kutatás fő kérdéseit vizsgáltam. Ezeket a következő 10. táblázat szemlélteti. A legtöbb vizsgált tényező a korábbi könyvvizsgálattal és számviteli beszámolók minőségével foglalkozó tanulmányokban már elemzésre került.

Az AFEE változó a könyvvizsgálói díjhoz kapcsolódó hatást hivatott mérni, azon belül is vizsgálható, hogy az túl alacsony vagy túl magas-e az elvárható könyvvizsgálói díjhoz viszonyítva, mekkora arányt képvisel a könyvvizsgáló teljes bevételéből, növekedett-e vagy csökkent-e.

A NAS változóval a könyvvizsgálók által nyújtott, egyéb nem könyvvizsgálói szolgáltatások hatása vizsgálható.

Az AFMA változóval a könyvvizsgálói megbízás hosszának hatása mérhető. Lehet folyó éveket vizsgálni, de a kapcsolódó szabályozásokban megjelenő maximum értékek hatása is elemezhető.

10. táblázat: A hipotézisek vizsgálata során a használt változók összefoglalása

Hip.	Változó megnevezése	Tényezőhöz kapcsolódó változót használt pl.:	Adatforrás
H ₁	AFEE (Könyvvizsgálói díj)	MARTINEZ - MORAES (2017)	Kiegészítő melléklet
H ₂	NAS (Egyéb, nem könyvvizsgálói szolgáltatások)	CHOI et al. (2010b)	Kiegészítő melléklet
H ₃	AFMA (Könyvvizsgáló cég mandátum)	JACKSON et al.(2008)	Kiegészítő melléklet + cégkivonat
H ₄	AFR (Könyvvizsgáló cég rotáció)	KRISHNAN (2003)	Kiegészítő melléklet + cégkivonat
H ₅	BIG4 (Big4 könyvvizsgáló)	BOUCHAREB et al. (2014)	Kiegészítő melléklet

Forrás: saját szerkesztés

Az AFR változó a rotációs helyzetek vizsgálatához használható. Ide tartoznak az új könyvvizsgáló cég, új könyvvizsgáló partner¹¹ érkezése, a könyvvizsgáló cég, könyvvizsgáló partner távozása, illetve ezek együttes értelmezése.

¹¹ A disszertáció során a könyvvizsgáló partner alatt a kiegészítő mellékletben, ennek hiányában, a cégtörténetben szereplő könyvvizsgáló partnert értem

A BIG4 változó pedig azt jelzi, hogy a könyvvizsgálatot végző könyvvizsgáló cég Big4 könyvvizsgáló cégnek számít-e vagy sem.

A fenti vizsgált információk megszerzése manuális adatfeldolgozást igényel, szűk keresztmetszetet jelentve a minta nagyságára nézve. Ennek a nehézkes elérésnek kutatói szemmel pozitív következménye is van, mégpedig, hogy emiatt Magyarországon nem sűrűn kutatott terület, így lehetőség nyílik újszerű megállapítások és javaslatok megfogalmazására.

4.5.2. Szelekciós feltételek

A minta összeállítása előtt meg kellett határoznom, hogy melyek legyenek azok a szelekciós feltételek, amelyek a mintába kerülő beszámolók leválogatásának alapját képezik. A paraméterek kiválasztását a vizsgálandó kérdések száma és jellege egyaránt befolyásolta. A disszertációm során nem egy, hanem öt kérdés kerül vizsgálatra, ami megnehezítené a vizsgált problémák mentén szimmetrikusan felépített minták összeállítását. További ellenérv a párosított mintával szemben, hogy egy esetleges párosításhoz szükséges adatok utólagosan, manuálisan kerülnek összegyűjtésre, így ezeknek az értékeknek a figyelembe vétele a leválogatás során nem lehetséges. A szimmetrikus minta ellen szóltak továbbá, a korábbi kutatások eredményei (pl.: MCNICHOLS - STUBBEN 2018), melyek szerint a párosított minták eredményei kitettebbek a torzításoknak, mint a véletlen minták. Összességében tehát a vizsgált kérdések mentén szimmetrikusan felépített minták összeállítását elvettem. A vizsgált kérdések, mint például a könyvvizsgálók rotációja, az adott környezetre (mintára) vonatkozó tényleges helyzetet mutatja.

A cél egy nagy, 2 400-as elemszámú minta összeállítása. A konkrét szelekció az alábbi:

- 1) Magyarországon bejegyzett.
- 2) Nem pénzügyi szektorba tartozó.
- 3) Kizárólag működő, aktív státuszú vállalkozások, melyek nem állnak semmilyen megszüntetésükre irányuló eljárás alatt.
- 4) 2013 és 2017 között közzétették a beszámolójukat.
- 5) Beszámolójukat az Sztv. szerint állítják össze
- 6) Társasági formájuk Kft, Zrt.
- 7) Létszám 50 fő feletti, mind a 6 évben.
- 8) Mérlegfőösszegük nagyobb, mint 1,2 Mrd Ft, mind a 6 évben.
- 9) Éves nettó árbevételük egyik évben sem maradt 300 M Ft alatt.
- 10) A fentiek közül a legnagyobb árbevétellel rendelkező 400 db vállalkozás közé tartoznak a kiválasztás időpontjában elérhető legfrissebb (2017-es) beszámolóadatok alapján.

Az első szelekciós feltétel a kutatás földrajzi lehatárolását szolgálja.

A pénzügyi szektorba tartozó vállalkozások üzletmenetük és beszámolási kötelezettségük specialitásai miatt kerültek kizárásra.¹²

A nem aktív státuszú, illetve azok a társaságok melyek megszűnésére irányuló eljárás van folyamatban szintén kiszűrésre kerültek. Ez a szűrés a vállalkozás folytatásának elvének teljesülése miatt volt szükséges.

A vizsgált időszakra vonatkozó közzétételek teljesítésére az elemzéshez használt minta nagyságának maximalizálása végett volt szükség.

Az összehasonlíthatóság miatt, mindenképp azonos beszámolási keretrendszer alapján összeállított beszámolók elemzését tartom ideálisnak. A kiválasztott számviteli szabályrendszer

¹² Lásd bővebben: KOVÁCS et al. (2019, pp: 241-276)

az Sztv., mivel még jelenleg is az Sztv alapján összeállított egyedi számviteli beszámolók dominálnak Magyarországon.

A társasági formák kiválasztásánál két fő szempontot vettem figyelembe. Első, hogy az adott társasági formában működő vállalkozások között megtalálhatóak legyenek jelentős gazdasági teljesítménnyel rendelkező vállalkozások. Második, hogy ne legyenek tőzsdén jegyzett társaságok, mivel a tőzsdei vállalatok számviteli minősége jelentősen meghaladja a többi vállalkozás számviteli beszámolóinak minőségét, ami szükségtelenül nehezítené a vizsgált tényezők hatásainak számszerűsítését. Kizárólag a BÉT-en (Budapesti Értéktőzsde) jelen lévő vállalkozások beszámolóinak vizsgálata pedig túl alacsony elemszámhoz vezetett volna.

A létszám és mérlegfőösszeg adatok meghatározásánál az éves beszámoló készítésének, 2000. évi C. törvény. 9.§ szerint meghatározott határértékeit vettem figyelembe. Erre többek között azért volt szükség, mert a könyvvizsgálókkal kapcsolatos adatok részletes közzétételét az 2000. évi C. törvény. (88.§) az éves beszámoló kiegészítő mellékletére írja elő kötelező jelleggel.

Az árbevétel szűrési értéke az 2000. évi C. törvény. 155.§-ban meghatározott, könyvvizsgálati kötelezettség meghatározása során figyelendő határérték alapján került meghatározásra. A korábbi létszámadatokkal együtt a kiválasztott beszámolók könyvvizsgálati kötelezettsége biztosított.

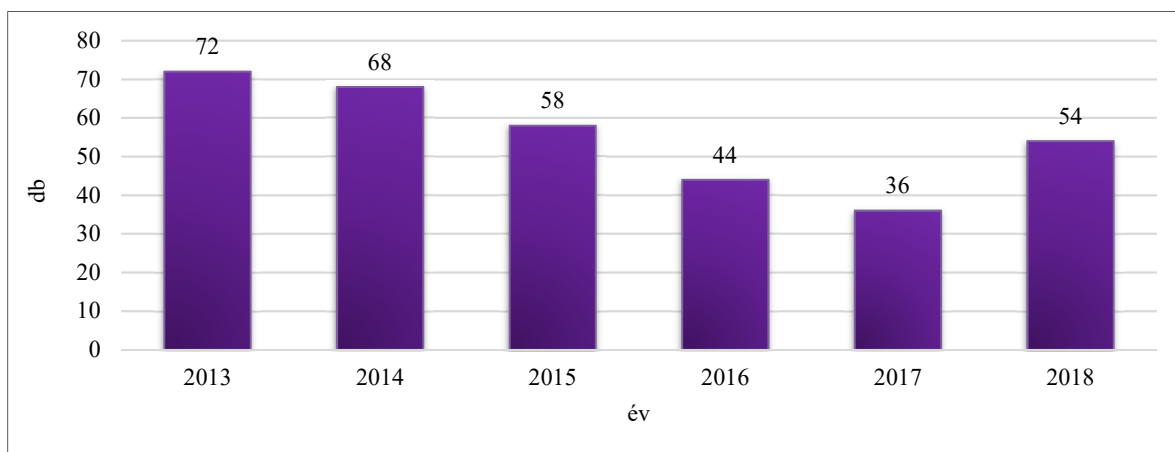
Az utolsó, tizedik szűrési feltétel a korábbi szelekciók után létrejött minta szűkítése, a 400 legnagyobb árbevételt elért vállalkozásra, mindez 2017-es adatok alapján. Az árbevétel kiemelt szerepe nem csak módszertani, de számvitel szakmai szempontból is indokolt. A vizsgálatba azért a legnagyobb árbevétellel rendelkező, nagy méretű cégek kerültek bevonásra, mert általánosságban elmondható – a könyvvizsgálati szabályozással összhangban –, hogy az érdekhordozók számára a nagyobb árbevételű, nagy méretű cégek beszámoló adatai fontosabbak, ezen cégek jobban kihatnak a gazdaság többi szereplőjére, ezáltal nagyobb kockázatot is jelentve rájuk.

Látható, hogy a fenti szűrések után csupán 2000 db beszámolót kapunk, az adatbázis később, amikor a 2018-as adatok is rendelkezésre álltak kiegészítésre került, elérve a célként meghatározott 2400-as elemszámot.

5. EREDMÉNYEK ÉS AZOK MEGBESZÉLÉSE

5.1. A könyvvizsgálati díjak növekedésének hatása

A könyvvizsgálati díjak az éves beszámoló kiegészítő mellékletében kerülnek közzétételre. E közzétételi kötelezettség nem rendelkezik kötött formával, csupán az adattartalom az, amit az Sztv. előír a vállalkozások számára. Ebből kifolyólag a megvizsgált 2 400 db kiegészítő mellékletben eltérő helyen, módon és formában adták meg ezt az adatot. Az elemzéshez egységes adatokra van szükség, így az éves beszámoló rendelkezésre álló adataihoz illeszkedve a beszámoló fordulónapjára vonatkozó árfolyamon forintra váltottam és ezer forintra kerekítettem az összegyűjtött adatokat.

13. ábra: Hiányzó könyvvizsgálati díj adatok 2013 és 2018 között (db)

Forrás: saját számítás

A vállalkozások számos közzétételi kötelezettségüknek nem, vagy nem megfelelően tesznek eleget. Ennek kockázata magasabb azoknál a közzétételi kötelezettségeknél, melyet a kiegészítő mellékletnek kell tartalmaznia. Mint fentebb említettem, a könyvvizsgálati díj is ilyen. A fenti 13. ábra mutatja, hogy az egyes vizsgált évek mekkora számban tartalmaztak ebből a szempontból hiányos beszámolót.

Összesen 332 db beszámoló nem tartalmaz könyvvizsgálati díjra vonatkozó adatot, mely a vizsgálatba bevont beszámoló állomány 13, 83%-a. A hiányok nem egyenletesen oszlanak meg az egyes évek között. A 2013-as évben a legmagasabb a hiányok száma, 72 db, ez fokozatosan csökken egészen 2017-ig 36 db-ra, majd 2018-ban 54-re ugrik vissza. A fenti adatokból is egyértelműen látszik, hogy nem adott cégek folyamatos mulasztásáról van szó, hisz nem látható egyenlő eloszlás, sőt még a szigorú monoton csökkenés sem mondható el a 2018-as adatok miatt. Ezt támasztja alá az is, hogy összesen 111 db cég érintett a könyvvizsgálati díj közzétételének elmulasztásával, ami azt jelenti, hogy egy cég átlagosan 3 hiányos beszámolóval rendelkezik, az elemzésbe bevont 6 évet vizsgálva.

A fentiekből kiindulva hasznos lehet, ha a közzétételt elmulasztó cégek adatai mögé nézünk, hogy közelebb kerüljünk ahhoz, melyek azok a tényezők, amelyek a közzététel elmulasztása mögött állhatnak. A tulajdonosi struktúra szerinti csoportosítást vizsgálva azt láthatjuk, hogy az elmulasztott közzétételekkel 99,7%-ban nem állami tulajdonú vállalkozások érintettek. A nem állami tulajdonú vállalkozások aránya a mintában 99,97%, így ez a jellemző nem kritikus. 43,98%-ban rendelkeztek Big4 könyvvizsgáló céggel azok a társaságok, melyek beszámolójából hiányzott a könyvvizsgálati díjra vonatkozó adat. A Big4 cégek aránya a teljes mintát nézve 72,6%, tehát látható, hogy a Big4 társaságok által könyvvizsgált vállalkozások esetében a maguk 8,39%-os hiányával, nagyságrendekkel jobb a helyzet, mint a teljes vizsgált állománynál. A hiányos beszámolóknak 6,33%-ban volt egyéni vállalkozó bejegyzett könyvvizsgálójuk. Azonban

a mintában olyan alacsony számban fordultak elő egyéni vállalkozó könyvvizsgálók, hogy ez a szám magasnak tekintendő. 70 db olyan beszámoló van, ahol egyéni vállalkozó a könyvvizsgáló, ebből a 21 db hiányos, így a hiányos beszámolók 30% arányt képviselnek ebben a csoportban, ami már magasnak mondható a 13,83%-os teljes mintán megfigyelhető arányhoz viszonyítva. Új könyvvizsgáló cég érkezése esetén 0,53 százalékponttal, új könyvvizsgáló partner érkezése esetén 2,46 százalékponttal volt alacsonyabb a hiányzó közzétételek aránya a teljes mintához viszonyítva. Ebből kiolvasható, hogy az új könyvvizsgáló cég alig, az új könyvvizsgáló partner már kicsit jobban hatással lehet a könyvvizsgálói díj közzétételére. A távozó könyvvizsgáló cégeknél 2,27 százalékponttal volt magasabb a mulasztás aránya, mint a teljes minta esetén, míg távozó könyvvizsgáló partner esetén 7,95 százalékponttal. Itt is megfigyelhetjük a partner váltáshoz kapcsolható nagyobb eltéréseket, a könyvvizsgáló cég váltáshoz viszonyítva.

Miután bemutattam a hiányzó adatokat, lássuk a közzétett könyvvizsgálói díjak alakulását.

11. táblázat: Könyvvizsgálói díjak minimum és maximum értékei 2013 és 2018 között

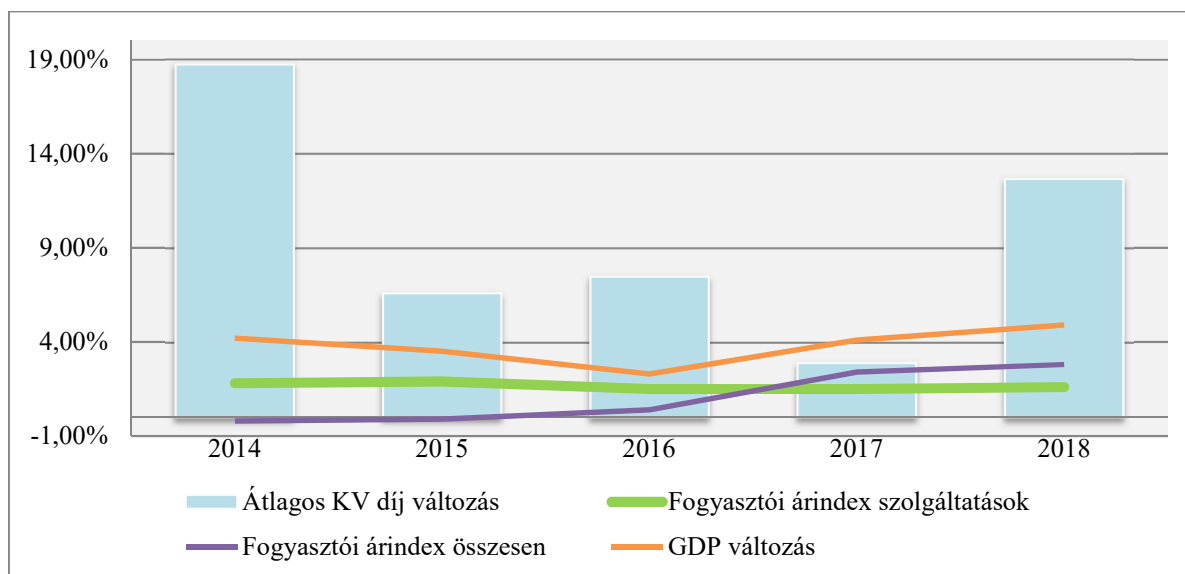
Könyvvizsgálói díjak minimum értékei (eFt)				
Év	Teljes minta	Big4	Nem-Big4	Egyéni vállalkozó
2013	508	508	600	600
2014	500	500	700	800
2015	500	500	800	800
2016	500	2 177	500	800
2017	400	1 035	400	900
2018	500	1 553	500	900
Összesen	400	500	400	600
Könyvvizsgálói díjak maximum értékei (eFt)				
Év	Teljes minta	Big4	Nem-Big4	Egyéni vállalkozó
2013	80 926	80 926	16 374	4 320
2014	90 336	90 336	16 374	6 000
2015	129 960	129 960	23 800	9 000
2016	114 135	114 135	27 474	6 552
2017	98 237	98 237	33 705	8 000
2018	105 294	105 294	33 835	6 828
Összesen	129 960	129 960	33 35	9 000

Forrás: saját számítás

Ahogy a 11. táblázat is mutatja, a minimum és maximum értékek közötti tartomány igen tág. A várakozásoknak megfelelően a teljes minta minimum értékét nem-Big4, míg a maximum értékét Big4 könyvvizsgáló cég számlázta ki. Ugyancsak megfelel az elvárásoknak, hogy a legalacsonyabb maximum érték egyéni vállalkozóhoz köthető. Meglepő azonban, hogy a Big4 vállalkozások részmintája alacsonyabb minimum értékkel rendelkezik, mint az egyéni vállalkozók részmintája.

Az átlagos könyvvizsgálói díjak növekvő tendenciát mutatnak. Míg 2013-ban még átlagosan 10 346 eFt volt a könyvvizsgálóért fizetendő díj, 2018-ban ez az érték már 11 595 eFt volt. A növekedés egyedül 2016-ban törik meg, amikor is a 2015-ös átlag 329 eFt-al esik vissza. 2017-ben ismét növekedés látható, azonban a 2015-ös szintet csak 2018-ban sikerül ismét átlépnie. A könyvvizsgálói díj szempontjából releváns csoportokat lehet alkotni, melyeket már a hiányzó adatok bemutatásánál is megtettem. A Big4 könyvvizsgáló cégek által kiszámlázott díjak minden vizsgált évben magasabbak a teljes minta átlagaihoz viszonyítva. Míg a teljes minta átlaga 11 076 eFt, addig a Big4 könyvvizsgáló cégekre szűrt minta ennél 1 783 eFt-al, több mint 16%-al magasabb. A különbség nem állandó. A Big4 cégek által számlázott díjak nem csak 2016-ban, hanem 2014-ben és 2017-ben is csökkenést mutattak. Az állami vállalatok részére számlázott könyvvizsgálói díjak minden vizsgált évben jóval a teljes minta átlaga alatt maradtak, teljes

mintára számított átlag értékük 8688 eFt. 2014,2015,2016-ban csökkenést, majd 2017-ben kisebb, 2018-ban nagyobb növekedést mutattak. Az utolsó két év növekedésének ellenére sem érték el a teljes minta 2018-ra vonatkozó átlagos szintjét.

14. ábra: Könyvvizsgálati díj, fogyasztói árindex és a GDP változása 2014 és 2018 között

Forrás: saját szerkesztés Ksh.hu adatai alapján

A könyvvizsgálat díjának alakulását az elvégzett munka erőforrásigénye, a felek alkupozíciójának változása mellett egyéb külső tényezők is magyarázhatják. A 14. ábra az átlagos könyvvizsgálati díj változást mutatja be az adott évi teljes fogyasztói árindex-el, a szolgáltatásokra vonatkozó árindex-el és a GDP változással együtt. Látható, hogy könyvvizsgálati díjak átlagos változása minden vizsgált évben meghaladják mind a fogyasztói árindex, mind a szolgáltatásokra vonatkozó fogyasztói árindex növekedését. Ezek szerint a könyvvizsgálati díjak átlagos növekedése nem csupán névleges növekedést jelentett. A GDP változásához viszonyítva azt láthatjuk, hogy az öt vizsgált évből négy esetén magasabb volt a könyvvizsgálati díjak növekedése, csupán 2017-ben maradt a tárgyévi GDP növekedés alatt.

12. táblázat: Könyvvizsgálói díjak előző évhez viszonyított változásának átlagos értéke új könyvvizsgáló cég és partner érkezése esetén 2013 és 2018 között

Könyvvizsgálói díjak előző évhez viszonyított változásának átlagos értéke új könyvvizsgáló cég érkezése esetén			
Év	Teljes minta (eFt)	Big4 (eFt)	Nem-Big4 (eFt)
2014	- 3 357	- 2 716	- 6 177
2015	3 588	4 219	616
2016	- 1 379	- 1 962	474
2017	- 319	- 469	153
2018	1 083	1 966	3 688
Összesen	- 91	490	1 833
Könyvvizsgálói díjak előző évhez viszonyított változásának átlagos értéke új könyvvizsgáló partner érkezése esetén			
Év	Teljes minta (eFt)	Big4 (eFt)	Nem-Big4 (eFt)
2014	- 1 159	- 891	- 2 403
2015	1 670	1 854	164
2016	- 863	- 1 046	101
2017	138	114	227
2018	831	1 299	- 2 389
Összesen	135	325	836

Forrás: saját számítás

A könyvvizsgáló váltás során nagy valószínűséggel változik a könyvvizsgálatért fizetendő ellenérték. A mintában szereplő cégek esetén új könyvvizsgáló cég érkezése átlagosan 91 eFt könyvvizsgálói díj csökkenést jelentett, azonban az egyes években megfigyelhető átlagos hatások hatalmas eltéréseket mutatnak. Még vegyesebb képet kapunk, ha ezeket az értékeket Big4- nem Big4 csoportosításban tovább bontjuk, ezt szemlélteti a 12. táblázat.

Bár látható, hogy összességében mind az új könyvvizsgáló partner, mind az új könyvvizsgáló cég esetén a Big4 cégeknél díjnövekedés, míg a nem-Big4 cégek esetén díj csökkenés látható, az egyes éveket vizsgálva nem ilyen egységes a kép. A könyvvizsgáló cég váltáskor az új cég díja 2016-ban és 2017-ben egyaránt a nem Big4 cégek esetén alakult kedvezőbben, ha a könyvvizsgáló vállalat oldaláról nézzük. Ezt azonban bőven ellensúlyozták a többi évben megfigyelhető változások. A könyvvizsgáló partner váltásokat vizsgálva, szintén a 2016-2017-es évek azok, amikor a Big4 vállalatok kedvezőtlenebb váltásokat voltak kénytelenek meglépni, mint a nem-Big4 könyvvizsgáló vállalatok.

Az első választott módszer során a könyvvizsgálói díjak növekedésének a diszkrecionális elhatárolások előfordulására gyakorolt hatása került vizsgálatra. Ehhez először a feldolgozott kutatások során leggyakrabban használt, általánosan alkalmazott lineáris regresszió alkalmazásához szükséges alapfeltételeket vizsgáltam. A kontrollváltozók normál eloszlását Kolmogorov-Smirnov teszttel ellenőriztem, a p értékek 0,01 alatt maradtak az összes kontrollváltozó esetében, ami normál eloszlástól való szignifikáns eltérést jelent. A problémán az adatok transzformálása sem segített. A kontrollváltozók alacsony p értékei miatt a paraméteres próbák, a lineáris regresszió és a diszkriminancia analízis alkalmazását egyaránt elvettem. Alternatív elemzési módszerként a Mann-Whitney tesztet és a bináris logisztikus regressziót alkalmaztam.

13. táblázat: |DACC| leíró statisztikája AFEE=0 és AFEE=1 esetében

DACC	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
AFEE=0	0,00	4,10	0,65	0,79	0,75	0,62
AFEE=1	0,00	3,40	0,62	0,76	0,71	0,62

Forrás: saját szerkesztés

A leíró statisztika adatait vizsgálva a 13.táblázatból leolvasható, hogy a könyvvizsgálói díj növekedéssel érintett üzleti években (AFEE=1) mind az átlag, mind a 5%-os trimmelt átlag, mind a medián, mind a maximum alacsonyabb értéket vett fel a diszkrecionális elhatárolások abszolút értékének tekintetében, mint a könyvvizsgálói díj növekedésével nem érintett beszámolók (AFEE=0) esetében. Ez a könyvvizsgálói díj növekedéssel érintett beszámolók magasabb számviteli minőségét vetíti előre.

A két csoport mögött álló sokaságok mediánjai közötti eltérések jelentőségét Mann-Whitney teszt segítségével vizsgáltam. A teszthez tartozó p érték 0,425, ami meghaladja a 0,05-ös küszöbértéket, így azt mondhatjuk, hogy a két csoport között nincs szignifikáns különbség.

Ezt követően bináris logisztikus regresszióval is megvizsgáltam a változók viszonyát. E módszer alkalmazásakor már a kontrollváltozók hatásait is figyelembe tudtam venni. A célváltozó a diszkrecionális elhatárolásokkal való fertőzöttség volt, mely alapján három csoport került kialakításra:

- 1) relatív magas a diszkrecionális elhatárolásokkal való fertőzöttség,
- 2) relatív alacsony a diszkrecionális elhatárolásokkal való fertőzöttség,
- 3) egyik sem. (szürke zóna)

Az adatokat a diszkrecionális elhatárolásokkal való fertőzöttségük abszolút értékének alapján rendeztem, a felső 45% a relatív magas az alsó 45% a relatív alacsony csoportba került, a középső 10% pedig a szürke, semleges halmaz lett. Az elemzésbe az első két csoportba kerülő beszámolóadatok kerültek bevonásra.

A 10. mellékletben szereplő táblázat mutatja a modell besorolási pontosságát. A táblázat első felében még a vizsgált változó nélkül, kizárólag a kontrollváltozók segítségével felépített modell eredményei láthatók. Az így kapott pontosság 51,9%. Ha bevonjuk a vizsgált AFEE változót, akkor a besorolási pontosság összességében 3,28%-al nő, ez a növekedés az AFEE változó célváltozóval való kapcsolatára utalhat.

A modell számításait enter módszerrel futtattam le, kizárólag a korábban meghatározott kontrollváltozók és a vizsgált változóra vonatkozóan. Ennek oka, hogy a fő cél nem egy minél hatékonyabb kategóriabesoroló rendszer felépítése (mint a csődmodellek esetén futtatott bináris logisztikus regressziós számítások esetén), hanem annak vizsgálata, hogy a szakirodalom és a hazai helyzet vizsgálata során meghatározott kontroll és vizsgált változók és a célváltozó között létezik-e kapcsolat, ha igen az milyen irányú. Az egyenletbe bekerült változókat, azok B, p VIF és OR értékeit a 14. táblázat szemlélteti.

14. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H1 - H|DACC|)

Az egyenletbe bekerült változók (H DACC)												
Megn.	SIZE	LEV	DISSUE	GROWTH	TURN	OCF	TAX ₁	TAX ₂	STATE	PROF	ROA	AFEE
B	0,05	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,04	0,04	-0,36	-0,17	2,04	-0,09
Sig.	0,41	0,12	0,74	0,47	0,81	0,26	0,75	0,75	0,19	0,41	0,00	0,39
VIF	1,52	1,00	1,61	1,87	1,41	2,20	1,02	1,20	1,06	1,45	1,42	1,01
OR	1,05	1,00	1,00	1,00	1,01	1,00	1,04	1,04	0,70	0,85	7,71	0,91
Nagelkerke R ² : 0,02 (30%-os szürke zóna esetén 0,04)												
-2 Log likelihood: 1915,99 (30%-os szürke zóna esetén 1450,25)												

Forrás: saját számítás

Látható, hogy a diszkrecionális elhatárolásokkal jobban érintett beszámolók csoportja és a tárgyévi könyvvizsgálói díj növekedés között negatív kapcsolatot mutat a modell. (B=-0,094) A két változó közötti kapcsolat iránya megfelel az elvárásaimnak. Ez a kapcsolat azonban nem szignifikáns, tekintve, hogy a változóhoz tartozó p érték meghaladja a 0,05-öt. (p=0,388) Az egyenletbe került kontrollváltozók között ROA változót láthatjuk, amely szignifikáns kapcsolatot mutat a célváltozóval. A ROA és H|DACC| között fennálló pozitív szignifikáns kapcsolat a hatékonyabb vállalkozások alacsonyabb számvetési minőségét mutatja, ami visszaigazolja a ROA változó kontrollváltozóként való modellbe építésének szükségességét. A multikollinearitás problémáját a VIF (variance inflation factor) változó segítségével vizsgáltam. Amennyiben a változó értéke 1 és 10 közötti értékeket vesz fel, nem áll fenn multikollinearitás. A fenti táblázatból leolvasható, hogy az egyenletbe bekerült változók VIF értékei 1 és 2,2 között alakultak, tehát mind a kívánt sávon belül maradtak, nem áll fenn a multikollinearitás problémája. Idősoros adatok lévén megvizsgáltam fenn áll-e autokorreláció, vagy sem. Ehhez Durbin-Watson tesztet használtam, mely értéke 0 és 4 közé eshet, a két szélső érték esetén magas, míg 2 felé közeledve alacsonyabb az autokorreláció veszélye. A Durbin-Watson teszt eredménye a diszkrecionális elhatárolások fenti vizsgálata során 1,929, tehát az autokorreláció problémája sem torzítja a kapott eredményt.

A leíró statisztika elemzésénél felmerült, hogy a könyvvizsgáló cégek cseréje legtöbb esetben könyvvizsgálói díj változást, sok esetben könyvvizsgálói díj növekedést hoz magával. A kutatás szempontjából érdekes lehet, hogy azok a könyvvizsgálói díj növekedések, melyek könyvvizsgáló cég váltással egyidejűleg következtek be, eltérő, vagy esetleg ugyanolyan hatással vannak-e a számvetési beszámolók minőségére, mint a könyvvizsgálói díj növekedése önmagában vizsgálva.

Ehhez a könyvvizsgálói díj növekedést jelző (AFEE) és az új könyvvizsgáló cég érkezését mutató változó (NAF) együttesen került beépítésre a regressziós egyenletbe:

$AFEE * NAF=1$ ha növekedett a könyvvizsgáló részére fizetendő díj és a cég beszámolóját eltérő könyvvizsgáló cég vizsgálta tárgyévben, mint a bázis évben, 0 minden egyéb esetben.

Az újonnan képzett változó a regressziós számítások során 1398 esetben, 58 százalékban rendelkezik érvényes értékkel, ami nem csak az $AFEE*NAF$ változó, hanem az egyenletbe bekerült többi változó hiányzó értékeiből együttesen adódik. Ha önmagában vizsgáljuk, a változó magasabb 69,33 százalékban rendelkezik érvényes értékkel, ami megegyezik az AFEE változó érvényes érték arányával, mivel a NAF változóra vonatkozó adatok minden beszámoló esetén rendelkezésre álltak. Az $AFEE*NAF$ mindössze 64 alkalommal, vagyis 3,88 százalékban vesz fel 1-es értéket, ami az AFEE értékeihez (1 152 darab) képest – az elvárásoknak megfelelően – jóval alacsonyabb. A fenti változó az alap könyvvizsgálói díj növekedést jelző változóhoz hasonlóan negatív kapcsolatot ($B=-0,054$) mutat a célváltozóval mely ebben az esetben sem szignifikáns. ($p=0,869$) Látható, hogy a könyvvizsgáló cég váltással egybeeső könyvvizsgálói díj növekedés nem fejt ki eltérő hatást a diszkrecionális elhatárolások alakulására, mint maga a könyvvizsgálói díj növekedése. Ha kiszűrjük az $AFEE*NAF$ 1-es értékkel bíró tételeit, úgy is ugyanarra a végeredményre jutunk, vagyis a szűkített mintán is az AFEE negatív ($B=-0,094$), de nem szignifikáns ($p=0,398$) kapcsolatot mutat a HDACC változóval.

A következő vizsgált számviteli minőséget mérő változó az adózott eredmény változékonysága. A leíró statisztika eredményei első ránézésre nem mutatnak olyan egyértelmű képet, mint a diszkrecionális elhatárolások esetében. A minimum értékek között minimális különbséget láthatunk, mely irányát tekintve megfelel az elvárásaimnak, ezzel szemben a maximum értékek között már nagyobb a különbség, ráadásul a könyvvizsgálói díj növekedéssel nem érintett csoport esetében magasabb, ami ellentmond az elvárásaimnak. A 15. táblázat adataiból kiderül azonban, hogy ez az eredmény csak egy-egy szélsőségesen kiugró értéknek köszönhető. Már a medián értékét vizsgálva látható, hogy a könyvvizsgálói díj növekedéssel érintett csoport magasabb értéket vesz fel, az átlaga ugyan ismét alacsonyabb, azonban az 5%-os trimmelt átlag szintén magasabb értéket vesz fel, ezen felül a korrigált empirikus szórás is alacsonyabb a könyvvizsgálói díj növekedéssel érintett csoport esetén. Mindezek - összhangban a feltételezésemmel - összességében a könyvvizsgálói díj növekedéssel érintett csoport magasabb minőségét vetítik előre.

15. táblázat: |DNI| leíró statisztikája AFEE=0 és AFEE=1 esetében

DNI	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
<i>AFEE=0</i>	0,00	1788,25	0,44	6,50	0,77	73,64
<i>AFEE=1</i>	0,01	380,22	0,50	2,90	0,81	19,06

Forrás: saját szerkesztés

A Mann-Whitney teszt eredményei alapján ($p=0,06$) a két részminta mögött álló sokaságok mediánjai nem térnek el szignifikánsan egymástól.

Ezt követően – a diszkrecionális elhatároláshoz hasonló csoportok létrehozása után – a bináris logisztikus regresszió segítségével létrejöttek a besorolások. A modell a vizsgálandó változó nélkül lefutva 61,3%-os besorolási pontossággal határozza meg, hogy a beszámolók relatív magas vagy alacsony eredmény változékonyságú csoportba tartoznak-e. Miután a vizsgálandó AFEE változót is beépítettem az egyenletbe a besorolási pontosság még tovább, összességében 2,61%-al nőtt. Ezt mutatja a 16. táblázat.

16. táblázat: A modell besorolási pontossága (H1 - H|DNI)

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (AFEE nélkül)			Előrejelzett (AFEE bevonva)			Eltérés		
			H ΔNI		Helyes besorolás	H ΔNI		Helyes besorolás	H ΔNI		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	H ΔNI	0	635	260	70,90%	517	228	69,40%	-118	-32	-2,12%
		1	432	462	51,70%	327	423	56,40%	-105	-39	9,09%
	Összesen		1067	722	61,30%	844	651	62,90%	-223	-71	2,61%

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

A végleges egyenletbe bekerült változók eredményeit a 17. táblázat szemlélteti. A könyvvizsgálati díj növekedését mutató változó pozitív kapcsolatot ($B=0,22$) mutat a célváltozóval. Ez azt jelenti, hogy a könyvvizsgálati díj növekedésének ténye pozitív kapcsolatban van a relatív magas eredmény változékonysággal. Ez az eredmény magasabb számvetési minőséget jelent a könyvvizsgálati díj növekedéssel érintett beszámolók esetén, ami egybevág az elvárásaimmal. A változóhoz tartozó p érték 0,046, ami a 0,05-ös küszöbérték alatt marad, így a kapcsolat szignifikánsnak mondható. Három olyan kontrollváltozó van, mely szintén szignifikáns kapcsolatot mutat a célváltozóval.

17. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H1 - H|DNI)

Az egyenletbe bekerült változók (H DNI)												
Megn.	SIZE	LEV	DISSUE	GROWTH	TURN	OCF	TAX ₁	TAX ₂	STATE	PROF	ROA	AFEE
B	0,04	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-0,02	-0,34	0,50	-0,90	-3,56	0,22
Sig.	0,53	0,95	0,86	0,78	0,97	0,50	0,89	0,00	0,07	0,00	0,00	0,05
VIF	1,50	1,01	2,04	1,94	1,40	1,46	1,02	1,22	1,05	1,45	1,42	1,01
OR	1,04	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,99	0,71	1,65	0,41	0,03	1,04

Nagelkerke R²: 0,11 (30%-os szürke zóna esetén 0,18)
-2 Log likelihood: 1947,50 (30%-os szürke zóna esetén 1315,13)

Forrás: saját számítás

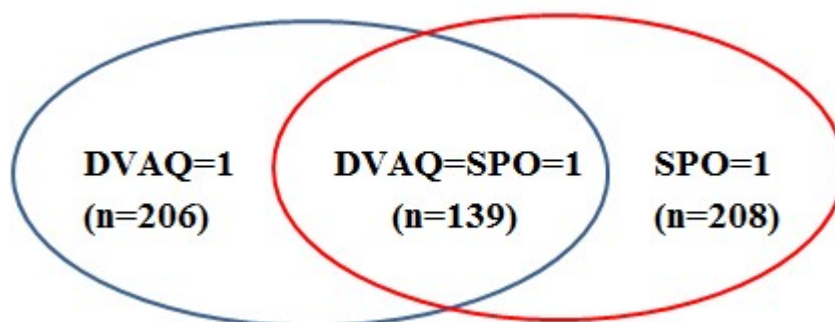
E változók a TAX₂, ROA és a PROFITABLE. Mind a három változó negatív kapcsolatot mutat az eredmény változékonyságával, ami alacsonyabb számvetési minőség irányába való befolyást jelez. A VIF értékei a lenti táblázatból kiolvashatók, minden változó esetében 1 és 10 között maradnak így a multikollinearitás problémája nem okozza a kapott eredmények torzulását. A Durbin-Watson teszt eredménye 1,863 az eredmény volatilitását alkalmazó, könyvvizsgálói díj növekedést vizsgáló egyenlet esetében, ami az autokorreláció eredményekre gyakorolt elhanyagolható hatását jelenti.

A diszkrecionális elhatárolások elemzéséhez hasonlóan, a H|DNI| változónál is megvizsgáltam a AFEE*NAF változó hatásait. Az előzőekkel azonos módon az eredmény változékonyságánál is az alap változóval megegyező eredményt hoz a szűkített változó. Míg azonban az AFEE változó pozitív szignifikáns eredményt hozott, addig az AFEE*NAF változó nem mutat szignifikáns kapcsolatot a H|DNI| változóval ($B=0,70$, $p=0,51$). Így ismét visszaigazolódik, hogy a könyvvizsgálói díj növekedésének számvetési beszámolók minőségére gyakorolt hatásának vizsgálatokor nem szükséges az újonnan érkező könyvvizsgálók hatását külön kiemelve vizsgálni.

A nagy összegű veszteségek kimutatásánál utólagos csoportképzésre nem volt szükség, tekintve a célváltozó dichotóm jellegét. A teljes mintát vizsgálva a nagy összegű veszteségek igen ritka előfordulását láthatjuk, mindössze 20 esetben, kevesebb, mint a közzétett eredmények 1%-ban

fordult elő nagy összegű veszteség kimutatása. A hipotézis vizsgálata során releváns csoportok esetében a nagy összegű veszteségek kimutatása még ennél is kisebb arányt képvisel. Miután kiszűrjük azokat a beszámolókat, ahol a könyvvizsgálói díj változása nem megállapítható, 1645 darab beszámolót kapunk, melyből mindössze 10 darab, ami a vizsgálható minta alig több mint fél százaléka. E maradék 10 beszámolóból 7 tartozik a könyvvizsgálói díj változásával érintett halmazba. Tehát a nagy veszteséget kimutató vállalkozások között nagyobb arányt képviselnek a díjváltozással érintett beszámolók. A két csoport közötti különbséget Mann-Whitney teszttel vizsgálva azt láthatjuk, hogy a két csoport közötti különbség, nem szignifikáns ($p=0,32$). A könyvvizsgálói díjhoz kapcsolódó vizsgált változó bevonását megelőzően, a kontrollváltozókból álló egyenlet összességében 99,3 %-os besorolásra volt képes. Ez bár összességében rendkívül magas, megvizsgálva a részcsoportokat azt láthatjuk, hogy a nagy összegű veszteségek kimutatását jelentő csoportba való bekerülés kimutatására nem alkalmazható, az esetek 92,3 %-ában csődöt mond. A modell besorolási képessége az egyenlet könyvvizsgálói díj változását mérő változóval való kibővítését követően sem nő jelentősen, ahogy azt a 10. mellékletben található táblázatból leolvashatjuk. A teljes besorolás még mindig magas, 99,45%-os pontosságot mutat, azonban a nagy összegű veszteség kimutatásának előrejelzésére, 10 esetből csupán 1-szer volt képes. Ebből kifolyólag a könyvvizsgálói díj növekedése és a nagy összegű veszteség kimutatása közötti elvárt pozitív kapcsolatot a vizsgált mintán a nagy összegű veszteségek kimutatásának segítségével nem lehet megállapítani, így a VIF értékek és a Durbin-Watson teszt eredménye sem kerül bemutatásra.

A preferált, alacsony pozitív eredményű vállalatok már viszonylag nagyobb részt fednek le a teljes mintából. A beszámolók 8,74%-a, összesen 208 darab beszámoló tartozik ebbe a csoportba. A nagy összegű veszteségekkel ellentétben, a hiányzó könyvvizsgálói díj adatok kiszűrése után e részcsoport mintában képviselt aránya tovább növekszik egészen 9,76%-ig. A könyvvizsgálói díj változással érintett beszámolók esetén ez az arány 9,9%, ami mindössze 0,46 százalékponttal haladja meg a könyvvizsgálói díjváltozással érintett csoportban látott 9,44%-os részarányt. A Mann-Whitney teszt p értéke 0,83, mely alapján a két csoport közötti különbség nem szignifikáns. A logisztikus regresszió segítségével felépített modell kontrollváltozókkal való futtatása után magas, 90,7%-os teljes besorolási pontosságot láthatunk. A preferált eredményű vállalatok csoportjába való bekerülés előrejelzése viszont túl alacsony, mindösszesen 4%. Az egyenlet vizsgált változóval való kibővítése sem javítja, sőt rontja a kérdéses részcsoportba való bekerülés előrejelzési pontosságát (3,73%). Látható, hogy az alacsony összegű nyereségre való törekvés vizsgálata összességében a nagy összegű veszteség kimutatásával azonos eredményt hozott. A könyvvizsgálói díj növekedése és a preferált eredményű vállalatok csoportjába való jelentés közötti elvárt negatív kapcsolatot a vizsgált minta segítségével nem lehet megállapítani. A Mann-Whitney teszt nem szignifikáns eredménye a kontrollváltozókat is bevonó módszerrel azonosan nem lehet bemutatni az eltérést, így az LNEG-hez változó vizsgálatához hasonlóan a VIF értékek és a Durbin-Watson teszt eredménye itt sem kerül bemutatásra.

15. ábra: A DVAQ és SPO tekintetében 1-es értéket felvevő beszámolókból létrehozott alminták átfedése

Forrás: saját számítás

Az utolsó, számviteli beszámoló mérésére használt bináris változó, a saját változó (DVAQ) melyet korábbi, a számviteli minőség mérésére használt változók logikai összerendelése segítségével hoztam létre. A teljes mintán 206 darab beszámoló kapott 1-es DVAQ címkét, ami gyakoriságát tekintve szinte teljesen megegyezik az SPO-nál látott 208-as elemszámmal. A mutató eltérő logikájának és számítási módjának köszönhetően azonban a két változó nem ugyanazokat a beszámolókat jelölte meg manipulációval érintettnek, ahogy azt a következő Venn diagramon is láthatjuk (15. ábra). A két csoport átfedése magas, de nem éri el a 68%-ot, ha az alacsonyabb DVAQ=1-es értékekhez viszonyítunk.

A könyvvizsgálati díj változás adatokat tartalmazó részminta 11,77%-a kapott 1-es DVAQ értéket, 11,03%-a a könyvvizsgálati díj növekedéssel érintett beszámolóknak, 13,5%-a a könyvvizsgálati díj növekedéssel nem érintett beszámolóknak. A Mann-Whitney teszt alapján a két csoport közötti különbség nem szignifikáns. ($p=0,55$) Mind a kontrollváltozókat, mind a kontroll és a vizsgált változókat tartalmazó egyenleten alapuló modell magas teljes és alacsony 1-es rész kategóriára vonatkozó besorolási pontossággal bír. Így hasonlóan az LNEG és SPO bináris változókhöz, nem tudok további következtetéseket levonni a felépített modell eredményeiből.

A könyvvizsgálati díj változásának elemzésekor a vizsgált beszámoló adatok Benford-eloszláshoz való illeszkedésének vizsgálata során az előző módszerekhez hasonlóan a tárgyévi könyvvizsgálati díjak növekedésének hatását vizsgálom. Ennek megfelelően a beszámolók először az alapján kerültek csoportosításra, hogy a tárgyévben növekedett-e a könyvvizsgálói díj vagy sem.

18. táblázat: Első számjegyek leíró statisztikája

Megnevezés	N	Átlag	Szórás	Minimum	Maximum
Eszközök összesen	2380	3,20	2,44	1	9
Árbevétel	2380	3,13	2,03	1	9
Adózott eredmény	2376	3,39	2,49	1	9
<i>Könyvvizsgálati díj nem növekedett</i>					
Eszközök összesen	919	3,06	2,353	1	9
Árbevétel	919	3,20	2,023	1	9
Adózott eredmény	916	3,44	2,540	1	9
<i>Könyvvizsgálati díj növekedett</i>					
Eszközök összesen	730	3,13	2,36	1	9
Árbevétel	730	3,35	2,07	1	9
Adózott eredmény	730	3,34	2,40	1	9

Forrás: saját számítás

A 18. táblázatban szereplő leíró statisztika minimum és maximum értékei mutatják, hogy minden dimenzióban 1 és 9 közötti értékeket vettek fel a minta elemei. Ez szükséges feltétel a Benford-eloszlás vizsgálatához. A nulla érték, amennyiben előfordult (az árbevétel, illetve az adózott eredmény esetében lehetséges) kiszűrésre került.

A 19. táblázat mutatja a teljes minta, a könyvvizsgálói díj növekedéssel érintett, és a könyvvizsgálati díj növekedéssel nem érintett vállalkozások Benford-törvény alapján elvárt és tény értékeit, illetve a közöttük fennálló különbségeket. Látható, hogy a részminták elemszámait összeadva nem kapjuk meg a teljes minta elemszámát. Ennek oka, hogy vannak olyan tételek, melyek a teljes mintába beletartoznak, azt azonban nem lehet megállapítani, hogy növekedett-e a könyvvizsgálati díj vagy sem. Ezek azok a beszámolók, ahol vagy a bázis vagy a tárgyévi könyvvizsgálói díj adata hiányzik. Ide tartoznak a 2013-as beszámoló adatok is, ahol változás adatok kiszámításához szükséges a 2012-es könyvvizsgálói díj adatok a minta összeállítása során nem kerültek összegyűjtésre. Az eltérések abszolút értékének összege a könyvvizsgálati díj növekedéssel nem érintett vállalkozások esetén 143,2, míg a könyvvizsgálati díj növekedéssel

érintett cégek esetén 108. A különbség nagyrészt magyarázható a két főcsoport elemszámának eltéréseivel. Az abszolút eltérések elvárt értékekhez viszonyított átlagos aránya az AFEE=0 esetén 15,9%, AFEE=1 esetén pedig 15,15%.

19. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az eszközök összesen esetén (H1)

	Eszközök összesen (Teljes minta)			Eszközök összesen (Könyvvizsgálati díj nem növekedett)			Eszközök összesen (Könyvvizsgálati díj növekedett)		
	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ
1	847	716	131	341	276	65	252	220	32
2	439	420	19	169	162	7	151	129	22
3	255	297	-42	104	115	-11	74	91	-17
4	188	231	-43	72	89	-17	66	71	-5
5	180	188	-8	73	73	0	56	58	-2
6	141	159	-18	48	62	-14	38	49	-11
7	123	138	-15	45	53	-8	34	42	-8
8	106	122	-16	34	47	-13	34	37	-3
9	101	109	-8	33	42	-9	25	33	-8
Σ	2380	2380	0	919	919	0	730	730	0

Forrás: saját számítás

Ezek az eredmények a két csoport hasonlóságát vetítik előre. A magas 15%-os átlagos elvárt értéktől való eltérés pedig a Benford-törvénynek való meg nem felelést.

20. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek a nettó árbevétel esetén (H1)

	Nettó árbevétel (Teljes minta)			Nettó árbevétel (Könyvvizsgálati díj nem növekedett)			Nettó árbevétel (Könyvvizsgálati díj növekedett)		
	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ
1	511	716	-205	173	276	-103	125	220	-95
2	669	420	249	266	162	104	200	129	71
3	407	297	110	161	115	46	125	91	34
4	309	231	79	131	89	42	111	71	40
5	147	188	-41	61	73	-12	52	58	-6
6	125	159	-34	47	62	-15	40	49	-9
7	88	138	-50	30	53	-23	31	42	-11
8	70	122	-52	22	47	-25	30	37	-7
9	54	109	-55	28	42	-14	16	33	-17
Σ	2380	2380	0	919	919	0	730	730	0

Forrás: saját számítás

Az egyes csoportok elemszámai a nettó árbevételnél az eszközök összesen értékeinek elemzésénél bemutatottakkal azonosan alakultak, ahogy az a 20. táblázatból is látható. Az eltérések abszolút értékének összege, és azok elvárt értékekhez viszonyított átlagos értéke heterogénebb képet mutat. Az AFEE=0 esetén az eltérések abszolút értékének elvárt értékekhez viszonyított átlagos értéke 39,88%, míg AFEE=1 esetén 35,45%. Az eltérések aránya az eszközök értékeinél tapasztaltaknál is magasabban alakult.

Az utolsó vizsgálatba bevont változó az adózott eredmény, mely adatait a 21. táblázat szemlélteti. Az eltérések abszolút értékének elvárt értékekhez viszonyított aránya ebben a csoportban a

legalacsonyabb 11,01% és 10,19%. A két csoport abszolút eltéréseinek értéke között ennél a változónál sem láthatunk jelentős különbséget.

21. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az adózott eredmény esetén (H1)

	Adózott eredmény (Teljes minta)			Adózott eredmény (AFEE=0)			Adózott eredmény (AFEE=1)		
	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ
1	511	716	-205	286	276	11	221	220	1
2	669	420	249	162	162	0	142	129	13
3	407	297	110	115	114	1	87	91	-4
4	309	231	79	78	89	-11	68	71	-3
5	147	188	-41	77	73	5	70	58	12
6	125	159	-34	51	61	-10	47	49	-2
7	88	138	-50	43	53	-10	26	42	-16
8	70	122	-52	46	47	-1	38	37	1
9	54	109	-55	58	42	16	31	33	-2
Σ	2380	2380	0	916	916	0	730	730	0

Forrás: saját számítás

A khi-négyzet próba eredményei (22. táblázat) alátámasztják a fenti elvárt és tényszámok közötti különbségeken alapuló elvárásaimat. Egyik vizsgált csoport sem követi a Benford-féle eloszlást a nettó árbevétel és az eszközök összesen esetében. Az adózott eredmény vizsgálva viszont azt láthatjuk, hogy AFEE=0 és AFEE=1 beszámolói egyaránt követik a Benford-féle eloszlást. Tovább bontva feltárhatjuk a két csoport között fennálló különbséget.

22. táblázat: A khi négyzet próba eredménye a vizsgált első számjegyekre vonatkozóan (H1)

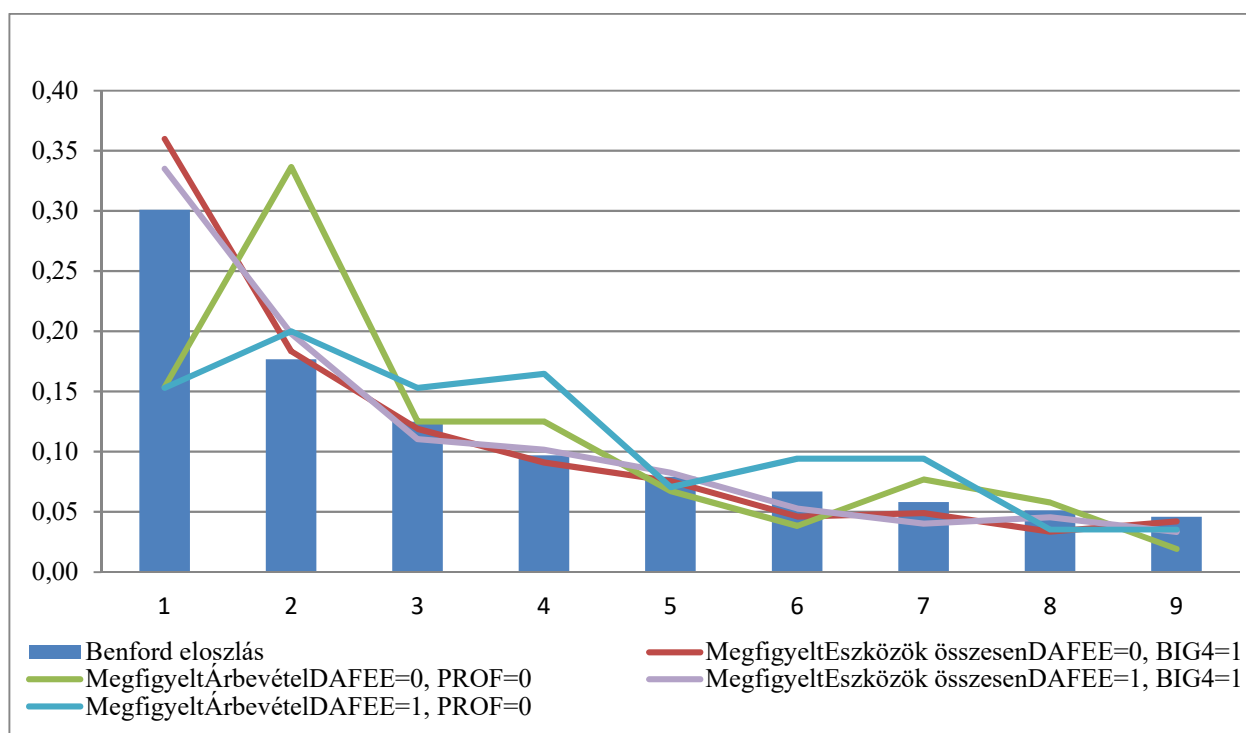
	Eszközök összesen	Nettó árbevétel	Adózott eredmény	Eszközök összesen	Nettó árbevétel	Adózott eredmény
	<i>Könyvvizsgálati díj nem növekedett</i>			<i>Könyvvizsgálati díj növekedett</i>		
Khi - négyzet	29,421	177,019	11,811	18,626	131,278	10,760
df	8	8	8	8,00	8,00	8,00
Asymp. Sig.	0,00	0,00	0,16	0,02	0,00	0,22

Forrás: saját számítás

Két fontos hatótényező segítségével kerültek tovább bontásra a csoportok, a nyereségesség alapján és az alapján, hogy a beszámolót Big4 könyvvizsgáló ellenőrizte, vagy sem. A próba végrehajthatósága miatt a bevont kontrollváltozók egyesével kerültek bevonásra, így összesen 24 további csoport került vizsgálatra. A 24 csoportból 20 csoport között nem volt eltérés, míg 4 csoport (két pár) esetén megállapítható a volt a számviteli minőségbeli differencia. A következő 16. ábra mutatja azokat az alcsoport párokat, ahol a különbségek megfigyelhetők.

Az eltérő alcsoportpároknak azokat a csoportpárokat jelöltem ki, ahol az egyik csoport követte a Benford-féle eloszlást, míg a másik nem. Azokban az esetekben, ahol mindkét csoport követte vagy egyik csoport sem követte a Benford-féle eloszlást a vizsgálat szempontjából nem eltérőnek soroltam be. Az első eltérő csoportpár az eszközök összesen értékét vizsgálva, a Big4 könyvvizsgálókkal rendelkező könyvvizsgálati díj növekedéssel nem érintett és a Big4 könyvvizsgálókkal rendelkező könyvvizsgálati díj növekedéssel érintett beszámolók. A Big4 könyvvizsgálókkal rendelkező könyvvizsgálati díj növekedéssel nem érintett beszámolók eszközök összesen értéke nem követte a Benford-eloszlást, míg a Big4 könyvvizsgálókkal

rendelkező könyvvizsgálati díj növekedéssel érintett beszámolóik eszközök összesen értéke követte azt. A következő eltérést az árbevétel adatok között mutattam ki.

16. ábra: A vizsgált csoportok eltérő változóinak Benford-eloszláshoz való illeszkedése (H1)

Forrás: saját számítás

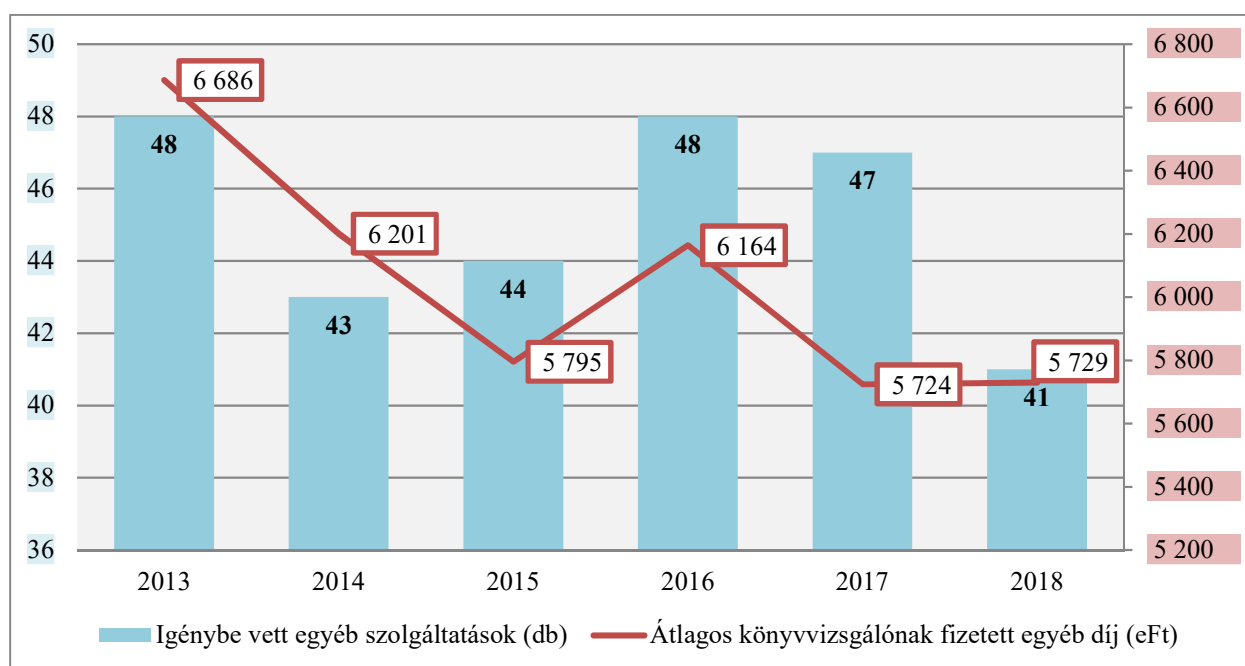
A veszteséges vállalkozások beszámolóik abban az esetben követték a Benford-féle eloszlást, ha a tárgyévben könyvvizsgálói díj növekedéssel voltak érintettek. Amennyiben nem volt könyvvizsgálói díj növekedés, az adatok nem követték a Benford-féle eloszlást. Látható tehát, hogy mind a két esetben azok a részcsoportok követték a Benford-féle eloszlást, ahol a tárgyévben könyvvizsgálati díj növekedés volt megfigyelhető. Ebből kifolyólag a Benford-eloszlásnak való megfelelés vizsgálatának alapján, a könyvvizsgálati díj növekedéssel érintett beszámolóik magasabb minősége mutatható ki.

Összességében hat különböző megközelítést alkalmazva vizsgáltam meg a könyvvizsgálati díj növekedésének számviteli beszámolóik minőségére gyakorolt hatását. A három bináris változó, a nagy összegű veszteségek kimutatása, az alacsony összegű nyereségre való törekvés és a saját változó vizsgálata nem hozott értékelhető eredményt, köszönhetően a felépített modellek elégtelen besorolási képességének. A többi három módszer esetében minden alkalommal a hipotézisek között megfogalmazott kapcsolatot lehetett megfigyelni. Azokban az esetekben, amelyekben növekedett a vizsgált beszámolóhoz kapcsolódó könyvvizsgálati díj, magasabb számviteli minőség volt kimutatható. A három alkalmazott módszer közül egy, a diszkrecionális elhatárolások vizsgálata nem mutatott szignifikáns kapcsolatot a könyvvizsgálói díj növekedést jelölő változóval. Az eredmény változékonyságának elemzése és a Benford-eloszlásnak való megfelelés vizsgálata során kimutatott kapcsolat ezzel szemben szignifikáns volt. Előbbiekből következően a kutatásba bevont beszámolóik alapján megállapítható, hogy a könyvvizsgálati díj növekedése növelte a számviteli beszámolóik minőségét a növekedés évében.

5.2. A könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatások hatása

Az egyéb szolgáltatások igénybevételének elemzése során az input adatok a könyvvizsgálati díjhoz hasonlóan a kiegészítő mellékletből származtak. Az adatok közzétételének hiánya ebben az esetben nehezebben volt megállapítható, mint a könyvvizsgálati díjak esetében. A keresett információ számos formában előfordult, talákoztam egyértelmű és kevésbé egyértelmű közzétételi gyakorlattal egyaránt.

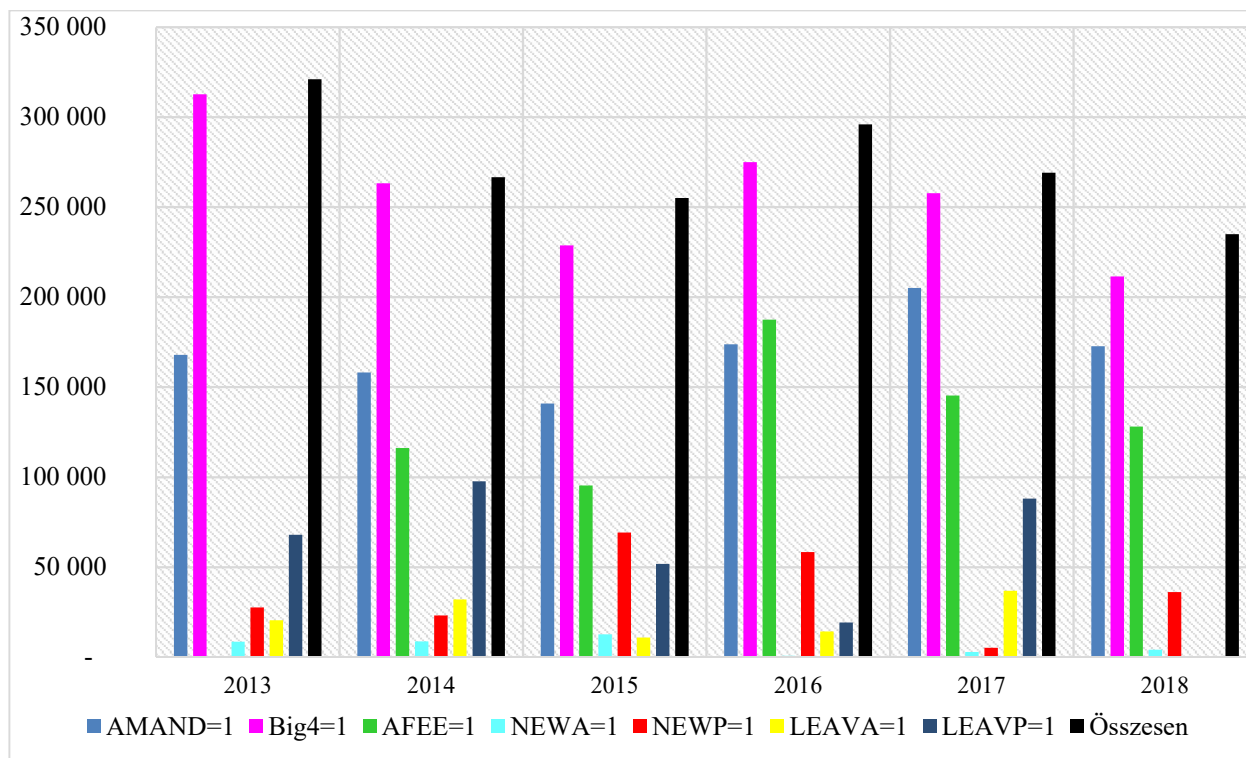
Egyértelmű, amikor táblázatban vagy szöveges formában megjelent, hogy a könyvvizsgálók részére könyvvizsgálati szolgáltatásokon túlmenően mekkora összeg került kifizetésre, elfogadásra, sok esetben ez külön fejezetet kapott a kiegészítő mellékleten belül. Kevésbé egyértelmű, amikor bár van külön könyvvizsgálók részére kifizetett díjakról szóló alfejezet, ott kizárólag a kötelező könyvvizsgálat kerül bemutatásra, mint kifizetési jogcím. Ebben az esetben a könyvvizsgálóktól igénybe vett egyéb szolgáltatások értékét nullának tekintettem. Amennyiben a kiegészítő melléklet nem tartalmazta a könyvvizsgálati díj közzétételét és nem volt egyértelmű kijelentés arról, hogy nem volt egyéb szolgáltatás igénybe véve a könyvvizsgálótól, vagy ha volt, akkor mekkora összegben, akkor a beszámolóhoz tartozó egyéb könyvvizsgálótól igénybe vett szolgáltatás hiányzó értéként került felvételre. Az elemzés során tehát a közzétett, egyértelműen nullától eltérő egyéb könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatások alakulásának hatása került elemzésre. Ennek évenkénti alakulását szemlélteti a 17. ábra.

17. ábra: Az egyéb szolgáltatások számának és értékének alakulása 2013 és 2018 között

Forrás: saját szerkesztés

Azon cégek száma mely igénybe vett egyéb szolgáltatásokat 41 és 48 között alakult a vizsgált években. Ez az érték 10,25% és 12% közötti értékeket jelent, mely egyenletes, nem túl magas, de már elemezhető nagyságú részmintát jelent. Összesen 253 beszámolóból hiányzott az egyéb szolgáltatások igénybevételéről szóló közzététel, mely éves szinten a beszámolók 8-13%-át jelentette. Az átlagosan közzétett ellenérték 2013-ban volt a legmagasabb, 6 686Ft, majd 2014 és 2015-ben is csökkent, 2016 kissé emelkedett, majd 2017-ben tovább csökkent, 2018-ra minimálisan növekedett (darabszámban viszont csökkent), gyakorlatilag stagnált. A megfigyelhető csökkenő trend tehát kizárólag 2016-ban törik meg, ami nagy valószínűséggel a 2017-es évre vonatkozó nagy volumenű számviteli törvényváltozások és az IFRS konvergencia hatásának tulajdonítható.

18. ábra: Az egyéb szolgáltatások értéke 2013 és 2018 között (eFt)

Forrás: saját szerkesztés

A disszertációm során vizsgált egyéb hatótényezők a nem könyvvizsgálati szolgáltatások igénybevételét is befolyásolhatják. Az egyéb szolgáltatások vizsgált egyéb könyvvizsgálati tényező szerinti csoportosításában való bemutatását szolgálja a 18. ábra. Az áttekinthetőség érdekében minden vizsgált tényező esetén csak az egyik (az 1 értékű) kimenet értékei kerültek ábrázolásra.

A fekete oszlop jelzi az igénybe vett egyéb szolgáltatások összesen értékét, amihez minden évben szorosan közel látható a Big4 vállalkozásokat jelölő lila színű vonal. Tehát a vállalkozások nagyrészt, átlagosan 94,29%-ban Big4 könyvvizsgáló esetén vettek igénybe egyéb szolgáltatást a vizsgált időszakban. Ez a magas érték egybevág az előzetes elvárásaimmal. Az igénybe vett egyéb szolgáltatásoknál a hosszú távú kapcsolat szintén fontos tényezőnek bizonyult. A könyvvizsgálói díj növekedésnek az egyéb szolgáltatások megoszlásában nincs különösebb szerepe, 51,43%-ban volt egyszerre könyvvizsgálati díj növekedés és egyéb szolgáltatás igénybevétele. Az utolsó vizsgált témakör a rotáció hatása, mely mind érkező mind távozó könyvvizsgáló esetén ábrázolásra került, a könyvvizsgálót, mint partner, és mint cég értelmezve. Látható, hogy mind a négy változó alacsonyabb értékeket vett fel a többi vizsgált változóhoz viszonyítva a teljes vizsgált időszak alatt.

A legkisebb arányt az újonnan jött könyvvizsgáló cégek által nyújtott egyéb szolgáltatások teszik ki. Értékük a vizsgált években 0,25-4,9% között ingadozik, összességében 2,27% a teljes időszakra vizsgálva. Ez egybevág a korábbi, megbízás hosszával kapcsolatos eredményekkel, miszerint a hosszabb mandátum, nagyobb bizalom szükséges az egyéb szolgáltatások igénybevételéhez. Emellett az első évben a könyvvizsgálót és az ügyfelét is leköti a másikkal történő megismerkedés, ami rengeteg energiát, erőforrást igényel, így érthető, ha ezekben az években nem vesznek igénybe egyéb szolgáltatást az ügyfelek.

Az új könyvvizsgáló partner esetén magasabb értékeket láthatunk, a teljes mintára vonatkozóan 13,34%-ot. A távozó könyvvizsgáló cégek által nyújtott egyéb szolgáltatások aránya 4,24-13,66% között alakult, a teljes mintára vonatkozóan 8,12%. A partnerek értékei a távozók esetében is magasabbak, 6,46-36,61%, összességében 23,05%. Ez a szám kicsit magasabb, mint vártam,

valószínűleg magyarázatot adhat a korábban végzett munkával való elégedettség, a váltás előtt még a felhalmozott tudás előnyeinek hatékony kihasználása.

Az egyéb szolgáltatások vizsgálata során is a diszkrecionális elhatárolások vizsgálatának eredményeit mutatom be első lépésben.

23. táblázat: H2 - |DACC| leíró statisztikája NAS=0 és NAS=1-re vonatkozóan

DACC	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
NAS=0	0,00	4,10	0,63	0,77	0,73	0,61
NAS=1	0,00	2,91	0,57	0,73	0,69	0,61

Forrás: saját számítás

A 23. táblázat mutatja a diszkrecionális elhatárolások abszolút értékének leíró statisztikáját azon cégek csoportjára, melyek igénybe vettek egyéb könyvvizsgáló által nyújtott szolgáltatást és azon cégekre, melyek nem. Mindkét csoport esetében 0,01-nél alacsonyabb minimum értéket láthatunk, a korrigált empirikus szórásuk is közel egyező, 0,61 két tizedes jegyre kerekítve. A többi értéket vizsgálva azt láthatjuk, hogy azon cégek, melyek nem vettek igénybe egyéb szolgáltatást a könyvvizsgálójuktól magasabb értékekkel rendelkeznek, mely alacsonyabb számviteli minőséget jelent. A két csoport közötti eltérést Mann-Whitney próbával tesztelve megállapítható, hogy ez a differencia nem szignifikáns ($p=0,29$).

A relatív magas diszkrecionális elhatárolással fertőzött csoportba való kerülés besorolási pontossága a NAS változó bevonását követően összességében 3,85%-al nőtt. Hiába javított a besorolási pontosságon a NAS változó, a Mann-Whitney próbához hasonlóan a bináris logisztikus regresszióval kimutatott negatív kapcsolat sem szignifikáns ($p=0,18$). Tovább vizsgálva az eredményeket látható, hogy a ROA-t leszámítva egyik modellbe került változónak sem alacsonyabb a p értéke 0,05-nél.

Ahogy a 24. táblázat mutatja, a ROA és a célváltozó közötti kapcsolat pozitív, ami a magasabb eszközarányos megtérülés beszámolási minőségre gyakorolt negatív hatását mutatja. A VIF változó minden vizsgált változó esetében 1,01-2,2 közötti értéket vett fel, így a multikollinearitás problémája nem áll fenn. A Durbin-Watson teszt 1,95-ös értéke alapján az autokorreláció veszélye sem állapítható meg.

24. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H2 - H|DACC|)

Az egyenletbe bekerült változók (H DACC)												
Megn.	SIZE	LEV	DISSUE	GROWTH	TURN	OCF	TAX ₁	TAX ₂	STATE	PROF	ROA	NAS
B	0,07	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,01	0,04	-0,33	-0,10	1,86	-0,22
Sig.	0,25	0,13	0,63	0,55	0,82	0,28	0,92	0,71	0,23	0,62	0,01	0,18
VIF	1,57	1,01	1,62	1,87	1,41	2,20	1,02	1,20	1,08	1,44	1,47	1,08
OR	1,07	1,00	1,00	1,00	1,01	1,00	1,01	1,04	0,72	0,91	6,42	0,80
Nagelkerke R ² : 0,02 (30%-os szürke zóna esetén 0,04)												
-2 Log likelihood: 2068,91 (30%-os szürke zóna esetén 1574,14)												

Forrás: saját számítás

Összességében tehát elmondható, hogy az alkalmazott eljárások alapján nem állapítható meg az egyéb könyvvizsgáló által nyújtott szolgáltatások igénybevétele és a diszkrecionális elhatárolások abszolút értéke közötti kapcsolat. Az egyéb szolgáltatások igénybevétele tehát nem rontott a számviteli minőségen, ha azt a diszkrecionális elhatárolásokon keresztül vizsgáljuk.

A könyvvizsgálói díj növekedéshez hasonlóan, az egyéb szolgáltatások igénybevételét is befolyásolhatják egyéb könyvvizsgálathoz kapcsolódó tényezők. Ebből kifolyólag a következő változókat képeztem meg:

$NAS*BIG4=1$ ha a beszámoló tartalmazott egyéb könyvvizsgálói szolgáltatásra vonatkozó 0-tól eltérő adatot, és a beszámolót valamely Big4 könyvvizsgáló cég auditálta, minden egyéb esetben 0.

$NAS*LAF=1$ ha a beszámoló tartalmazott egyéb könyvvizsgálói szolgáltatásra vonatkozó 0-tól eltérő adatot, és a beszámolót valamely távozó könyvvizsgáló cég auditálta, minden egyéb esetben 0.

$NAS*NAF=1$ ha a beszámoló tartalmazott egyéb könyvvizsgálói szolgáltatásra vonatkozó 0-tól eltérő adatot, és a beszámolót valamely újonnan érkező könyvvizsgáló cég auditálta, minden egyéb esetben 0.

$NAS_{t-1}=1$ ha a beszámoló tartalmazott egyéb könyvvizsgálói szolgáltatásra vonatkozó 0-tól eltérő adatot a bázis évben, minden egyéb esetben 0.

$NAS_{t+1}=1$ ha a beszámoló tartalmazott egyéb könyvvizsgálói szolgáltatásra vonatkozó 0-tól eltérő adatot a tárgyévet követő évben, minden egyéb esetben 0.

A fenti változók elemzése első sorban arra szolgál, hogy bemutassa a vizsgált NAS változó egyéb könyvvizsgálathoz tartozó faktorokkal közösen kifejtett hatását. E változók szignifikáns hatásai az egyéb könyvvizsgálathoz kapcsolódó tényezők mögöttes hatására utalhatnak. Amennyiben ez fennáll, további számításokat kell elvégezni, hogy megállapítsuk, mely tényező fejt ki ténylegesen a mért hatást. A NAS_{t-1} , NAS_{t+1} amiatt a feltevés miatt került bevonásra, miszerint a könyvvizsgáló – ügyfél kapcsolat több éven át ível, ezért az egyéb szolgáltatások is hasonlóan fejthetik ki hatásukat.

Mind az öt vizsgált változó negatív kapcsolatot mutatott a $H|DACC|$ változóval. A kapcsolat erősségét és a p értékeket a 25. táblázat szemlélteti.

25. táblázat: $H|DACC|$ változó és a bővített NAS változók közötti kapcsolatok bemutatása (H2)

	$NAS*BIG4$	$NAS*LAF$	$NAS*NAF$	NAS_{t-1}	NAS_{t+1}
B	-0,17	-0,02	-0,14	-0,19	-0,04
p	0,33	0,97	0,83	0,25	0,82

Forrás: saját számítás

Látható, hogy az újonnan képzett változók egyik esetben sem mutattak szignifikáns kapcsolatot a $H|DACC|$ változóval. Ebből kifolyólag e tényezők mögöttes, torzító hatása nem okoz problémát.

26. táblázat: $|DNI|$ leíró statisztikája $NAS=0$ és $NAS=1$ -re vonatkozóan

$ DNI $	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
$NAS=0$	0,00	338985,00	2,36	792,98	31,39	10819,28
$NAS=1$	0,00	803097,00	2,28	6793,88	28,80	63321,65

Forrás: saját számítás

Az eredmény volatilitásának leíró statisztikáját vizsgálva kevésbé egységes képet láthatunk. (26. táblázat) Az egyéb szolgáltatásokat igénybe vevő vállalatok beszámolója közel azonos mediánnal, kissé alacsonyabb trimmelt átlaggal, jóval nagyobb maximummal, átlaggal és korrigált

empirikus szórással rendelkeznek. Az eredmények alapján a két csoport nagyjából azonos, a különbségek az 1-es NAS értéket felvevő vállalatok magasabb kiugró értékeiből adódnak. Ezt támasztja alá a Mann-Whitney próba is, melynek p értéke 0,76, így a két csoport között nem lehet szignifikáns különbséget megállapítani.

A klasszifikációs tábla adatait vizsgálva láthatjuk, hogy a NAS változó bevonását követően 1,96%-al nőtt a besorolási pontosság (27. táblázat). Ettől függetlenül a NAS változó függő változóval való negatív kapcsolata nem szignifikáns ($p=0,29$). Az egyenletbe került többi változó közül négy változó mutat szignifikáns kapcsolatot a célváltozóval. (28. táblázat) A SIZE és a ROA pozitív, a STATE és a PROF változók negatív kapcsolatot mutatnak. A VIF értékek a DISSUE változó kivételével 1 és 4,91 között alakultak.

27. táblázat: A modell besorolási pontossága (H2- H|DNI)

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt	Előrejelzett (NAS nélkül)			Előrejelzett (NAS bevonva)			Eltérés			
		H DNI		Helyes besorolás	H DNI		Helyes besorolás	H DNI		Helyes besorolás	
		0	1		0	1		0	1		
1. lépés	H DNI	0	562	304	64,90%	488	275	64,00%	-74	-29	-1,39%
		1	375	492	56,70%	307	482	61,10%	-68	-10	7,76%
	Összesen	937	796	60,80%	795	757	62,50%	-142	-39	2,80%	

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

A DISSUE változó esetében a VIF érték magasabb, 6,5, azonban értelmezhető kapcsolatot nem mutat a célváltozóval ($B < 0,01$) és a p értéke is magas, 0,74-es értéket vesz fel.

28. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H2 - H|DNI)

Az egyenletbe bekerült változók (H DNI)												
Megn.	SIZE	LEV	DISSUE	GROWTH	TURN	OCF	TAX ₁	TAX ₂	STATE	PROF	ROA	NAS
B	0,31	0,00	0,00	0,00	-0,07	0,00	-0,10	-0,03	-1,92	-1,25	3,32	-0,18
Sig.	0,00	0,61	0,74	0,55	0,14	0,65	0,38	0,77	0,00	0,00	0,00	0,29
VIF	1,64	1,00	6,50	4,91	1,40	2,01	1,02	1,21	1,08	1,45	1,50	1,08
OR	1,37	1,00	1,00	1,00	0,94	1,00	0,91	0,97	0,15	0,29	27,58	0,84

Nagelkerke R²: 0,10 (30%-os szürke zóna esetén 0,25)

-2 Log likelihood: 2029,89 (30%-os szürke zóna esetén 1456,24)

Forrás: saját számítás

Ezek alapján a multikollinearitás problémája a vizsgált változók tekintetében nem áll fenn. A Durbin-Watson teszt értéke 1,896, ami nem jelez autokorrelációt. Összességében tehát megállapítható, hogy az eredmény volatilitásával nem lehetett kimutatni az egyéb szolgáltatások beszámolási minőségre gyakorolt hatását. Az egyéb szolgáltatások igénybevétele tehát az eredmény volatilitását vizsgálva sem rontott a számviteli beszámolók minőségén.

A diszkrecionális elhatárolások elemzéséhez hasonlóan, az eredmény változékonyságának vizsgálata során is kiszámításra kerültek a bővített NAS változók. Az eredmény változékonysága és a bővített NAS változók közötti kapcsolatot, azok p értékeit mutatja a 29. táblázat.

29. táblázat: H|DNI| változó és a bővített NAS változók közötti kapcsolatok bemutatása (H2)

	NAS*BIG4	NAS*LAF	NAS*NAF	NAS _{t-1}	NAS _{t+1}
B	-0,17	-0,58	-0,57	-0,13	-0,07
p	0,33	0,29	0,46	0,45	0,73

Forrás: saját számítás

Látható, hogy mind az öt változó negatív, nem szignifikáns kapcsolatot mutat a célváltozóval. Melyek alapján a torzító hatásuk elvethető.

30. táblázat: LNEG leíró statisztikája NAS=0 és NAS=1-re vonatkozóan

LNEG	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
NAS=0	0,00	1,00	0,00	0,01	0,00	0,08
NAS=1	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,07

Forrás: saját számítás

Az LNEG leíró statisztikája a két csoport közötti különbség hiányát vetíti elő a vizsgált változó vonatkozásában (30. táblázat). Csúpan az átlagos érték és a korrigált empirikus szórás tér el, a trimmelt átlag és a medián viszont mindkét csoport esetében kisebb, mint 0,01. A minimum és maximum értékek a célváltozó jellegéből adódóan mindkét csoport esetén 0 és 1 értéket vettek fel. A Mann-Whitney próba visszaigazolta a leíró statisztika alapján megfogalmazottakat, a teszt 0,9-es p értéket hozott, ami a két csoport közötti szignifikáns különbség hiányát mutatja.

A modell összességében magas besorolási pontossággal bír, de a nagy összegű veszteségek előrejelzésére nem alkalmas. 11 esetből mindössze 1-szer tudta előre jelezni a nagy összegű veszteség közzétételét. Ebből kifolyólag az egyenletbe bekerült változók B, p, VIF értékei, illetve a Durbin-Watson teszt sem kerül kielemezésre. Látható, hogy a nagy összegű veszteségek kimutatásának vizsgálatán keresztül a könyvvizsgálótól igénybe vett egyéb szolgáltatások számviteli beszámolók minőségére gyakorolt hatását nem lehet kimutatni, azonban azt sem jelenthetjük ki, hogy a kapcsolat ne létezne.

31. táblázat: SPO leíró statisztikája NAS=0 és NAS=1-re vonatkozóan

SPO	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
NAS=0	0,00	1,00	0,00	0,09	0,04	0,28
NAS=1	0,00	1,00	0,00	0,14	0,09	0,34

Forrás: saját számítás

Az alacsony összegű nyereségre való törekvés vizsgálatakor a leíró statisztika nagyobb eltéréseket mutat, mint ahogy azt a nagy összegű veszteségek elemzésekor láthattunk. Az SPO is bináris változó, így az értékek mindkét csoportban 0 és 1 értéket vettek fel. Mind az átlag mind a trimmelt átlag mind a korrigált empirikus szórás esetében nagyobb értékek tartoznak azokhoz a beszámolókhöz, melyek tartalmaztak egyéb könyvvizsgálói szolgáltatás igénybevételét bemutató közzétételt. (31. táblázat) A magasabb értékek alacsonyabb minőséget jeleznek.

A két csoport közötti különbség a Mann-Whitney teszt alapján szignifikáns. (p=0,02) elmondható tehát, hogy a Mann-Whitney teszt eredményei alapján alacsonyabb számviteli minőséggel rendelkeznek azok a vállalkozások, melyek könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatást vettek igénybe. A Mann-Whitney teszt eredményeinek alátámasztáshoz elvégeztem a bináris logisztikus regresszió számításait, melybe már a szakirodalom alapján kijelölt kontrollváltozók is bekerültek, hatásuk figyelembe vehető.

A klasszifikációs táblázat adatait olvasva ismét a már korábban megtapasztalt problémát láthatjuk. A modell nem képes a bináris változó 1-es kimenetelének megfelelő előrejelzésére. A NAS változó bevonását követően a besorolási pontosság 0,72%-al csökkent, ami az 1-es kimenet pontos besorolásainak 500%-os csökkenéséből és a 0-s kimenet 0,10%-os növekedéséből fakad. Összességében tehát hiába mutat a Mann-Whitney teszt szignifikáns kapcsolatot a vizsgált változók között, ennek megerősítése a kontrollváltozókat is figyelembe vevő bináris logisztikus regresszió segítségével nem kivitelezhető, így a kis összegű nyereségre való törekvés vizsgálatának segítségével nem kimutatható a könyvvizsgálótól igénybe vett egyéb szolgáltatások számviteli beszámolók minőségére gyakorolt hatása.

32. táblázat: DVAQ leíró statisztikája NAS=0 és NAS=1-re vonatkozóan

DVAQ	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
NAS=0	0,00	1,00	0,00	0,11	0,07	0,32
NAS=1	0,00	1,00	0,00	0,16	0,13	0,37

Forrás: saját számítás

Az utolsó vizsgálatba bevont változó a DVAQ. A két csoportot vizsgálva az átlag, trimmelt átlag és korrigált empirikus szórást vizsgálva láthatunk különbséget a vizsgált változó tekintetében. Mind a három érték magasabb az könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatást igénybe vevő cégek esetében, ami alacsonyabb számviteli minőséget jelez. (32. táblázat) A két csoport közötti különbség a Mann-Whitney teszt alapján szignifikáns ($p=0,03$).

A bináris logisztikus regresszió segítségével felépített egyenlet ez esetben is képtelen alátámasztani a Mann-Whitney teszt eredményeit. A NAS változó bevonása a DVAQ változó szerinti kategorizálás során is a besorolási pontosság csökkenéséhez vezetett (-0,79%).

33. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az eszközök összesen esetén (H2)

	Eszközök összesen (Teljes minta)			Eszközök összesen (NAS=0)			Eszközök összesen (NAS=1)		
	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ
1	847	716	131	662	558	104	100	82	19
2	439	420	19	341	328	13	64	48	16
3	255	297	-42	207	232	-25	27	34	-7
4	188	231	-43	153	180	-27	12	26	-14
5	180	188	-8	135	147	-12	25	21	4
6	141	159	-18	103	124	-21	11	18	-7
7	123	138	-15	98	108	-10	12	16	-4
8	106	122	-16	81	95	-14	10	14	-4
9	101	109	-8	76	85	-9	10	12	-2
Σ	2380	2380	0	1856	1856	0	271	271	0

Forrás: saját számítás

Megállapítható tehát, hogy hiába a Mann-Whitney teszt szignifikáns eredménye, a bináris logisztikus regresszió nélkül nem lehet kijelenteni a könyvvizsgálótól igénybe vett egyéb szolgáltatások számviteli minőségére gyakorolt negatív hatását.

A Benford-eloszlás alapján várt és ténylegesen megfigyelt eszközérték adatokat szemlélteti a fenti táblázat. Látható, hogy a két csoport eltéréseinek értéke kevésbé tér el, mint a két csoport elemszáma. (33. táblázat) Ezt jól mutatja, hogy az eltérések abszolút értékének elvárt értékekhez

viszonyított átlagos aránya NAS=0 esetén 12%, NAS=1 esetén 29%. Ez a különbség a két csoport közötti különbséget, a könyvvizsgálati szolgáltatásokat igénybe nem vevő cégek jobb illeszkedését vetíti előre.

A nettó árbevétel esetén szintén megfigyelhető a két csoport közötti különbség, azonban annak iránya ellentétes, mértéke jóval kisebb. (34. táblázat)

34. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek a nettó árbevétel esetén (H2)

	Nettó árbevétel (Teljes minta)			Nettó árbevétel (NAS=0)			Nettó árbevétel (NAS=1)		
	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ
1	511	716	-205	368	558	-190	72	82	-10
2	669	420	249	541	328	213	58	48	10
3	407	297	110	318	232	86	51	34	17
4	309	231	79	260	180	80	31	26	5
5	147	188	-41	114	147	-33	15	21	-6
6	125	159	-34	88	124	-36	16	18	-2
7	88	138	-50	71	108	-37	9	16	-7
8	70	122	-52	56	95	-39	8	14	-6
9	54	109	-55	40	85	-45	11	12	-1
Σ	2380	2380	0	1856	1856	0	271	271	0

Forrás: saját számítás

Az eltérések abszolút értékének elvárt értékekhez viszonyított átlagos aránya NAS=0 esetén 36%, NAS=1 esetén 25%. Ez alapján a két csoport közötti szignifikáns különbség hiányára következtethetünk.

35. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az adózott eredmény esetén (H2)

	Adózott eredmény (Teljes minta)			Adózott eredmény (NAS=0)			Adózott eredmény (NAS=1)		
	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ
1	511	716	-205	573	558	15	89	81	8
2	669	420	249	337	327	10	53	48	6
3	407	297	110	220	231	-11	39	34	5
4	309	231	79	159	180	-21	22	26	-4
5	147	188	-41	156	147	9	19	21	-2
6	125	159	-34	117	124	-7	10	18	-8
7	88	138	-50	95	108	-13	6	16	-10
8	70	122	-52	91	95	-4	21	14	7
9	54	109	-55	106	85	21	10	12	-2
Σ	2380	2380	0	1854	1854	0	269	269	0

Forrás: saját számítás

Az adózott eredmény elvárt és tény értékei közötti eltérések az eszközök összesen értékei esetén megfigyelt értékekhez hasonló képet mutatnak. (35. táblázat) Az eltérések abszolút értékének elvárt értékekhez viszonyított átlagos aránya NAS=0 esetén 8%, NAS=1 esetén 26%. Ez alapján a két csoport közötti különbséget, a könyvvizsgálati szolgáltatásokat igénybe nem vevő cégek jobb illeszkedését várhatjuk.

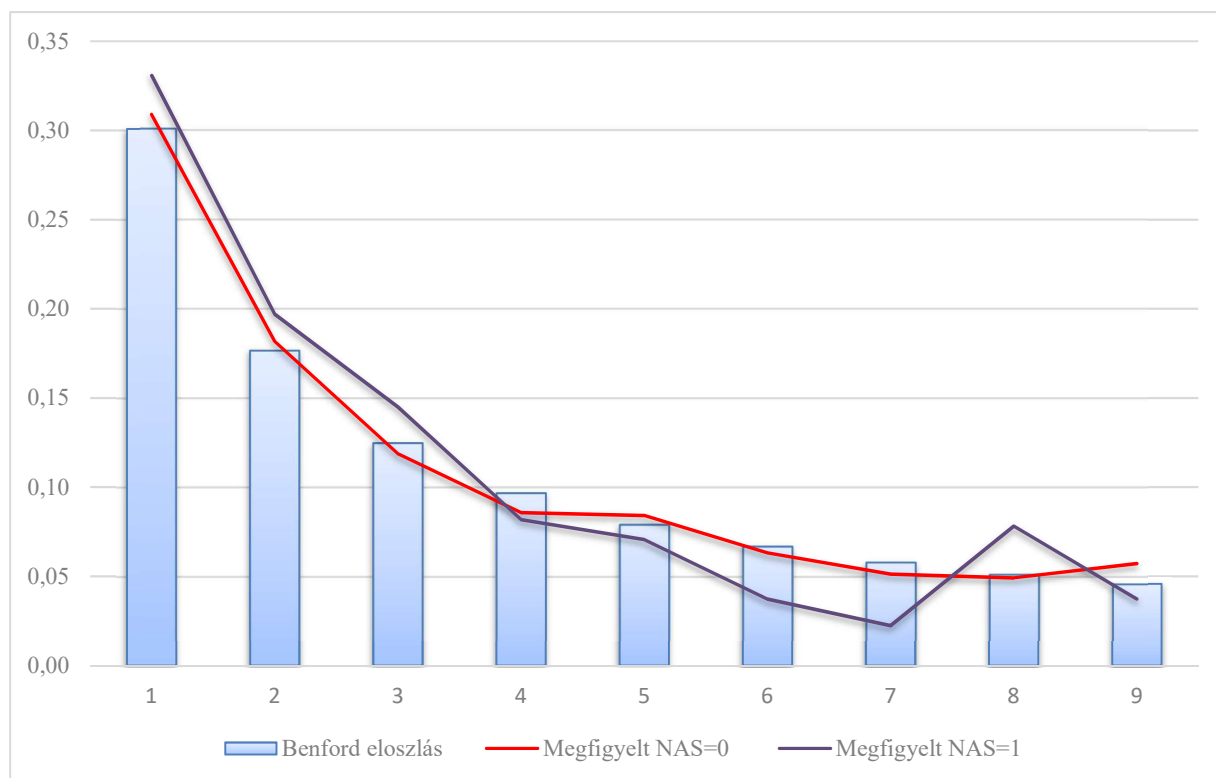
A khi négyzet próba eredményeit szemlélteti a következő táblázat, mely alapján a hat vizsgált változó esetében öt szignifikánsan eltér, míg egy nem tér el szignifikánsan a Benford-féle eloszlástól. (36. táblázat) A Benford-eloszlást a könyvvizsgálótól egyéb szolgáltatást igénybe nem vevő vállalkozások adózott eredmény értékei követték, így a Benford-törvénynek való megfelelést vizsgálva ez a csoport rendelkezik magasabb beszámolási minőséggel.

36. táblázat: A khi négyzet próba eredménye a vizsgált első számjegyekre vonatkozóan (H2)

	Eszközök	Nettó	Adózott	Eszközök	Nettó	Adózott
	összesen	árbevétel	eredmény	összesen	árbevétel	eredmény
<i>NAS=0</i>			<i>NAS=1</i>			
Khi - négyzet	35	341,83	11,48	25	20,54	16,90
df	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00
Asymp. Sig.	0,00	0,00	0,18	0,00	0,01	0,03

Forrás: saját számítás

A különbséget jelentő adózott eredmény adatainak grafikus ábrázolását szolgálja a 19. ábra.

19. ábra: Az adózott eredmény adatainak Benford-eloszláshoz való illeszkedése (H2)

Forrás: saját szerkesztés

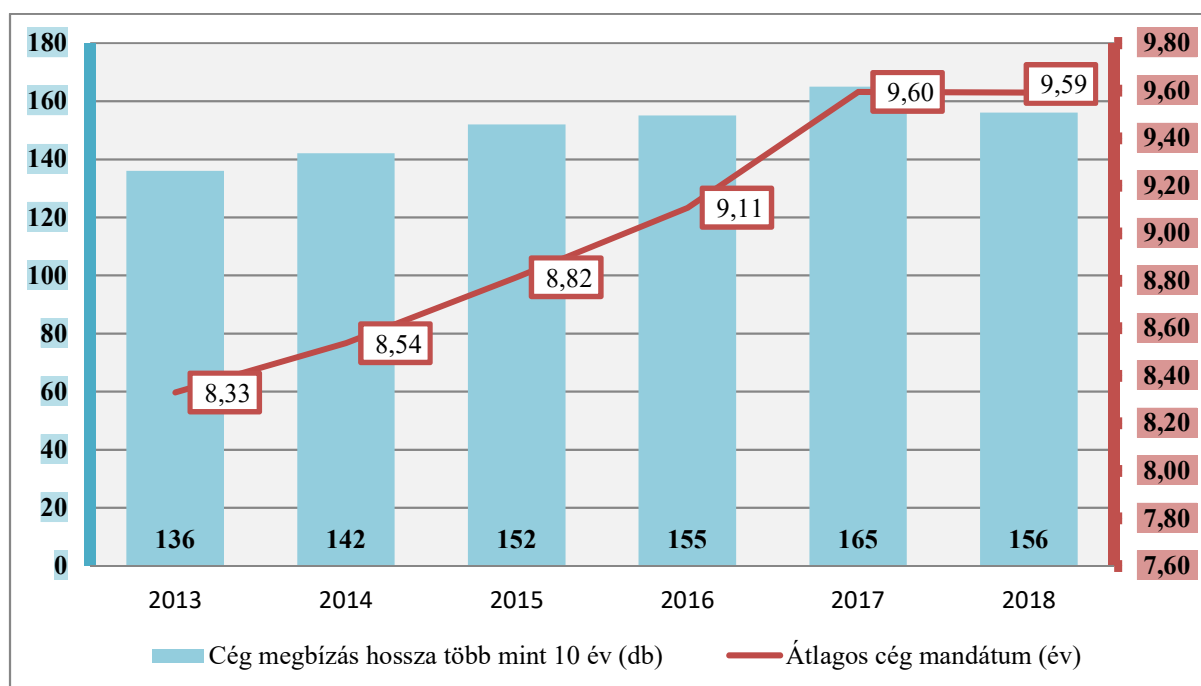
A khi négyzet próba esetén, hasonlóan a Mann-Whitney teszthez, nincs lehetőség kontrollváltozók beépítésére. A Mann-Whitney teszt esetében a bináris logisztikus regresszió alkalmazásával, a khi négyzet próba esetén pedig részcsoportok elemzésével kerül kiküszöbölésre a fent említett probléma. Az alcsoportok, melyek elemzésre kerülnek a nyereségesség, illetve abból a szempontból, hogy a könyvvizsgálót Big4 könyvvizsgáló végezte-e vagy sem. A NAS=1&BIG4=0 és a NAS=1&PROF=0 almintákra nem lehetett elvégezni a khi négyzet próbát a túl alacsony elvárt értékek miatt, így a kapcsolódó NAS=0&BIG4=0 és a NAS=0&PROF=0 alminták eredményeit sem vettem számításba. Különbség volt kimutatható azonban a NAS=0&PROF=1 és a NAS=1&PROF=1 között, mely szerint az egyéb szolgáltatásokat nem igénybe vevő vállalkozások bírnak magasabb számvetési minőséggel. Összesítve tehát a Benford-

törvénynek való megfelelés vizsgálata alapján megállapított számviteli minőségbeli különbség a NAS=0 javára kimondható.

Feltevés szerint, az egyéb szolgáltatások igénybevétele nem vezet a számviteli beszámolók minőségének csökkenéséhez. A diszkrecionális elhatárolások és az eredmény volatilitásának vizsgálata nem hozott szignifikáns eredményt, sem a Mann-Whitney teszt, sem a bináris logisztikus regresszió alkalmazása során. A három bináris változóból kettő esetén (SPO, DVAQ) a Mann-Whitney teszt a feltevéssemel ellentmondó szignifikáns eredményt hozott. Bár ezt nem tudtam a bináris logisztikus regresszió segítségével visszaigazolni. A Benford-törvény szintén az egyéb szolgáltatásokat igénybe vevő vállalkozások alacsonyabb számviteli minőségét mutatta. Az LNEG változó esetén a Mann-Whitney teszt sem mutatott szignifikáns eltérést a vizsgált csoportok között. A fenti eredmények alapján nem egyértelműen megállapítható, hogy az egyéb szolgáltatások igénybevétele ne vezetne a számviteli beszámolók minőségének csökkenéséhez.

5.3. A könyvvizsgálói megbízatás hosszának hatása

Az egyes beszámolókhöz tartozó könyvvizsgálói megbízatás hosszát mind partner mind cég tekintetében összegyűjtöttem. Az adatokat a kiegészítő melléklet és a cégtörténet együttes értelmezéséből állítottam elő. A következő 20. ábrán a könyvvizsgáló cégek megbízatásának hosszával kapcsolatos információk láthatók. Az oszlopok mutatják azoknak a cégeknek a darabszámát, melyek az adott évben 10 évnél hosszabb ideje ugyanazt a könyvvizsgáló céget alkalmazzák. A vonaldiagram pedig a könyvvizsgáló cégek adott évre vonatkozó átlagos megbízatási idejét mutatja.

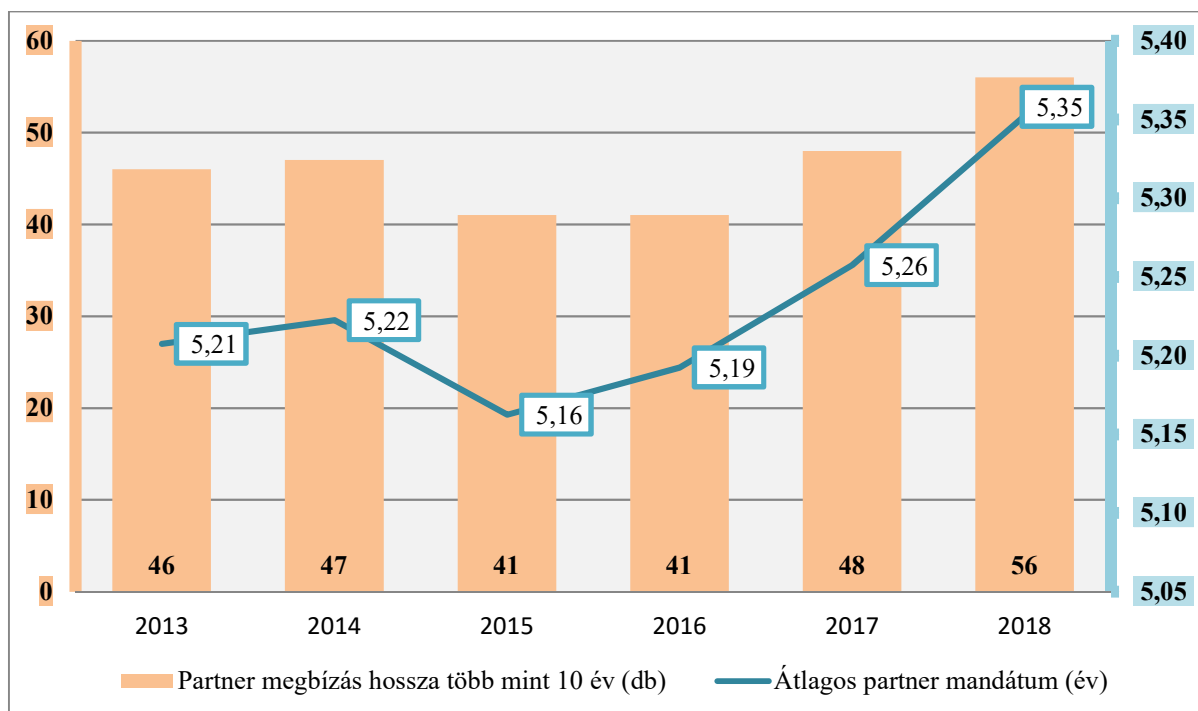

20. ábra: A könyvvizsgáló cégek megbízatásának átlagos hossza 2013 és 2018 között

Forrás: saját számítás

Jól kirajzolódik a trend, ami a könyvvizsgálói megbízatások átlagos hosszára jellemző. Az átlagos megbízatási hossz a 2013-as 8,33 év kiinduló értékről, fokozatosan növekszik, egészen 2017-ig ahol eléri a maximum értékét a 9,6 évet. 2018-ban minimálisan visszaesik, 9,59-re. Azon vállalkozások száma, mely már több mint 10 éve nem váltott könyvvizsgálót 2013 és 2018 között növekvő trendet mutat, csökkenés szintén csak az utolsó évben látható.

A könyvvizsgáló partnerek megbízásának hosszát vizsgálva nem látunk a cégek megbízásának hosszára jellemző egyértelmű trendet. (21. ábra) Megfigyelhető viszont, hogy a partnerek rotációja sűrűbb, mint a cégek cseréje.

21. ábra: A könyvvizsgáló partnerek megbízásának átlagos hossza 2013 és 2018 között
Forrás: saját számítás

A legmagasabb átlagos partner megbízási érték a 2018-as 5,35 év, ami még a legalacsonyabb átlagos könyvvizsgáló céghez tartozó 2013-as átlagos 8,33 év értéket sem éri el. A teljes vizsgált mintára vonatkozóan az átlagos partner megbízás a cégek átlagos megbízatási idejének 58,16%-a, mely az egyes években 54,79-62,52 közötti értékeket vett fel.

37. táblázat: Leíró statisztika AFMA=0/1 bontásban (H|DACC)

DACC	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
AFMA=0	0,00	4,10	0,65	0,78	0,74	0,62
AFMA=1	0,00	3,91	0,61	0,76	0,72	0,62

Forrás: saját számítás

A leíró statisztika adatai alapján egyértelműen az a kép rajzolódik ki, hogy a több mint 10 éve ugyanazon könyvvizsgáló céget alkalmazó vállalkozások számviteli beszámolóit magasabb minőséggel bírnak a diszkrecionális elhatárolásokat vizsgálva. (37. táblázat) A minimum értékek mindkét csoport esetében 0,01 alatt maradtak, ezzel szemben mind a maximum, a medián, az átlag, 5%-os trimmelt átlag is alacsonyabb AFMA=1 esetén, a korrigált empirikus szórás tekintetében pedig nincs különbség. A Mann-Whitney teszt alapján azonban a két csoport közötti különbség nem szignifikáns ($p=0,15$).

Az AFMA változó egyenletbe való bevonása összességében 3,47%-al növelte a modell besorolásának pontosságát.

38. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H3 - H|DACC|)

Az egyenletbe bekerült változók (H DACC)												
Megn.	SIZE	LEV	DISSUE	GROWTH	TURN	OCF	TAX ₁	TAX ₂	STATE	PROF	ROA	AFMA
B	0,07	0,00	0,00	0,00	0,03	0,00	-0,01	0,06	-0,41	-0,11	1,56	-0,15
Sig.	0,18	0,12	0,74	0,33	0,50	0,16	0,93	0,56	0,14	0,58	0,01	0,13
VIF	1,53	1,00	1,62	1,83	1,43	2,17	1,02	1,19	1,07	1,42	1,44	1,02
OR	1,08	1,00	1,00	1,00	1,03	1,00	0,99	1,06	0,67	4,74	0,90	0,86
Nagelkerke R ² : 0,02 (30%-os szürke zóna esetén 0,04) -2 Log likelihood: 2296,21 (30%-os szürke zóna esetén 1765,43)												

Forrás: saját számítás

Az AFMA változót vizsgálva látható, hogy a leíró statisztikához hasonlóan, a regressziós egyenlet eredménye szerint is negatív kapcsolatot mutat a diszkrecionális elhatárolások előfordulásával. (B= -0,15) A kapcsolat azonban nem szignifikáns, az AFMA változóhoz tartozó p érték nagyobb, mint 0,05 (p=0,13). A VIF értéke 1,02, így a multikollinearitás veszélye nem áll fenn. A kontrollváltozók közül a ROA mutat szignifikáns kapcsolatot (p=0,01), ez a kapcsolat pozitív (B= 1,56). A Durbin-Watson teszt eredménye 1,935, így az autokorreláció nem torzítja a fenti eredményeket. A VIF változó a kontrollváltozók esetében 1,01 és 2,17 között alakult, így nem áll fenn multikollinearitás (38. táblázat). Összességében elmondható, hogy a diszkrecionális elhatárolásokat vizsgálva, a 10 évnél hosszabb megbízatással rendelkező könyvvizsgáló cégek számviteli minőségre gyakorolt negatív hatása nem figyelhető meg.

Az egyéb, könyvvizsgálathoz kapcsolódó, a megbízatás hosszát befolyásoló tényezők közül az alábbi változó került vizsgálatra.

APMA=1 ha a beszámolót könyvvizsgáló partner több mint 10 éve auditálja a vállalkozást, minden egyéb esetben 0.

A fenti változó diszkrecionális elhatárolásokkal való viszonyát a 39. táblázat szemlélteti. Mellette az alap AFMA változó ugyanazon értékei láthatók.

39. táblázat: H|DACC| változó és az APMA, AFMA változók közötti kapcsolatok bemutatása (H3)

	H DACC - APMA	H DACC - AFMA
B	0,11	-0,15
p	0,48	0,13

Forrás: saját számítás

Látható, hogy a két változó ellentétes irányú kapcsolatot mutat a célváltozóval. Az alap, APMA változóval hasonlóan, a partner megbízatás hosszát jelölő változó sincs szignifikáns kapcsolatban a H|DACC| változóval. Összességében tehát elmondható, hogy a partner megbízatás hosszának diszkrecionális elhatárolásokra gyakorolt hatása nem okoz problémát az eredmények kiértékelésekor.

40. táblázat: Leíró statisztika AFMA=0/1 bontásban (|DNI|)

DNI	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
AFMA=0	0,00	1,97	0,02	0,04	0,03	0,09
AFMA=1	0,00	2,92	0,02	0,04	0,03	0,12

Forrás: saját számítás

A leíró statisztikát vizsgálva láthatjuk, hogy a maximum és a korrigált empirikus szórást leszámítva a 0 és 1-es AFMA értéket felvevő vállalkozások eredményei megegyeznek (40.

táblázat). Ez alapján azon vállalkozások, melyek több mint 10 éve ugyanazt a könyvvizsgálót alkalmazzák, nem rendelkeznek se magasabb se alacsonyabb eredmény volatilitással, mely azonos számviteli minőséget jelent. A Mann-Whitney teszt p értéke 0,41, ami azt jelzi, hogy a két csoport között valóban nincs szignifikáns eltérés.

Az 41. táblázatban bemutatott klasszifikációs tábla adataiból leolvasható, hogy a modell besorolási pontossága magas, meghaladja a 71%-ot. A modell besorolási pontossága az AFMA változó bevonását követően 0,71%-al nőtt. A modell illeszkedésének javítása érdekében a szürke zónát 30%-ra növeltem.

41. táblázat: A modell besorolási pontossága (H3 - H|DNI)

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (AFMA nélkül)			Előrejelzett (AFMA bevonva)			Eltérés		
			H ΔNI		Helyes besorolás	H ΔNI		Helyes besorolás	H ΔNI		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	H ΔNI	0	553	140	79,80%	555	138	80,10%	2	-2	0,38%
		1	263	427	61,90%	257	433	62,80%	-6	6	1,45%
	Összesen		816	567	70,90%	812	571	71,40%	-4	4	0,71%

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

Az AFMA változó negatív ($B = -0,09$) kapcsolatot mutat a függő változóval, ez a kapcsolat nem szignifikáns ($p = 0,46$), ami arra utal, hogy a több mint 10 éve változatlan könyvvizsgáló céggel könyvvizsgáló vállalkozások nem rendelkeznek alacsonyabb a számviteli minőséggel. A kontrollváltozók közül három változó is szignifikáns kapcsolatot mutat a H|DNI| változóval. A TURN és a ROA pozitív, míg a PROF változó negatív kapcsolatot mutat a függő változóval. Az egyenlet változóinak VIF értéke 1 és 2,08 között alakult így elmondható, hogy a modell nem kitért a multikollinearitásnak. (42. táblázat).

42. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H3 - H|DNI)

Az egyenletbe bekerült változók (H DNI)												
Megn.	SIZE	LEV	DISSUE	GROWTH	TURN	OCF	TAX ₁	TAX ₂	STATE	PROF	ROA	AFMA
B	-0,08	0,00	0,00	0,00	0,13	0,00	-0,22	-0,10	-0,33	-3,03	10,20	-0,09
Sig.	0,23	0,49	0,28	0,43	0,02	0,35	0,07	0,45	0,36	0,00	0,00	0,46
VIF	1,58	1,00	2,08	1,96	1,44	1,46	1,03	1,21	1,08	1,45	1,46	1,02
OR	0,92	1,00	1,00	1,00	1,13	1,00	0,80	0,91	0,72	0,05	26942	0,91

Nagelkerke R²: 0,24
-2 Log likelihood: 1644,65

Forrás: saját számítás

A Durbin-Watson teszt eredménye 1,914, ami nem jelez autokorrelációt. Összességében azt láthatjuk, hogy mind a leíró statisztika, mind a Mann-Whitney teszt, mind a bináris logisztikus regressziós modell eredményei azt mutatják, hogy a 10 évnél hosszabb megbízatású könyvvizsgálókkal rendelkező vállalkozások nem rendelkeznek alacsonyabb eredmény volatilitással.

Az egyéb könyvvizsgálathoz kapcsolódó kontrollváltozó eredmény változékonyságával kapcsolatos eredményeit láthatjuk az 43. táblázatban.

43. táblázat: H|DNI| változó és az APMA, AFMA változók közötti kapcsolatok bemutatása (H3)

	H DNI - APMA	H DNI - AFMA
<i>B</i>	-0,44	-0,09
<i>p</i>	0,02	0,46

Forrás: saját számítás

A táblázat adataiból kiderül, hogy az APMA változó negatív irányú kapcsolatot mutat a H|DNI| változóval, ami megegyezik az AFMA változónál megfigyelttel. Lényeges különbség azonban, hogy ez a kapcsolat az AFMA változó esetén nem szignifikáns, míg az APMA változónál szignifikáns. Összességében tehát az eredmény változékonyságának vizsgálatakor azt láthatjuk, hogy ha a partner megbízatás hossza meghaladja a 10 évet, az már kockázatot jelenthet a számviteli minőségre nézve. Ez az eredmény figyelemfelhívó, de nem jelent problémát, amikor a könyvvizsgáló cég megbízatásának hossza által kifejtett hatásokat értékeljük.

44. táblázat: Leíró statisztika AFMA=0/1 bontásban (LNEG)

LNEG	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
<i>AFMA=0</i>	0,00	1,00	0,00	0,01	0,00	0,09
<i>AFMA=1</i>	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,05

Forrás: saját számítás

A leíró statisztikát vizsgálva a nagy összegű veszteségek kimutatásának gyakorlatában nem látható jelentősebb eltérés az AFMA 1 és 0 értékeket felvevő vállalatok között. (44. táblázat) Az átlag és a korrigált empirikus szórás adatok térnek el a két csoport tekintetében, de azok sem jelentősen. A két csoport egyezőségét igazolja a Mann-Whitney teszt eredménye is ($p=0,353$).

Az LNEG változó egyenletbe való beemelése nem hozott változást a besorolási pontosságban. A nagy összegű veszteségek kimutatásának előrejelzésére az egyenlet igen alacsony arányban képes (7,7%), ami miatt további következtetéseket nem vonok le a bináris logisztikus regresszió segítségével felépített modell eredményeiből.

Összességében a nagy összegű veszteségek kimutatásának vizsgálatára épülő módszertan segítségével sem cáfolni sem megerősíteni nem tudtam a feltevésemet, miszerint a hosszabb (10 évnél hosszabb) könyvvizsgálói megbízatás nem eredményez alacsonyabb számviteli minőséget.

45. táblázat: Leíró statisztika AFMA=0/1 bontásban (H3 - SPO)

SPO	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
<i>AFMA=0</i>	0,00	1,00	0,00	0,09	0,05	0,29
<i>AFMA=1</i>	0,00	1,00	0,00	0,08	0,03	0,27

Forrás: saját számítás

Az alacsony összegű nyereségre való törekvés leíró statisztikáját mutatja a 45. táblázat, AFMA=0/1 bontásban. A minimum és maximum értékek a változó jellegéből adódóan 0-át és 1-et vettek fel mind a két csoportban. A medián mindkét csoportban kisebb, mint 0,01, a korrigált empirikus szórás közel azonos, 0,29 illetve 0,27-es értéket vett fel. További különbséget az átlag és az 5%-os trimmelt átlag esetében láthatunk. Mind a két átlag esetén a 0 AFMA értékkel rendelkező vállalkozások mutatnak magasabb értéket. A magasabb értékek alacsonyabb számviteli minőségre utalnak. A Mann-Whitney teszt 0,01-nél kisebb p értéket vesz fel, ami alapján a két csoport közötti különbség szignifikáns.

A besorolási pontosság nem megfelelő, mely az AFMA változó egyenletbe való beépítését követően sem változott. Ebből kifolyólag az előzőekhez hasonlóan nem vonok le további következtetést a bináris logisztikus regresszió eredményeiből, a részeredmények ismertetésétől is eltekintek.

46. táblázat: Leíró statisztika AFMA=0/1 bontásban (DVAQ)

DVAQ	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
<i>AFMA=0</i>	0,00	1,00	0,00	0,12	0,08	0,32
<i>AFMA=1</i>	0,00	1,00	0,00	0,11	0,06	0,31

Forrás: saját számítás

A DVAQ leíró statisztikája az SPO változó leíró statisztikájához hasonlóan alakult. (46. táblázat) A fenti táblázatból leolvasható, hogy a minimum, maximum, medián értékek egyezősége mellett a korrigált empirikus szórás, az átlag és az 5%-os trimmelt átlag is igen közeli értékeket vett fel az AFMA=0 és AFMA=1 csoportok tekintetében. A DVAQ esetén is elmondható, hogy a magasabb érték jelzi az alacsonyabb számviteli minőséget, így a leíró statisztika alapján, a feltevéssel egyezően a 10 évnél hosszabb könyvvizsgálói megbízatással rendelkező cégek számviteli minősége magasabb. A Mann-Whitney teszt a két csoport közötti szignifikáns eltérést jelez ($p=0,012$).

A leíró statisztika és a Mann-Whitney teszt bináris logisztikus regressziós modellel való alátámasztása azonban a DVAQ esetében sem lehetséges. A DVAQ=1 előrejelzési pontossága mind az AFMA változó bevonását megelőzően, mind azt követően 1,5%, így a bináris logisztikus regressziós modell eredményeiből nem vonok le további következtetéseket.

47. táblázat: Elvart és megfigyelt értékek az eszközök összesen esetén (H3)

	Eszközök összesen (Teljes minta)			Eszközök összesen (AFMA=0)			Eszközök összesen (AFMA=1)		
	Megfigyelt (db)	Elvart (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvart (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvart (db)	Δ
1	847	716	131	529	443	86	318	273	46
2	439	420	19	250	260	-10	189	160	29
3	255	297	-42	169	184	-15	86	113	-27
4	188	231	-43	122	143	-21	66	88	-22
5	180	188	-8	121	117	4	59	72	-13
6	141	159	-18	95	99	-4	46	61	-15
7	123	138	-15	76	85	-9	47	53	-6
8	106	122	-16	59	75	-16	47	46	1
9	101	109	-8	53	68	-15	48	42	7
Σ	2380	2380	0	1474	1474	0	906	906	0

Forrás: saját számítás

Az 47. táblázat a mérlegfőösszeg első számjegyeinek alakulását mutatja be a Benford-eloszlás alapján elvart értékekhez viszonyítva AFMA=0 és AFMA=1 esetében. Látható, hogy mind a két csoport esetében jelentős eltérések vannak a tény és az elvart számok között. AFMA=0 esetében az eltérések abszolút értékének elvart darabszámhoz viszonyított aránya átlagosan 12,33%, míg ugyanez AFMA=1 esetében 18,15%. Az eltérések nagyságából arra lehet következtetni, hogy egyik vizsgált csoport sem felel meg a Benford-eloszlásnak, ezt a későbbiekben chi négyzetpróbával is ellenőrzöm.

48. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek a nettó árbevétel esetén (H3)

	Nettó árbevétel (Teljes minta)			Nettó árbevétel (AFMA=0)			Nettó árbevétel (AFMA=1)		
	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ
1	511	716	-205	325	443	-118	186	273	-87
2	669	420	249	431	260	171	238	160	78
3	407	297	110	235	184	51	172	113	59
4	309	231	79	184	143	41	125	88	37
5	147	188	-41	82	117	-35	65	72	-7
6	125	159	-34	78	99	-21	47	61	-14
7	88	138	-50	57	85	-28	31	53	-22
8	70	122	-52	48	75	-27	22	46	-24
9	54	109	-55	34	68	-34	20	42	-22
Σ	2380	2380	0	1474	1474	0	906	906	0

Forrás: saját számítás

A nettó árbevétel adatait vizsgálva, a mérlegfőösszegnél látottaknál is magasabb eltéréseket figyelhetünk meg (48. táblázat). AFMA=0 esetében az eltérések abszolút értékének elvárt darabszámhoz viszonyított aránya átlagosan 36,42%, míg ugyanez AFMA=1 esetében 37,33%. Látható, hogy mindkét csoport arányszáma magasabb, azonban a két csoport arányszáma kevésbé tér el egymástól, mint a mérlegfőösszeg esetében. Mindkét csoport Benford-eloszlástól való szignifikáns eltérése valószínűsíthető.

49. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az adózott eredmény esetén (H3)

	Adózott eredmény (Teljes minta)			Adózott eredmény (AFMA=0)			Adózott eredmény (AFMA=1)		
	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ
1	511	716	-205	450	443	8	286	272	14
2	669	420	249	277	260	17	159	160	-1
3	407	297	110	181	184	-3	120	113	7
4	309	231	79	123	142	-19	89	88	1
5	147	188	-41	121	116	5	71	72	-1
6	125	159	-34	87	99	-12	48	61	-13
7	88	138	-50	71	85	-14	41	53	-12
8	70	122	-52	84	75	9	40	46	-6
9	54	109	-55	77	67	10	51	41	10
Σ	2380	2380	0	1471	1471	0	905	905	0

Forrás: saját számítás

Az adózott eredmény az első olyan változó az AFMA vizsgálata során ahol az eltérések abszolút értékének aránya viszonylag alacsonyabb 10% körüli értékeket mutat. AFMA=0 esetén 8,92%, AFMA=1 esetében 10,74%. Az adózott eredmény esetében valószínűsíthető, hogy az adatok legalább egy csoport tekintetében követik a Benford-féle eloszlást (49. táblázat).

A chí négyzet próba eredményeit az 50. táblázat szemlélteti AFMA=0/1 megbontásban. Az eszközök összesen és a nettó árbevétel esetében az elvárt és megfigyelt értékek elemzése során előrevetített, Benford-eloszlástól való eltérést láthatjuk ($p < 0,01$). Az adózott eredmény adatai pedig mind AFMA=0 ($p=0,33$), mind AFMA=1 ($p=0,13$) esetében követték a Benford-féle eloszlást. Fentiek alapján eddig nem állapítható meg eltérés a számviteli minőségben az adatok Benford-törvénynek való megfelelését vizsgálva. Azonban az előző kérdések vizsgálatához hasonlóan, jelen kérdés esetében sem feledkezhetünk meg az alcsoporthoz tartozó vizsgálatáról.

50. táblázat: A k hi négyzet próba eredménye a vizsgált első számjegyekre vonatkozóan (H3)

	Eszközök �sszesen	Nettó �rbev�tel	Adózott eredmény	Eszközök �sszesen	Nettó �rbev�tel	Adózott eredmény
	AFMA=0			AFMA=1		
Kh� - négyzet	29,19	220,33	10,27	32,14	148,47	9,36
df	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00
Asymp. Sig.	-	-	0,25	-	-	0,31

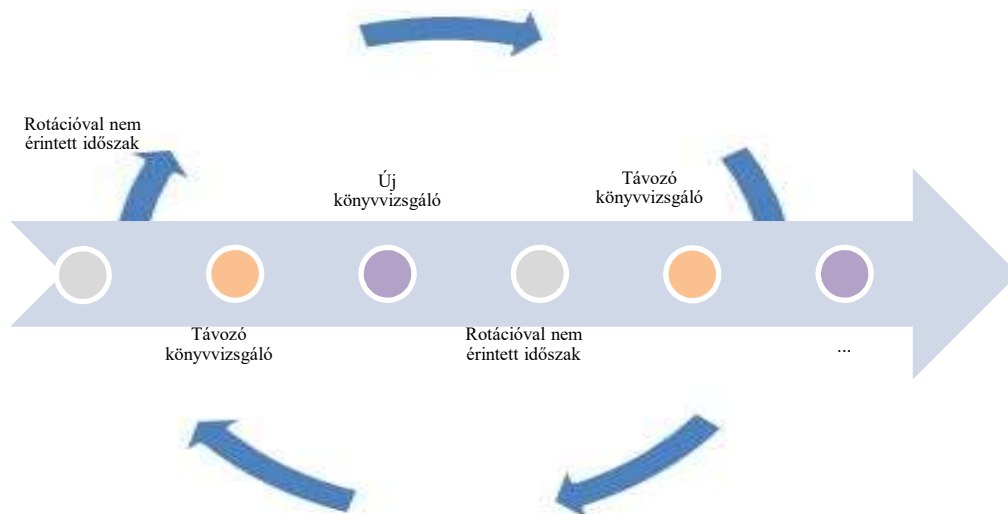
Forrás: saját számítás

Az alcsoportokat most is a nyereségesség, illetve a könyvvizsgálók Big4 - nem Big4 címkézésének mentén hoztam létre.  sszesen 8 csoport, csoportonként 3 beszámoló adat került vizsgálatra, mely 24 darab khí négyzet próbát jelentett. A Big4 cégek szerinti al bont sban a 10 évnél hosszabb könyvvizsgálói megbízatással rendelkező cégek magasabb minősége volt megfigyelhető. Fordított irányú eltérést lehetett dokumentálni a nyereségesség szerinti csoportok vizsgálata során, konkrétan a veszteséges vállalkozások csoportjában. Az eltérés a m rlegf o sszeg adatok között áll fenn. Az AFMA=1 csoportba tartozó vállalkozások beszámolói szignifikánsan elt rtek a Benford-f ele eloszlástól, m g az AFMA=0 csoportban lévő beszámolók követték azt. Összességében tehát a khí négyzet próba eredményei nem mutatnak eltérést az AFMA=0/1 csoportok között.

Feltevésem szerint a t z évnél hosszabb megbízással rendelkező könyvvizsgálók köszönhetően a vizsgált céggel kapcsolatban felhalmozódott tudásuknak, az  gyf el mélyebb ismeretének, olyan hatékonyan képesek ellátni a könyvvizsgálói feladatukat, mely ellentételezi az esetleges függetlenségi problémákat. E felvetést mind a hat módszertanba beépített számviteli minőség mérésére használható módszerrel megvizsg lтам. Egy esetben sem kaptam olyan eredményeket, melyek a hosszabb könyvvizsgálói mandátum számviteli beszámolók minőségére gyakorolt negatív hatását támasztották volna alá. A nagy összegű veszteségek kimutatásának (LNEG) elemzése semleges eredményt hozott. A Mann-Whitney teszt eredménye alapján a vizsgált csoportok nem t rnek el szignifikánsan az LNEG esetében, a bináris logisztikus regressziós eredményeket pedig a modell elégtelen besorolási képessége miatt nem tudtam kiértékelni. Az alacsony összegű nyereségre való törekvés (SPO)  s saját változó (DVAQ) esetében a Mann-Whitney teszt már szignifikáns eltérést mutatott a két csoport között, melyek leíró statisztikája alapján az AFMA=1 értéket felvevő vállalkozások alacsonyabb DVAQ  s SPO értékkel, tehát magasabb számviteli minőségével rendelkeznek. Ez az eredmény összhangban van a felvet semmel. A bináris regresszió általi megerősítés azonban elmaradt, a már korábban az LNEG változó elemzésénél felmerült probléma miatt. A diszkrecionális elhatárolások vizsgálata során azt láthattuk, hogy bár Mann-Whitney teszt nem mutatott szignifikáns eltérést a két csoport között, a leíró statisztika eredményei alapján azt láthattuk, hogy AFMA=1 esetén kevésbé jellemző a diszkrecionális elhatárolások használata, ami magasabb számviteli minőséget jelent. Ezt visszaigazolták a bináris logisztikus regresszió segítségével felépített modell eredményei, negatív, de nem szignifikáns kapcsolatot mutatva az AFMA és relatív magas a diszkrecionális elhatárolásokat tartalmazó csoportba tartozás esélye között. Az eredmény volatilitásának vizsgálata szintén alátámasztotta a felvetésemet. Mind a leíró statisztika, mind a Mann-Whitney teszt, mind a bináris logisztikus regressziós modell eredményei azt mutatták, hogy az AFMA=1 esetén nem jellemző az alacsonyabb számviteli minőség. Utolsó vizsgálati módszer a Benford-törvénynek való megfelelés vizsgálata volt, mely összességében nem mutatott eltérést a két csoport számviteli minősége között. Összességében tehát a vizsgálatba bevont módszerek alátámasztották, hogy a t z évnél hosszabb mandátummal rendelkező könyvvizsgálók alkalmazása nem okozza a számviteli beszámolók minőségének romlását.

5.4. A könyvvizsgálók rotációjának hatása

A könyvvizsgálók rotációja állandó körforgás, ezt, illetve az egymást követő rotációval kapcsolatos állapotokat szemlélteti a 22. ábra egy általános idővonalon. Látható, hogy egy cég vagy könyvvizsgáló rotációval érintett vagy sem, ezek az állapotok pedig folyamatosan követik egymást. A könyvvizsgáló rotációja két lépésből áll, az aktuális könyvvizsgáló távozik és egy új könyvvizsgáló érkezik helyette. Az ábra azzal a feltételezéssel készült, hogy a cégek könyvvizsgálata folyamatos, úgy ahogy ez az elemzés alá vont mintában szereplő cégekre is jellemző.

22. ábra: A könyvvizsgálók rotációjának általános idővonalala

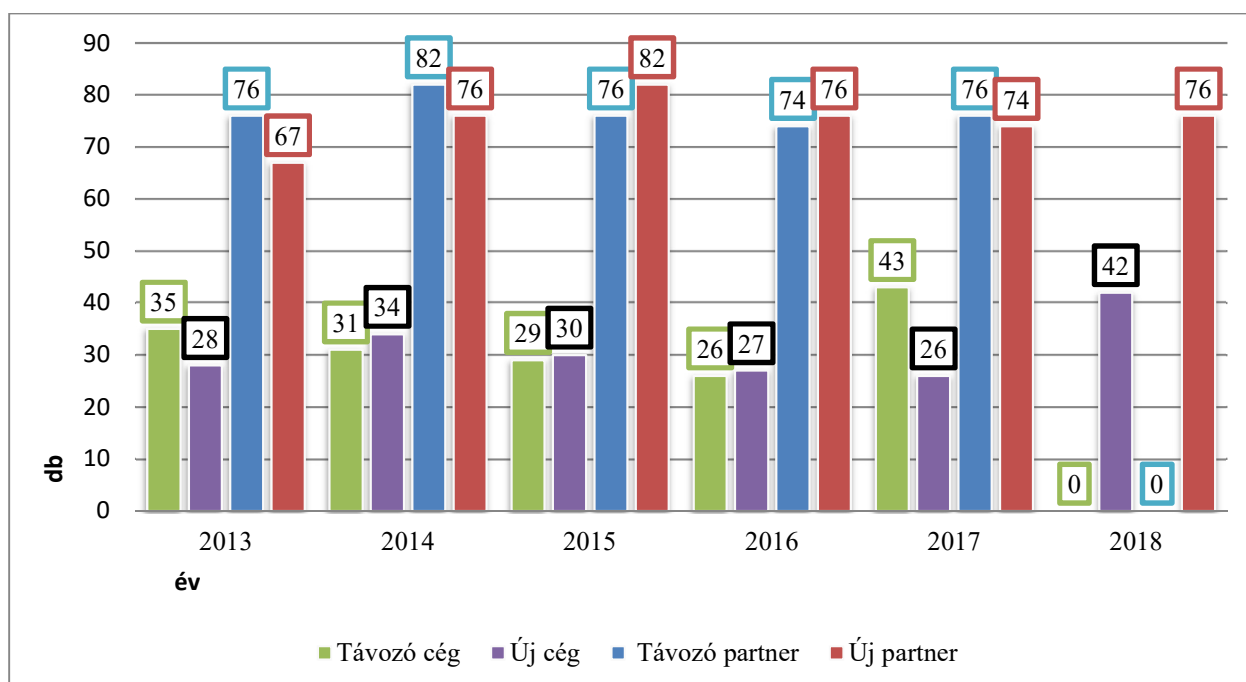
Forrás: saját szerkesztés

A rotáció egyes lépéseinek hatásait együttesen és külön- külön is vizsgálhatnám. Úgy gondolom, az új könyvvizsgáló cég vagy partner érkezésének elemzése valóban jogos lehet egyes kérdésekben, ugyanúgy, mint egy távozó könyvvizsgáló hatása is érdekes lehet önmagában is (pl.: kockázati térképek). Azonban a témám szempontjából ezek együttes vizsgálata mellett döntöttem. Ennek legfőbb oka, hogy a cél a szabályozás vizsgálata, a megfelelő, számviteli beszámolás minőségének emelkedését eredményező módosítási javaslatok empirikus alátámasztása. Könnyen belátható, hogy a számviteli beszámolók minősége hiába térhet el egyik évről a másikra, a számviteli minőség rotáció szabályozásával való eltérése nem értelmezhető részlegesen, a rotáció teljes hatását figyelembe kell venni. Ettől függetlenül természetesen nem árt tudni, hogy az egyes hatások mely részhatásokból erednek, azonban a végleges konklúziót a távozó és új könyvvizsgáló együttes hatását figyelembe véve kell levonni.

Rotáció alatt tehát a könyvvizsgáló cseréjét értettem, amit mind a könyvvizsgáló cég, mind a könyvvizsgáló partner tekintetében megvizsgáltam, azonban a hipotézisemet a könyvvizsgáló céggel kapcsolatban fogalmaztam meg.

A rotáció elemzése során címkéztem azokat a beszámolókat, melyek rotációval érintettek, ami nem egy, hanem két beszámoló megjelölését foglalja magában, így összességében minden beszámoló három jelölést kapott ezzel kapcsolatban:

- 1) Első alkalommal auditálja-e a könyvvizsgáló a céget? (igen=1, nem=0)
- 2) Távozik-e tárgyév után a beszámoló könyvvizsgálója? (igen=1, nem=0)
- 3) A beszámoló könyvvizsgáló rotációval érintett? (igen=1, nem=0)

23. ábra: A könyvvizsgálók rotációja 2013 és 2018 között (db)

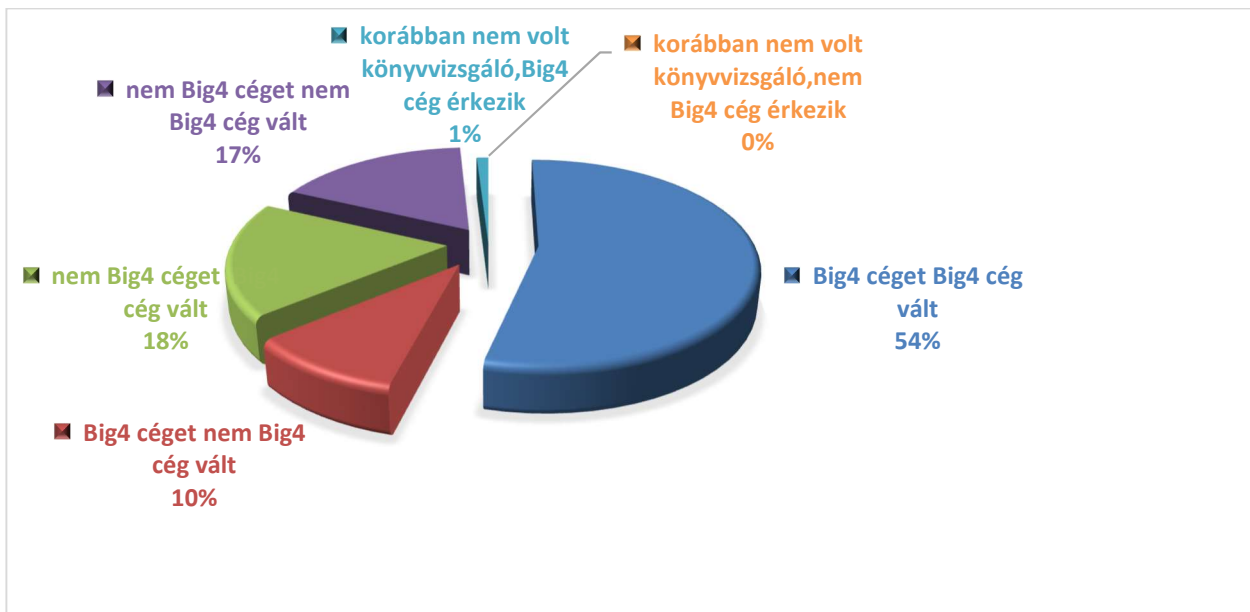
Forrás: saját számítás

Az adatoknak folytonosnak kell lenniük a távozó-érkező könyvvizsgálók tekintetében, hiszen nem volt olyan, hogy valamely vizsgálatba bevont beszámolót ne könyvvizsgálták volna. Az egyes években megfigyelt távozó, illetve érkező könyvvizsgáló cégek és partnerek előfordulását mutatja a következő diagram. Távozó céget abban az esetben nem követ új cég, ha egyéni vállalkozó követte a céget. Távozó partnert minden esetben új partner követ, amit a számok is alátámasztanak.

A 23. ábráról leolvasható, hogy az előbbieket ellenére sincs teljes folytonosság a távozó és új könyvvizsgáló adatok között. Összességében 384 távozó partner van szemben 451 új partnerrel. A különbség 67, ami a 2013-as új partner adattal egyezik meg, mivel ehhez az új adathoz nincsenek meg a távozó partnereket tartalmazó beszámolók, mivel azok 2012-esek, melyek nem kerültek bevonásra a vizsgálatba, így ez az eltérés helyénvaló.

A könyvvizsgálók rotációja stabil értékeket mutat a vizsgált években. A távozó cégek értéke 26 és 43 között, a távozó partnerek értéke pedig 74 és 82 között alakul, ha nem vesszük figyelembe a 2018-as adathiány miatti nulla értéket. Az új cégek értéke 26 és 42, az új partnerek értéke 67 és 82 között mozog. Megállapítható tehát, hogy a könyvvizsgálók rotációja stagnál a vizsgált időszakban, se csökkenő se növekvő trendet nem lehet megfigyelni.

A cégváltás során érdekes lehet, hogy a rotáció milyen változást hoz a cég könyvvizsgálójának személyében. Ennek alakulását mutatja a 24. ábra. Ezt Big4 nem Big4 csoportosításban érdemes vizsgálni. A könyvvizsgáló cégek rotációja során több mint 54%-ban Big4 vállalkozás követett Big4 vállalkozást. A második legnagyobb arányt jóval kisebb, 18%-ot el nem érő részesedésével a nem Big4 vállalkozásokat követő Big4 vállalkozások tették ki. Ennél alig kisebb 17,11%-os arány képvisel az az eset, amikor nem Big4 vállalkozást nem Big4 vállalkozást követ, 10%-ot sem ér el azoknak a könyvvizsgáló cég cseréknek a száma, amikor Big4 vállalkozást nem Big4 cég követ. Három darab olyan új könyvvizsgáló volt, akinek nem volt elődje, ebből kettő Big4, egy nem Big4 vállalkozás. Ezek alapján a rotáció alapvetően nem feltétlenül kell, hogy minőségbeli eltérést okozzon a könyvvizsgáló cégek közti eltérés miatt, hisz 71%-ban vagy Big4 cég követ Big4 céget, vagy nem Big4 követ nem Big4 céget.

24. ábra: A könyvvizsgáló cégek számának százalékos megoszlása a rotáció típusa szerint (n=2400)
 Forrás: saját szerkesztés

Az általános áttekintés után lássuk az egyes modellek eredményeit, kezdve a diszkrecionális elhatárolások vizsgálatával.

51. táblázat: Leíró statisztika AFR=0/1 megbontásban (|DACC|)

DACC	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
AFR=0	0,00	3,91	0,62	0,76	0,72	0,61
AFR=1	0,00	4,10	0,64	0,78	0,74	0,62

Forrás: saját számítás

A leíró statisztika értékei azt mutatják, hogy a rotációval érintett időszakok magasabb diszkrecionális elhatárolásokat tartalmaznak. (51. táblázat) Erre utal a magasabb maximum, átlag, 5%-os trimmelt átlag és a közel azonos empirikus szórás együttes értelmezése. Az eltérések egy irányba mutatnak, azonban minden esetben igen alacsonyak, így a két csoport közötti különbség nem tűnik jelentősnek. A Mann-Whitney teszt eredményei alapján ($p=0,52$) valóban nem szignifikáns a két csoport közötti különbség a diszkrecionális elhatárolások értékét vizsgálva.

A bináris logisztikus regresszió segítségével felépített egyenlet besorolási pontossága a rotációval való érintettség mérését jelző változó beépítését követően összességében 2,5%-al emelkedett. Ez az emelkedés a relatív alacsony diszkrecionális elhatárolások csoportjába való helyes besorolás 3,79%-os csökkenéséből és a relatív magas diszkrecionális elhatárolások csoportjába való helyes besorolás 10,26%-os növekedéséből adódik.

Az egyenletbe került változók és a célváltozó közötti kapcsolatokat, azok p értékeit szemlélteti a 52. táblázat. Látható, hogy az AFR változó a leíró statisztika és a Mann-Whitney teszt eredményeivel azonos képet mutat. Az AFR és a H|DACC| változó között pozitív ($B=0,06$), de nem szignifikáns ($p=0,67$) kapcsolat figyelhető meg. Összességében tehát a bináris logisztikus regresszió segítségével, a kontrollváltozók bevonását követően is ugyanarra az eredményre jutunk. A rotációs időszak negatív hatással van a számviteli minőségre, ha a diszkrecionális elhatárolásokat vizsgáljuk, azonban ez a hatás nem szignifikáns.

52. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H|DACC| - H4)

Az egyenletbe bekerült változók (H DACC)												
Megn.	SIZE	LEV	DISSUE	GROWTH	TURN	OCF	TAX ₁	TAX ₂	STATE	PROF	ROA	AFR
B	0,08	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00	0,04	0,05	-0,24	-0,11	1,99	0,06
Sig.	0,17	0,19	0,72	0,44	0,61	0,32	0,78	0,70	0,40	0,59	0,01	0,67
VIF	1,52	1,01	1,65	1,93	1,43	2,34	1,04	1,19	1,07	1,44	1,46	1,03
OR	1,08	1,00	1,00	1,00	1,02	1,00	1,04	1,05	0,79	0,89	7,34	1,07

*Nagelkerke R2: 0,02 (30%-os szürke zóna esetén 0,04)
-2 Log likelihood: 1910,43 (30%-os szürke zóna esetén 1478,76)*

Forrás: saját számítás

A kontrollváltozók közül a ROA az, mely szignifikáns kapcsolatot mutat a H|DACC| változóval, ami visszaigazolja, hogy a teljesítmény hatásait figyelembe kell venni, amikor a számviteli minőséget vizsgáljuk. A változók VIF értékei 1,01 és 2,34 között alakulnak, ami alapján a multikollinearitás nem téríti el a fenti eredményeket. A Durbin-Watson teszt eredménye 1,934, ami alapján az autokorreláció sem jelent kezelendő problémát. Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a könyvvizsgáló cégek rotációja, amennyiben a számviteli minőséget a diszkrecionális elhatárolások előfordulásán keresztül vizsgáljuk, nincs pozitív hatással a számviteli beszámolók minőségére.

Az egyéb, eddig nem vizsgált, rotációhoz köthető, könyvvizsgálati hatótényezők hatásait a következő változók segítségével vizsgáltam:

NAP=1 (új könyvvizsgáló partner), ha a beszámolót könyvvizsgáló partner és a bázisév könyvvizsgáló partnere különbözik, minden egyéb esetben 0.

LAP=1 (távozó könyvvizsgáló partner), ha a beszámolót könyvvizsgáló partner és a tárgyévet követő év könyvvizsgáló partnere különbözik, minden egyéb esetben 0.

NAF=1 (új könyvvizsgáló cég), ha a beszámolót könyvvizsgáló cég és a bázisév könyvvizsgáló cége különbözik, minden egyéb esetben 0.

LAF=1 (távozó könyvvizsgáló cég), ha a beszámolót könyvvizsgáló cég és a tárgyévet követő év könyvvizsgáló cége különbözik, minden egyéb esetben 0.

APR=1 (partner rotációs időszak), ha NAP=1 vagy LAP=1, minden egyéb esetben 0.

A fenti változók diszkrecionális elhatárolásokkal való kapcsolatát mutatja be az 53. táblázat.

53. táblázat: H|DACC| változó és az egyéb könyvvizsgálathoz kapcsolódó változók közötti kapcsolatok bemutatása (H4)

	NAP	LAP	NAF	LAF	APR
B	-0,08	0,14	0,07	0,08	0,02
p	0,53	0,31	0,71	0,71	0,87

Forrás: saját számítás

Az új partnert jelölő NAP változó negatív, a többi változó pozitív kapcsolatot mutat a H|DACC| változóval. E kapcsolatok közül azonban egyik sem szignifikáns. Így a fenti tényezők hatásai nem torzítják a könyvvizsgáló cég rotációval kapcsolatban kapott eredményeket.

54. táblázat: Leíró statisztika AFR=0/1 megbontásban (|DNI| - H4)

DNI	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
<i>AFR=0</i>	0,00	2,92	0,02	0,05	0,03	0,12
<i>AFR=1</i>	0,00	0,45	0,02	0,04	0,03	0,05

Forrás: saját számítás

A leíró statisztikát szemléltető fenti táblázat szerint a rotációval érintett időszakban nem magasabb az eredmény változékonysága (54. táblázat). E szerint a rotációval érintett beszámolók számviteli minősége nem magasabb. A maximum érték a rotációval nem érintett időszakban több mint 6-szorosa, a szórás több mint 2- szerese, az 5%-os trimmelt átlag pedig 25%-al magasabb, mint a rotációval érintett időszakokban, más eltérés nincs. Összességében tehát, a leíró statisztika alapján egyértelműnek tűnik, hogy a két csoport között bár vannak különbségek, nincs jelentős eltérés az eredmény volatilitásának tekintetében. Ezt azonban az előzőekhez hasonlóan a Mann-Whitney teszt segítségével tesztelem. A Mann-Whitney próba p értéke 0,17, így a két csoport között nem állapítható meg szignifikáns eltérés.

55. táblázat: A modell besorolási pontossága (H|DNI| - H4)

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt	Előrejelzett (AFR nélkül)				Előrejelzett (AFR bevonva)				Eltérés	
		H DNI		Helyes besorolás	H DNI		Helyes besorolás	H DNI		Helyes besorolás	
		0	1		0	1		0	1		
1. lépés	H DNI	0	553	140	79,80%	457	107	81,00%	-96	-33	1,50%
		1	263	427	61,90%	213	356	62,60%	-50	-71	1,13%
	Összesen	816	567	70,90%	670	463	71,80%	-146	-104	1,27%	

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

Az 55. táblázat mutatja a bináris logisztikus regresszió segítségével felépített modell besorolási pontosságát. A relatív magas eredmény változékonysággal bíró beszámolók csoportjába való bekerülés előrejelzésének pontossága 1,5%-al növekedett az AFR bevonását követően, amit kiegészít a relatív alacsony eredmény változékonysággal bíró beszámolók csoportjába való bekerülés előrejelzés pontosságának 1,13%-os növekedése. A modell illeszkedésének javítása érdekében a sűrke zónát 30%-ra növeltem.

56. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H|DNI| - H4)

Az egyenletbe bekerült változók (H DNI)												
Megn.	SIZE	LEV	DISSUE	GROWTH	TURN	OCF	TAX ₁	TAX ₂	STATE	PROF	ROA	AFR
B	-0,10	0,00	0,00	0,00	0,13	0,00	-0,18	0,02	-0,27	-3,21	9,55	-0,16
Sig.	0,16	0,51	0,23	0,36	0,03	0,41	0,23	0,91	0,49	0,00	0,00	0,37
VIF	1,56	1,01	2,09	1,97	1,44	1,48	1,04	1,20	1,08	1,45	1,47	1,05
OR	0,91	1,00	1,00	1,00	1,13	1,00	0,83	1,02	0,76	0,04	14100	0,85

Nagelkerke R²: 0,23

-2 Log likelihood: 1351,54

Forrás: saját számítás

Az AFR változó negatív (B=-0,16), nem szignifikáns (p=0,37) kapcsolatot mutat a H|DNI| változóval. Ez az eredmény nem támasztja alá a rotációval érintett beszámolók magasabb minőségét. A kontrollváltozók közül a TURN, ROA és a PROF változók mutatnak még

szignifikáns kapcsolatot a célváltozóval ($p < 0,01$). A nyereségesség negatív ($B = -3,21$), az eszközarányos jövedelmezőség ($B = 9,55$) és az eszközarányos árbevétel ($B = 0,13$) pozitív kapcsolatot mutat a $H|DNI|$ változóval. Az egyenletbe bekerült változók VIF értékei 1,01 és 2,09 között alakultak, így a multikollinearitás problémája nem áll fenn. A Durbin-Watson 1,980, ami alapján az autokorreláció sem jelent problémát. Összefoglalva megállapítható, hogy a számviteli minőség, amennyiben az eredmény változékonyságán keresztül vizsgáljuk, nem magasabb, ha a beszámoló könyvvizsgáló rotációval érintett.

Az egyéb kontrollfunkciót betöltő, könyvvizsgálati rotációt befolyásoló hatótényezőket megragadó változók eredmény változékonyságával fennálló viszonyát mutatja az 57. táblázat.

57. táblázat: $H|DNI|$ változó és az egyéb könyvvizsgálathoz kapcsolódó változók közötti kapcsolatok bemutatása (H4)

	NAP	LAP	NAF	LAF	APR
B	-0,14	-0,13	-0,13	-0,18	-0,17
p	0,35	0,44	0,57	0,46	0,22

Forrás: saját számítás

A táblázat adatait vizsgálva azt láthatjuk, hogy a fenti rotációhoz kapcsolódó kiegészítő változók negatív kapcsolatot mutatnak a $H|DNI|$ változóval. Ez a számviteli minőségre gyakorolt negatív hatásukat mutatja. E hatások azonban egyik változó esetén sem szignifikánsak. Ebből kifolyólag további elemzésekre nincs szükség e változókkal kapcsolatban.

58. táblázat: Leíró statisztika $AFR=0/1$ megbontásban (LNEG – H4)

LNEG	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
$AFR=0$	0,00	1,00	0,00	0,01	0,00	0,08
$AFR=1$	0,00	1,00	0,00	0,01	0,00	0,11

Forrás: saját számítás

A nagy összegű veszteségek tekintetében a leíró statisztika alapján a rotációs időszakok nem térnek el a rotációval nem érintett időszakoktól. (58. táblázat) Ezt megerősíti a Mann-Whitney 0,25-ös p értéke.

A kapcsolat hiányát nem tudtam megvizsgálni a bináris logisztikus regresszió segítségével. A felépített egyenlet 99,3%-os besorolási pontosságot ért el, mind az AFR bevonását megelőzően, mind azt követően. Az $LNEG=1$ esetén a besorolási pontosság 7,7%-ról 16,7%-ra növekedett az AFR egyenletbe való beépítését követően, azonban ez még mindig túl alacsony az eredmények további elemzéséhez. Jelen esetben a nagy összegű veszteségek kimutatásának elemzése nem jelentett megfelelő alapot a könyvvizsgálók rotációjának számviteli beszámolók minőségére gyakorolt hatásának kimutatására.

59. táblázat: Leíró statisztika $AFR=0/1$ megbontásban (SPO – H4)

SPO	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
$AFR=0$	0,00	1,00	0,00	0,08	0,03	0,27
$AFR=1$	0,00	1,00	0,00	0,14	0,10	0,35

Forrás: saját számítás

Az SPO változó leíró statisztikáját $AFR=0/1$ megbontásban mutatja az 59. táblázat. Az $LNEG$ változóhoz képest eltérőbb képet mutat a két csoport. Mind az átlag, mind az 5%-os trimmelt átlag

esetében magasabb értéket vettek fel a könyvvizsgáló rotációval érintett beszámolók. Ez a rotációs időszakban közzétett beszámolók alacsonyabb számviteli minőségét jelzi. A két csoport között a különbség a Mann-Whitney teszt alapján szignifikáns. ($p=0,01$)

A modell SPO egyes csoportjaiba való besorolási pontosságát csupán minimálisan változtatja az AFR változó egyenletbe való beemelése. Az $SPO=1$ esetén előforduló hibás besorolások magas arányszáma miatt, a bináris logisztikus regresszió eredményeit nem értékelem tovább.

A 60.táblázat mutatja a DVAQ változó leíró statisztikáját $AFR=0/1$ megbontásban. Az SPO-hoz hasonlóan a könyvvizsgáló rotációval érintett időszakok magasabb átlaggal és magasabb 5%-os trimmelt átlaggal bírnak. A DVAQ az SPO-hoz hasonlóan 1-essel az alacsonyabb számviteli minőséget jelzi, így ezek az értékek a könyvvizsgáló rotációval érintett időszakokban közzétett számviteli beszámolók alacsonyabb számviteli minőségét jelentik. A csoportok közötti különbség a Mann-Whitney teszt p értéke alapján szignifikáns. ($p=0,03$)

60. táblázat: Leíró statisztika $AFR=0/1$ megbontásban (DVAQ – H4)

DVAQ	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
<i>AFR=0</i>	0,00	1,00	0,00	0,12	0,08	0,33
<i>AFR=1</i>	0,00	1,00	0,00	0,17	0,13	0,38

Forrás: saját számítás

A saját változó esetén is a korábban felmerült problémával találkozunk. A besorolási pontosság hiába nőtt 100%-al a kritikus csoportban az AFR változó bevonását követően, még így is túl magas a hibás besorolások aránya, így az eredmények nem kerülnek kiértékelésre.

Összefoglalva, a DVAQ változót vizsgálva, a leíró statisztika és a Mann-Whitney teszt eredményei alapján magasabb a könyvvizsgáló rotációval nem érintett időszakokról közzétett számviteli beszámolók minősége. Ezt azonban nem tudtam visszaigazolni a kontrollváltozókat is figyelembe vevő bináris logisztikus regresszió eredményeinek segítségével.

A 61. táblázat mutatja Benford-eloszlás alapján elvárt és a megfigyelt mérlegfőösszeg adatokat $AFR=0/1$ bontásban. Látható, hogy a rotációval érintett alminta nem éri el a rotációval nem érintett alminta elemszámának 20%-át.

61. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az eszközök összesen esetén - H4

	Eszközök összesen (Teljes minta)			Eszközök összesen ($AFR=0$)			Eszközök összesen ($AFR=1$)		
	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ
1	847	716	131	600	511	89	139	102	37
2	439	420	19	303	300	3	55	60	-5
3	255	297	-42	192	212	-20	36	42	-6
4	188	231	-43	128	165	-37	26	33	-7
5	180	188	-8	127	135	-8	27	27	0
6	141	159	-18	98	114	-16	22	23	-1
7	123	138	-15	90	99	-9	15	20	-5
8	106	122	-16	78	87	-9	12	17	-5
9	101	109	-8	84	78	6	7	16	-9
Σ	2380	2380	0	1700	1700	0	339	339	0

Forrás: saját számítás

Az alacsonyabb elemszámú alminták legkisebb elvárt értéke 16, ami bőven meghaladja a Chi-négyzet próba elvégzéséhez szükséges öt darabos minimum értéket, az alminták nagyságával tehát nincs probléma. Mindkét csoport igen nagy átlagos eltérést mutat az elvárt értékekhez. AFR=0 esetén az eltérések abszolút értékének elvárt értékhez viszonyított átlagos aránya 10,82%, AFR=1 esetén 21,68%.

A minta elemszámok a nettó árbevétel adatok esetén is ugyanúgy alakultak, mint a mérlegfőösszeg esetében. Az eltérések abszolút értékének elvárt értékhez viszonyított átlagos aránya 39,42%, AFR=1 esetén 30,05%. Látható, hogy ez az arányszám jóval magasabb, mint a mérlegfőösszeg esetében, így a Benford-eloszlástól való szignifikáns eltérés várható mindkét csoport esetében.

62. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek a nettó árbevétel esetén - H4

	Nettó árbevétel (Teljes minta)			Nettó árbevétel (AFR=0)			Nettó árbevétel (AFR=1)		
	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ
1	511	716	-205	398	511	-113	72	102	-30
2	669	420	249	466	300	166	119	60	59
3	407	297	110	286	212	74	41	42	-1
4	309	231	79	233	165	68	29	33	-4
5	147	188	-41	97	135	-38	18	27	-9
6	125	159	-34	78	114	-36	24	23	1
7	88	138	-50	65	99	-34	8	20	-12
8	70	122	-52	44	87	-43	15	17	-2
9	54	109	-55	33	78	-45	13	16	-3
Σ	2380	2380	0	1700	1700	0	339	339	0

Forrás: saját számítás

A 62. táblázat szemlélteti a nettó árbevétel Benford-eloszláshoz viszonyított helyzetét. Látható, hogy az AFR=1 esetében az eltérések abszolút értéke alacsonyabb, aránya viszont magasabb. Mindkét alcsoport esetében a Benford-törvényről való szignifikáns eltérés valószínűsíthető.

63. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az adózott eredmény esetén – H4

	Adózott eredmény (Teljes minta)			Adózott eredmény (AFR=0)			Adózott eredmény (AFR=1)		
	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ
1	511	716	-205	535	511	24	109	101	8
2	669	420	249	319	300	19	51	60	-9
3	407	297	110	213	212	1	48	42	6
4	309	231	79	153	164	-11	19	33	-14
5	147	188	-41	131	134	-3	29	27	2
6	125	159	-34	102	114	-12	16	23	-7
7	88	138	-50	67	98	-31	26	20	7
8	70	122	-52	87	87	0	18	17	1
9	54	109	-55	91	78	13	21	15	6
Σ	2380	2380	0	1698	1698	0	337	337	0

Forrás: saját számítás

Az adózott eredmény Benford-eloszláshoz való viszonyát szemlélteti a 63. táblázat. AFR=0 esetében 8,81%, AFR=1 esetében 22,04% az eltérések abszolút értékének elvárt értékhez

viszonyított átlagos aránya. Fenti eredmények alapján az AFR=0 Benford-eloszláshoz való illeszkedését várhatjuk.

A khi négyzet próba eredményeit szemlélteti a 64 táblázat. Látható, hogy a tény és elvárt értékek elemzése során előrevetítetteknek megfelelően, sem az eszközök összesen, sem a nettó árbevétel adatai nem követik a Benford-féle eloszlást ($p < 0,01$).

Adózott eredmény esetén a khi négyzet próba eredménye szerint a rotációval érintett beszámolók adatai követik ($p = 0,07$), míg a rotációval nem érintett beszámolók adatai nem követik ($p = 0,03$) a Benford-féle eloszlást.

64. táblázat: A khi négyzet próba eredménye a vizsgált első számjegyekre vonatkozóan - H4

	Eszközök összesen	Nettó árbevétel	Adózott eredmény	Eszközök összesen	Nettó árbevétel	Adózott eredmény
	<i>AFR=0</i>			<i>AFR=1</i>		
Chi - négyzet	30	251,01	16,76	24	78,34	14,63
Df	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00
Asymp. Sig.	0,00	0,00	0,03	0,00	0,00	0,07

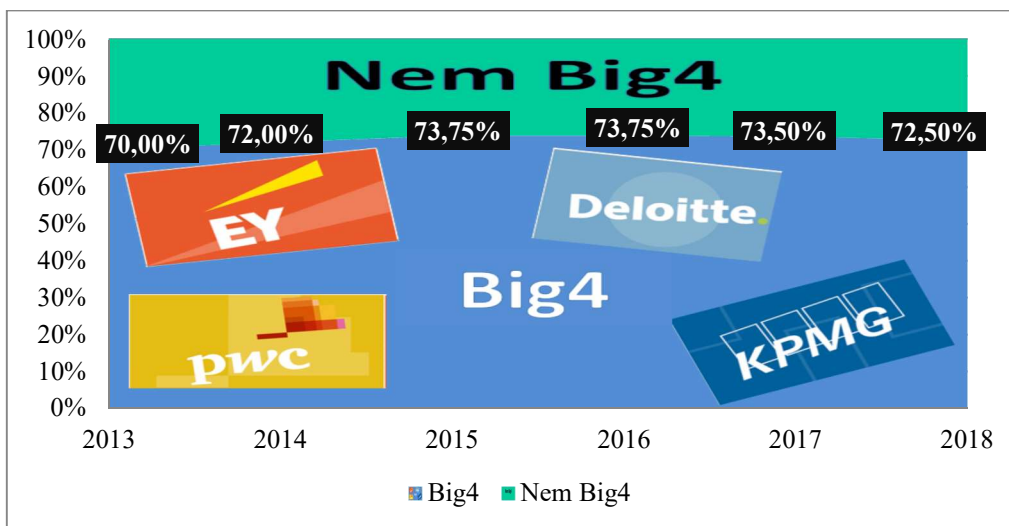
Forrás: saját számítás

A kontrollfunkciót betöltő csoportokat megvizsgálva azt láthatjuk, hogy mind a nyereségesség mind a Big4 címkézés szerint létrehozott csoportokban a rotációval érintett beszámolók rendelkeznek magasabb minőséggel. Kivétel ez alól az AFR=0&PROF=1 és AFR=1&PROF=1 alcsoport pár, ahol nem mutatható ki különbség.

A rotáció hatásait hat, a módszertanba beépített módszerrel vizsgáltam meg. A leíró statisztika öt módszer eredményeinél értelmezhető, melyből három esetben a könyvvizsgáló rotációval nem érintett beszámolók magasabb számviteli minőségét, két esetben pedig (LNEG, H|DNI) semleges eredményt láthattunk. A Mann-Whitney teszt két esetben is (LNEG és DVAQ) szignifikáns eltérést mutatott ki a rotációval érintett és rotációval nem érintett beszámolókat tartalmazó csoportok között. A bináris logisztikus regresszió segítségével felépített modell két esetben hozott kiértékelő eredményt (H|DACC| és H|DNI). Egyik esetben sem láthattuk a rotáció számviteli minőségre gyakorolt pozitív szignifikáns hatását. A fenti eredményeket sem az autokorreláció, sem a multikollinearitás nem torzítja a Durbin-Watson teszt és a VIF mutatók eredményei szerint. Előzőektől eltérő logikával, khi négyzet próbával értékelhető ki a Benford-eloszláshoz való illeszkedés mérése. A khi négyzet próba eredményei a rotációval érintett cégek beszámolóinak magasabb minőségét mutatták. Az eredmények összességében alátámasztják a feltevésemet, miszerint a könyvvizsgálók rotációja nem növeli a számviteli beszámolók minőségét. Az elemzésbe bevont módszerek többsége szerint a rotációnak nincs pozitív hatása, kizárólag a Benford-törvénynek való megfelelés jelezte ennek ellenkezőjét. A módszertan felépítésénél meghatározott súlyozás alapján összességében ezek az eredmények nem támasztják alá a rotáció számviteli minőségre gyakorolt pozitív hatását.

5.5. Big4 könyvvizsgáló vállalkozások hatása

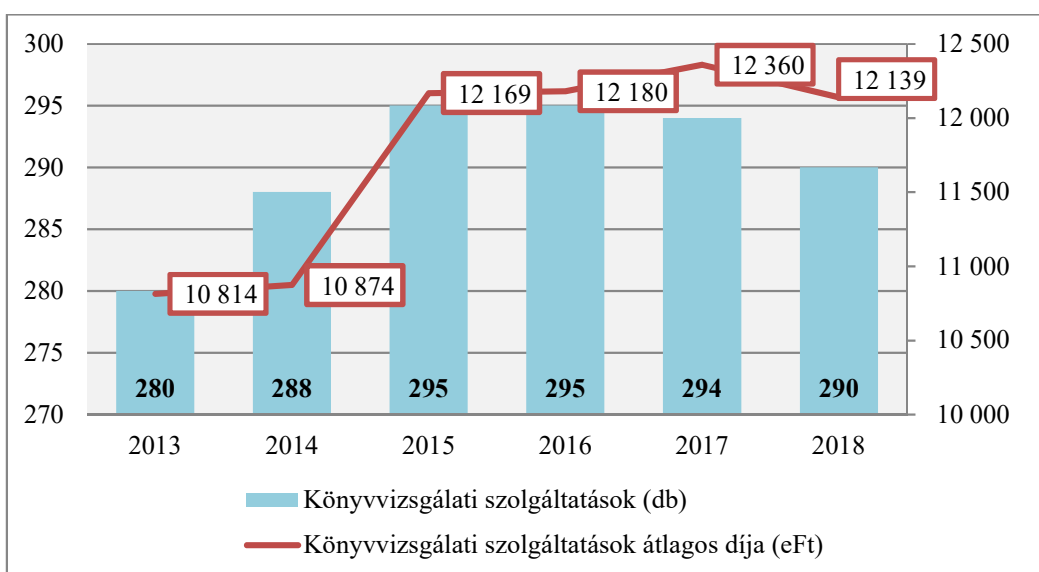
A vizsgálatba bevont beszámolók egytől egyig jelentős vállalatok adatairól kerültek összeállításra, könyvvizsgálatuk komoly kihívást jelent a könyvvizsgáló cégek számára. Ebből kifolyólag az előzetes elvárásaim szerint e beszámolók könyvvizsgálatát túlnyomó részt Big4 könyvvizsgáló cégeknek kellett ellátniuk a vizsgált időszakban. A 25. ábra mutatja a minta megoszlását Big4 - nem Big4 könyvvizsgálók szerinti bontásban.

25. ábra: A könyvvizsgálók számának százalékos megoszlása Big4, illetve nem Big4 szerint, 2013-2018 között

Forrás: saját számítás

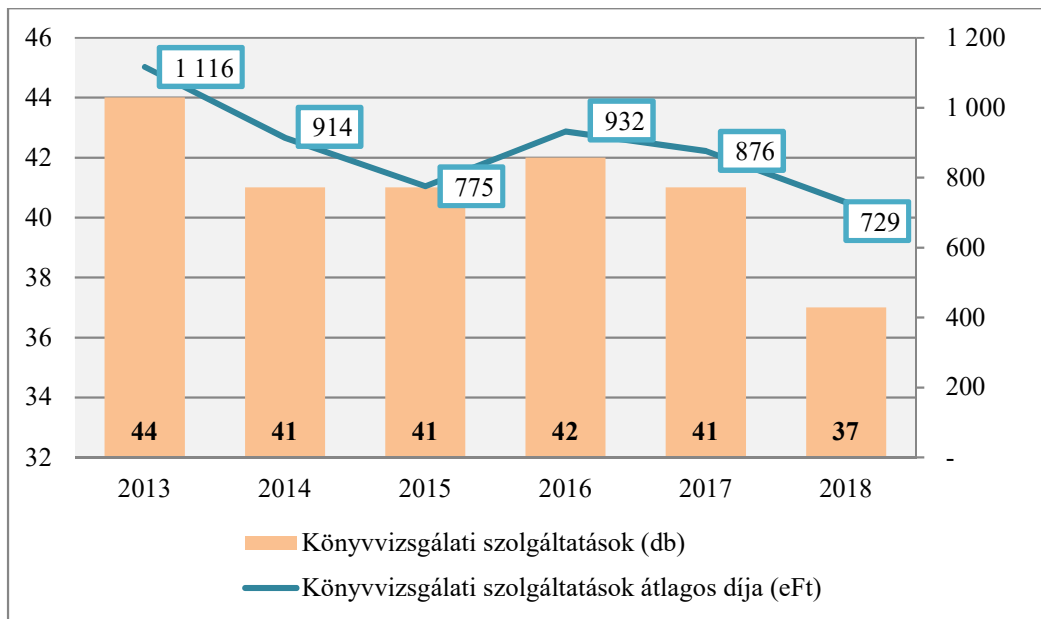
Jól látható, hogy a tévyszámok az elvárásoknak megfelelően alakultak, a teljes vizsgált időszakban a Big4 könyvvizsgálók dominanciája figyelhető meg. Az arányszámok igen szűk intervallumban, 68,5-73,75% között mozogtak, gyakorlatilag állandónak mondhatók. Ez az állandó, nagyjából 70-30% arány megfelelő alapadatokat jelent a Big4 könyvvizsgáló cégek számviteli minőségre gyakorolt hatásának elemzéséhez.

26. ábra: Big4 könyvvizsgáló cégek könyvvizsgálói megbízásai 2013 és 2018 között

Forrás: saját számítás

Az arányszámokkal azonos képet mutat a 26. ábra könyvvizsgálói megbízások számát bemutató része, ami a minta évenkénti fix 400-as elemszámának köszönhető. Ezzel szemben a Big4 könyvvizsgálók részére átlagosan kifizetett könyvvizsgálói díjak 2018-at leszámítva folyamatos emelkedést mutatnak. A legnagyobb növekedést 2014 és 2015 között figyelhetjük meg, itt az emelkedés közel 12%-os volt. A többi évben a növekedés alacsony, 0,55-1,47% közötti értékeket vett fel, míg a 2018-as csökkenés ennél is alacsonyabb 0,18% volt.

27. ábra: Big4 könyvvizsgáló cégek nem könyvvizsgálói megbízásai 2013 és 2018 között
Forrás: saját számítás

A 27. ábra a Big4 könyvvizsgálók nem könyvvizsgálói szolgáltatásainak alakulását mutatja. A könyvvizsgálói szolgáltatásokkal ellentétben az egyéb szolgáltatások darabszáma nem szükségszerűen változik az arányszámokkal azonosan. Ha megfigyeljük a grafikont, azt láthatjuk, hogy a vizsgált mintán a Big4 vállalkozások által nyújtott egyéb szolgáltatások volumene követte a könyvvizsgálói szolgáltatások változásait. A darabszám szintén szűk, 37 és 44 közötti intervallumban mozog. Az egyéb szolgáltatások átlagos díja viszont nem mutat sem egyértelmű növekvő, sem egyértelmű csökkenő trendet. 2013-ban a legmagasabb 1 116 eFt, majd 2015-ig csökken, 2016 megugrik egészen 932eFt-ig, majd ismét csökkenni kezd, azonban az átlagos díjak csak 2018-ban kerülnek a 2015-ös szint alá. Látható tehát, hogy a Big4 könyvvizsgáló cégek a könyvvizsgálói szolgáltatásokhoz hasonlóan, az egyéb nem könyvvizsgálói szolgáltatások nyújtását tekintve is stabil pozícióval rendelkeztek a vizsgált beszámlók tekintetében.

65. táblázat: Leíró statisztika BIG4=0/1 megbontásban (|DACC|)

DACC	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
<i>BIG4=0</i>	0,00	4,10	0,64	0,79	0,74	0,64
<i>BIG4=1</i>	0,00	3,57	0,64	0,78	0,73	0,61

Forrás: saját számítás

A diszkrecionális elhatárolások abszolút értékének leíró statisztika adatait vizsgálva azt láthatjuk, hogy azonos minimum értékek és közel azonos korrigált empirikus szórás mellett a nem Big4 könyvvizsgálóval rendelkező vállalkozások medián, átlag és 5%-os trimmelt átlag értékei is meghaladják a Big4 könyvvizsgálót alkalmazó vállalkozások értékeit (65. táblázat). Az eltérések egy irányba mutatnak, a Big4 könyvvizsgálókat alkalmazó vállalkozások magasabb számviteli minőségére utalnak, azonban nem jelentősek. Ezt támasztja alá a Mann-Whitney teszt eredménye ($p=0,96$), miszerint a két csoport között nincs szignifikáns eltérés a diszkrecionális elhatárolások abszolút értékének tekintetében.

A logisztikus regresszió segítségével felépített modell besorolási pontossága 52,9%, ami a BIG4 változó bevonását követően 1,73%-al emelkedett.

66. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H5 - H|DACC)

Az egyenletbe bekerült változók (H DACC)												
Megn.	SIZE	LEV	DISSUE	GROWTH	TURN	OCF	TAX ₁	TAX ₂	STATE	PROF	ROA	BIG4
B	0,08	0,00	0,00	0,00	0,03	0,00	-0,02	0,06	-0,37	-0,13	1,58	-0,04
Sig.	0,19	0,12	0,74	0,34	0,49	0,17	0,87	0,56	0,17	0,51	0,01	0,73
VIF	1,68	1,01	1,62	1,83	1,45	2,17	1,02	1,22	1,06	1,43	1,44	1,15
OR	1,08	1,00	1,00	1,00	1,03	1,00	0,98	1,07	0,69	0,88	4,86	0,96

*Nagelkerke R2: 0,02 (30%-os szürke zóna esetén 0,04)
-2 Log likelihood: 2298,33 (30%-os szürke zóna esetén 1766,34)*

Forrás: saját számítás

A BIG4 változó negatív (B= -0,04) kapcsolatot mutat a célváltozóval (66. táblázat). A negatív irányú kapcsolat a Big4 vállalkozásokat alkalmazó cégek magasabb számviteli minőségére utal, azonban nem szignifikáns (p=0,73). A kontrollváltozók közül a ROA változó mutat szignifikáns (p=0,01) pozitív (B=1,58) kapcsolatot a H|DACC| változóval. A VIF értékek minden változó esetében 1,01 és 2,17 között alakultak, a Durbin-Watson 1,924 értéket vett fel, így sem az autokorreláció sem a multikollinearitás nem torzítja a fenti eredményeket.

A Big4 vállalkozások kapcsán öt új változó került megképzésre, melyek közül egy eredményeit (NAS*BIG4) az egyéb szolgáltatások eredményeinek elemzésekor már bemutattam. A maradék négy változó az egyes Big4 cégeket jelöli.

BIG4A=1, ha a mintában elsőként megjelenő Big4 vállalkozás könyvvizsgálta az adott beszámolót, minden egyéb esetben 0.

BIG4B=1, ha a mintában másodikként megjelenő Big4 vállalkozás könyvvizsgálta az adott beszámolót, minden egyéb esetben 0.

BIG4C=1, ha a mintában harmadikként megjelenő Big4 vállalkozás könyvvizsgálta az adott beszámolót, minden egyéb esetben 0.

BIG4D=1, ha a mintában negyedikként megjelenő Big4 vállalkozás könyvvizsgálta az adott beszámolót, minden egyéb esetben 0.

67. táblázat: H|DACC| - BIG4/A/B/C/D változók közötti kapcsolatok

	BIG4	BIG4A	BIG4B	BIG4C	BIG4D
B	-0,04	-0,19	0,04	0,21	-0,14
p	0,73	0,10	0,77	0,09	0,40

Forrás: saját szerkesztés

Látható, hogy nem derül ki az egyes változókból, hogy konkrétan mely Big4 vállalkozást fedik. A vizsgálat célja megállapítani, hogy külön az egyes cégek eltérő hatással bírnak-e, esetleg az egyik cég hatása eltéríti-e a BIG4 változó eredményeit. Összességében, hogy érdemes-e összevontan, egy csoportnak értelmezni a Big4 vállalkozásokat, ahogy az általában a tanulmányokban látható.

A 67. táblázatból kiderül, hogy a BIG4A, BIG4D változók, az alap BIG4 változóval egyezően, nem mutatnak szignifikáns kapcsolatot a H|DACC| változóval. A kapcsolatok iránya a BIG4B és BIG4C változók esetében eltér, a többi változónál azonban megegyezik az alap BIG4 változónál látottakkal. Összességében tehát azt láthatjuk, hogy a Big4 csoportosítás a diszkrecionális

elhatárolások esetében megfelelő, nem szükséges külön vizsgálni az egyes cégek hatásait, tekintettel arra, hogy egyik változó sem mutatott szignifikáns kapcsolatot.

68. táblázat: Leíró statisztika BIG4=0/1 megbontásban (|DNI|)

DNI	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
BIG4=0	0,00	0,45	0,02	0,03	0,03	0,04
BIG4=1	0,00	1,97	0,03	0,05	0,04	0,09

Forrás: saját számítás

A leíró statisztika adatai alapján a Big4 cégek által könyvvizsgált beszámolók esetében magasabb az eredmény volatilitása (68. táblázat). Erre utal a Big4 cégek által könyvvizsgált beszámolók esetében magasabb maximum, medián, átlag, 5%-os trimmelt átlag érték egyaránt. A Big4 cégeket alkalmazó vállalkozások magasabb eredmény volatilitása magasabb számviteli minőséget jelent. A két csoport közötti különbség a Mann-Whitney teszt eredménye szerint ($p < 0,01$) szignifikáns.

Az előzőekhez hasonlóan a leíró statisztika és a Mann-Whitney teszt eredményét erősítvén, az adatokat bináris logisztikus regresszió segítségével is megvizsgáltam. A következő táblázat mutatja a relatív magas eredmény volatilitású csoportba való bekerülés előrejelzésének modell általi pontosságát BIG4 változó bevonását megelőzően és a BIG4 változó bevonását követően. A 86. táblázatból leolvasható, hogy a BIG4 változó egyenletbe való beépítése kissé csökkentette a modell helyes besorolásainak arányát.

69. táblázat: A modell besorolási pontossága (H5 - H|DNI|)

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt	Előrejelzett (BIG4 nélkül)			Előrejelzett (BIG4 bevonva)			Eltérés			
		H DNI		Helyes besorolás	H DNI		Helyes besorolás	H DNI		Helyes besorolás	
		0	1		0	1		0	1		
1. lépés	H DNI	0	687	204	77,10%	680	211	76,30%	-7	7	-1,04%
		1	353	535	60,20%	349	539	60,70%	-4	4	0,83%
	Összesen		1040	739	68,70%	1029	750	68,50%	-11	11	-0,29%

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

A 70. táblázat adataiból látható, hogy a leíró statisztika és a Mann-Whitney teszt eredményeivel összhangban, a BIG4 változó szignifikáns pozitív kapcsolatot mutat a H|DNI| változóval. Ez az eredmény a Big4 könyvvizsgáló céggel rendelkező vállalkozások számviteli beszámolóinak magasabb minőségét jelenti, ami megfelel a Big4 könyvvizsgálók számviteli beszámolóokra gyakorolt hatásával kapcsolatban megfogalmazott felvetésemnek.

A multikollinearitás problémáját VIF mutatóval vizsgáltam, mely mutató értéke egy változó esetében sem haladta meg az 5-öt, így a multikollinearitás nem torzítja a fent bemutatott eredményeket. Az autokorreláció vizsgálatára az előzőekhez hasonlóan a Durbin-Watson tesztet futtattam le, mely értéke 1,934 ami nem jelez sem pozitív, sem negatív autokorrelációt. A Nagelkerke R^2 0,191-es értéke alapján a modell illeszkedése az utolsó hipotézis vizsgálata során is sokkal jobb, mint a diszkrecionális elhatárolások esetében.

70. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H5 - H|DNI)

Az egyenletbe bekerült változók (H DNI)												
Megn.	SIZE	LEV	DISSUE	GROWTH	TURN	OCF	TAX ₁	TAX ₂	STATE	PROF	ROA	BIG4
B	-0,10	0,00	0,00	0,00	0,11	0,00	-0,02	-0,09	-0,49	-2,43	8,93	0,45
Sig.	0,08	0,83	0,41	0,60	0,01	0,27	0,83	0,45	0,12	0,00	0,00	0,00
VIF	1,70	1,01	2,03	1,92	1,45	1,43	1,02	1,23	1,06	1,43	1,44	1,14
OR	0,90	1,00	1,00	1,00	1,12	1,00	0,98	0,92	0,61	0,09	7531,01	1,56
Nagelkerke R ² : 0,19 (30%-os szürke zóna esetén 0,25)												
-2 Log likelihood: 2191,20 (30%-os szürke zóna esetén 1636,28)												

Forrás: saját számítás

Összességében tehát megállapítható, hogy az eredmény volatilitását vizsgálva a Big4 könyvvizsgáló céggel rendelkező vállalkozások számviteli beszámolójának magasabb minősége figyelhető meg.

71. táblázat: H|DNI| - BIG4/A/B/C/D változók közötti kapcsolatok

	BIG4	BIG4A	BIG4B	BIG4C	BIG4D
B	0,45	-0,18	0,42	0,69	0,40
p	0,00	0,14	0,00	0,04	0,67

Forrás: saját szerkesztés

A BIG4B-BIG4D mind az alap BIG4 változóval egyező, kapcsolatot mutatnak a H|DNI| változóval. A BIG4B és BIG4C változók kapcsolata szignifikáns. A BIG4A ellentétes irányú nem szignifikáns kapcsolatot mutat (71. táblázat). Ezen eredmények felhívják arra a figyelmet, hogy hiába beszélünk a Big4 vállalkozásokról gyűjtőfogalomként, a tényleges teljesítmény eltérő lehet az egyes Big4 vállalatok esetében.

72. táblázat: Leíró statisztika BIG4=0/1 megbontásban (LNEG)

LNEG	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
BIG4=0	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,05
BIG4=1	0,00	1,00	0,00	0,01	0,00	0,09

Forrás: saját számítás

A leíró statisztikát vizsgálva a nagy összegű veszteségek közzétételét tekintve nem állapítható meg eltérés a Big4 és a nem Big4 könyvvizsgálókat alkalmazó csoportok között, csupán az átlag tekintetében tér el a két vizsgált csoport (72. táblázat). A Big4 vállalkozásokat alkalmazó vállalkozások esetén 0,01, nem Big4 könyvvizsgálóval rendelkező cégek esetén kisebb, mint 0,01. A különbség iránya a Big4 könyvvizsgálóval rendelkező cégek magasabb számviteli minőségét jelzi, de a különbség mértéke alapján ez nem jelentős. Ezt támasztja alá a Mann-Whitney teszt, mely p értéke alapján (p= 0,079) valóban nincs szignifikáns különbség a két vizsgált csoport között.

Az összességében magas 99,3%-os helyes besorolási pontosság, alacsony LNEG=1 helyes besorolása mellett alakult ki. Mind a BIG4 változó bevonását megelőzően, mind azt követően az LNEG=1 helyes kategorizálása 7,7%, ami túl alacsony, így a bináris logisztikus regresszió segítségével felépített egyenlet eredményeiből nem tudok további következtetéseket levonni a Big4 könyvvizsgálók számviteli minőségére gyakorolt hatására vonatkozóan.

A vizsgált csoportok leíró statisztikája alapján arra következtethetünk, hogy a két csoport között nincs különbség az alacsony összegű nyereségre való törekvés tekintetében (73. táblázat). Ezzel a következtetéssel azonos eredményt hozott a Mann-Whitney teszt is ($p=0,431$).

73. táblázat: Leíró statisztika BIG4=0/1 megbontásban (SPO)

SPO	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
<i>BIG4=0</i>	0,00	1,00	0,00	0,09	0,04	0,28
<i>BIG4=1</i>	0,00	1,00	0,00	0,09	0,04	0,28

Forrás: saját számítás

A bináris logisztikus regresszió segítségével felépített modell pedig a már korábbiakban is felmerülő besorolási probléma miatt nem hozott kiértékelhető eredményeket. Összességében tehát megállapítható, hogy a Big4 vállalkozások könyvvizsgálatának számviteli minőségre gyakorolt hatásának elemzése az alacsony összegű nyereségre való törekvés elemzésén keresztül nem hozott értékelhető eredményt.

A DVAQ változó esetén már láthatunk eltéréseket BIG4=0 és a BIG4=1 csoportok tekintetében. Közel azonos korrigált empirikus szórás mellett a két csoport átlaga 50%, 5%-os trimmelt átlaga 100%-os eltérést mutat. Ezt szemlélteti a 74. táblázat.

74. táblázat: Leíró statisztika BIG4=0/1 megbontásban (DVAQ)

DVAQ	Minimum	Maximum	Medián	Átlag	5%-os trimmelt átlag	Korrigált empirikus szórás
<i>BIG4=0</i>	0,00	1,00	0,00	0,09	0,04	0,28
<i>BIG4=1</i>	0,00	1,00	0,00	0,12	0,08	0,33

Forrás: saját számítás

Mindkét esetben a Big4 könyvvizsgálókkal rendelkező csoport értékei a magasabbak, ami a nem Big4 könyvvizsgálókkal rendelkező vállalkozások magasabb számviteli minőségét jelenti. A Mann-Whitney teszt szerint a két csoport közötti különbség szignifikáns ($p=0,031$).

A leíró statisztika és a Mann-Whitney teszt eredményeinek visszaigazolására lefuttattam a bináris logisztikus regressziós számításokat, hogy a szakirodalom alapján beazonosított kontrollváltozók hatásait is figyelembe tudjam venni. A felépített egyenlet mind BIG4 változóval, mind a BIG4 változó nélkül alacsony, 1,5%-os besorolási pontossággal bír DVAQ=1 esetben. Ebből kifolyólag, az előzőekhez hasonlóan nem folytatom a bináris logisztikus regresszió eredményeinek ismertetését. Összességében elmondható, hogy bár a leíró statisztika és a Mann-Whitney teszt alapján a két csoport eltérését láthattuk a DVAQ változó tekintetében, annak meglétét az egyéb hatásokat is figyelembe vevő bináris logisztikus regresszió segítségével nem tudtam visszaigazolni. A DVAQ változó tehát, köszönhetően valószínűleg a minta méretének, nem volt megfelelő a Big4 könyvvizsgálók könyvvizsgálatának számviteli beszámolók minőségére gyakorolt hatásának alátámasztására.

Az eszközök összesen első számjegyeinek alakulását mutatja a 75. táblázat BIG4=0/1 megbontásban. Mindkét csoport esetén jelentős eltéréseket láthatunk a Benford-eloszlás alapján elvárt számokhoz viszonyítva. A nem Big4 könyvvizsgáló cégeket alkalmazó vállalkozások esetén, az eltérések abszolút értékének elvárt értékekhez viszonyított átlagos aránya 15,54%, Big4 könyvvizsgáló cégeket alkalmazó vállalkozások esetén 13,21%.

75. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az eszközök összesen esetén (H5)

	Eszközök összesen (Teljes minta)			Eszközök összesen (BIG4=0)			Eszközök összesen (BIG4=1)		
	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ
1	847	716	131	236	197	39	611	519	92
2	439	420	19	116	116	1	323	305	18
3	255	297	-42	55	82	-27	200	215	-15
4	188	231	-43	35	63	-28	153	167	-14
5	180	188	-8	52	52	0	128	137	-9
6	141	159	-18	53	44	9	88	116	-28
7	123	138	-15	40	38	2	83	100	-17
8	106	122	-16	33	34	-1	73	88	-15
9	101	109	-8	34	30	4	67	79	-12
Σ	2380	2380	0	654	654	0	1726	1726	0

Forrás: saját számítás

Bár alacsonyabb átlagos eltérést láthatunk a Big4 könyvvizsgálóval rendelkező cégek esetén, mindkét érték olyan magas, hogy a Benford-törvénytől való szignifikáns eltérést vetítik előre a vizsgált csoportok tekintetében.

76. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek a nettó árbevétel esetén (H5)

	Nettó árbevétel (Teljes minta)			Nettó árbevétel (BIG4=0)			Nettó árbevétel (BIG4=1)		
	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ
1	511	716	-205	141	197	-56	370	519	-149
2	669	420	249	211	116	96	458	305	153
3	407	297	110	118	82	36	289	215	74
4	309	231	79	73	63	10	236	167	69
5	147	188	-41	34	52	-18	113	137	-24
6	125	159	-34	25	44	-19	100	116	-16
7	88	138	-50	18	38	-20	70	100	-30
8	70	122	-52	19	34	-15	51	88	-37
9	54	109	-55	15	30	-15	39	79	-40
Σ	2380	2380	0	654	654	0	1726	1726	0

Forrás: saját számítás

A nettó árbevétel eredményei szintén a Big4 könyvvizsgáló cégekkel rendelkező vállalkozások alacsonyabb átlagos eltéréseit mutatják, azonban az eltérések két és fél – majd háromszor nagyobbak, mint az eszközök összesen esetében (76. táblázat). Így ezek alapján mindkét csoport Benford-eloszlástól való szignifikáns eltérését valószínűsítem.

Az utolsó vizsgált változó az adózott eredmény (77. táblázat). A három vizsgált változó közül az adózott eredmény esetén figyelhető meg az eltérések abszolút értékének elvárt értékekhez viszonyított legalacsonyabb átlagos értéke. Ez az arány a nem Big4 könyvvizsgáló céget alkalmazó vállalatok esetén 9,29%, míg a Big4 könyvvizsgálóval rendelkező cégek esetén 9,8%. Látható, hogy az adózott eredmény az első olyan beszámoló adat, ahol a nem Big4 könyvvizsgálóval rendelkező vállalatok eltéréseinek értéke alacsonyabb, mint a Big4 könyvvizsgálót alkalmazó vállalatok esetében.

77. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az adózott eredmény esetén (H5)

	Adózott eredmény (Teljes minta)			Adózott eredmény (BIG4=0)			Adózott eredmény (BIG4=1)		
	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ	Megfigyelt (db)	Elvárt (db)	Δ
1	511	716	-205	210	196	14	526	518	8
2	669	420	249	113	115	-2	323	304	19
3	407	297	110	85	82	4	216	215	1
4	309	231	79	51	63	-12	161	167	-6
5	147	188	-41	56	52	4	136	136	0
6	125	159	-34	39	44	-5	96	115	-19
7	88	138	-50	40	38	2	72	100	-28
8	70	122	-52	27	33	-6	97	88	9
9	54	109	-55	32	30	2	96	79	17
Σ	2380	2380	0	653	653	0	1723	1723	0

Forrás: saját számítás

Tekintve a két csoport alacsony eltérés értékeit, a vizsgált csoportok esetében a Benford-eloszlásnak való megfelelés valószínűsíthető.

78. táblázat: A khi négyzet próba eredménye a vizsgált első számjegyekre vonatkozóan (H5)

	Eszközök összesen	Nettó árbevétel	Adózott eredmény	Eszközök összesen	Nettó árbevétel	Adózott eredmény
	<i>BIG4=0</i>			<i>BIG4=1</i>		
Khi - négyzet	32	150,78	5,87	34	224,61	17,12
df	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00	8,00
Asymp. Sig.	0,00	0,00	0,66	0,00	0,00	0,03

Forrás: saját számítás

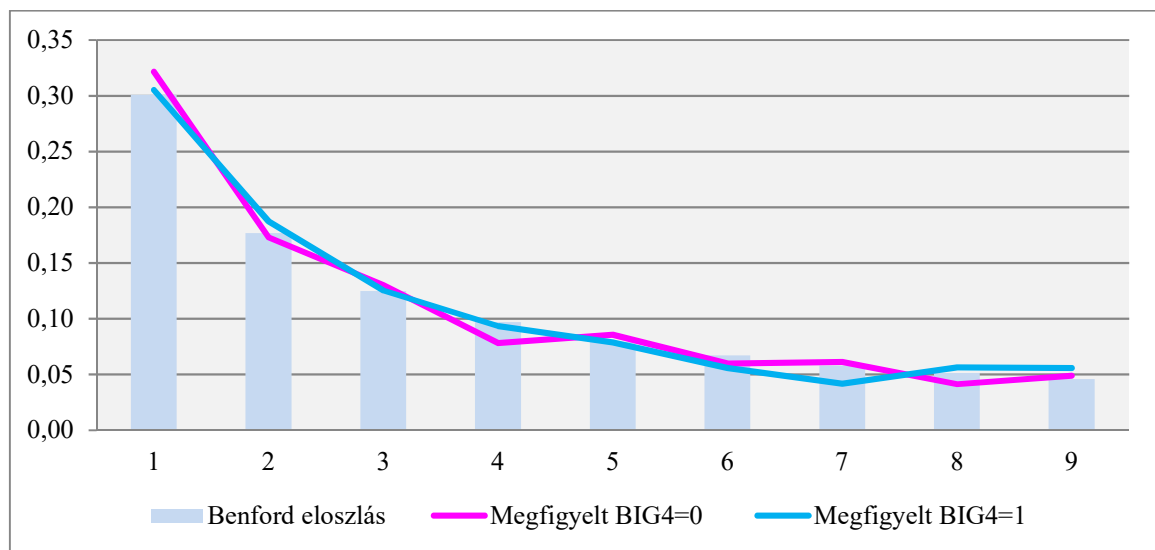
A khi négyzet próba eredményei (78. táblázat) az eszközök összesen és a nettó árbevétel esetén is a Benford-törvénytől való szignifikáns eltérést mutattak mind a két vizsgált csoport esetén ($p < 0,01$).

Az adózott eredményt vizsgálva a két csoport eltérő eredményt hozott. Azon vállalkozások beszámolóit, melyeket nem Big4 könyvvizsgáló ellenőrzött követték a Benford-féle eloszlást, míg a Big4 könyvvizsgáló által ellenőrzött beszámolók adatai nem. Ezen eredmények alapján, a nem Big4 könyvvizsgálóval rendelkező vállalkozások magasabb számviteli minőséggel bírnak, a Benford-törvénynek való megfelelést vizsgálva.

Ennek grafikus ábrázolását mutatja a 28. ábra. A kontroll szerepet betöltő alcsoportok vizsgálata során az eddig alkalmazott BIG4 változó szerinti alcsoport megalkotása értelmetlen volt, hisz, a fő csoportosítás alapját is a BIG4 változó jelentette. Ebből kifolyólag kizárólag nyereségesség szerinti alcsoportok kerültek létrehozásra és vizsgálatra. Az alcsoportok eredményei szerint nincs különbség a Big4 könyvvizsgálókat és a nem Big4 könyvvizsgálókat alkalmazó csoportok beszámolóit között. Így összességében a Benford-törvény segítségével a két csoport egyezőségét mutattam ki.

A diszkrecionális elhatárolások és az eredmény volatilitásának vizsgálata egyaránt a Big4 könyvvizsgáló cégek pozitív hatását mutatja. Az eredmény változékonysága esetében a feltárt kapcsolat szignifikáns, ezt mind a Mann-Whitney teszt, mind a bináris logisztikus regresszió eredményei alátámasztják. A nagy összegű veszteségek kimutatása, alacsony nyereségre való

törekvés és a saját változó által felépített modell a besorolási problémák miatt nem hozott értékelhető eredményt.

28. ábra: Az adózott eredmény összesen adatainak Benford-eloszláshoz való illeszkedése
Forrás: saját szerkesztés

A Benford-eloszlásnak való megfelelés vizsgálata pedig semleges eredményt hozott. A fenti eredmények összességében a Big4 vállalkozások által vizsgált beszámolók magasabb minőségét mutatják.

6. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A hipotéziseket, a hipotézisvizsgálatok eredményét a 79. táblázat szemlélteti.

79. táblázat: A hipotézisvizsgálatok eredménye

Hipotézis	Saját vizsgálat módszerei	Eredménye
H₁: <i>A könyvvizsgálati díj növekedése a számviteli beszámolók minőségének növekedését eredményezi a könyvvizsgálati díj növekedésének évében.</i>	Nemparaméteres próbák Khí négyzet próba Regresszióanalízis	ELFOGADVA
H₂: <i>A könyvvizsgáló által a könyvvizsgálói szolgáltatások mellett, a könyvvizsgált ügyfelek részére nyújtott egyéb szolgáltatások nyújtása nem vezet a számviteli beszámolók minőségének romlásához.</i>	Nemparaméteres próbák Khí négyzet próba Regresszióanalízis	ELVETVE
H₃: <i>Nem csökkenti a számviteli beszámoló minőségét, ha több mint 10 éve ugyanazt a könyvvizsgáló céget alkalmazza a beszámolót közlétező vállalkozás.</i>	Nemparaméteres próbák Khí négyzet próba Regresszióanalízis	ELFOGADVA
H₄: <i>A könyvvizsgáló cégek rotációja nem növeli a számviteli beszámolók minőségét.</i>	Nemparaméteres próbák Khí négyzet próba Regresszióanalízis	ELFOGADVA
H₅: <i>A Big4 könyvvizsgáló cégek által végzett könyvvizsgálat magasabb minőségű számviteli beszámolókat eredményez.</i>	Nemparaméteres próbák Khí négyzet próba Regresszióanalízis	ELFOGADVA

Forrás: saját szerkesztés

Az első hipotézis vizsgálata során, azon módszerek, melyek statisztikailag értelmezhető eredményeket hoztak minden esetben alátámasztották a felvetésemet. A diszkrecionális elhatárolások negatív, de nem szignifikáns kapcsolatot mutattak a könyvvizsgálói díj növekedést jelölő változóval. Az eredmény változékonyságának elemzése és a Benford-eloszlásnak való megfelelés vizsgálata során kimutatott kapcsolat ezzel szemben szignifikáns. A nagy összegű veszteségek kimutatásának elemzése, az alacsony összegű nyereségre való törekvés és a saját változó vizsgálata nem hozott értékelhető eredményt, köszönhetően a felépített modellek elégtelen besorolási képességének. Fentiek alapján az egyes hipotézist elfogadtam.

J₁: Az egyes számú hipotézis elfogadása alapján a vállalkozások számára szóló javaslatot fogalmaztam meg. Az éves beszámoló közzétételére kötelezett vállalkozások számára azt javaslom, hogy gondolják át, mire használják fel jelenleg az éves beszámolójukat. Mi az, amire használhatnák, de különböző okok (például a megbízhatóság hiánya, alacsony számviteli minőség) nem tudják, vagy nem akarják felhasználni. Gondolják át, mennyi addicionális költséget jelent számukra az ad-hoc riportok, összefoglalók összeállítása, bizonyosságot nyújtó vagy megállapodás alapján végrehajtott vizsgálatokkal kapcsolatos szerződések megkötése. Lehetne-e

ezt a pénzügyi kimutatásokkal részben vagy egészben helyettesíteni? Amennyiben vannak olyan cégük számára releváns területek, ahol előnyt jelentené a magasabb minőségű pénzügyi kimutatások (pl.: friss tőke megszerzése, nyitás új piacok felé, a jelenlegi tágan értelmezett hitelezőik bizalmának megőrzése), akkor vegyék figyelembe, hogy a könyvvizsgálóval való együttműködés olyan pluszt jelenthet, amivel ezek a célok elérhetővé válnak, hatékonyabban elérhetőek lehetnek. Ez természetesen nincs ingyen. Ahogy az eredmények is mutatják, a könyvvizsgálói díjak növekedése közvetetten a számviteli beszámolók minőségét is elősegítheti. Javasolom tehát – amennyiben e mellett dönt az adott vállalkozás – stratégia célként megfogalmazni a számviteli beszámolók minőségének növelését, melynek elérését segítheti a megfelelő feltételeket tartalmazó könyvvizsgálói szerződés megkötése is.

Az egyéb szolgáltatásokkal kapcsolatos 2-es számú hipotézis vizsgálata során több esetben is olyan eredmények születtek, melyek az egyéb szolgáltatások igénybevételének számviteli minőségre gyakorolt negatív hatását valószínűsítik. A három bináris változóból kettő esetén (SPO, DVAQ) a Mann Whitney teszt pozitív szignifikáns eredményt hozott, ami alacsonyabb számviteli minőséget jelent egyéb szolgáltatás igénybevétele esetén. Bár ezt nem tudtam a bináris logisztikus regresszió segítségével visszaigazolni, ettől függetlenül a kapcsolat hiánya nem bizonyított. A Benford-törvény szintén az egyéb szolgáltatásokat igénybe vevő vállalkozások alacsonyabb számviteli minőségét mutatta. A fenti eredmények alapján nem egyértelműen megállapítható, hogy az egyéb szolgáltatások igénybevétele ne vezetne a számviteli beszámolók minőségének csökkenéséhez, így a kettes számú hipotézisemet elvetem.

J2: Az egyéb szolgáltatásokkal kapcsolatos hipotézis elvetése alapján a könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatásokról nem egyértelműen megállapítható, hogy a számviteli minőség szempontjából semlegesek. Ezzel kapcsolatban több javaslatot is megfogalmazok, melyek címzettjei a jövőbeni kutatók, szabályozók, a könyvvizsgálók közfelügyeletét ellátók és maguk a könyvvizsgálók és a könyvvizsgálók által nyújtott egyéb szolgáltatásokat igénybe vevő vállalkozások. A jövőbeni kutatók számára javasolom a téma részletesebb feltárását, kivizsgálását, annak érdekében, hogy az egyéb szolgáltatások hatásait jobban megismerjük. A szabályozók számára javasolom a jövőbeni kutatások figyelemmel kísérését, eredményeinek szem előtt tartását a szabályozás módosítása során. A közfelügyeletet ellátó szervnek javasolom a könyvvizsgáló által nyújtott egyéb szolgáltatások kivizsgálását, abban az esetben, ha a könyvvizsgáló cég ellenőrzés alá kerül. Külön kiválasztási szempontnak azonban nem javasolom az egyéb szolgáltatások nyújtásának tényét. A könyvvizsgáló cégeknek és ügyfeleiknek pedig javasolom az egyéb szolgáltatásokról való megegyezést megelőzően annak vizsgálatát, hogy az valóban megfelel-e a hatályos szabályozásnak, nem okozhatja-e a függetlenség csorbulását, ezáltal a számviteli beszámolók minőségének csökkenését.

A harmadik hipotézis vizsgálata során egy esetben sem kaptam olyan eredményeket, melyek a hosszabb könyvvizsgálói mandátum számviteli beszámolók minőségére gyakorolt negatív hatását támasztották volna alá. A nagy összegű veszteségek kimutatásának (LNEG) elemzése semleges eredményt hozott. A Mann-Whitney teszt eredménye alapján a vizsgált csoportok nem térnek el szignifikánsan az LNEG esetében, a bináris logisztikus regressziós eredményeket pedig a modell elégtelen besorolási képessége miatt nem tudtam kiértékelni. A saját változó (DVAQ) és az alacsony összegű nyereségre való törekvés (SPO) vizsgálata esetében a Mann-Whitney teszt már szignifikáns eltérést mutatott a két csoport között, melyek leíró statisztikája alapján a 10 évnél hosszabb mandátumú könyvvizsgálóval rendelkező cégek beszámolói alacsonyabb DVAQ és SPO értékkel, tehát magasabb számviteli minőséggel rendelkeznek. A diszkrecionális elhatárolások vizsgálata során azt láthattuk, hogy bár Mann-Whitney teszt nem mutatott szignifikáns eltérést a két csoport között, a leíró statisztika eredményei alapján azt kevésbé jellemző a diszkrecionális elhatárolások használata a 10 évnél hosszabb mandátumú könyvvizsgálóval rendelkező cégek esetén, ami magasabb számviteli minőséget jelent. Ezzel analóg, de nem szignifikáns eredményt

hozott a bináris logisztikus regresszió segítségével felépített modell is. Az eredmény volatilitásának vizsgálata szintén alátámasztotta a felvetésemet. Mind a leíró statisztika, mind a Mann-Whitney teszt, mind a bináris logisztikus regressziós modell. Az eredmény volatilitásának vizsgálata során kapott eredmények szerint nincs szignifikáns különbség a vizsgált csoportok minősége között. A Benford-törvénynek való megfelelés vizsgálata során nem lehetett egyértelműen kimutatni a két csoport közötti különbséget. Fentiekből kifolyólag a harmadik hipotézist elfogadom.

J3: A harmadik hipotézis elfogadásán alapuló javaslatom a szabályozóknak és a beszámolók felhasználóinak szól. Javasolom a szabályozóknak és a beszámolók felhasználóinak figyelembe venni, hogy a nagyobb vállalkozások megismerése időigényes folyamat, emiatt a könyvvizsgálók hatékonysága, a könyvvizsgálat, ezáltal a könyvvizsgált számviteli beszámolók minősége nem csökken, ha a könyvvizsgálók több mint 10 éve vizsgálják ugyanazt a vállalkozást. Az esetleges függetlenségi kérdéseket ellensúlyozzák a vállalkozás megismeréséből fakadó előnyök. Amennyiben a jövőben valamely események miatt elveszik a piaci bizalom, nem a könyvvizsgálók kötelező rotációjának kiterjesztését javaslom, hanem annak kommunikálását, hogy milyen pozitívumokkal bír egy tapasztalt, a vizsgált céget is jól ismerő könyvvizsgáló jelenléte.

A leíró statisztika öt módszer eredményeinél értelmezhető, melyből három esetben a könyvvizsgáló rotációval nem érintett beszámolók magasabb számviteli minőségét, két esetben pedig (LNEG, H|DNI|) semleges eredményt láthattunk. A Mann-Whitney teszt két esetben is (SPO és DVAQ) szignifikáns eltérést mutatott ki a rotációval érintett és rotációval nem érintett beszámolókat tartalmazó csoportok között. A bináris logisztikus regresszió segítségével felépített modell két esetben hozott kiértékelő eredményt (H|DACC| és H|DNI|). Mindkét esetben a könyvvizsgáló rotációval nem érintett beszámolók magasabb számviteli minőségét mutatta. Azonban az eltérés egyik esetben sem szignifikáns. A Benford-törvény vizsgálatának eredményei szerint az adózott eredmény esetén a rotációval érintett beszámolók adatai követik, míg a rotációval nem érintett beszámolók adatai nem követik a Benford-féle eloszlást. A kontroll csoportok visszaigazolták ezt az eltérést. Az egyes módszerek eredményeit a módszertani részben megállapított alapvetések szerint összesítve megállapítható, hogy nem magasabb a rotációval érintett beszámolók minősége. Így a kapcsolódó hipotézist elfogadom.

J4: A negyedik hipotézis vizsgálata során azt elemeztem, hogy a rotáció egészének van-e pozitív hatása, a rotációs időszakokban jobb-e a számviteli minőség. Az eredmények összhangban voltak a feltételezésemmel, ami alapján a rotációs időszakban nem magasabb a számviteli beszámolók minősége. Jelen javaslat címzettjei a hármas hipotézishez hasonlóan a szabályozók és a beszámoló felhasználói. A négyes hipotézis eredménye összhangban van a hármas hipotézis eredményeivel, így a javaslat is. A rotáció nincs pozitív hatással a beszámolók minőségére, így javaslom, hogy a szabályozók és a felhasználók vegyék ezt figyelembe a szabályozással vagy egyéb területen hozott döntéseik meghozatala során.

A diszkrecionális elhatárolások vizsgálata során negatív, de nem szignifikáns kapcsolatot mutattam ki a Big4 könyvvizsgáló cég alkalmazása és a diszkrecionális elhatárolásokkal való fertőzöttség között. Az eredmény változékonyságának vizsgálata alapján már egyértelműen láthatjuk, hogy a Big4 könyvvizsgálók által ellenőrzött beszámolók magasabb minőségűek. Ezt mind a Mann-Whitney teszt, mind a bináris logisztikus regresszió eredményei alátámasztják. A vizsgált csoportok közötti eltérés mindkét módszer szerint szignifikáns. A nagy összegű veszteségek kimutatása és az alacsony nyereségre való törekvés és a saját változó vizsgálata során a modell kiértékelése nem járt elfogadható eredménnyel. A Benford-eloszlásnak való megfelelés vizsgálata pedig semleges eredményt hozott. A fenti eredményeket és az egyes módszerek erősségét figyelembe véve, a Big4 vállalkozások könyvvizsgálatának számviteli minőségre gyakorolt pozitív hatását feltételező hipotézist elfogadom.

J5: Az utolsó hipotézishez kapcsolódó javaslatom a Big4 könyvvizsgáló társaságoknak szól. Tekintve, hogy a kutatás során nem minden módszerrel (és nem minden Big4 cégre) sikerült visszaigazolni a Big4 könyvvizsgálók által könyvvizsgált beszámolók magasabb minőségét, javaslom annak felülvizsgálatát, hogy melyek azok a tényezők, melyek véleményük szerint megkülönböztetik őket a piac többi könyvvizsgálójától. Vizsgálják felül, hogy a piaci differenciálásukat elősegítő tulajdonságaikkal valóban rendelkeznek-e. Amennyiben nem, vagy már kevésbé képesek a szolgáltatás minőségében a versenytársak fölé nőni, az idővel a piaci részesedésük és a szerződésenként számlázható könyvvizsgálói díjuk csökkenéséhez vezethet. Javaslom a felhalmozott tudásuk és erőforrásaik mozgósítását annak érdekében, hogy továbbra is magas minőségű szolgáltatások nyújtására legyenek képesek.

J6: A disszertáció eredményeit olvasva megállapíthatjuk, hogy hiába van magas fokú számviteli szabályozási konvergencia az Európai Unión belül, a számviteli minőséget befolyásoló tényezők hazai kutatása elengedhetetlen. A nyugat-európai országokban született eredmények nem implementálhatók egy az egyben. Pontos képet csak úgy kaphatunk, ha megpróbáljuk a hazai számviteli beszámolók minőségének alakulását is nyomon követni. Természetesen nem vagyunk egyszerű helyzetben, hiszem az Európai Unió tagállamaként nem áll módunkban a szabályozásokat teljesen függetlenül alakítani. Azonban ettől függetlenül is profitálhatunk abból, ha ismerjük az egyes intézkedések számviteli minőségre gyakorolt hatását. Ha nem is számviteli szabályozási oldalról, de egyéb ösztönzők segítségével alakíthatunk a helyzeten. Láthattuk azt is, hogy a széles körben elterjedt számviteli minőséget mérő változók közül a folytonos jellegű változók voltak azok, melyek segítségével eredményeket lehetett felmutatni. Ez alapvetően a minta nagyságára vezethető vissza, ami kiküszöbölhető lenne a megfelelő erőforrások e kutatási témához való allokálásával. Összességében tehát javaslom a számviteli minőség alakulásának kutatását, annak ösztönzését és a kapott eredmények figyelembe vételét mind a szabályozások módosítása, mind az egyéb ösztönző rendszerek kiépítése és a kapcsolódó döntések meghozatala során.

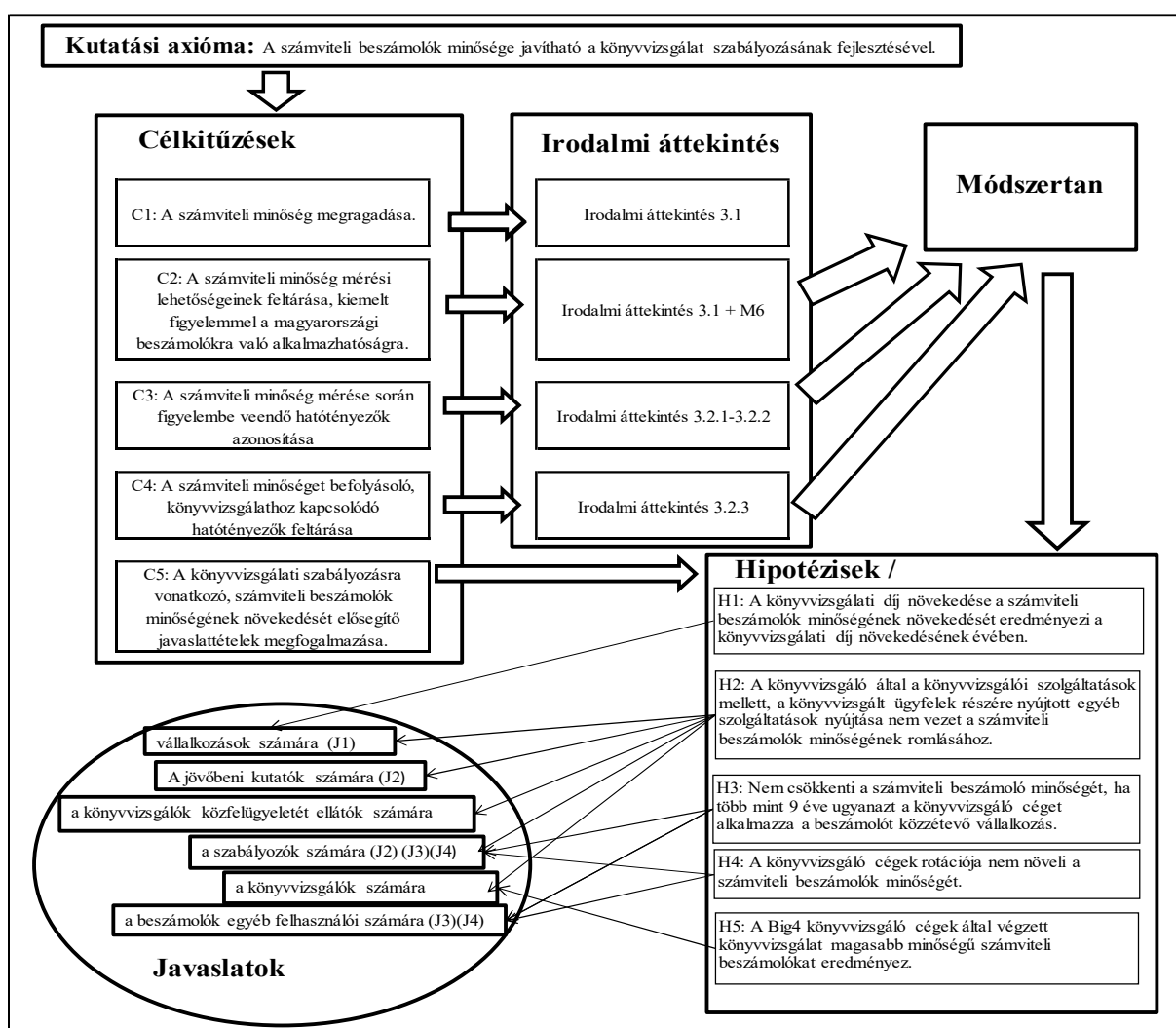
7. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. **Kidolgoztam egy új, a számviteli beszámolók minőségének mérésére alkalmas elméleti modellt.** A modell validálását egy saját összeállítású adatbázison végeztem el, mely a kutatásba bevont beszámolókból központosított könyvvizsgálattal kapcsolatos adatokon kívül az adatok alakulásából levezethető információkat is tartalmazta.
2. **Rendszereztem a számviteli minőség mérésére nemzetközi kutatásokban alkalmazott modelleket és megállapítottam, hogy azokból mely modellek adaptálhatók a magyarországi környezetben előállított beszámolók minőségének mérésére.**
3. **Empirikus úton bizonyítottam, hogy magyarországi környezetben a 10 évnél hosszabb könyvvizsgálati megbízatás nem eredményezi a számviteli beszámolók minőségének csökkenését.**
4. **Statisztikailag igazoltam, hogy a könyvvizsgálók rotációja nincs pozitív hatással a számviteli beszámolók minőségére.**

8. ÖSSZEFOGLALÁS

A disszertációm témájának kiválasztásakor olyan aktuális problémát kerestem, melynek kutatása amellet, hogy új vagy újszerű tudományos eredményeket hozhat, elősegítheti Magyarország gazdasági fejlődését.

Így találtam rá a számviteli minőséggel foglalkozó nemzetközi tanulmányokra. E kutatások során számos érdekes megállapítást tettek, több olyan összefüggést feltérképeztek, melyek feltárása e kutatások végrehajtása nélkül nem valósulhatott volna meg. Több esetben korábban egyértelműnek hitt kölcsönhatások meglétét cáfolták vagy egyéb feltételek teljesüléséhez kötötték őket. Éppen ez az, ami miatt a számviteli minőséget befolyásoló tényezők kutatása mellett döntöttem. Sokszor egyértelműnek veszünk logikusnak tűnő összefüggéseket, melyek azonban a valóságban nem a feltevéseink szerint állnak fenn. Könnyen belátható, hogy az ilyen téves preconcepciók nagy valószínűséggel károsak, a számvitel-könyvvizsgálat terén pedig olyan következményei lehetnek, melyek nem csak hatalmas társadalmi költségeket generálnak, de Magyarország versenyképességét is negatívan befolyásolhatják.

29. ábra: A célkitűzések teljesítése

Forrás: saját szerkesztés

Tekintve a magyarországi számviteli-könyvvizsgálati szabályozás európai harmonizációját, a fent említett kutatások során használt adatok körét és az eredmények alátámasztásához használt módszertant úgy ítélem meg, hogy hasonló jellegű kutatás magyarországi környezetben is

elvégezhető, megfelelő tervezés és adatgyűjtés esetén hasznosítható eredmények, valódi javaslatok, következtetések szülehetnek.

A kutatási témakör meghatározását követően a vizsgálandó problémákat, célkitűzéseket határoztam meg. A célkitűzéseim között szerepelt a számviteli minőség megragadása, mérési lehetőségeinek feltárása, a könyvvizsgálathoz kapcsolódó és az egyéb hatótényezők beazonosítása. E célok teljesítése után vált csak lehetővé a disszertáció egyik fő eredménytermékét jelentő utolsó célkitűzés teljesítése, mely a könyvvizsgálati szabályozásra vonatkozó, számviteli beszámolók minőségének növekedését elősegítő javaslatok tétele. A javaslatok megtételéhez vezető utat, a disszertáció egyes fejezeteinek kapcsolatrendszerét a 29. ábra szemlélteti.

Tekintettel arra, hogy a téma nem sűrűn kutatott Magyarországon, esszenciális volt a szakirodalmi áttekintés alapos végrehajtása. A szakirodalom feldolgozása nem csupán a korábbi eredmények megismerését, a tudomány jelenlegi állását, de az alkalmazható módszertan feltérképezését is szolgálta. A kutatási koncepció felállítása során meghatároztam a disszertáció, azon belül a szakirodalmi áttekintés szerkezetét. A szakirodalmi áttekintés két fő részre bontható: a számviteli minőség megragadása és a számviteli minőséget meghatározó tényezők bemutatása.

A számviteli minőség megragadása elméleti majd módszertani oldalról mutatja be a témakört. Elméleti oldalról a magyarországi szabályozás minőséggel kapcsolatos előírásai, elvárásai, míg gyakorlati oldalról a korábbi kutatásokban a számviteli minőség mérésére alkalmazott modellek kerültek bemutatásra. A gyakorlati megközelítés során részletesen bemutatásra kerültek azok a módszerek, melyeket később az elemzés során magam is alkalmaztam. A teljesség kedvéért röviden azok a módszerek is áttekintésre kerültek, melyek nem kerültek beépítésre a végleges módszertanba, a téma szempontjából mégis relevánsak.

A számviteli minőséget befolyásoló tényezők a kutatás szempontjából két részre oszthatók. A vizsgálandó és kiszűrendő tényezők. A szakirodalmi áttekintés során ennek megfelelően két külön részben tárgyaltam a vizsgálandó és a kiszűrendő tényezőket. A kiszűrendő tényezők közül részletes kifejtésre kerültek azok a befolyásoló tényezők, melyeket a korábbi kutatások során figyelembe vettek és emellett a magyarországi környezet vizsgálata során fontosnak ítélt meg. A szakirodalmi áttekintés során e tényezők magyarországi helyzetét is bemutattam, ami alapján egyértelművé vált a tényezők kontrollváltozóként való beemelésének szükségessége. A vizsgálandó tényezők bemutatása során a tényezővel kapcsolatos elméleteket, a korábbi kutatások eredményeit, majd a magyarországi szabályozást is ismerttettem.

A módszertan felépítésének alapját a korábbi kutatásokban szereplő, számviteli minőség mérésére használt modellek jelentették. A módszertan összeállítása három szakaszra bontható, az első szakaszban összegyűjtöttem az egyes kutatásokban használt modelleket. Ezt követően megvizsgáltam azok magyarországi alkalmazhatóságát, majd kidolgoztam a módszerek együttes kiértékelésének folyamatát. A végleges módszertan a diszkrecionális elhatárolások, az eredmény változékonyságának, a nagy összegű veszteségek kimutatásának, az alacsony összegű nyereségre való törekvés, egy saját változó és a Benford-eloszlásnak való megfelelés vizsgálatát tartalmazta.

Az elemzéshez használt adatbázis több adatforrásból került összeállításra. Az éves beszámolók mérleg és eredménykimutatás adatait az Opten Kft.-től rendeltem meg. A könyvvizsgálathoz kapcsolódó közzétételeket pedig az E-beszamolo.hu-ról letöltött kiegészítő mellékletekből gyűjtöttem ki. Összességében egy 2400 darab beszámolót tartalmazó adatbázis került előállításra, mely 400 vállalkozás 2013 és 2018 közötti üzleti éveiről közzétett Sztv. szerint összeállított egyedi beszámolóinak adatait tartalmazza. A szelekció során a fő cél a legjelentősebb vállalatok egyedi beszámolóinak kiválasztása volt.

A kutatás eredményei szerint a könyvvizsgálati díjak növekedése a számviteli beszámolók minőségének növekedését eredményezi a könyvvizsgálati díj növekedésének évében. E kutatási

eredmény rávilágít arra, hogy a könyvvizsgáló megfelelő díjazás esetén képes lehet a beszámolók minőségének növekedését elősegíteni. Ez az eredmény megfelelő jelzés azon vállalkozások felé, melyek jelenleg számviteli minőségi problémákkal küzdenek. A könyvvizsgáló megfelelő partner lehet a probléma megoldásában.

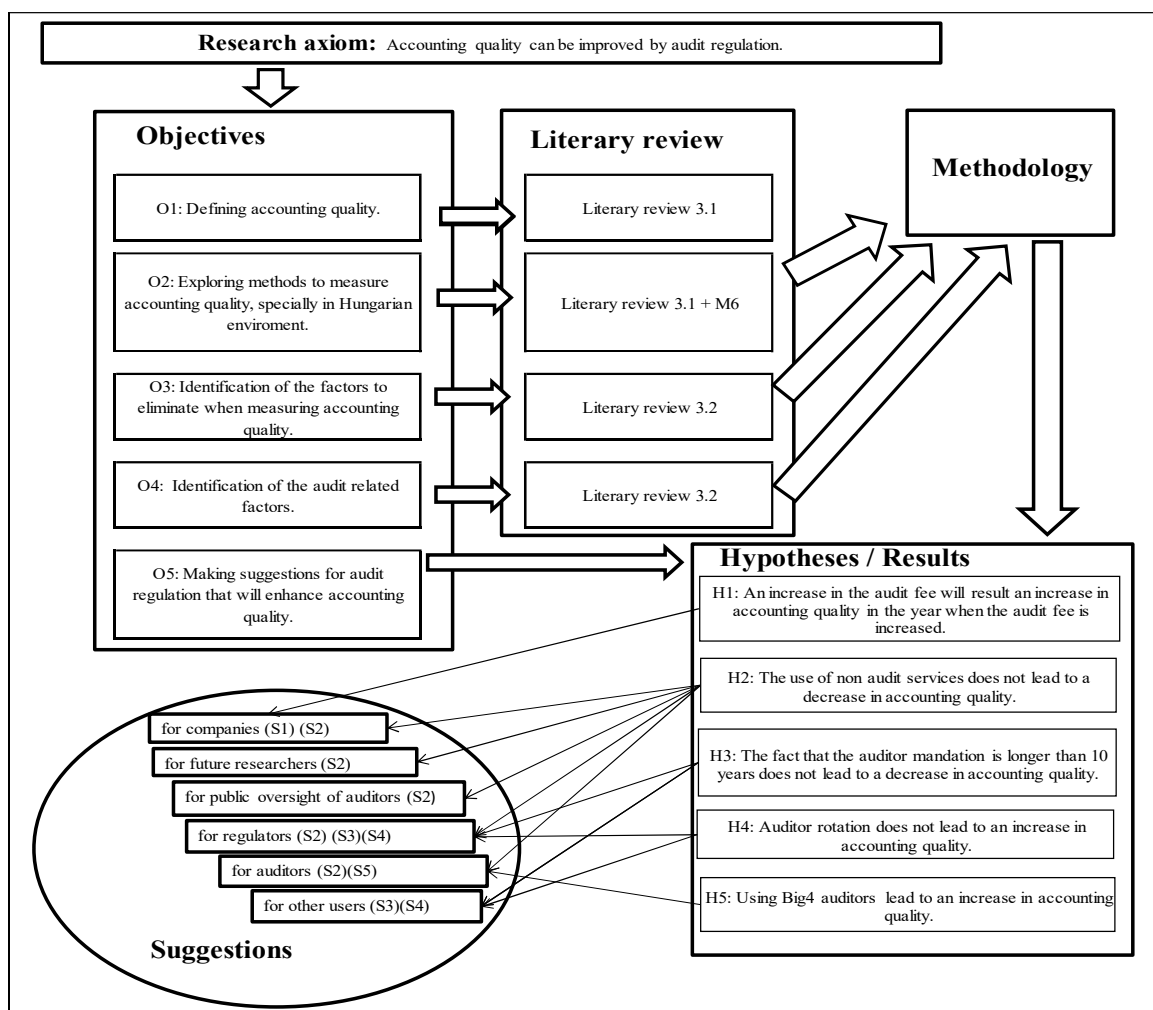
A könyvvizsgálók által nyújtott egyéb szolgáltatások minőségsemlegességét a kutatás eredményei nem igazolták vissza.

Megállapítottam, hogy a könyvvizsgálók rotációja nem növeli, a 10 évnél hosszabb könyvvizsgálói megbíztás nem csökkenti, a Big4 könyvvizsgáló alkalmazása pedig növeli a számviteli beszámolók minőségét. Ez alapján felhívom a szabályozók figyelmét, hogy a kötelező rotáció, a megbíztás hosszának maximalizálása nem okozza a számviteli minőség növekedését. Amennyiben a jövőben – például egy számviteli botrány következtében – a számviteli beszámolók minőségét növelő szabáymódosításokat kívánnak bevezetni, vegyék figyelembe, hogy a könyvvizsgálók kötelező rotációja és a könyvvizsgálói megbíztás hosszának maximalizálása nem a megfelelő eszközök e célok eléréséhez.

Látható, hogy számos kérdés megválaszolásra került, de mindemellett szükségszerűen újabb kérdések merültek fel. A módszertan felépítése, az egyes tényezők hatásának elemzése megfelelő alapot jelent ahhoz, hogy a jövőben további kutatásokat lehessen végrehajtani, melyek tovább bővíthetik ismereteinket a számviteli minőségről, az azt befolyásoló tényezőkről.

7. SUMMARY

When choosing the topic of my dissertation, I was looking for a current problem, which, in addition to bringing novel scientific results, can help the economic development of Hungary.

1. Figure: The fulfillment of objectives

Source: own edit

This is how I found the international studies about accounting quality. In these researches a number of interesting findings were made, several correlations were mapped. These explorations would not have been possible without the conducting of these researches. In several cases, they disprove the existence of relationships that previously were thought to be clear or obvious. In other cases, other necessary conditions were revealed. Many times we accept connections that seem clear and logical, but in reality they do not exist. It is easy to admit that such erroneous preconceptions are likely to be detrimental, and in the field of accounting, they can have consequences that not only generate huge social costs, but can also negatively affect Hungary's competitiveness.

Considering the harmonization between the European and Hungarian accounting and audit regulations, the range of data used in the above-mentioned researches and the methodology used to support their conclusions I think, similar researches can be carried out in a Hungarian environment as well.

After choosing the research topic, I defined the problems and objectives to be examined. My objectives included capturing accounting quality, exploring its measurement tools and identifying the audit-related and the other factors. After the fulfillment of these goals, it became possible to accomplish the last goal, the main result of my dissertation, which is to make suggestions to the stakeholders, which will help to increase the quality of financial reporting. The Figure 1 illustrates the way to suggestion making and the system of relationships between the chapters of the dissertation.

Given that the topic is not widely researched in Hungary, a thorough review of the literature was essential. The literature served not only to get to know the previous results, the current state of science, but also to map the applicable methodology. During the research concept I defined the structure of the dissertation, including the literature review. The literature review can be divided into two main sections. These are the capturing accounting quality and the reviewing the factors determining accounting quality.

The capturing of accounting quality was made also from theoretical and from methodological point of view. On the theoretical side, there are the requirements of the Hungarian regulations in connection with accounting quality, while on the practical side the models used to measure accounting quality have been presented. The practical approach showed in detail the methods that I used later in my analysis. For the sake of completeness, methods that are relevant to the topic but are not included in the final methodology are also briefly overviewed.

The factors influencing accounting quality can be divided into two groups from the point of view of my research. Accordingly, in the literature review, the factors to be examined and to be eliminated were discussed in two separate sections. Among the factors to be eliminated, the influencing factors, which were taken into account in previous researches and were considered important examining in the Hungarian environment, were explained in detail. I also presented the situation of these factors in Hungary, which made it clear that the factors should be included as control variables. During the presentation of the factors to be examined, the theories related to the factor, the results of previous researches and the related regulations in Hungary were showed.

The developing of the methodology was based on the models used in previous researches which analyzed accounting quality. The process of building up the methodology can be divided into three phases. In the first phase I collected each models used in the reviewed researches. Then I examined their applicability in Hungary. Finally, I worked out the evaluation process of these separate methods. In the end, the methodology included discretionary accruals, the volatility of earnings, timely loss recognition, earnings managements towards small positive incomes, the own variable and the so called Benford law.

The database used for the analysis was compiled from several data sources. I ordered the balance sheet and income statement data of the annual reports from Opten Kft. The auditing related disclosures were collected from the notes, downloaded from E-Beszamolo.hu. In total, a database of 2,400 financial statements supplemented with audit related data was developed. The main goal of the selection process was to select the most significant companies' financial data. The financial statements are for the years from 2013 to 2018 and have been prepared in accordance with the Accounting law.

The results of my research suggest that the increase in audit fees results an increase in accounting quality in the year the audit fee is increased. These results highlight the fact that the auditor may be able to contribute to accounting quality. This is a good signal to companies that are currently having accounting quality issues that the auditor can be the right partner to solve this problem.

The neutrality of non-audit services provided by the auditors was not confirmed by the results of this research.

I have found that the rotation of auditors does not increase the audit engagement of more than 10 years does not decrease and the Big4 auditors increase accounting quality. On this basis, I would like to draw the attention of regulators to the fact that mandatory rotation and maximization of the term of audit engagement do not lead to an increase in accounting quality. If, in the future, the regulators want to increase accounting quality - for example as a result of an accounting scandal - it should be borne in mind that mandatory rotation of auditors and maximizing the length of the audit mandate are not appropriate tools to achieve these objectives.

All in all, it can be seen that many questions have been answered, but inevitably new questions have been arisen. The developing of this methodology and the analysis of the impact of certain factors provide a good basis for further researches, which will expand our understanding of accounting quality and its determinants.

MELLÉKLETEK

M1. Irodalomjegyzék

1. ABDULLAHI, A. - ABUBAKAR, M. Y. (2020): International Financial Reporting Standards (IFRS) and Reporting Quality in Nigeria: An Assessment of Selected Quoted Firms. In: *International Business and Accounting Research Journal*, 4 (1) 11-22. p.
2. ABDOLLAHI, A. - REZAEI PITENOEI, Y. (2020): Surplus Free Cash Flow and Earnings Management: The Moderating Role of Auditor Size. In: *Advances in Mathematical Finance and Applications*, 5(1) 81-93. p.
3. AHMED, A. S. - DUELLMAN, S. (2011): Evidence on the role of accounting conservatism in monitoring managers' investment decisions. In: *Accounting & Finance*, 51 (3) 609–633. p.
4. ALI, A. - CHEN, Y., RADHAKRISHNAN, S. (2007): Corporate disclosures by family firms. In: *Journal of Accounting and Economics*, 44 (1–2) 238–286. p.
5. ALTMAN, E. I. (1968): Financial ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy. In: *The Journal of Finance*, 23 (4) 589–609. p.
6. AMES, D. (2013): IFRS adoption and accounting quality: The case of South Africa. In: *Journal of Applied Economics and Business Research*, 3 (3) 154–165. p.
7. ARMSTRONG, C. S. - BLOUIN, J. L. - LARCKER, D. F. (2012): The incentives for tax planning. In: *Journal of Accounting and Economics*, 53 (1–2) 391–411. p.
8. ARMSTRONG, C. S. - JAGOLINZER, A. D. - LARCKER, D. F. (2010): Chief executive officer equity incentives and accounting irregularities. In: *Journal of Accounting Research*, 48 (2) 225-271. p.
9. ARTHUR, N. - ENDRAWES, M. - HO, S. (2017): Impact of partner change on audit quality: An analysis of partner and firm specialisation effects. In: *Australian Accounting Review*, 27 (4) 368-381. p.
10. ASTHANA, S. C. - RAMAN, K. K. - XU, H. (2015): US-Listed Foreign Companies' Choice of a US-Based versus Home Country-Based Big N Principal Auditor and the Effect on Audit Fees and Earnings Quality. In: *Accounting Horizons*, 29 (3) 631–666. p.
11. BAE, G. S. - CHOI, S. U. - RHO, J. H. (2016): Audit hours and unit audit price of industry specialist auditors: Evidence from Korea. In: *Contemporary Accounting Research*, 33 (1) 314-340. p.
12. BALL, R. - SHIVAKUMAR, L. (2005): Earnings quality in UK private firms: comparative loss recognition timeliness. In: *Journal of Accounting and Economics*, 39 (1) 83–128. p.
13. BARDÓCZ, I. (2018): Sok a miért – adócsomag 2019. <https://ado.hu/ado/sok-a-miert-adocsomag-2019>. Google. Kulcsszavak: adócsomag 2019 sok a miért. Lekérdezés időpontja:2020.07.22.
14. BARTH, M. E. - BEAVER, W. H. - LANDSMAN, W. R. (2001): The relevance of the value relevance literature for financial accounting standard setting: another view. In: *Journal of Accounting and Economics*, 31 (1–3) 77–104. p.
15. BARTH, M. E. - LANDSMAN, W. R. - LANG, M. H. (2008): International accounting standards and accounting quality. In: *Journal of Accounting Research*, 46 (3) 467–498. p.
16. BARTH, M. E. - LANDSMAN, W. R. - LANG, M. - WILLIAMS, C. (2007): Accounting quality: International accounting standards and US GAAP. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.461.2429&rep=rep1&type=pdf> Keresőprogram: Google Scholar. Kulcsszavak: Barth, M. E., Landsman, Accounting Quality 2007. Lekérdezés időpontja:2020.07.20.
17. BASU, S. (1997): The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings. In: *Journal of Accounting and Economics*, 24 (1) 3–37. p.
18. BEARDSLEY, E. L. - LASSILA, D. R. - OMER, T. C. (2019): How do audit offices respond to audit fee pressure? Evidence of increased focus on nonaudit services and their impact on audit quality. In: *Contemporary Accounting Research*, 36 (2) 999-1027. p.

19. BECK, M. J. - FRANCIS, J. R. - GUNN, J. L. (2018): Public Company Audits and City-Specific Labor Characteristics. In: *Contemporary Accounting Research*, 35 (1) 394–433. p.
20. BEDŐHÁZI, Z. R. (2009): A Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok alkalmazásának hatása a magyar tőzsdén jegyzett vállalatok számvitelének minőségére. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/14979/bedohazi-zita-rozalia-phd-2009.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: bedőházi zita rozália phd értekezés. Lekérdezés időpontja:2020.09.04.
21. BÉKÉS, B. (2012): A közvetlen adózás az európai unióban. <https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/B%C3%A9k%C3%A9s%20Bal%C3%A1zs%20PHD%20dolgozat.pdf>. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: Békés, B. (2012): A Közvetlen Adózás. Lekérdezés időpontja:2020.07.20.
22. BELL, T. B. - CAUSHOLLI, M. - KNECHEL, W. R. (2015): Audit firm tenure, non-audit services, and internal assessments of audit quality. In: *Journal of Accounting Research*, 53 (3) 461–509. p.
23. BELL, T. B. - LANDSMAN, W. R. - SHACKELFORD, D. A. (2001): Auditors' perceived business risk and audit fees: Analysis and evidence. In: *Journal of Accounting Research*, 39 (1) 35–43. p.
24. BENFORD, F. (1938): The law of anomalous numbers. In: *Proceedings of the American philosophical society*, 78 (4) 551-572. p.
25. BILLS, K. L. - CUNNINGHAM, L. M. - MYERS, L. A. (2015): Small audit firm membership in associations, networks, and alliances: Implications for audit quality and audit fees. In: *The Accounting Review*, 91 (3) 767–792. p.
26. BILLS, K. L. - SWANQUIST, Q. T. - WHITED, R. L. (2016): Growing pains: Audit quality and office growth. In: *Contemporary Accounting Research*, 33 (1) 288–313. p.
27. BODLE, K. A. - CYBINSKI, P. J. - MONEM, R. (2016): Effect of IFRS adoption on financial reporting quality: Evidence from bankruptcy prediction. In: *Accounting Research Journal*, 29 (3) 292–312. p.
28. BÓTA, Z. (2010): A számviteli szabályok ellenőrzése, a számviteli alapelvek érvényesülése az ellenőrzések során. In: *Adó-Kódex*, (12) 57–72. p.
29. BOUCHAREB, M. - AYMEN, A. - SLIM, S. (2014): Does the Adoption of IAS/IFRS with a Strong Governance Mechanism Can Deter Earnings Management? In: *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences*, 3 (1) 264-282. p.
30. BRÎNDESCU-OLARIU, D. (2016): Bankruptcy prediction based on the debt ratio. In: *Theoretical & Applied Economics*, 23 (2) 145-156. p.
31. BRONSON, S. N. - GHOSH, A. - HOGAN, C. E. (2017): Audit fee differential, audit effort, and litigation risk: An examination of ADR firms. In: *Contemporary Accounting Research*, 34 (1) 83–117. p.
32. CAHAN, S. F. - SUN, J. (2015): The effect of audit experience on audit fees and audit quality. In: *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 30 (1) 78–100. p.
33. CAMERAN, M. - PRENCIPE, A. - TROMBETTA, M. (2016): Mandatory audit firm rotation and audit quality. In: *European Accounting Review*, 25 (1) 35–58. p.
34. CAO, J. - CHEN, F. - HIGGS, J. L. (2016): Late for a very important date: financial reporting and audit implications of late 10-K filings. In: *Review of Accounting Studies*, 21 (2) 633–671. p.
35. CASCINO, S. - PUGLIESE, A. - MUSSOLINO, D. - SANSONE, C. (2010): The influence of family ownership on the quality of accounting information. In: *Family Business Review*, 23 (3) 246–265. p.
36. CAUSHOLLI, M. - CHAMBERS, D. J. - PAYNE, J. L. (2014): Future nonaudit service fees and audit quality. In: *Contemporary Accounting Research*, 31 (3) 681–712. p.
37. CHAFEN, Z. - ZHIWEN, L. (2008): State Ownership and Accounting Conservatism . In: *Accounting Research*, 5. 38-45. p.

38. CHAN, D. K. W. - LIU, N. (2018): Does a Restriction of Nonaudit Services Improve Audit Quality and the Reliability of Audit Report? In: *Proceedings of the 13th Workshop on Accounting and Economics*. <https://hub.hku.hk/handle/10722/258288> Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: does a restriction of nonaudit services improve audit quality and the reliability of audit report. Lekérdezés időpontja:2020.07.20.
39. CHE, L. - LANGLI, J. C. - SVANSTRÖM, T. (2017): Education, experience, and audit effort. In: *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 37 (3) 91–115. p.
40. CHEN, J. - DONG, W. - HAN, H. - ZHOU, N. (2020): Does Audit Partner Workload Compression Affect Audit Quality?. In: *European Accounting Review*, 29 1-33. p.
41. CHEN, L. - KRISHNAN, G. V. - YU, W. (2018): The relation between audit fee cuts during the global financial crisis and earnings quality and audit quality. In: *Advances in Accounting*, 43 14–31. p.
42. CHEN, Q. - HEMMER, T. - ZHANG, Y. (2007): On the relation between conservatism in accounting standards and incentives for earnings management. In: *Journal of Accounting Research*, 45 (3) 41–565. p.
43. CHENG, Q. - WARFIELD, T. D. (2005): Equity incentives and earnings management. In: *The Accounting Review*, 80 (2) 441–476. p.
44. CHI, H.-Y. - WENG, T.-C. (2014): Managerial legal liability and Big 4 auditor choice. In: *Journal of Business Research*, 67 (9) 1857–1869. p.
45. CHI, W. - HUANG, H. - LIAO, Y. - XIE, H. (2009): Mandatory audit partner rotation, audit quality, and market perception: Evidence from Taiwan. In: *Contemporary Accounting Research*, 26 (2) 359–391. p.
46. CHI, W. - LIU, C. - WANG, T. (2009): What affects accounting conservatism: A corporate governance perspective. In: *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 5 (1) 47–59. p.
47. CHO, M. - KI, E. - KWON, S. Y. (2017): The effects of accruals quality on audit hours and audit fees. In: *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 32 (3) 372–400. p.
48. CHOI, J.-H. - KIM, C. - KIM, J.-B. - ZANG, Y. (2010): Audit office size, audit quality, and audit pricing. In: *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 29 (1) 73–97. p.
49. CHOI, J.-H. - KIM, J.-B. - ZANG, Y. (2010): Do abnormally high audit fees impair audit quality? In: *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 29 (2) 115–140. p.
50. CHOWDHURY, A. - MOLLAH, S. - AL FAROOQUE, O. (2018): Insider-trading, discretionary accruals and information asymmetry. In: *The British Accounting Review*, 50 (4) 341–363. p.
51. CHRISTENSEN, H. B. - LEE, E. - WALKER, M. - ZENG, C. (2015): Incentives or standards: What determines accounting quality changes around IFRS adoption? In: *European Accounting Review*, 24 (1) 31–61. p.
52. CHRISTODOULOU, D. - MA, L. - VASNEV, A. (2018): Inference-in-residuals as an Estimation Method for Earnings Management. In: *Abacus*, 54 (2) 154–180. p.
53. CLOYD, C. B. - PRATT, J. - STOCK, T. (1996): The use of financial accounting choice to support aggressive tax positions: Public and private firms. In: *Journal of Accounting Research*, 34 (1) 23–43. p.
54. CORBELLA, S. - FLORIO, C. - GOTTI, G. - MASTROLIA, S. A. (2015): Audit firm rotation, audit fees and audit quality: The experience of Italian public companies. In: *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 25 46–66. p.
55. CORTEN, M. - STEIJVERS, T. - LYBAERT, N. (2018): Auditor choice in private firms: a stakeholders perspective. In: *Managerial Auditing Journal*, 33 (2) 146–170. p.
56. CORTESI, A. - VENA, L. (2019): Disclosure quality under integrated reporting: a value relevance approach. In: *Journal of cleaner production*, 220 745-755. p.
57. DEANGELO, L. E. (1981): Auditor size and audit quality. In: *Journal of Accounting and Economics*, 3 (3) 183–199. p.

58. DEANGELO, L. E. (1986): Accounting numbers as market valuation substitutes: A study of management buyouts of public stockholders. In: *Accounting Review*, 61 (3) 400–420. p.
59. DECHOW, P. M. - SKINNER, D. J. (2000): Earnings management: Reconciling the views of accounting academics, practitioners, and regulators. In: *Accounting Horizons*, 14 (2) 235–250. p.
60. DECHOW, P. M. - SLOAN, R. G. - SWEENEY, A. P. (1995): Detecting earnings management. In: *Accounting Review*, 70 (2) 193–225. p.
61. DEFOND, M. - ERKENS, D. H. - ZHANG, J. (2016): Do client characteristics really drive the Big N audit quality effect? New evidence from propensity score matching. In: *Management Science*, 63 (11) 3628–3649. p.
62. DEFOND, M. - ZHANG, J. (2014): A review of archival auditing research. In: *Journal of Accounting and Economics*, 58 (2–3) 275–326. p.
63. DIETRICH, J. R. - MULLER, K. A. - RIEDL, E. J. (2007): Asymmetric timeliness tests of accounting conservatism. In: *Review of Accounting Studies*, 12 (1) 95–124. p.
64. DING, Y. - ZHANG, H. - ZHANG, J. (2007): Private vs state ownership and earnings management: evidence from Chinese listed companies. In: *Corporate Governance: An International Review*, 15 (2) 223–238. p.
65. DIRI, M. E. (2017): Introduction to Earnings Management. Springer. 112 p.
66. DOBLER, M. (2014): Auditor-provided non-audit services in listed and private family firms. In: *Managerial Auditing Journal*, 29 (5) 427–454. p.
67. DUH, R. R. - KNECHEL, W. R. - LIN, C. C. (2020): The Effects of Audit Firms' Knowledge Sharing on Audit Quality and Efficiency. In: *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 39 (2) 51–79. p.
68. DURTSCHI, C. - HILLISON, W. - PACINI, C. (2004): The effective use of Benford's law to assist in detecting fraud in accounting data. In: *Journal of Forensic Accounting*, 5 (1) 17–34. p.
69. ELBAKRY, A. E. - NWACHUKWU, J. C. - ABDU, H. A. - ELSHANDIDY, T. (2017): Comparative evidence on the value relevance of IFRS-based accounting information in Germany and the UK. In: *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 28 10–30. p.
70. ELDER, R. J. - LOWENSOHN, S. - RECK, J. L. (2015): Audit firm rotation, auditor specialization, and audit quality in the municipal audit context. In: *Journal of Government & Nonprofit Accounting*, 4 (1) 73–100. p.
71. ERICKSON, M. - HANLON, M. - MAYDEW, E. L. (2006): Is there a link between executive equity incentives and accounting fraud? In: *Journal of Accounting Research*, 44 (1) 113–143. p.
72. ESHLEMAN, J. D. - GUO, P. (2014): Do Big 4 auditors provide higher audit quality after controlling for the endogenous choice of auditor? In: *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 33 (4) 197–219. p.
73. EUROSTAT (2019): Tax-to-GDP ratio up to 40.3% in EU. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10190755/2-30102019-AP-EN.pdf/68739572-f06a-51e4-3a5b-86e660a23376>. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: Tax-to-GDP ratio up to 40.3% in EU. Lekérdezés időpontja:2020.07.22.
74. FASB (2018): Statement of Financial Accounting Concepts No. 8. https://www.fasb.org/jsp/FASB/Document_C/DocumentPage?cid=1176171111398&acceptedDisclaimer=true. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: FASB, framework, US GAAP. Lekérdezés időpontja:2020.08.31
75. FEBRIANTO, R. - DINI, F. - AUDINA, D. - YUSKAR, Y. - JUITA, V. (2017): The Influence of Pseudo Auditor Rotation on Audit Quality: New Evidence. In: *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 11 (4) 71–85. p.

76. FIELDS, L. P. - GUPTA, M. - WILKINS, M. - ZHANG, S. (2018): Refinancing pressure and earnings management: Evidence from changes in short-term debt and discretionary accruals. In: *Finance Research Letters*, 25 62–68. p.
77. FIRTH, M. (1997): The provision of nonaudit services by accounting firms to their audit clients. In: *Contemporary Accounting Research*, 14 (2) 1–21. p.
78. FRANCIS, J. R. - YU, M. D. (2009): Big 4 office size and audit quality. In: *The Accounting Review*, 84 (5) 1521–1552. p.
79. FÜREDI-FÜLÖP, J. (2016): A könyvvizsgálati elvárasi rés megítélése Magyarországon. In: *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, 58 (6) 293–295. p.
80. FÜREDI-FÜLÖP, J. (2017): Factors Leading to Audit Expectation Gap: An Empirical Study in a Hungarian Context. In: *Theory Methodology Practice: Club Of Economics In Miskolc*, 13 (02) 13–23. p.
81. GAIO, C. - PINTO, I. (2018): The role of state ownership on earnings quality: evidence across public and private European firms. In: *Journal of Applied Accounting Research*, 19 (2) 312–332. p.
82. GARCIA -BLANDON, J. - ARGILES, J. M. - RAVENDA, D. (2020): Audit firm tenure and audit quality: A cross European study. In: *Journal of International Financial Management & Accounting*, 31 (1) 35–64. p.
83. GARCIA-BLANDON, J. - ARGILES, J. M. - RAVENDA, D. (2020): On the Relationship between Audit Tenure and Fees Paid to the Audit Firm and Audit Quality. In: *Accounting in Europe*, 17 (1) 78–103. p.
84. GHOSH, A. - MOON, D. (2005): Auditor tenure and perceptions of audit quality. In: *The Accounting Review*, 80 (2) 585–612. p.
85. GIGLER, F. - KANODIA, C. - SAPRA, H. - VENUGOPALAN, R. (2009): Accounting conservatism and the efficiency of debt contracts. In: *Journal of Accounting Research*, 47 (3) 767–797. p.
86. GIM, J. - CHOI, K. - JANG, S. S. (2019): Do franchise firms manage their earnings more? Investigating the earnings management of restaurant firms. In: *International Journal of Hospitality Management*, 79 70–77. p.
87. GIROUX, G. (2003): Core concepts of financial analysis: a user approach. John Wiley & Sons. 320 p.
88. GIROUX, G. (2004): Detecting earnings management. John Wiley & Sons. 336 p.
89. GIVOLY, D. - HAYN, C. (2000): The changing time-series properties of earnings, cash flows and accruals: Has financial reporting become more conservative? In: *Journal of Accounting and Economics*, 29 (3) 287–320. p.
90. HAISLIP, J. Z. - MYERS, L. A. - SCHOLZ, S. - SEIDEL, T. A. (2017): The Consequences of Audit-Related Earnings Revisions. In: *Contemporary Accounting Research*, 34 (4) 1880–1914. p.
91. HARCOS, M. (2018): Már kisebb szabálytalanság miatt is perelhető a NAV, <https://www2.deloitte.com/hu/hu/pages/jog/articles/perelheto-a-nav.html>. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: perelhető a nav. Lekérdezés időpontja:2020.07.22.
92. HEALY, P. M. (1985): The effect of bonus schemes on accounting decisions. In: *Journal of Accounting and Economics*, 7 (1–3) 85–107. p.
93. HEALY, P. M. - WAHLEN, J. M. (1999): A review of the earnings management literature and its implications for standard setting. In: *Accounting Horizons*, 13 (4) 365–383. p.
94. HERICH, GY. (2020): Adótan 2020. Pécs: Penta Únió Zrt. 480 p.
95. HONG, N. T. P. - LINH, D. T. K. (2020): Effects of earnings management to investor decision—empirical evidence in Vietnam stock market. In: *WSEAS Transactions on Environment and Development*, 16, 84–97. p.
96. HORTON, J. - LIVNE, G. - PETTINICCHIO, A. (2020): Empirical Evidence on Audit Quality under a Dual Mandatory Auditor Rotation Rule. In: *European Accounting Review*, 29 1–29. p.

97. HOSSAIN, S. - MONROE, G. S. - WILSON, M. - JUBB, C. (2016): The Effect of Networked Clients' Economic Importance on Audit Quality. In: *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 35 (4) 79–103. p.
98. HUANG, S. - ROYCHOWDHURY, S. - SLETTEN, E. (2020): Does litigation deter or encourage real earnings management?. In: *The Accounting Review*, 95 (3) 251-278. p.
99. HUSSEIN, W. N. (2018): The Impact of National Culture on Tax Evasion through Applying Accounting Conservatism in Iraq. https://szie.hu/sites/default/files/wisam_neema_hussein_dissertation.pdf. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: The Impact of National Culture on Tax. Lekérdezés időpontja:2020.07.20.
100. IASPLUS (2018): Conceptual Framework for Financial Reporting 2018. <https://www.iasplus.com/en/standards/other/framework>. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: iasplus, framework, ifrs. Lekérdezés időpontja:2020.08.31.
101. International Federation of Accountants (2016): Az IFAC Könyvvizsgálói Etikai Kódex (IESBA Kódex) (online) https://mkvk.hu/bundles/csmssite/mkvk/uploads/userfiles/files/hu/letolthetoanyagok/Bizottsagok/fegyelmi/Etikai_kodex_kamarai_tag_konyvvizsgaloknak_2016_evi_kiadas_IESBA.PDF Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: IFAC Könyvvizsgálói Etikai Kódex. Lekérdezés időpontja: 2021. 02.05
102. ISIDRO, H. - NANDA, D. - WYSOCKI, P. D. (2020): On the relation between financial reporting quality and country attributes: Research challenges and opportunities. In: *The Accounting Review*, 95 (3) 279-314. p.
103. ISLAM, M. A. - ALI, R. - AHMAD, Z. (2011): Is modified Jones model effective in detecting earnings management? Evidence from a developing economy. In: *International Journal of Economics and Finance*, 3 (2) 116. p.
104. ITTONEN, K. - JOHNSTONE, K. - MYLLYMÄKI, E.-R. (2015): Audit partner public-client specialisation and client abnormal accruals. In: *European Accounting Review*, 24 (3) 607-633. p.
105. JACKSON, A. B. - MOLDRICH, M. - ROEBUCK, P. (2008): Mandatory audit firm rotation and audit quality. In: *Managerial Auditing Journal*, 23 (5) 420–437. p.
106. JEONG, J. Y. - CROMPTON, J. L. (2017): The use of odd-ending numbers in the pricing of five tourism services in three different cultures. In: *Tourism Management*, 62 135–146. p.
107. JONES, J. J. (1991): Earnings management during import relief investigations. In: *Journal of Accounting Research*, 29 (2) 193–228. p.
108. JORDAN, C. E. - CLARK, C. S. J. - THOMAS, P. B. (2017): Audit quality differentials for constraining cosmetic earnings management in the pre-sox era: An analysis of audit firm size and brand. In: *Global Journal of Accounting and Finance*, 1 (1) 13–33. p.
109. KANG, F. (2017): Do Family Firms Purchase More Nonaudit Services than Non-Family Firms? In: *International Journal of Auditing*, 21 (2) 212–221. p.
110. KANG, M. - LEE, H.-Y. - SON, M. - STEIN, M. (2017): The association between human resource investment by audit firms and their audit quality. In: *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*, 24 (3–4) 249–271. p.
111. KARDOS, B et al. (2016): Vezetői Számvitel. SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt.. 224 p.
112. KEUNG, E. - SHIH, M. S. (2014): Measuring discretionary accruals: are ROA-matched models better than the original Jones-type models? In: *Review of Accounting Studies*, 19 (2) 736–768. p.
113. KEY, K. G. - KIM, J. Y. (2020): IFRS and accounting quality: Additional evidence from Korea. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1061951820300070>. Google Scholar. Kulcsszavak: key kim 2020 accounting. Lekérdezés időpontja:2020.08.31.

114. KNECHEL, W. R. - SHARMA, D. S. (2012): Auditor-provided nonaudit services and audit effectiveness and efficiency: Evidence from pre-and post-SOX audit report lags. In: *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 31 (4) 85–114. p.
115. KNECHEL, W. R. - SHARMA, D. S. - SHARMA, V. D. (2012): Non-audit services and knowledge spillovers: Evidence from New Zealand. In: *Journal of Business Finance & Accounting*, 39 (1–2) 60–81. p.
116. KOH, K. - RAJGOPAL, S. - SRINIVASAN, S. (2013): Non-audit services and financial reporting quality: evidence from 1978 to 1980. In: *Review of Accounting Studies*, 18 (1) 1–33. p.
117. KOSTER, N. (2016): The effect of the mandatory implementation of IFRS on the accounting quality of Dutch companies. https://essay.utwente.nl/70198/1/Koster_BA_BMS.pdf. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: koster 2016 twente IFRS. Lekérdezés időpontja:2020.07.20.
118. KOTHARI, S. P. - LEONE, A. J. - WASLEY, C. E. (2005): Performance matched discretionary accrual measures. In: *Journal of Accounting and Economics*, 39 (1) 163–197. p.
119. KOVÁCS, D. M. (2013): A valós érték számvitel szerepe és alkalmazása a magyar szabályozási környezetben. <http://phd.lib.uni-corvinus.hu/692/>. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: A valós érték számvitel szerepe Corvinus. Lekérdezés időpontja:2020.07.20.
120. KOVÁCS, T. et al. (2019): Pénzügyi Intézményrendszer Magyarországon 2019. Sopron: Soproni Egyetem Kiadó. 554 p.
121. KOWALESKI, Z. T. - MAYHEW, B. W. - TEGELER, A. C. (2018): The Impact of Consulting Services on Audit Quality: An Experimental Approach. In: *Journal of Accounting Research*, 56 (2) 673–711. p.
122. KRISHNAN, G. V. (2003): Does Big 6 auditor industry expertise constrain earnings management? In: *Accounting Horizons*, 17 1-16. p.
123. KRISHNAN, G. V. - MA, M. - YAN, W. (2016): Do auditors with a deep pocket provide a high quality audit. https://www.uts.edu.au/sites/default/files/Gopal%20Krishnan_2016%20Summer%20Conference.pdf. Google Scholar. Kulcsszavak: do auditors with a deep pocket provide. Lekérdezés időpontja:2020.07.20.
124. KUMAR, S. B. - GOYAL, V. - MITRA, S. K. (2018): Do Indian Firms Manage Earning Numbers? An Empirical Investigation. In: *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 22 (1) 1–7. p.
125. KWON, S. Y. - LIM, Y. - SIMNETT, R. (2014): The effect of mandatory audit firm rotation on audit quality and audit fees: Empirical evidence from the Korean audit market. In: *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 33 (4) 167–196. p.
126. KWON, S. Y. - YI, H. S. (2018): Do Social Ties between CEOs and Engagement Audit Partners Affect Audit Quality and Audit Fees? In: *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 37 (2) 139–161. p.
127. LACINA, M. - LEE, B. B. - KIM, D. W. (2018): Benford's Law and the effects of the Korean financial reforms on cosmetic earnings management. In: *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 30 2–17. p.
128. LADÓ, J. (2009): A vállalkozás folytatásának elve a pénzügyi válságban. In: *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, 51 (3) 104–107. p.
129. LAFFER, A. B. (2004): The Laffer curve: Past, present, and future. In: *Backgrounder*, no 1765, 1-16. p.
130. LAI, K. M. - SASMITA, A. - GUL, F. A. - FOO, Y. B. - HUTCHINSON, M. (2018). Busy auditors, ethical behavior, and discretionary accruals quality in Malaysia. In: *Journal of Business Ethics*, 150 (4) 1187-1198. p.
131. LAKATOS, L. P. (2009): A számvitel szabályozása, és a pénzügyi kimutatások hasznosságának megítélése. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/503/1/lakatos_laszlo.pdf.

- Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: számvitel szabályozása pénzügyi. Lekérdezés időpontja:2020.07.21.
132. LAKATOS, L. P. (Szerk.) (2018): A Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok elmélete és gyakorlata. Budapest: Magyar Könyvvizsgálói Kamara. 1224 p.
 133. LANG, M. - RAEDY, J. S. - YETMAN, M. H. (2003): How representative are firms that are cross-listed in the United States? An analysis of accounting quality. In: *Journal of Accounting Research*, 41 (2) 363–386. p.
 134. LANGER, E. J. (2009): Counterclockwise: Mindful health and the power of possibility. New York: Ballantine Books. 240 p.
 135. LARA, J. M. G. - OSMA, B. G. - PENALVA, F. (2016): Accounting conservatism and firm investment efficiency. In: *Journal of Accounting and Economics*, 61 (1) 221–238. p.
 136. LAWRENCE, A. - MINUTTI-MEZA, M. - ZHANG, P. (2011): Can Big 4 versus non-Big 4 differences in audit-quality proxies be attributed to client characteristics? In: *The Accounting Review*, 86 (1) 259–286. p.
 137. LAWSON, B. P. - WANG, D. (2016): The earnings quality information content of dividend policies and audit pricing. In: *Contemporary Accounting Research*, 33 (4) 1685–1719. p.
 138. LEBERT, S. - MOHRMANN, U. - STEFANI, U. (2019): Rounding up performance measures in German firms: Earnings cosmetics or earnings management on a larger scale? <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2882741>. Keresőprogram: Google Scholar. Kulcsszavak: Rounding up performance measures in German. Lekérdezés időpontja:2020.07.20.
 139. LEGORIA, J. - ROSA, G. - SOILEAU, J. S. (2017): Audit quality across non-audit service fee benchmarks: Evidence from material weakness opinions. In: *Research in Accounting Regulation*, 29 (2) 97–108. p.
 140. LENNOX, C. S. (1999): Non-audit fees, disclosure and audit quality. In: *European Accounting Review*, 8 (2) 239–252. p.
 141. LENNOX, C. S. (2015): Did the PCAOB's restrictions on auditors' tax services improve audit quality? In: *The Accounting Review*, 91 (5) 1493–1512. p.
 142. LENNOX, C. S. - WU, X. - ZHANG, T. (2014): Does mandatory rotation of audit partners improve audit quality? In: *The Accounting Review*, 89 (5) 1775–1803. p.
 143. LI, D. (2010): Does auditor tenure affect accounting conservatism? Further evidence. In: *Journal of Accounting and Public Policy*, 29 (3) 226–241. p.
 144. LI, X. (2015): Accounting conservatism and the cost of capital: An international analysis. In: *Journal of Business Finance & Accounting*, 42 (5–6) 555–582. p.
 145. LIN, F. - LIN, L.-J. - YEH, C.-C. - WANG, T.-S. (2018): Does the board of directors as Fat Cats exert more earnings management? Evidence from Benford's law. In: *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 68 158–170. p.
 146. LIU, C. - YAO, L. J. - HU, N. - LIU, L. (2011): The impact of IFRS on accounting quality in a regulated market: An empirical study of China. In: *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 26 (4) 659–676. p.
 147. LOUIS, H. - SUN, A. X. - URCAN, O. (2012): Value of cash holdings and accounting conservatism. In: *Contemporary Accounting Research*, 29 (4) 1249–1271. p.
 148. MADARASINÉ SZIRMAI, A. (2009): A pénzügyi kimutatások valóságtartalma a környezeti információk tükrében. <https://repozitorium.omikk.bme.hu/bitstream/handle/10890/921/ertekezes.pdf?sequence=1>
Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: 2009 A pénzügyi kimutatások valóságtartalma. Lekérdezés időpontja:2020.07.21.
 149. MADARASINÉ SZIRMAI, A. - BARTHA, Á. (2016): Nemzetközi Számviteli Ismeretek. Budapest: Perfekt Gazdasági Tanácsadó Oktató és Kiadó Zrt.. 469 p.
 150. Magyar Könyvvizsgálói Kamara (2018): A Magyar Könyvvizsgálói Kamara alapszabálya (online) https://mkvk.hu/bundles/csmssite/mkvk/uploads/userfiles/files/hu/letolthetoanyagok/szabalyzatok/alapszabaly/20190101_Alapszabaly_20181214.pdf Keresőprogram:

- Google. Kulcsszavak: Könyvvizsgálói Kamara alapszabálya. Lekérdezés időpontja: 2021. 02.05
151. Magyar Könyvvizsgálói Kamara (2018): A Magyar Könyvvizsgálói Kamara Szabályzata a Könyvvizsgálói Hivatás Magatartási (Etikai) Szabályairól és a Fegyelmi Eljárásról (Etikai szabályzat)
(online) https://mkvk.hu/bundles/csmssite/mkvk/uploads/userfiles/files/hu/letolthetoanyagok/szabalyzatok/etikai/20180801_EtikaiSzabalyzat_20180511.pdf Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: Magyar Könyvvizsgálói Kamara Szabályzata. Lekérdezés időpontja: 2021. 02.05
152. Magyar Könyvvizsgálói Kamara (é.n.): ISA200: A független könyvvizsgáló átfogó céljai és a könyvvizsgálóknak a nemzetközi könyvvizsgálói standardokkal összhangban történő végrehajtása.
https://mkvk.hu/bundles/csmssite/mkvk/uploads/userfiles/files/hu/letolthetoanyagok/dokumentumok/standardok_2018/ISA_200_2018.pdf Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: isa letöltés mkvk. Lekérdezés időpontja: 2021. 02.05
153. MAJOROS G. (2010): A magyar számviteli szabályozás értékelése a vezetői számvitel beszámoltatási rendszerének továbbfejlesztésével.
https://szie.hu/file/tti/archivum/Majoros_Gyorgy_ertekezes.pdf. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: számviteli szabályozás értékelése a vezetői számvitel 2010. Lekérdezés időpontja:2020.07.21.
154. MARTINEZ, A. L. - MORAES, A. D. J. (2017): Relationship Between Auditors' fees And Earnings Management. In: *Revista de Administração de Empresas*, 57 (2) 148–157. p.
155. MCNICHOLS, M. F. - STUBBEN, S. (2018): Research Design Issues in Studies Using Discretionary Accruals. In: *Abacus*, 54 (2) 227-246. p.
156. MENICUCCI, E. (2020): Earnings Quality. Switzerland: Palgrave Pivot, Cham. 147 p.
157. MOHAMMADREZAEI, F. - MOHD-SALEH, N. (2017): Auditor switching and audit fee discounting: the Iranian experience. In: *Asian Review of Accounting*, 25 (3) 335–360. p.
158. MOUSAVI SHIRI, M. - SALEHI, M. - ABBASI, F. - FARHANGDOUST, S. (2018): Family ownership and financial reporting quality: Iranian evidence. In: *Journal of Family Business Management*, 8 (3) 339–356. p.
159. MYERS, J. N. - MYERS, L. A. - OMER, T. C. (2003): Exploring the term of the auditor-client relationship and the quality of earnings: A case for mandatory auditor rotation? In: *The Accounting Review*, 78 (3) 779–799. p.
160. NAGY, A. L. (2005): Mandatory audit firm turnover, financial reporting quality, and client bargaining power: The case of Arthur Andersen. In: *Accounting Horizons*, 19 (2) 51–68. p.
161. NAIKER, V. - SHARMA, D. S. - SHARMA, V. D. (2012): Do former audit firm partners on audit committees procure greater nonaudit services from the auditor? In: *The Accounting Review*, 88 (1) 297–326. p.
162. NEWCOMB, S. (1881): Note on the frequency of use of the different digits in natural numbers. In: *American Journal of Mathematics*, 4 (1) 39–40. p.
163. NIGRINI, M. J. (2012): Benford's Law: Applications for forensic accounting, auditing, and fraud detection. New Jersey: John Wiley & Sons. 352 p.
164. NIKOLAEV, V. V. (2010): Debt covenants and accounting conservatism. In: *Journal of Accounting Research*, 48 (1) 51–89. p.
165. ODOM, M. D. - SHARDA, R. (1990): A neural network model for bankruptcy prediction. In: *1990 IJCNN International Joint Conference on Neural Networks*, 1 (2) 163–168. p.
166. OHLSON, J. A. (1980): Financial ratios and the probabilistic prediction of bankruptcy. In: *Journal of Accounting Research*, 18 (1) 109–131. p.
167. ONUR, Ö. - YAZDIFAR, H. (2020): Assessing the Fraud Risk Factors in the Finance Statements with Benford's Law. <http://eprints.bournemouth.ac.uk/34243/> Keresőprogram: Google Scholar. Kulcsszavak: 2020 Assessing the Fraud Risk Factors. Lekérdezés időpontja:2020.07.21.

168. The Organisation for Economic Co-operation and Development (é.n.): Statutory corporate income tax rate. https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TABLE_III
Keresőprogram: Google Scholar. Kulcsszavak: Dataset: Table II.1. Corporate income tax rate. Lekérdezés időpontja:2021.02.12.
169. PAANANEN, M. (2008): The IFRS Adoption's Effect on Accounting Quality in Sweden. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1097659. Keresőprogram: Google Scholar. Kulcsszavak: Effect on Accounting Quality in Sweden. Lekérdezés időpontja:2020.07.21.
170. PAANANEN, M. - LIN, H. (2009): The development of accounting quality of IAS and IFRS over time: The case of Germany. In: *Journal of International Accounting Research*, 8 (1) 31-55. p.
171. PAGLIETTI, P. (2010): Earnings management, timely loss recognition and value relevance in Europe following the IFRS mandatory adoption: evidence from Italian listed companies. In: *Economia Aziendale Online*, 1 (4) 97–117. p.
172. PAIVA, I. S. - LOURENÇO, I. C. - DIAS CURTO, J. (2019): Earnings management in family versus non-family firms: the influence of analyst coverage. In: *Spanish Journal of Finance and Accounting/Revista Española de Financiación y Contabilidad*, 48 (2) 113–133. p.
173. PEROTTI, P. - WAGENHOFER, A. (2014): Earnings quality measures and excess returns. In: *Journal of Business Finance & Accounting*, 41 (5–6) 545–571. p.
174. PRENCIPE, A. - MARKARIAN, G. - POZZA, L. (2008): Earnings management in family firms: Evidence from R&D cost capitalization in Italy. In: *Family Business Review*, 21 (1) 71–88. p.
175. PWC (2020): Paying taxes 2020: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2020/explorer-tool.html>. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: PWC Paying taxes. Lekérdezés időpontja:2020.07.22.
176. QU, W. - FONG, M. - OLIVER, J. (2012): Does IFRS convergence improve quality of accounting information?-Evidence from the Chinese stock market. In: *Corporate Ownership and Control*, 9 (4) 187–196. p.
177. QUICK, R. - SATTLER, M. - WIEMANN, D. (2013): Agency conflicts and the demand for non-audit services. In: *Managerial Auditing Journal*, 28 (4) 323–344. p.
178. RAHMINA, L. Y. - AGOES, S. (2014): Influence of auditor independence, audit tenure, and audit fee on audit quality of members of capital market accountant forum in Indonesia. In: *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 164 324–331. p.
179. RAMZAN, M. - AHMED, I. - RAFAY, A. (2020): Is auditor independence influenced by non-audit services? A stakeholders viewpoint. In: *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences (PJCSS)*, 14 (1) 388-408. p.
180. READ, W. J. - YEZEGEL, A. (2015): Auditor tenure and going concern opinions for bankrupt clients: Additional evidence. In: *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 35 (1) 163–179. p.
181. REICHER, R. - NGO, T. N. B. (2020): The Propensity for Mandatory Audit Rotation and its Impact on Earnings Management in Europe. In: *International Journal of Engineering and Management Sciences*, 5 (1) 222-233. p.
182. RIAHI-BELKAOU, A. (2004): Accounting Theory. Singapore: Thomson. 598 p.
183. RICKETT, L. K. - MAGGINA, A. - ALAM, P. (2016): Auditor tenure and accounting conservatism: evidence from Greece. In: *Managerial Auditing Journal*, 31 (6/7) 538–565. p.
184. ROBINSON, D. (2008): Auditor independence and auditor-provided tax service: Evidence from going-concern audit opinions prior to bankruptcy filings. In: *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 27 (2) 31–54. p.
185. RONEN, J. - YAARI, V. (2008): Earnings Management: Emerging Insights in Theory, Practice, and Research. New York: Springer Science & Business Media. 581 p.

186. RÓTH, J. et al. (2008): Pénzügyi Számvitel. Budapest: MKVK Oktatási Központ Kft.. 350 p.
187. RÓTH, J.(Szerk.) (2013): Számviteli esettanulmányok 2013: Összefoglaló rendszerezés, példák és feladatok. Budapest: MKVK Oktatási Központ Kft.. 553 p.
188. RÓTH, J. et al. (2017): Számviteli esettanulmányok 2017. Budapest: Magyar Könyvvizsgálói Kamara. 588 p.
189. SAGEDER, M. - MITTER, C. - FELDBAUER-DURSTMÜLLER, B. (2018): Image and reputation of family firms: a systematic literature review of the state of research. In: *Review of Managerial Science*, 12 (1) 335–377. p.
190. SCHIPPER, K. (1989): Earnings management. In: *Accounting Horizons*, 3 (4) 91. p.
191. SIKLÓSI, Á. - VERESS, A. (2011): Könyvvezetés és beszámolóképzés. Budapest: Saldo Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt. 556.p.
192. SINGLETON-GREEN, B. (2016): Incentives and Institutions in Accounting: Thinking Beyond Standards. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2902044. Keresőprogram: Google Scholar. Kulcsszavak: Incentives and Institutions in Accounting. Lekérdezés időpontja:2020.07.22.
193. SODERSTROM, N. S. - SUN, K. J. (2007): IFRS adoption and accounting quality: a review. In: *European Accounting Review*, 16 (4) 675–702. p.
194. STION ZSUZSA. (2012): Kis- és középvállalkozások titkos önfinanszírozása. <https://rgdi.sze.hu/downloadmanager/details/id/16590/m/12744>. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: stion zsuzsa disszertáció. Lekérdezés időpontja:2020.07.22.
195. STOLOWY, H. - LEBAS, M. J. (2006): Financial Reporting and Accounting (Second). Canale, Italy: Thomson Learning. 667 p.
196. SVANSTRÖM, T. - SUNDGREN, S. (2012): The Demand for Non-Audit Services and Auditor-Client Relationships: Evidence from Swedish Small and Medium-Sized Enterprises. In: *International Journal of Auditing*, 16 (1) 54–78. p.
197. SZABÓ, T. (2019): Hány adónem van Magyarországon? Könyvvitel, 28 (4) 12–13. p.
198. SZAKÁCS, I. (2012): Számvitel A-Z-ig (2.). Budapest: Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. 1104 p.
199. SZAKÁCS, I. (Szerk.) (2016): A Számvitel Nagy Kézikönyve. Budapest: Wolters Kluwer. 1241 p.
200. TAM, T. M. - THANH, N. P. (2019): Earnings Quality: Does State Ownership Matter? Evidence from Vietnam. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-04200-4_35. Keresőprogram: Google Scholar. Kulcsszavak: Earnings Quality Does State Ownership Matter. Lekérdezés időpontja:2020.07.22.
201. BRITANNICA (2018): Winners of the Nobel Prize for Economic. <https://www.britannica.com/topic/Winners-of-the-Nobel-Prize-for-Economics-1856936>. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: Winners of the Nobel Prize. Lekérdezés időpontja:2020.07.22.
202. TONG, Y. H. (2007): Financial reporting practices of family firms. In: *Advances in Accounting*, 23 231-261. p.
203. TÓTH, G. - SZÉLES, Z. (2018): Research on the accounting quality of public listed companies at the Budapest Stock Exchange. In: *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 99 (155) 165–186. p.
204. TÓTH, M. (2010): A magyar számviteli rendszer hatása a számviteli politikára, elméleti modellalkotások, módszertani fejlesztés. https://szie.hu/file/tti/archivum/Toth_Mark_PhD_doktori.pdf. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: tóth márk disszertáció. Lekérdezés időpontja:2020.07.22.
205. UMENHOFFER, F. (2011): A beszámoló és a számviteli alapelvek. In: *Adó*, 25 (3–4) 81–91. p.
206. UWUIGBE, U. - UWUIGBE, O. R. - DURODOLA, M. E. - JAFARU, J. - JIMOH, R. (2017): International Financial Reporting Standard Adoption and Value Relevance of

- Accounting Information in Nigeria. In: *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7 (3) 1-8. p.
207. VAN TENDELOO, B. - VANSTRAELEN, A. (2005): Earnings management under German GAAP versus IFRS. In: *European Accounting Review*, 14 (1) 155–180. p.
208. VARGA, I. (2009): Valódiság elvének érvényesülése a magyar számviteli rendszerben. <http://doktori.nyme.hu/272/1/disszertacio.pdf>. Keresőprogram: Google. Kulcsszavak: varga imre disszertáció. Lekérdezés időpontja:2020.07.22.
209. WAHAB, E. A. A. - JAMALUDIN, M. F., AGUSTIA, D. HARYMAWAN, I. (2020): Director networks, political connections, and earnings quality in Malaysia. In: *Management and Organization Review*, 16 (3) 687-724. p.
210. WAHYUNI, E. T. - PUSPITASARI, G. - PUSPITASARI, E. (2020): Has IFRS improved Accounting Quality in Indonesia? A Systematic Literature Review of 2010-2016. In: *Journal of Accounting and Investment*, 1 (1) 19-44. p.
211. WATRIN, C. - POTT, C. - ULLMANN, R. (2012): The effects of book-tax conformity and tax accounting incentives on financial accounting: evidence from public and private limited companies in Germany. In: *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation*, 8 (3) 274–302. p.
212. WATTS, R. L. (2003): Conservatism in accounting part II: Evidence and research opportunities. In: *Accounting Horizons*, 17 (4) 287–301. p.
213. WELLS, K. (2020): Who manages the firm matters: The incremental effect of individual managers on accounting quality. In: *The Accounting Review*, 95 (2) 365-384. p.
214. WILSON, R. (2015). The impact of auditor reputation on jurors' assessment of auditor liability in a limited liability regime: financially important nonpublic clients. In: *Journal of Accounting and Finance*, 15 (1) 23–39. p.
215. WOLK, H. I. - DODD, J. L. - ROZYCKI, J. J. (2008): Accounting Theory: Conceptual Issues in a Political and Economic Environment. California: SAGE. 678 p.
216. WU, C. Y.-H. - HSU, H.-H. - HASLAM, J. (2016): Audit committees, non-audit services, and auditor reporting decisions prior to failure. In: *The British Accounting Review*, 48 (2) 240–256. p.
217. XI, J. M. - KRAUS, S. - FILSER, M. - KELLERMANNNS, F. W. (2015): Mapping the field of family business research: past trends and future directions. In: *International Entrepreneurship and Management Journal*, 11 (1) 113–132. p.
218. ZHANG, M. - XU, H. - TONG, L. - YE, T. (2018): International evidence on economic policy uncertainty and asymmetric adjustment of audit pricing: Big 4 versus non-big 4 auditors. In: *Journal of Business Finance & Accounting*, 45 (5–6) 728–756. p.
219. ZHANG, M. (2020): Supplier-Customer Geographic Distance and Audit Fee. In: *Modern Economy*, 11 (2) 581-599. p.
220. ZHONG, Y. - LI, W. (2017): Accounting Conservatism: A Literature Review. In: *Australian Accounting Review*, 27 (2) 195–213. p.
221. ZUHROH, S. (2020): The effect of audit tenure, audit rotation, firm size and audit committees on audit quality with specialist auditors as moderators in real estate & property companies in 2013-2018. In: *International Journal of Public Budgeting, Accounting and Finance*, 3 (1) 167-177. p.

Hivatkozott jogszabályok

222. 202/2003. (XII. 10.) Korm. rendelet a magyar számviteli standardokról, azok értelmezéseiről és a kapcsolódó eljárásai rendről
223. 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról
224. 2000. évi C. törvény a számvitelről
225. 2004. évi XXXIV. törvény a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról

226. 2007. évi LXXV. törvény a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről
227. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

M2. Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A számviteli alapelvek besorolása a beszámoló minőségének vizsgálata szempontjából	18
2. táblázat: EM különböző árnyalatai	24
3. táblázat: Benford-féle eloszlás	28
4. táblázat: A könyvvizsgálati minőség mérésére használt módszerek összehasonlítása	30
5. táblázat: A családi vállalkozásra használt definíciók.....	41
6. táblázat: A KKV tv. és az Sztv. méretdefinícióként értelmezhető szabályainak bemutatása ...	44
7. táblázat: Számviteli beszámolók minőségét leginkább befolyásoló könyvvizsgálathoz kapcsolódó területek bemutatása	48
8. táblázat: A számviteli alapelvek és a kiválasztott módszerek összerendelése, a módszer erősségét mutava	73
9. táblázat: A hipotézisek vizsgálata során a használt kontrollváltozók összefoglalása	74
10. táblázat: A hipotézisek vizsgálata során a használt változók összefoglalása.....	75
11. táblázat: Könyvvizsgálói díjak minimum és maximum értékei 2013 és 2018 között	80
12. táblázat: Könyvvizsgálói díjak előző évhez viszonyított változásának átlagos értéke új könyvvizsgáló cég és partner érkezése esetén 2013 és 2018 között.....	81
13. táblázat: DACC leíró statisztikája AFEE=0 és AFEE=1 esetében.....	82
14. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H1 - H DACC).....	83
15. táblázat: DNI leíró statisztikája AFEE=0 és AFEE=1 esetében.....	84
16. táblázat: A modell besorolási pontossága (H1 - H DNI).....	85
17. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H1 - H DNI).....	85
18. táblázat: Első számjegyek leíró statisztikája	87
19. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az eszközök összesen esetén (H1).....	88
20. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek a nettó árbevétel esetén (H1).....	88
21. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az adózott eredmény esetén (H1)	89
22. táblázat: A khí négyzet próba eredménye a vizsgált első számjegyekre vonatkozóan (H1) ..	89
23. táblázat: H2 - DACC leíró statisztikája NAS=0 és NAS=1-re vonatkozóan	93
24. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H2 - H DACC).....	93
25. táblázat: H DACC változó és a bővített NAS változók közötti kapcsolatok bemutatása (H2)	94
26. táblázat: DNI leíró statisztikája NAS=0 és NAS=1-re vonatkozóan	94
27. táblázat: A modell besorolási pontossága (H2- H DNI).....	95
28. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H2 - H DNI).....	95
29. táblázat: H DNI változó és a bővített NAS változók közötti kapcsolatok bemutatása (H2) ..	96
30. táblázat: LNEG leíró statisztikája NAS=0 és NAS=1-re vonatkozóan	96
31. táblázat: SPO leíró statisztikája NAS=0 és NAS=1-re vonatkozóan.....	96
32. táblázat: DVAQ leíró statisztikája NAS=0 és NAS=1-re vonatkozóan.....	97
33. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az eszközök összesen esetén (H2).....	97
34. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek a nettó árbevétel esetén (H2).....	98
35. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az adózott eredmény esetén (H2)	98
36. táblázat: A khí négyzet próba eredménye a vizsgált első számjegyekre vonatkozóan (H2) ..	99
37. táblázat: Leíró statisztika AFMA=0/1 bontásban (H DACC)	101
38. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H3 - H DACC).....	102

39. táblázat: H DACC változó és az APMA, AFMA változók közötti kapcsolatok bemutatása (H3)	102
40. táblázat: Leíró statisztika AFMA=0/1 bontásban (DNI)	102
41. táblázat: A modell besorolási pontossága (H3 - H DNI).....	103
42. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H3 - H DNI)	103
43. táblázat: H DNI változó és az APMA, AFMA változók közötti kapcsolatok bemutatása (H3)	104
44. táblázat: Leíró statisztika AFMA=0/1 bontásban (LNEG)	104
45. táblázat: Leíró statisztika AFMA=0/1 bontásban (H3 - SPO)	104
46. táblázat: Leíró statisztika AFMA=0/1 bontásban (DVAQ)	105
47. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az eszközök összesen esetén (H3)	105
48. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek a nettó árbevétel esetén (H3)	106
49. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az adózott eredmény esetén (H3)	106
50. táblázat: A khí négyzet próba eredménye a vizsgált első számjegyekre vonatkozóan (H3). 107	
51. táblázat: Leíró statisztika AFR=0/1 megbontásban (DACC)	110
52. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H DACC - H4).....	111
53. táblázat: H DACC változó és az egyéb könyvvizsgálathoz kapcsolódó változók közötti kapcsolatok bemutatása (H4)	111
54. táblázat: Leíró statisztika AFR=0/1 megbontásban (DNI - H4).....	112
55. táblázat: A modell besorolási pontossága (H DNI - H4).....	112
56. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H DNI - H4).....	112
57. táblázat: H DNI változó és az egyéb könyvvizsgálathoz kapcsolódó változók közötti kapcsolatok bemutatása (H4)	113
58. táblázat: Leíró statisztika AFR=0/1 megbontásban (LNEG – H4)	113
59. táblázat: Leíró statisztika AFR=0/1 megbontásban (SPO – H4).....	113
60. táblázat: Leíró statisztika AFR=0/1 megbontásban (DVAQ – H4)	114
61. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az eszközök összesen esetén - H4	114
62. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek a nettó árbevétel esetén - H4	115
63. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az adózott eredmény esetén – H4	115
64. táblázat: A khí négyzet próba eredménye a vizsgált első számjegyekre vonatkozóan - H4. 116	
65. táblázat: Leíró statisztika BIG4=0/1 megbontásban (DACC)	118
66. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H5 - H DACC).....	119
67. táblázat: H DACC - BIG4/A/B/C/D változók közötti kapcsolatok.....	119
68. táblázat: Leíró statisztika BIG4=0/1 megbontásban (DNI)	120
69. táblázat: A modell besorolási pontossága (H5 - H DNI).....	120
70. táblázat: Az egyenletbe bekerült változók (H5 - H DNI)	121
71. táblázat: H DNI - BIG4/A/B/C/D változók közötti kapcsolatok.....	121
72. táblázat: Leíró statisztika BIG4=0/1 megbontásban (LNEG)	121
73. táblázat: Leíró statisztika BIG4=0/1 megbontásban (SPO)	122
74. táblázat: Leíró statisztika BIG4=0/1 megbontásban (DVAQ)	122
75. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az eszközök összesen esetén (H5)	123
76. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek a nettó árbevétel esetén (H5)	123
77. táblázat: Elvárt és megfigyelt értékek az adózott eredmény esetén (H5)	124
78. táblázat: A khí négyzet próba eredménye a vizsgált első számjegyekre vonatkozóan (H5). 124	
79. táblázat: A hipotézisvizsgálatok eredménye	127

M3. Ábrák jegyzéke

1. ábra: A kutatási axiómától a javaslatok megtételéig vezető út Forrás: saját szerkesztés	7
2. ábra: A számviteli beszámolók felhasználói Forrás: STOLOWY-LEBAS (2006)	13
3. ábra: A számviteli beszámolók minőségével foglalkozó nemzetközi kutatások terminológiája Forrás: saját szerkesztés	19
4. ábra: A számviteli minőség befolyásoló tényezői Forrás: SODERSTORM - SUN (2007)	33
5. ábra: A magyar vállalatok beszámolóinak szabályozási környezete Forrás: saját szerkesztés MAJOROS (2010) alapján.....	34
6. ábra: Hatályos társasági adó kulcsok 2018-ban Forrás: OECD (é.n.)	38
7. ábra: Társasági adó kulcs Magyarországon 1997 és 2020 között Forrás: 1996. évi LXXXI. törvény	39
8. ábra: A könyvvizsgálat kétkomponensű definíciója Forrás: DEANGELO (1981)	48
9. ábra: A módszertan felépítését bemutató hálóterv és tevékenységjegyzék Forrás: saját szerkesztés.....	65
10. ábra: Az egyedi módszerekhez tartozó kimenetek bemutatása Forrás: saját szerkesztés ...	66
11. ábra: A saját változó felépítése (Dummy variable of accounting quality, DVAQ) Forrás: saját szerkesztés.....	68
12. ábra: Az elemzéshez használt minták hierarchiája Forrás: saját szerkesztés.....	71
13. ábra: Hiányzó könyvvizsgálati díj adatok 2013 és 2018 között (db) Forrás: saját számítás ..	79
14. ábra: Könyvvizsgálati díj, fogyasztói árindex és a GDP változása 2014 és 2018 között Forrás: saját szerkesztés Ksh.hu adatai alapján.....	81
15. ábra: A DVAQ és SPO tekintetében 1-es értéket felvevő beszámolókból létrehozott alminták átfedése Forrás: saját számítás	86
16. ábra: A vizsgált csoportok eltérő változóinak Benford-eloszláshoz való illeszkedése (H1) Forrás: saját számítás	90
17. ábra: Az egyéb szolgáltatások számának és értékének alakulása 2013 és 2018 között Forrás: saját szerkesztés	91
18. ábra: Az egyéb szolgáltatások értéke 2013 és 2018 között (eFt) Forrás: saját szerkesztés	92
19. ábra: Az adózott eredmény adatainak Benford-eloszláshoz való illeszkedése (H2) Forrás: saját szerkesztés	99
20. ábra: A könyvvizsgáló cégek megbízásának átlagos hossza 2013 és 2018 között Forrás: saját számítás.....	100
21. ábra: A könyvvizsgáló partnerek megbízásának átlagos hossza 2013 és 2018 között Forrás: saját számítás.....	101
22. ábra: A könyvvizsgálók rotációjának általános idővonala Forrás: saját szerkesztés	108
23. ábra: A könyvvizsgálók rotációja 2013 és 2018 között (db) Forrás: saját számítás	109
24. ábra: A könyvvizsgáló cégek rotációjának alakulása Forrás: saját szerkesztés.....	110
25. ábra: A könyvvizsgálók megoszlása 2013 és 2018 között Forrás: saját számítás	117
26. ábra: Big4 könyvvizsgáló cégek könyvvizsgálati megbízásai 2013 és 2018 között Forrás: saját számítás.....	117
27. ábra: Big4 könyvvizsgáló cégek nem könyvvizsgálati megbízásai 2013 és 2018 között.....	118
28. ábra: Az adózott eredmény összesen adatainak Benford-eloszláshoz való illeszkedése Forrás: saját szerkesztés	125
29. ábra: A célkitűzések teljesítése Forrás: saját szerkesztés.....	133

M4. Az elemzéshez használt adatfájl elérhetősége

Az eredmények reprodukálhatóságának érdekében úgy döntöttem, hogy szabadon elérhetővé teszem az elemzéshez használt adatfájlt.

Az adatfájl kizárólag a számításokhoz szükséges származtatott adatokat tartalmazza (a 48 db végleges változót). Így az adatbázis kutatási célokra kívül másra nem hasznosítható, az egyes adatsorok cégekhez való visszavezetése gazdaságosan nem kivitelezhető.

Az adatfájl az alábbi linken érhető el:

<https://drive.google.com/file/d/1860JqE8Xi9EcmnLsnI16RsidYFPt0Xtu/view?usp=sharing>

M5. PWC „Paying taxes 2020” elemzés releváns eredményei

Rank (out of 189) World Average – 2018

Ease of paying taxes: Easier Harder

 Rank (out of 189) **N/A**

 The Paying Taxes score **N/A**

 Total Tax & Contribution rate

40.5

 Time to comply

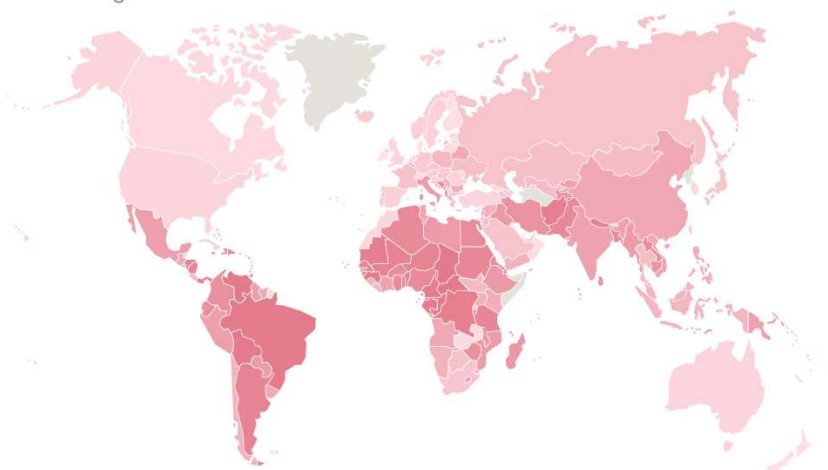
233.9

 Number of payments

23.1

 Post-filing index

60.9

World Average		2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
The Paying Taxes score		0.0	0.0													
Total Tax & Contribution Rate (%)		40.5	40.4	40.4	40.3	40.5	40.6	41.9	43.8	44.4	47.2	48.6	49.7	50.8	51.9	53.0
Profit TTCR		16.1	16.1	16.2	16.2	16.1	16.2	16.2	15.9	16.1	16.3	16.8	17.5	17.8	18.4	19.0
Labour TTCR		16.3	16.2	16.1	16.2	16.2	16.2	16.2	16.3	16.3	16.3	16.4	16.6	16.6	16.9	17.2
Other taxes TTCR		8.1	8.1	8.0	7.9	8.2	8.2	9.5	11.6	12.0	14.7	15.5	15.7	16.3	16.6	16.8
Time to comply (hours)		234	236	239	244	255	257	261	262	269	275	280	293	312	322	325
Corporate income tax time		59	60	61	63	67	67	68	68	67	68	70	73	77	80	80
Labour tax time		85	85	86	88	91	92	93	94	97	99	101	107	114	117	119
Consumption tax time		90	92	92	93	97	98	100	100	105	107	109	113	121	125	126
Number of payments		23.1	23.8	23.9	25.0	25.9	26.5	27.4	27.9	29.6	31.0	31.7	32.1	33.3	33.9	34.5
Profit tax payments		2.8	2.9	2.9	3.0	3.2	3.2	3.4	3.5	3.6	3.8	4.0	4.1	4.2	4.3	4.4
Labour tax payments		9.0	9.4	9.3	9.9	10.4	10.7	11.0	11.2	12.3	12.9	12.9	13.1	13.7	13.9	14.1
Other taxes payments		11.3	11.6	11.7	12.0	12.4	12.6	13.0	13.2	13.7	14.3	14.8	14.9	15.4	15.7	16.0
Post-filing index		60.9	59.9													

Hungary		2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
The Paying Taxes score		80.6	79.2													
Total Tax & Contribution Rate (%)		37.9	40.3	46.4	46.3	48.2	47.9	49.2	49.7	51.8	54.5	56.4	56.4	55.2	52.9	53.6
Profit TTCR		9.4	9.1	9.9	9.9	11.8	11.8	11.7	11.5	14.0	15.6	9.3	9.3	8.1	5.2	5.9
Labour TTCR		26.4	29.0	34.3	34.3	34.3	34.3	34.3	34.9	34.7	37.1	39.4	39.4	39.4	40.1	40.2
Other taxes TTCR		2.1	2.1	2.1	2.1	2.1	1.7	3.2	3.3	3.2	1.8	7.7	7.7	7.7	7.6	7.4
Time to comply (hours)		277	277	277	277	277	277	277	277	277	277	330	330	340	340	340
Corporate income tax time		35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	39	39	39
Labour tax time		146	146	146	146	146	146	146	146	146	146	203	203	203	203	203
Consumption tax time		96	96	96	96	96	96	96	96	96	96	92	92	98	98	98
Number of payments		11.0	11.0	11.0	11.0	11.0	11.0	12.0	12.0	13.0	14.0	14.0	14.0	14.0	13.0	13.0
Profit tax payments		2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	3.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0
Labour tax payments		2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	3.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0
Other taxes payments		7.0	7.0	7.0	7.0	7.0	7.0	8.0	8.0	8.0	7.0	8.0	8.0	8.0	7.0	7.0
Post-filing index		87.5	85.6													
Rank (out of 189)		56														

Forrás: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2020/explorer-tool.html>

M6. Vizsgálati adatlapok az egyedi módszerek modellbe való beillesztéséhez

Vizsgálati adatlap az egyedi módszerek módszertanba való beillesztéséhez			
srsz.	Vizsgált egyedi módszer/modell: MINTA		
1.	<i>Technikai kivitelezhetőség vizsgálata</i>		
1/	1.	Az egyedi módszerben alkalmazott fogalmak egy az egyben megfelelnek a Számviteli törvényben használt fogalmaknak?	<i>Igen/Nem</i>
1/	2.	Amennyiben az 1. kérdésre nem a válasz, a használt fogalmak megfelelően implementálhatók a Számviteli törvény definícióihoz?	<i>Igen/Nem</i>
1/	3.	A számításhoz szükséges adatok szabadon elérhetők?	<i>Igen/Nem</i>
1/	4.	Amennyiben nem, ellenérték fejében megrendelhetők?	<i>Igen/Nem</i>
1/	5.	Amennyiben igen, a fizetendő ellenérték nagysága összhangban van az adatok értékével?	<i>Igen/Nem</i>
1/	6.	A megalapozott következtetésekhez szükséges összetételű és nagyságú minta -minimális manualitással - gazdaságosan összeállítható?	<i>Igen/Nem</i>
Technikailag kivitelezhető?			<i>Igen/Nem</i>
2.	<i>Tartalmi megfelelés vizsgálat (amennyiben a technikai kivitelezhetőség fennáll)</i>		
2/	1.	Képes a modell a vállalkozás folytatásának elve - 2000. évi C. törvény.15.§(1) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	2.	Képes a modell a teljesség elve - 2000. évi C. törvény.15.§(2) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	3.	Képes a modell a valódiság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(3) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	4.	Képes a modell a világosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(4) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	5.	Képes a modell a következetesség elve - 2000. évi C. törvény.15.§(5) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	6.	Képes a modell a folytonosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(6) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	7.	Képes a modell az összemérés elve - 2000. évi C. törvény.15.§(7) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:			
Indoklás**:			

2/	8.	Képes a modell az óvatosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(8) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	9.	Képes a modell a bruttó elszámolás elve - 2000. évi C. törvény.15.§(9) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	10.	Képes a modell az egyedi értékelés elve - 2000. évi C. törvény.16.§(1) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	11.	Képes a modell az időbeli elhatárolás elve - 2000. évi C. törvény.16.§(2) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	12.	Képes a modell a tartalom elsődlegessége a formával szemben elve - 2000. évi C. törvény.16.§(3) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	13.	Képes a modell a lényegesség elve - 2000. évi C. törvény.16.§(4) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	14.	Képes a modell a költség-haszon összevetésének elve - 2000. évi C. törvény.16.§(5) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
Az egyedi módszer beépítésre kerül a modellbe?			<i>Igen/Nem</i>
A módszer átfogó erőssége (0-42):			
* Amennyiben a megelőző kérdésre "Igen" a válasz abban az esetben töltendő			
* 0= nem jelzi, 1= gyengén jelzi, 2= közepesen erősen jelzi, 3= erősen jelzi			
** Az "Indoklás" töltése 1-es,2-es,3-as erősség esetén szükséges			
Vizsgálati adatlap az egyedi módszerek modellbe való beillesztéséhez			
srsz.	Vizsgált egyedi módszer/modell: Diszkrecionális elhatárolások vizsgálata, Standard (1991) és Módosított (1995) Jones modell (M1)		
1.	Technikai kivitelezhetőség vizsgálata		
1/	1.	Az egyedi módszerben alkalmazott fogalmak egy az egyben megfelelnek a Számviteli törvényben használt fogalmaknak?	<i>Igen/Nem</i>
1/	2.	Amennyiben az 1. kérdésre nem a válasz, a használt fogalmak megfelelően implementálhatók a Számviteli törvény definícióihoz?	<i>Igen/Nem</i>
1/	3.	A számításhoz szükséges adatok szabadon elérhetők?	<i>Igen/Nem</i>
1/	4.	Amennyiben nem, ellenérték fejében megrendelhetők?	<i>Igen/Nem</i>

1/	5.	Amennyiben igen, a fizetendő ellenérték nagysága összhangban van az adatok értékével?	<i>Igen/Nem</i>
1/	6.	A megalapozott következtetésekhez szükséges összetételű és nagyságú minta – minimális manualitással – gazdaságosan összeállítható?	<i>Igen/Nem</i>
Technikailag kivitelezhető?			<i>Igen/Nem</i>
2.	Tartalmi megfelelés vizsgálat (amennyiben a technikai kivitelezhetőség fennáll)		
2/	1.	Képes a modell a vállalkozás folytatásának elve - 2000. évi C. törvény.15.§(1) - meghíusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	2.	Képes a modell a teljesség elve - 2000. évi C. törvény.15.§(2) - meghíusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*: 2			
Indoklás**:			
A teljesség elve szerint "a gazdálkodónak könyvelnie kell mindazon gazdasági eseményeket, amelyeknek az eszközökre és a forrásokra, illetve a tárgyévi eredményre gyakorolt hatását a beszámolóban ki kell mutatni... ", a diszkrecionális elhatárolások vizsgálata alkalmas annak elemzésére, hogy az adott beszámolóban megjelenő elhatárolások összhangban vannak-e az elvárható, becült nem diszkrecionális elhatárolások értékével, amennyiben eltérést lehet kimutatni, az vagy annak köszönhető, hogy olyan tételek kerültek be melyeket nem szabadna kimutatni, vagy annak, hogy olyan tételek maradtak ki, melyeknek be kellett volna kerülni, megszegve ezzel a teljesség elvét. A módszer a vizsgált alapelv tekintetében közepes erősségűnek került besorolásra, nem erős mivel csak részben, de nem is gyenge mivel nagy valószínűséggel jelzi az alapelv meghíusulását.			
2/	3.	Képes a modell a valódiság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(3) - meghíusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:2			
Indoklás**:			
A valódiság elvének definíciója két részre bontható. Egyrészt megköveteli, hogy "A könyvvitelben rögzített és a beszámolóban szereplő tételeknek a valóságban is megtalálhatónak, bizonyíthatónak, kivülálló által is megállapíthatónak kell lenniük" másrészt előírja, hogy "Értékelésük meg kell, hogy feleljen az e törvényben előírt értékelési elveknek és az azokhoz kapcsolódó értékelési eljárásoknak". A Standard Jones (1991) modell a definíció első részének mérésére nem alkalmas, azonban az megállapítható, hogy amennyiben a közzétett beszámoló nagymértékű diszkrecionális elhatárolást tartalmaz, az nem felel meg az előírt értékelési elveknek, így a valódiság elvének vizsgálatával kapcsolatban közepes erősségű módszerként kerül megjelölésre.			
2/	4.	Képes a modell a világosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(4) - meghíusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	5.	Képes a modell a következetesség elve - 2000. évi C. törvény.15.§(5) - meghíusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:2			
Indoklás**:			
A következetesség elve szerint "beszámoló tartalma és formája, valamint az azt alátámasztó könyvvezetés tekintetében az állandóságot és az összehasonlíthatóságot biztosítani kell". Maga a módszer elnevezéséből (diszkrecionális elhatárolások, vagy más megnevezéssel önkényes elhatárolások) is kitűnik, hogy a következetesség, állandóság hiányát jelzi az elhatárolások tekintetében. A módszer közepes erősségű, tekintve, hogy az alapelv egy részének meghíusulását képes mérni.			
2/	6.	Képes a modell a folytonosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(6) - meghíusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:2			

<p>Indoklás**: A folytonosság elve szerint "... az egymást követő években az eszközök és a források értékelése, az eredmény számbavétele csak e törvényben meghatározott szabályok szerint változhat." A diszkrecionális elhatárolások esetén olyan eredmény kerül közzétételre, melynek nem a Számviteli törvény szerinti szabályok változása vagy gazdasági teljesítmény az alapja, hanem a menedzsment döntése. Ebből kifolyólag a folytonosság elvének részbeni meghíúsulása egyértelműen mérhető, a módszer erőssége e vizsgált alapelv tekintetében közepes.</p>			
2/	7.	<p>Képes a modell az összemérés elve - 2000. évi C. törvény.15.§(7) - meghíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p>	<u>Igen/Nem</u>
<p>A módszer becsült erőssége*:3</p>			
<p>Indoklás**: Az összemérés elve szerint "adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit (ráfordításait) kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódniuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek " A módszer gyakorlatilag megragadja azokat az elhatárolásokat, melyek nem felelnek az előbbi törvényi definíciónak. A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében erős, hisz gyakorlatilag az egész alapelv nem teljesülését, egyértelműen jelzi.</p>			
2/	8.	<p>Képes a modell az óvatosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(8) - meghíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p>	<u>Igen/Nem</u>
<p>A módszer becsült erőssége*:2</p>			
<p>Indoklás**: Az óvatosság elve az előbbi számviteli alapelvekhez több részből épül fel. Elmondható azonban, hogy a diszkrecionális elhatárolások alkalmazása szembemegy az óvatosság elvében meghatározott eredmény elszámolási követelményeknek, elég, ha rögtön a definíció az első részmondátát vizsgáljuk: "Nem lehet eredményt kimutatni akkor, ha az árbevétel, a bevétel pénzügyi realizálása bizonytalan"A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében azért közepes, mert a módszer részben, viszont egyértelműen mutatja az alapelv nem teljesülését.</p>			
2/	9.	<p>Képes a modell a bruttó elszámolás elve - 2000. évi C. törvény.15.§(9) - meghíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p>	<u>Igen/Nem</u>
<p>A módszer becsült erőssége*:</p>			
<p>Indoklás**:</p>			
2/	10.	<p>Képes a modell az egyedi értékelés elve - 2000. évi C. törvény.16.§(1) - meghíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p>	<u>Igen/Nem</u>
<p>A módszer becsült erőssége*:</p>			
<p>Indoklás**:</p>			
2/	11.	<p>Képes a modell az időbeli elhatárolás elve - 2000. évi C. törvény.16.§(2) - meghíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p>	<u>Igen/Nem</u>
<p>A módszer becsült erőssége*:2</p>			
<p>Indoklás**: "Az adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit (ráfordításait) kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódniuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek"A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, hisz a diszkrecionális elhatárolások használatának kimutatás egyértelműen jelzi az alapelv nem teljesülését, azonban nem fedi le száz százalékban az alapelv megszegését jelentő eseményeket.</p>			
2/	12.	<p>Képes a modell a tartalom elsődlegessége a formával szemben elve - 2000. évi C. törvény.16.§(3) - meghíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p>	<u>Igen/Nem</u>
<p>A módszer becsült erőssége*:3</p>			
<p>Indoklás**: A tartalom elsődlegessége a formával szemben elve szerint "a gazdasági eseményeket, ügyleteket a tényleges gazdasági tartalmuknak megfelelően - e törvény alapelveihez, vonatkozó előírásaihoz igazodóan - kell bemutatni, illetve annak megfelelően kell elszámolni ". A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében erős, egy az egyben a definíció által előírt elvárás meghíúsulását jelzi.</p>			
2/	13.	<p>Képes a modell a lényegesség elve - 2000. évi C. törvény.16.§(4) - meghíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p>	<u>Igen/Nem</u>

A módszer becsült erőssége*:2	
Indoklás**: A lényegesség elve szerint "lényegesnek minősül a beszámoló szempontjából minden olyan információ, amelynek elhagyása vagy téves bemutatása - az ésszerűség határain belül - befolyásolja a beszámoló adatait felhasználók döntéseit ". A diszkrecionális elhatárolások esetén valószínűsíthető, hogy az eredmény korrekciója befolyással van a felhasználókra, vagy egy részükre, hisz ha nem lenne, akkor az eredmény manipulációja sem lenne indokolt. Azt azonban nem állíthatjuk, hogy a diszkrecionális elhatárolások használata minden esetben jelentős, így a módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes.	
2/	14. Képes a modell a költség-haszon összevetésének elve - 2000. évi C. törvény.16.§(5) - megghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére? Igen/Nem
A módszer becsült erőssége*:	
Indoklás**:	
Az egyedi módszer beépítésre kerül a modellbe?	
A módszer erőssége (0-42):	
20	
* Amennyiben a megelőző kérdésre "Igen" a válasz abban az esetben töltendő	
* 0= nem jelzi, 1= gyengén jelzi, 2= közepesen erősen jelzi, 3= erősen jelzi	
** Az "Indoklás" töltése 1-es,2-es,3-as erősség esetén szükséges	

Vizsgálati adatlap az egyedi módszerek modellbe való beillesztéséhez	
srsz.	Vizsgált egyedi módszer/modell: Az eredmény változékonyságának vizsgálata (M2)
1.	Technikai kivitelezhetőség vizsgálata
1/	1. Az egyedi módszerben alkalmazott fogalmak egy az egyben megfelelnek a Számviteli törvényben használt fogalmaknak? Igen/Nem
1/	2. Amennyiben az 1. kérdésre nem a válasz, a használt fogalmak megfelelően implementálhatók a Számviteli törvény definícióihoz? Igen/Nem
1/	3. A számításhoz szükséges adatok szabadon elérhetők? Igen/Nem
1/	4. Amennyiben nem, ellenérték fejében megrendelhetők? Igen/Nem
1/	5. Amennyiben igen, a fizetendő ellenérték nagysága összhangban van az adatok értékével? Igen/Nem
1/	6. A megalapozott következtetésekhez szükséges összetételű és nagyságú minta – minimális manualitással – gazdaságosan összeállítható? Igen/Nem
Technikailag kivitelezhető?	
Igen/Nem	
2.	Tartalmi megfelelés vizsgálata (amennyiben a technikai kivitelezhetőség fennáll)
2/	1. Képes a modell a vállalkozás folytatásának elve - 2000. évi C. törvény.15.§(1) - megghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére? Igen/Nem
A módszer becsült erőssége*:	
Indoklás**:	
2/	2. Képes a modell a teljesség elve - 2000. évi C. törvény.15.§(2) - megghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére? Igen/Nem
A módszer becsült erőssége*: 2	

<p>Indoklás**: A teljesség elve szerint "a gazdálkodónak könyvelnie kell mindazon gazdasági eseményeket, amelyeknek az eszközökre és a forrásokra, illetve a tárgyévi eredményre gyakorolt hatását a beszámolóban ki kell mutatni... ", az eredmény változékonyságának vizsgálata során azt vizsgáljuk, hogy a menedzsment eltérítette-e az eredményt úgy, hogy az ne a valóságot mutassa, hanem annál egyenletesebb, az eredmény trendjéhez közelebb álló értéket mutasson. Amennyiben a tényleges eredmény magasabb, mint az a trend alapján várható lenne, úgy azt "lefelé" térítik el, ami azt jelenti, hogy az eredmény egy része nem kerül kimutatásra, így a teljesség elvének nem teljesülését okozva. A módszer a vizsgált alapelv tekintetében közepes erősségűnek került besorolásra, nem erős mivel csak részben, de nem is gyenge mivel nagy valószínűséggel jelzi az alapelv nem teljesülését.</p>			
2/	3.	<p>Képes a modell a valódiság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(3) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p>	<i>Igen/Nem</i>
<p>A módszer becsült erőssége*:2</p>			
<p>Indoklás**: A valódiság elvének definíciója két részre bontható. Egyrészt megköveteli, hogy "A könyvvitelben rögzített és a beszámolóban szereplő tételeknek a valóságban is megtalálhatóknak, bizonyíthatóknak, kívülállóknak által is megállapíthatóknak kell lenniük" másrészt előírja, hogy "Értékelésük meg kell, hogy feleljen az e törvényben előírt értékelési elveknek és az azokhoz kapcsolódó értékelési eljárásoknak". Az eredmény változékonyságának vizsgálata a definíció első részének mérésére nem alkalmas, azonban az megállapítható, hogy amennyiben a közzétett beszámolóban az eredmények nem a valóságot, hanem attól részben eltérített eredményeket tartalmaznak, az nem felel meg az előírt értékelési elveknek, így az alapelv részben, de egyértelműen nem teljesül, ebből kifolyólag az eredmény változékonyságának elemzése a valódiság elvének vizsgálatával kapcsolatban közepes erősségű módszerként kerül megjelölésre.</p>			
2/	4.	<p>Képes a modell a világosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(4) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p>	<i>Igen/Nem</i>
<p>A módszer becsült erőssége*:</p>			
<p>Indoklás**:</p>			
2/	5.	<p>Képes a modell a következetesség elve - 2000. évi C. törvény.15.§(5) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p>	<i>Igen/Nem</i>
<p>A módszer becsült erőssége*:2</p>			
<p>Indoklás**: A következetesség elve szerint "beszámoló tartalma és formája, valamint az azt alátámasztó könyvvezetés tekintetében az állandóságot és az összehasonlíthatóságot biztosítani kell". Bár a maga a vizsgált eredmény menedzsment módszer célja az állandóság megteremtése a közzétett eredmények volatilitásának csökkentése révén, az alapelv szövege nem erre az állandóságra utal, így az értékelési és egyéb önkényes technikákkal egyenletesebbé tett eredmény közzététele egyértelműen a következetesség elvének nem teljesülését eredményezi. A módszer részben, de egyértelműen képes kimutatni az alapelv nem teljesülését, így közepesen erős besorolást kapott a következetesség elvével kapcsolatban.</p>			
2/	6.	<p>Képes a modell a folytonosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(6) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p>	<i>Igen/Nem</i>
<p>A módszer becsült erőssége*:2</p>			
<p>Indoklás**: A folytonosság elve szerint "... az egymást követő években az eszközök és a források értékelése, az eredmény számbavétele csak e törvényben meghatározott szabályok szerint változhat." Az eredmény változékonyságának csökkentése során az eredmény számbavétele nem a Számviteli törvényben meghatározott módon kerül változtatásra, ez a folytonosság elvének részbeni nem teljesülését jelenti, így ez a módszert közepes erősségűnek sorolom be a vizsgált alapelv tekintetében.</p>			
2/	7.	<p>Képes a modell az összemérés elve - 2000. évi C. törvény.15.§(7) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p>	<i>Igen/Nem</i>
<p>A módszer becsült erőssége*:2</p>			

<p>Indoklás**: Az összemérés elve szerint "adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit (ráfordításait) kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódniuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek " A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, mivel az összemérés elve részben sérülhet attól, hogy a közzéteendő eredmény menedzselése során a trendtől eltérő eredményeket a trend irányába térítik el.</p>		
2/	8.	<p>Képes a modell az óvatosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(8) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p> <p style="text-align: right;"><u>Igen/Nem</u></p>
<p>A módszer becsült erőssége*:2</p>		
<p>Indoklás**: Az óvatosság elve az előbbi számviteli alapelvekhez több részből épül fel. Elmondható azonban, hogy az eredmény változékonyságának mesterséges csökkentése szembemegy az óvatosság elvében meghatározott eredmény elszámolási követelményekkel, elég, ha rögtön a definíció az első részmondatát vizsgáljuk: "Nem lehet eredményt kimutatni akkor, ha az árbevétel, a bevétel pénzügyi realizálása bizonytalan" A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében azért közepes, mert a módszer részben, viszont egyértelműen mutatja az alapelv nem teljesülését. Nem tud az óvatosság elve érvényre jutni abban az esetben, ha a figyelem arra irányul, hogy a közzétett eredmények egyenletesek, kilengésektől mentesek legyenek.</p>		
2/	9.	<p>Képes a modell a bruttó elszámolás elve - 2000. évi C. törvény.15.§(9) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p> <p style="text-align: right;"><u>Igen/Nem</u></p>
<p>A módszer becsült erőssége*:</p>		
<p>Indoklás**:</p>		
2/	10.	<p>Képes a modell az egyedi értékelés elve - 2000. évi C. törvény.16.§(1) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p> <p style="text-align: right;"><u>Igen/Nem</u></p>
<p>A módszer becsült erőssége*:</p>		
<p>Indoklás**:</p>		
2/	11.	<p>Képes a modell az időbeli elhatárolás elve - 2000. évi C. törvény.16.§(2) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p> <p style="text-align: right;"><u>Igen/Nem</u></p>
<p>A módszer becsült erőssége*:2</p>		
<p>Indoklás**: "Az adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit (ráfordításait) kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódniuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek" A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, hisz a kimutatott eredmény változékonyságának mesterséges mérséklése egyértelműen jelzi az alapelv nem teljesülését, azonban nem fedi le száz százalékban az alapelv megszegését jelentő eseményeket.</p>		
2/	12.	<p>Képes a modell a tartalom elsődlegessége a formával szemben elve - 2000. évi C. törvény.16.§(3) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p> <p style="text-align: right;"><u>Igen/Nem</u></p>
<p>A módszer becsült erőssége*:2</p>		
<p>Indoklás**: A tartalom elsődlegessége a formával szemben elve szerint "a gazdasági eseményeket, ügyleteket a tényleges gazdasági tartalmuknak megfelelően - e törvény alapelveihez, vonatkozó előírásaihoz igazodóan - kell bemutatni, illetve annak megfelelően kell elszámolni ". A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, hisz az eredmények változékonyságának mérséklése következtében egyértelműen az alapelvvel szembe menő közzétételi gyakorlat valósul meg, ami az alapelv részbeni nem teljesülését jelenti.</p>		
2/	13.	<p>Képes a modell a lényegesség elve - 2000. évi C. törvény.16.§(4) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?</p> <p style="text-align: right;"><u>Igen/Nem</u></p>
<p>A módszer becsült erőssége*:2</p>		
<p>Indoklás**: A lényegesség elve szerint "lényegesnek minősül a beszámoló szempontjából minden olyan információ, amelynek elhagyása vagy téves bemutatása - az ésszerűség határain belül - befolyásolja a beszámoló adatait felhasználók döntéseit ". Az eredmények fordulónapok közötti elosztása valószínűsíthetően befolyással van a felhasználókra, vagy egy részükre, hisz ha nem lenne, akkor az eredmény ilyen jellegű manipulációja sem történne meg. Azt azonban nem állíthatjuk, hogy ennek hatása minden esetben jelentős, így a módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes.</p>		

2/	14.	Képes a modell a költség-haszon összevetésének elve - 2000. évi C. törvény.16.§(5) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
Az egyedi módszer beépítésre kerül a modellbe?			<u>Igen/Nem</u>
A módszer erőssége (0-42):			18
* Amennyiben a megelőző kérdésre "Igen" a válasz abban az esetben töltendő			
* 0= nem jelzi, 1= gyengén jelzi, 2= közepesen erősen jelzi, 3= erősen jelzi			
** Az "Indoklás" töltése 1-es,2-es,3-as erősség esetén szükséges			

Vizsgálati adatlap az egyedi módszerek modellbe való beillesztéséhez

srsz.	Vizsgált egyedi módszer/modell: A nagy összegű veszteségek kimutatásának vizsgálata (M3)		
1.	Technikai kivitelezhetőség vizsgálata		
1/	1.	Az egyedi módszerben alkalmazott fogalmak egy az egyben megfelelnek a Számviteli törvényben használt fogalmaknak?	<u>Igen/Nem</u>
1/	2.	Amennyiben az 1. kérdésre nem a válasz, a használt fogalmak megfelelően implementálhatók a Számviteli törvény definícióihoz?	<u>Igen/Nem</u>
1/	3.	A számításhoz szükséges adatok szabadon elérhetők?	<u>Igen/Nem</u>
1/	4.	Amennyiben nem, ellenérték fejében megrendelhetők?	<u>Igen/Nem</u>
1/	5.	Amennyiben igen, a fizetendő ellenérték nagysága összhangban van az adatok értékével?	<u>Igen/Nem</u>
1/	6.	A megalapozott következtetésekhez szükséges összetételű és nagyságú minta –minimális manualitással – gazdaságosan összeállítható?	<u>Igen/Nem</u>
Technikailag kivitelezhető?			<u>Igen/Nem</u>
2.	Tartalmi megfeleléség vizsgálata (amennyiben a technikai kivitelezhetőség fennáll)		
2/	1.	Képes a modell a vállalkozás folytatásának elve - 2000. évi C. törvény.15.§(1) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	2.	Képes a modell a teljesség elve - 2000. évi C. törvény.15.§(2) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*: 2			
Indoklás**: A teljesség elve szerint "a gazdálkodónak könyvelnie kell mindazon gazdasági eseményeket, amelyeknek az eszközökre és a forrásokra, illetve a tárgyévi eredményre gyakorolt hatását a beszámolóban ki kell mutatni... ", a nagy összegű veszteségek kimutatásának vizsgálata során azt vizsgáljuk, hogy a menedzsment törekszik-e a nagy összegű veszteségek kimutatásának elkerülésére. Amennyiben igen, úgy olyan ügyletek eredményhatása hiányzik a beszámolóból, melyeknek benne kellene lennie, ez a teljesség elvének nem teljesülését okozza. A módszer a vizsgált alapelv tekintetében közepes erősségűnek került besorolásra, nem erős mivel csak részben, de nem is gyenge mivel nagy valószínűséggel jelzi az alapelv nem teljesülését.			
2/	3.	Képes a modell a valódiság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(3) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			

<p>Indoklás**: A valóság elvének definíciója két részre bontható. Egyrészt megköveteli, hogy "A könyvvitelben rögzített és a beszámolóban szereplő tételeknek a valóságban is megtalálhatóknak, bizonyíthatóknak, kívülálló által is megállapíthatóknak kell lenniük" másrészt előírja, hogy "Értékelésük meg kell, hogy feleljen az e törvényben előírt értékelési elveknek és az azokhoz kapcsolódó értékelési eljárásoknak". A nagy összegű veszteségek kimutatásának elkerülése a definíció első részének részbeni mérésére is alkalmas lehet. Amennyiben a veszteség kimutatásának elkerülésére olyan technikákat alkalmaznak, melyek fiktív tételek beszámolóban történő megjelenésével jár, úgy a definíció első fele sem teljesül. A definíció második felének nem teljesülését még inkább képes mérni a módszer. Amennyiben a közzétett beszámolóban az eredmények nem a valóságot, hanem attól részben eltérített eredményeket (a nagy összegű veszteségeket nem mutatják ki) tartalmaznak, az nem felel meg az előírt értékelési elveknek, így az alapelv részben, de egyértelműen nem teljesül, ebből kifolyólag a nagy összegű veszteségek kimutatásának elemzése a valóság elvének vizsgálatával kapcsolatban közepes erősségű módszerként kerül megjelölésre.</p>			
2/	4.	Képes a modell a világosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(4) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	5.	Képes a modell a következetesség elve - 2000. évi C. törvény.15.§(5) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			
<p>Indoklás**: A következetesség elve szerint "beszámoló tartalma és formája, valamint az azt alátámasztó könyvvezetés tekintetében az állandóságot és az összehasonlíthatóságot biztosítani kell". Amennyiben az egyik évben a törvénynek megfelelően kerül bemutatásra az eredmény egy másikban pedig attól eltérően (hogy a nagy összegű veszteség kimutatása elkerülhetővé váljon) úgy nem csak a törvény tételes részletszabályai kerülnek megsértésre, hanem a következetesség elve is, tekintve, hogy sérül többek között az állandóság és az összehasonlíthatóság is. A módszer részben, de egyértelműen képes kimutatni az alapelv nem teljesülését, így közepesen erős besorolást kapott a következetesség elvével kapcsolatban.</p>			
2/	6.	Képes a modell a folytonosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(6) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			
<p>Indoklás**: A folytonosság elve szerint "... az egymást követő években az eszközök és a források értékelése, az eredmény számbavétele csak e törvényben meghatározott szabályok szerint változhat." A nagy összegű veszteségek elkerülése során az eredmény számbavétele nem a Számviteli törvényben meghatározott módon kerül változtatásra, ez a folytonosság elvének részbeni nem teljesülését jelenti, így ez a módszert közepes erősségűnek sorolom be a vizsgált alapelv tekintetében.</p>			
2/	7.	Képes a modell az összemérés elve - 2000. évi C. törvény.15.§(7) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			
<p>Indoklás**: Az összemérés elve szerint "adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit (ráfordításait) kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódniuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek " A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, mivel az összemérés elve részben sérülhet attól, hogy a közzéteendő eredmény menedzselése során a menedzsmet a nagy összegű veszteségek kimutatásának elkerülésére törekszik.</p>			
2/	8.	Képes a modell az óvatosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(8) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:3			

<p>Indoklás**: Az óvatosság elve az előbbi számviteli alapelvekhez több részből épül fel. Elmondható azonban, hogy az eredmény változékonyságának mesterséges csökkentése szembemegy az óvatosság elvében meghatározott eredmény elszámolási követelményekkel, elég, ha rögtön a definíció az első részmondatát vizsgáljuk: "Nem lehet eredményt kimutatni akkor, ha az árbevétel, a bevétel pénzügyi realizálása bizonytalan" A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében azért lett magas, mert a módszer egyértelműen mutatja az alapelv nem teljesülését. Bár a módszer csak részben képes kimutatni az alapelv nem teljesülését, mégis erős módszernek címkéztem, mivel a módszerben használt mutató egyértelműen az óvatosság, a konzervatív beszámolási gyakorlatot ragadja meg, azt keresi, így a többi módszerhez viszonyítva erősebben köthető az óvatosság elvének vizsgálatához.</p>			
2/	9.	Képes a modell a nettó elszámolás elve - 2000. évi C. törvény.15.§(9) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	10.	Képes a modell az egyedi értékelés elve - 2000. évi C. törvény.16.§(1) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	11.	Képes a modell az időbeli elhatárolás elve - 2000. évi C. törvény.16.§(2) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			
<p>Indoklás**: "Az adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit (ráfordításait) kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódniuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek" A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, hisz amennyiben a nagy összegű veszteségek nem kerülnek kimutatásra, akkor az adott időszaki bevételek és költségek (ráfordítások) sem teljeskörűen kerülnek bemutatásra, ez egyértelműen alapelv nem teljesülését jelenti, azonban nem fedi le száz százalékban az alapelv megszegését jelentő eseményeket.</p>			
2/	12.	Képes a modell a tartalom elsődlegessége a formával szemben elve - 2000. évi C. törvény.16.§(3) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			
<p>Indoklás**: A tartalom elsődlegessége a formával szemben elve szerint "a gazdasági eseményeket, ügyleteket a tényleges gazdasági tartalmuknak megfelelően - e törvény alapelveihez, vonatkozó előírásaihoz igazodóan - kell bemutatni, illetve annak megfelelően kell elszámolni ". A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, hisz a nagy összegű veszteségek ki nem mutatásának következtében egyértelműen az alapelvvél szembe menő közzétételi gyakorlat valósul meg, ha a felmerülő nagy összegű veszteség nem kerül közzétételre úgy az ügyletek tényleges gazdasági tartalma sem tud bemutatásra kerülni, ami az alapelv részbeni nem teljesülését jelenti.</p>			
2/	13.	Képes a modell a lényegesség elve - 2000. évi C. törvény.16.§(4) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			
<p>Indoklás**: A lényegesség elve szerint "lényegesnek minősül a beszámoló szempontjából minden olyan információ, amelynek elhagyása vagy téves bemutatása - az ésszerűség határain belül - befolyásolja a beszámoló adatait felhasználók döntéseit ". A nagy összegű veszteségek kimutatásának elkerülése valószínűsíthetően befolyással van a felhasználókra, vagy egy részükre, hisz ha nem lenne, akkor az eredmény ilyen jellegű manipulációja sem történné meg. Azt azonban nem állíthatjuk, hogy ennek hatása minden esetben jelentős, így a módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes.</p>			
2/	14.	Képes a modell a költség-haszon összevetésének elve - 2000. évi C. törvény.16.§(5) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			

Az egyedi módszer beépítésre kerül a modellbe?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer erőssége (0-42):	19
* Amennyiben a megelőző kérdésre "Igen" a válasz abban az esetben töltendő	
* 0= nem jelzi, 1= gyengén jelzi, 2= közepesen erősen jelzi, 3= erősen jelzi	
** Az "Indoklás" töltése 1-es,2-es,3-as erősség esetén szükséges	

Vizsgálati adatlap az egyedi módszerek modellbe való beillesztéséhez		
srsz.	Vizsgált egyedi módszer/modell: Alacsony összegű nyereségre való törekvés vizsgálata (M4)	
1.	Technikai kivitelezhetőség vizsgálata	
1/	1.	Az egyedi módszerben alkalmazott fogalmak egy az egyben megfelelnek a Számviteli törvényben használt fogalmaknak?
		<u>Igen/Nem</u>
1/	2.	Amennyiben az 1. kérdésre nem a válasz, a használt fogalmak megfelelően implementálhatók a Számviteli törvény definícióihoz?
		<u>Igen/Nem</u>
1/	3.	A számításhoz szükséges adatok szabadon elérhetők?
		<u>Igen/Nem</u>
1/	4.	Amennyiben nem, ellenérték fejében megrendelhetők?
		<u>Igen/Nem</u>
1/	5.	Amennyiben igen, a fizetendő ellenérték nagysága összhangban van az adatok értékével?
		<u>Igen/Nem</u>
1/	6.	A megalapozott következtetésekhez szükséges összetételű és nagyságú minta –minimális manualitással – gazdaságosan összeállítható?
		<u>Igen/Nem</u>
Technikailag kivitelezhető?		<u>Igen/Nem</u>
2.	Tartalmi megfeleléség vizsgálata (amennyiben a technikai kivitelezhetőség fennáll)	
2/	1.	Képes a modell a vállalkozás folytatásának elve - 2000. évi C. törvény.15.§(1) - megghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?
		<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:		
Indoklás**:		
2/	2.	Képes a modell a teljesség elve - 2000. évi C. törvény.15.§(2) - megghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?
		<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*: 2		
Indoklás**:		
A teljesség elve szerint "a gazdálkodónak könyvelnie kell mindazon gazdasági eseményeket, amelyeknek az eszközökre és a forrásokra, illetve a tárgyévi eredményre gyakorolt hatását a beszámolóban ki kell mutatni... ", a preferált eredményzávon kívül eső eredmények kimutatásának vizsgálata során azt vizsgáljuk, hogy a menedzsment törekszik-e a preferált eredményzávon kívül eső eredmények kimutatásának elkerülésére. Amennyiben igen, úgy olyan ügyletek eredményhatása hiányzik a beszámolóból, melyeknek benne kellene lennie, ez a teljesség elvének nem teljesülését okozza. A módszer a vizsgált alapelv tekintetében közepes erősségűnek került besorolásra, nem erős mivel csak részben, de nem is gyenge mivel nagy valószínűséggel jelzi az alapelv nem teljesülését.		
2/	3.	Képes a modell a valóság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(3) - megghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?
		<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2		

<p>Indoklás**: A valódiság elvének definíciója két részre bontható. Egyrészt megköveteli, hogy "A könyvvitelben rögzített és a beszámolóban szereplő tételeknek a valóságban is megtalálhatóknak, bizonyíthatóknak, kivülállóknak által is megállapíthatóknak kell lenniük" másrészt előírja, hogy "Értékelésük meg kell, hogy feleljen az e törvényben előírt értékelési elveknek és az azokhoz kapcsolódó értékelési eljárásoknak". A preferált eredményávon kívül eső eredmények kimutatásának elkerülése a definíció első részének részbeni mérésére is alkalmas lehet. Amennyiben a preferált eredményávon kívül eső eredmények elkerülésére olyan technikákat alkalmaznak, melyek fiktív tételek beszámolóban történő megjelenésével jár, úgy a definíció első fele sem teljesül. A definíció második felének nem teljesülését még inkább képes mérni a módszer. Amennyiben a közzétett beszámolóban az eredmények nem a valóságot, hanem attól részben eltérített eredményeket (a preferált eredményávon kívül eső eredményeket nem mutatják ki) tartalmaznak, az nem felel meg az előírt értékelési elveknek, így az alapelv részben, de egyértelműen nem teljesül, ebből kifolyólag a nagy összegű veszteségek kimutatásának elemzése a valódiság elvének vizsgálatával kapcsolatban közepes erősségű módszerként kerül megjelölésre.</p>			
2/	4.	Képes a modell a világosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(4) - megíusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	5.	Képes a modell a következetesség elve - 2000. évi C. törvény.15.§(5) - megíusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			
<p>Indoklás**: A következetesség elve szerint "beszámoló tartalma és formája, valamint az azt alátámasztó könyvvezetés tekintetében az állandóságot és az összehasonlíthatóságot biztosítani kell". Amennyiben az egyik évben a törvénynek megfelelően kerül bemutatásra az eredmény egy másikban pedig attól eltérően (hogy a preferált eredményávon kívül eső eredmények kimutatása elkerülhetővé váljon) úgy nem csak a törvény tételes részletszabályai kerülnek megsértésre, hanem a következetesség elve is, tekintve, hogy sérül többek között az állandóság és az összehasonlíthatóság is. A módszer részben, de egyértelműen képes kimutatni az alapelv nem teljesülését, így közepesen erős besorolást kapott a következetesség elvével kapcsolatban.</p>			
2/	6.	Képes a modell a folytonosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(6) - megíusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			
<p>Indoklás**: A folytonosság elve szerint "... az egymást követő években az eszközök és a források értékelése, az eredmény számbavétele csak e törvényben meghatározott szabályok szerint változhat." A preferált eredményávon kívül eső eredmények kimutatásának mellözése során az eredmény számbavétele nem a Számviteli törvényben meghatározott módon kerül változtatásra, ez a folytonosság elvének részbeni nem teljesülését jelenti, így ez a módszert közepes erősségűnek sorolom be a vizsgált alapelv tekintetében.</p>			
2/	7.	Képes a modell a összemérés elve - 2000. évi C. törvény.15.§(7) - megíusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			
<p>Indoklás**: Az összemérés elve szerint "adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit (ráfordításait) kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódniuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek " A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, mivel az összemérés elve részben sérülhet attól, hogy a közzéteendő eredmény menedzselése során a menedzsmet a preferált eredményávon kívül eső eredmények kimutatásának elkerülésére törekszik.</p>			
2/	8.	Képes a modell a óvatosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(8) - megíusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			

		Indoklás**: Az óvatosság elve az előbbi számviteli alapelvekhez több részből épül fel. Elmondható azonban, hogy a preferált eredményzávon kívüli eredmények (köztük a veszteség) kimutatásának mellőzése szembemegy az óvatosság elvében meghatározott eredmény elszámolási követelményekkel, elég, ha rögtön a definíció az első részmondátát vizsgáljuk: "Nem lehet eredményt kimutatni akkor, ha az árbevétel, a bevétel pénzügyi realizálása bizonytalan" A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, mert a módszer egyértelműen de csak részben mutatja az alapelv nem teljesülését.	
2/	9.	Képes a modell a bruttó elszámolás elve - 2000. évi C. törvény.15.§(9) - megíiusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
		A módszer becsült erőssége*:	
		Indoklás**:	
2/	10.	Képes a modell az egyedi értékelés elve - 2000. évi C. törvény.16.§(1) - megíiusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
		A módszer becsült erőssége*:	
		Indoklás**:	
2/	11.	Képes a modell a időbeli elhatárolás elve - 2000. évi C. törvény.16.§(2) - megíiusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
		A módszer becsült erőssége*:2	
		Indoklás**: "Az adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit (ráfordításait) kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódnuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek" A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, hisz amennyiben a preferált eredményzávon kívül eső tételek nem kerülnek kimutatásra, akkor az adott időszaki bevételek és költségek (ráfordítások) sem teljeskörűen kerülnek bemutatásra, ez egyértelműen alapelv nem teljesülését jelenti, azonban nem fedi le száz százalékban az alapelv megszegését jelentő eseményeket.	
2/	12.	Képes a modell a tartalom elsődlegessége a formával szemben elve - 2000. évi C. törvény.16.§(3) - megíiusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
		A módszer becsült erőssége*:2	
		Indoklás**: A tartalom elsődlegessége a formával szemben elve szerint "a gazdasági eseményeket, ügyleteket a tényleges gazdasági tartalmuknak megfelelően - e törvény alapelvihez, vonatkozó előírásaihoz igazodóan - kell bemutatni, illetve annak megfelelően kell elszámolni ". A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, hisz az alacsony összegű nyereségre való törekvés következtében egyértelműen az alapelvvel szembe menő közzétételi gyakorlat valósul meg, ha a preferált eredményzávon kívüli eredmény nem kerül közzétételre úgy az ügyletek tényleges gazdasági tartalma sem tud bemutatásra kerülni, ami az alapelv részbeni nem teljesülését jelenti.	
2/	13.	Képes a modell a lényegesség elve - 2000. évi C. törvény.16.§(4) - megíiusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
		A módszer becsült erőssége*:2	
		Indoklás**: A lényegesség elve szerint "lényegesnek minősül a beszámoló szempontjából minden olyan információ, amelynek elhagyása vagy téves bemutatása - az ésszerűség határain belül - befolyásolja a beszámoló adatait felhasználók döntéseit ". Az alacsony összegű nyereségre való törekvés valószínűsíthetően befolyással van a felhasználókra, vagy egy részükre, hisz ha nem lenne, akkor az eredmény ilyen jellegű manipulációja sem történné meg. Azt azonban nem állíthatjuk, hogy ennek hatása minden esetben jelentős, így a módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes.	
2/	14.	Képes a modell a költség-haszon összevetésének elve - 2000. évi C. törvény.16.§(5) - megíiusulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
		A módszer becsült erőssége*:	
		Indoklás**:	
		Az egyedi módszer beépítésre kerül a modellbe?	<u>Igen/Nem</u>
		A módszer erőssége (0-42):	18
* Amennyiben a megelőző kérdésre "Igen" a válasz abban az esetben töltendő			

* 0= nem jelzi, 1= gyengén jelzi, 2= közepesen erősen jelzi, 3= erősen jelzi

** Az "Indoklás" töltése 1-es,2-es,3-as erősség esetén szükséges

Vizsgálati adatlap az egyedi módszerek modellbe való beillesztéséhez

srsz.	Vizsgált egyedi módszer/modell: Saját változó (DVAQ) (M5)		
1.	Technikai kivitelezhetőség vizsgálata		
1/	1.	Az egyedi módszerben alkalmazott fogalmak egy az egyben megfelelnek a Számviteli törvényben használt fogalmaknak?	<u>Igen/Nem</u>
1/	2.	Amennyiben az 1. kérdésre nem a válasz, a használt fogalmak megfelelően implementálhatók a Számviteli törvény definícióihoz?	<u>Igen/Nem</u>
1/	3.	A számításhoz szükséges adatok szabadon elérhetők?	<u>Igen/Nem</u>
1/	4.	Amennyiben nem, ellenérték fejében megrendelhetők?	<u>Igen/Nem</u>
1/	5.	Amennyiben igen, a fizetendő ellenérték nagysága összhangban van az adatok értékével?	<u>Igen/Nem</u>
1/	6.	A megalapozott következtetésekhez szükséges összetételű és nagyságú minta –minimális manualitással – gazdaságosan összeállítható?	<u>Igen/Nem</u>
Technikailag kivitelezhető?			<u>Igen/Nem</u>
2.	Tartalmi megfelelés vizsgálata (amennyiben a technikai kivitelezhetőség fennáll)		
2/	1.	Képes a modell a vállalkozás folytatásának elve - 2000. évi C. törvény.15.§(1) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	2.	Képes a modell a teljesség elve - 2000. évi C. törvény.15.§(2) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*: 2			
Indoklás**:			
A teljesség elve szerint "a gazdálkodónak könyvelnie kell mindazon gazdasági eseményeket, amelyeknek az eszközökre és a forrásokra, illetve a tárgyévi eredményre gyakorolt hatását a beszámolóban ki kell mutatni... ", a preferált eredményzávon kívül eső eredmények kimutatásának saját változóval való vizsgálata során azt vizsgálom, hogy a menedzsment törekszik-e a preferált eredményzávon kívül eső eredmények kimutatásának elkerülésére, mindezt a diszkrecionális elhatárolások használatával. Amennyiben igen, úgy olyan ügyletek eredményhatása hiányzik a beszámolóból, melyeknek benne kellene lennie, ez a teljesség elvének nem teljesülését okozza. A módszer a vizsgált alapelv tekintetében közepes erősségűnek került besorolásra, nem erős mivel csak részben, de nem is gyenge mivel nagy valószínűséggel jelzi az alapelv nem teljesülését.			
2/	3.	Képes a modell a valódiság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(3) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			

<p>Indoklás**: A valóság elvének definíciója két részre bontható. Egyrészt megköveteli, hogy "A könyvvitelben rögzített és a beszámolóban szereplő tételeknek a valóságban is megtalálhatóknak, bizonyíthatóknak, kívülállóknak is megállapíthatóknak kell lenniük" másrészt előírja, hogy "Értékelésük meg kell, hogy feleljen az e törvényben előírt értékelési elveknek és az azokhoz kapcsolódó értékelési eljárásoknak". A preferált eredményávon kívül eső eredmények kimutatásának elkerülése a definíció első részének részbeni mérésére is alkalmas lehet. Amennyiben a preferált eredményávon kívül eső eredmények elkerülésére olyan technikákat alkalmaznak, melyek fiktív tételek beszámolóban történő megjelenésével jár, úgy a definíció első fele sem teljesül. A definíció második felének nem teljesülését még inkább képes mérni a módszer. Amennyiben a közzétett beszámolóban az eredmények nem a valóságot, hanem attól részben eltérített eredményeket (a preferált eredményávon kívül eső eredményeket nem mutatják ki) tartalmazzak, az nem felel meg az előírt értékelési elveknek, így az alapelv részben, de egyértelműen nem teljesül, ebből kifolyólag a saját változó elemzése a valóság elvének vizsgálatával kapcsolatban közepes erősségű módszerként kerül megjelölésre.</p>			
2/	4.	Képes a modell a világosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(4) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	5.	Képes a modell a következetesség elve - 2000. évi C. törvény.15.§(5) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			
<p>Indoklás**: A következetesség elve szerint "beszámoló tartalma és formája, valamint az azt alátámasztó könyvvezetés tekintetében az állandóságot és az összehasonlíthatóságot biztosítani kell". Amennyiben az egyik évben a törvénynek megfelelően kerül bemutatásra az eredmény egy másikban pedig attól eltérően (hogy a preferált eredményávon kívül eső eredmények kimutatása elkerülhetővé váljon) úgy nem csak a törvény tételes részletszabályai kerülnek megsértésre, hanem a következetesség elve is, tekintve, hogy sérül többek között az állandóság és az összehasonlíthatóság is. A módszer részben, de egyértelműen képes kimutatni az alapelv nem teljesülését, így közepesen erős besorolást kapott a következetesség elvével kapcsolatban.</p>			
2/	6.	Képes a modell a folytonosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(6) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			
<p>Indoklás**: A folytonosság elve szerint "... az egymást követő években az eszközök és a források értékelése, az eredmény számbavétele csak e törvényben meghatározott szabályok szerint változhat." A preferált eredményávon kívül eső eredmények kimutatásának mellőzése során az eredmény számbavétele nem a Számviteli törvényben meghatározott módon kerül változtatásra, ez a folytonosság elvének részbeni nem teljesülését jelenti, így ez a módszert közepes erősségűnek sorolom be a vizsgált alapelv tekintetében.</p>			
2/	7.	Képes a modell az összemérés elve - 2000. évi C. törvény.15.§(7) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:3			
<p>Indoklás**: Az összemérés elve szerint "adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit (ráfordításait) kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódniuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek " A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, mivel az összemérés elve részben sérülhet attól, hogy a közzéteendő eredmény menedzselése során a menedzsmet a preferált eredményávon kívül eső eredmények kimutatásának elkerülésére törekszik.</p>			
2/	8.	Képes a modell az óvatosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(8) - megíúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:2			

<p>Indoklás**:</p> <p>Az óvatosság elve az előbbi számviteli alapelvekhez több részből épül fel. Elmondható azonban, hogy a változó által manipulációval érintettnek besorolt kimutatások szembe mennek az óvatosság elvében elvében meghatározott eredmény elszámolási követelményekkel, elég, ha a definíció első részmondatát vizsgáljuk: "Nem lehet eredményt kimutatni akkor, ha az árbevétel, a bevétel pénzügyi realizálása bizonytalan" A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, mert a módszer egyértelműen de csak részben mutatja az alapelv nem teljesülését.</p>		
2/	9.	<p>Képes a modell a bruttó elszámolás elve - 2000. évi C. törvény.15.§(9) - megíusulásának valamilyen szintű jelzésére?</p> <p style="text-align: right;"><u>Igen/Nem</u></p>
<p>A módszer becsült erőssége*:</p> <p>Indoklás**:</p>		
2/	10.	<p>Képes a modell az egyedi értékelés elve - 2000. évi C. törvény.16.§(1) - megíusulásának valamilyen szintű jelzésére?</p> <p style="text-align: right;"><u>Igen/Nem</u></p>
<p>A módszer becsült erőssége*:</p> <p>Indoklás**:</p>		
2/	11.	<p>Képes a modell az időbeli elhatárolás elve - 2000. évi C. törvény.16.§(2) - megíusulásának valamilyen szintű jelzésére?</p> <p style="text-align: right;"><u>Igen/Nem</u></p>
<p>A módszer becsült erőssége*:2</p> <p>Indoklás**:</p> <p>"Az adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit (ráfordításait) kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódniuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek" A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, hisz amennyiben a változó szerint a vállalkozás beszámolója a saját változó besorolása alapján manipulációval érintett, akkor az adott időszaki bevételek és költségek (ráfordítások) sem teljeskörűen kerülnek bemutatásra, ez egyértelműen alapelv nem teljesülését jelenti, azonban nem fedi le száz százalékban az alapelv megszegését jelentő eseményeket.</p>		
2/	12.	<p>Képes a modell a tartalom elsődlegessége a formával szemben elve - 2000. évi C. törvény.16.§(3) - megíusulásának valamilyen szintű jelzésére?</p> <p style="text-align: right;"><u>Igen/Nem</u></p>
<p>A módszer becsült erőssége*:3</p> <p>Indoklás**:</p> <p>A tartalom elsődlegessége a formával szemben elve szerint "a gazdasági eseményeket, ügyleteket a tényleges gazdasági tartalmuknak megfelelően - e törvény alapelveihez, vonatkozó előírásaihoz igazodóan - kell bemutatni, illetve annak megfelelően kell elszámolni ". A módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes, hisz a változó egyértelműen az alapelvvel szembe menő közzétételi gyakorlatot folytat, ha a preferált eredmény sávba jelentő vállalkozások diszkrecionális elhatárolások iránya a preferált eredmény sáv irányába mutat, úgy az ügyletek tényleges gazdasági tartalma sem tud bemutatásra kerülni, ami az alapelv részbeni nem teljesülését jelenti.</p>		
2/	13.	<p>Képes a modell a lényegesség elve - 2000. évi C. törvény.16.§(4) - megíusulásának valamilyen szintű jelzésére?</p> <p style="text-align: right;"><u>Igen/Nem</u></p>
<p>A módszer becsült erőssége*:2</p> <p>Indoklás**:</p> <p>A lényegesség elve szerint "lényegesnek minősül a beszámoló szempontjából minden olyan információ, amelynek elhagyása vagy téves bemutatása - az ésszerűség határain belül - befolyásolja a beszámoló adatait felhasználók döntéseit ". A változó a diszkrecionális elhatárolások, az alacsony összegű nyereségre való törekvés és a nagy összegű veszteségek kimutatásának vizsgálatán alapul. E három alapszempont esetén is megállapításra került, hogy a beszámoló manipulációja valószínűsíthetően befolyással van a felhasználókra, vagy egy részükre, hisz ha nem lenne, akkor az eredmény ilyen jellegű manipulációja sem történne meg, így ez igaz az új változó esetében is. Azt azonban nem állíthatjuk, hogy ennek a manipulációnak a hatása minden esetben jelentős, így a módszer erőssége a vizsgált alapelv tekintetében közepes.</p>		
2/	14.	<p>Képes a modell a költség-haszon összevetésének elve - 2000. évi C. törvény.16.§(5) - megíusulásának valamilyen szintű jelzésére?</p> <p style="text-align: right;"><u>Igen/Nem</u></p>
<p>A módszer becsült erőssége*:</p> <p>Indoklás**:</p>		

Az egyedi módszer beépítésre kerül a modellbe?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer erőssége*** (0-42):	20
* Amennyiben a megelőző kérdésre "Igen" a válasz abban az esetben töltendő	
* 0= nem jelzi, 1= gyengén jelzi, 2= közepesen erősen jelzi, 3= erősen jelzi	
** Az "Indoklás" töltése 1-es,2-es,3-as erősség esetén szükséges	

Vizsgálati adatlap az egyedi módszerek modellbe való beillesztéséhez			
srsz.	Vizsgált egyedi módszer/modell: A Benford-törvénynek való megfelelés vizsgálata (M6)		
1.	Technikai kivitelezhetőség vizsgálata		
1/	1.	Az egyedi módszerben alkalmazott fogalmak egy az egyben megfelelnek a Számviteli törvényben használt fogalmaknak?	<u>Igen/Nem</u>
1/	2.	Amennyiben az 1. kérdésre nem a válasz, a használt fogalmak megfelelően implementálhatók a Számviteli törvény definícióihoz?	<u>Igen/Nem</u>
1/	3.	A számításhoz szükséges adatok szabadon elérhetők?	<u>Igen/Nem</u>
1/	4.	Amennyiben nem, ellenérték fejében megrendelhetők?	<u>Igen/Nem</u>
1/	5.	Amennyiben igen, a fizetendő ellenérték nagysága összhangban van az adatok értékével?	<u>Igen/Nem</u>
1/	6.	A megalapozott következtetésekhez szükséges összetételű és nagyságú minta –minimális manualitással – gazdaságosan összeállítható?	<u>Igen/Nem</u>
Technikailag kivitelezhető?			<u>Igen/Nem</u>
2.	Tartalmi megfelelés vizsgálata (amennyiben a technikai kivitelezhetőség fennáll)		
2/	1.	Képes a modell a vállalkozás folytatásának elve - 2000. évi C. törvény.15.§(1) - megghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	2.	Képes a modell a teljesség elve - 2000. évi C. törvény.15.§(2) - megghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
A Benford-törvénynek való megfelelés elemzése alkalmazható minden olyan alapelv nem teljesülésének vizsgálata során, amely alapelv sérülése a számviteli beszámoló számadatainak módosulásában is megfigyelhető. Ahogy az a korábbi úrlapoknál - pl.: Diszkrecionális elhatárolások vizsgálata, Standard Jones (1991) modell - látható, a vizsgált alapelv nem teljesülése a beszámolóban közzétételre kerülő számokat is befolyásolja, így a Benford-törvénynek való megfeleléssel az alapelv nem teljesülése feltételezhető. A módszer vizsgált alapelvvel kapcsolatos besorolása azonban gyenge, hisz valószínűsíthető a számviteli alapelvek egy részének nem teljesülése, e nem teljesülés konkrét alapelvre való szűkítése azonban nem lehetséges.			
2/	3.	Képes a modell a valódiság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(3) - megghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
A Benford-törvénynek való megfelelés elemzése alkalmazható minden olyan alapelv nem teljesülésének vizsgálata során, amely alapelv sérülése a számviteli beszámoló számadatainak módosulásában is megfigyelhető. Ahogy az a korábbi úrlapoknál - pl.: Diszkrecionális elhatárolások vizsgálata, Standard Jones (1991) modell - látható, a vizsgált alapelv nem teljesülése a beszámolóban közzétételre kerülő számokat is befolyásolja, így a Benford-törvénynek való megfeleléssel az alapelv nem teljesülése feltételezhető. A módszer vizsgált alapelvvel kapcsolatos besorolása azonban gyenge, hisz valószínűsíthető a számviteli alapelvek egy részének nem teljesülése, e nem teljesülés konkrét alapelvre való szűkítése azonban nem lehetséges.			

2/	4.	Képes a modell a világosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(4) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	5.	Képes a modell a következetesség elve - 2000. évi C. törvény.15.§(5) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
A Benford-törvénynek való megfelelés elemzése alkalmazható minden olyan alapelv nem teljesülésének vizsgálata során, amely alapelv sérülése a számviteli beszámolók számadatainak módosulásában is megfigyelhető. Ahogy az a korábbi űrlapoknál - pl.: Diszkrecionális elhatárolások vizsgálata, Standard Jones (1991) modell - látható, a vizsgált alapelv nem teljesülése a beszámolóban közzétételre kerülő számokat is befolyásolja, így a Benford-törvénynek való megfeleléssel az alapelv nem teljesülése feltételezhető. A módszer vizsgált alapelvvvel kapcsolatos besorolása azonban gyenge, hisz valószínűsíthető a számviteli alapelvek egy részének nem teljesülése, e nem teljesülés konkrét alapelvre való szűkítése azonban nem lehetséges.			
2/	6.	Képes a modell a folytonosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(6) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
A Benford-törvénynek való megfelelés elemzése alkalmazható minden olyan alapelv nem teljesülésének vizsgálata során, amely alapelv sérülése a számviteli beszámolók számadatainak módosulásában is megfigyelhető. Ahogy az a korábbi űrlapoknál - pl.: Diszkrecionális elhatárolások vizsgálata, Standard Jones (1991) modell - látható, a vizsgált alapelv nem teljesülése a beszámolóban közzétételre kerülő számokat is befolyásolja, így a Benford-törvénynek való megfeleléssel az alapelv nem teljesülése feltételezhető. A módszer vizsgált alapelvvvel kapcsolatos besorolása azonban gyenge, hisz valószínűsíthető a számviteli alapelvek egy részének nem teljesülése, e nem teljesülés konkrét alapelvre való szűkítése azonban nem lehetséges.			
2/	7.	Képes a modell a összemérés elve - 2000. évi C. törvény.15.§(7) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
A Benford-törvénynek való megfelelés elemzése alkalmazható minden olyan alapelv nem teljesülésének vizsgálata során, amely alapelv sérülése a számviteli beszámolók számadatainak módosulásában is megfigyelhető. Ahogy az a korábbi űrlapoknál - pl.: Diszkrecionális elhatárolások vizsgálata, Standard Jones (1991) modell - látható, a vizsgált alapelv nem teljesülése a beszámolóban közzétételre kerülő számokat is befolyásolja, így a Benford-törvénynek való megfeleléssel az alapelv nem teljesülése feltételezhető. A módszer vizsgált alapelvvvel kapcsolatos besorolása azonban gyenge, hisz valószínűsíthető a számviteli alapelvek egy részének nem teljesülése, e nem teljesülés konkrét alapelvre való szűkítése azonban nem lehetséges.			
2/	8.	Képes a modell a óvatosság elve - 2000. évi C. törvény.15.§(8) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
A Benford-törvénynek való megfelelés elemzése alkalmazható minden olyan alapelv nem teljesülésének vizsgálata során, amely alapelv sérülése a számviteli beszámolók számadatainak módosulásában is megfigyelhető. Ahogy az a korábbi űrlapoknál - pl.: Diszkrecionális elhatárolások vizsgálata, Standard Jones (1991) modell - látható, a vizsgált alapelv nem teljesülése a beszámolóban közzétételre kerülő számokat is befolyásolja, így a Benford-törvénynek való megfeleléssel az alapelv nem teljesülése feltételezhető. A módszer vizsgált alapelvvvel kapcsolatos besorolása azonban gyenge, hisz valószínűsíthető a számviteli alapelvek egy részének nem teljesülése, e nem teljesülés konkrét alapelvre való szűkítése azonban nem lehetséges.			
2/	9.	Képes a modell a bruttó elszámolás elve - 2000. évi C. törvény.15.§(9) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>
A módszer becsült erőssége*:			
Indoklás**:			
2/	10.	Képes a modell az egyedi értékelés elve - 2000. évi C. törvény.16.§(1) - meghiúsulásának valamilyen szintű jelzésére?	<u>Igen/Nem</u>

A módszer becült erőssége*:		
Indoklás**:		
2/	11.	Képes a modell a időbeli elhatárolás elve - 2000. évi C. törvény.16.§(2) - meghíusulásának valamilyen szintű jelzésére? <i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:1		
Indoklás**: A Benford-törvénynek való megfelelés elemzése alkalmazható minden olyan alapelv nem teljesülésének vizsgálata során, amely alapelv sérülése a számviteli beszámolók száadatainak módosulásában is megfigyelhető. Ahogy az a korábbi űrlapoknál - pl.: Diszkrecionális elhatárolások vizsgálata, Standard Jones (1991) modell - látható, a vizsgált alapelv nem teljesülése a beszámolóban közzétételre kerülő számokat is befolyásolja, így a Benford-törvénynek való megfeleléssel az alapelv nem teljesülése feltételezhető. A módszer vizsgált alapelvvel kapcsolatos besorolása azonban gyenge, hisz valószínűsíthető a számviteli alapelvek egy részének nem teljesülése, e nem teljesülés konkrét alapelvre való szűkítése azonban nem lehetséges.		
2/	12.	Képes a modell a tartalom elsődlegessége a formával szemben elve - 2000. évi C. törvény.16.§(3) - meghíusulásának valamilyen szintű jelzésére? <i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:1		
Indoklás**: A Benford-törvénynek való megfelelés elemzése alkalmazható minden olyan alapelv nem teljesülésének vizsgálata során, amely alapelv sérülése a számviteli beszámolók száadatainak módosulásában is megfigyelhető. Ahogy az a korábbi űrlapoknál - pl.: Diszkrecionális elhatárolások vizsgálata, Standard Jones (1991) modell - látható, a vizsgált alapelv nem teljesülése a beszámolóban közzétételre kerülő számokat is befolyásolja, így a Benford-törvénynek való megfeleléssel az alapelv nem teljesülése feltételezhető. A módszer vizsgált alapelvvel kapcsolatos besorolása azonban gyenge, hisz valószínűsíthető a számviteli alapelvek egy részének nem teljesülése, e nem teljesülés konkrét alapelvre való szűkítése azonban nem lehetséges.		
2/	13.	Képes a modell a lényegesség elve - 2000. évi C. törvény.16.§(4) - meghíusulásának valamilyen szintű jelzésére? <i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:1		
Indoklás**: A Benford-törvénynek való megfelelés elemzése alkalmazható minden olyan alapelv nem teljesülésének vizsgálata során, amely alapelv sérülése a számviteli beszámolók száadatainak módosulásában is megfigyelhető. Ahogy az a korábbi űrlapoknál - pl.: Diszkrecionális elhatárolások vizsgálata, Standard Jones (1991) modell - látható, a vizsgált alapelv nem teljesülése a beszámolóban közzétételre kerülő számokat is befolyásolja, így a Benford-törvénynek való megfeleléssel az alapelv nem teljesülése feltételezhető. A módszer vizsgált alapelvvel kapcsolatos besorolása azonban gyenge, hisz valószínűsíthető a számviteli alapelvek egy részének nem teljesülése, e nem teljesülés konkrét alapelvre való szűkítése azonban nem lehetséges.		
2/	14.	Képes a modell a költség-haszon összevetésének elve - 2000. évi C. törvény.16.§(5) - meghíusulásának valamilyen szintű jelzésére? <i>Igen/Nem</i>
A módszer becült erőssége*:		
Indoklás**:		
Az egyedi módszer beépítésre kerül a modellbe?		<i>Igen/Nem</i>
A módszer erőssége*** (0-42):		9
* Amennyiben a megelőző kérdésre "Igen" a válasz abban az esetben töltendő		
* 0= nem jelzi, 1= gyengén jelzi, 2= közepesen erősen jelzi, 3= erősen jelzi		
** Az "Indoklás" töltése 1-es,2-es,3-as erősség esetén szükséges		

M7. A kutatáshoz megrendelt mérlegadatok

Mérleg	
A.	Befektetett eszközök
II.	TÁRGYI ESZKÖZÖK
B.	Forgóeszközök
I.	KÉSZLETEK
II.	KÖVETELÉSEK
IV.	PÉNZESZKÖZÖK
	Eszközök összesen
C.	Aktív időbeli elhatárolások
D.	Saját tőke
I.	JEGYZETT TŐKE
IV.	EREDMÉNYTARTALÉK
E.	Céltartalékok
F.	Kötelezettségek
II.	HOSSZÚ LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK
III.	RÖVID LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK

Forrás: saját szerkesztés

M8. A kutatáshoz megrendelt eredménykimutatás adatok

Eredménykimutatás	
I.	Értékesítés nettó árbevétele
III.	Egyéb bevételek
	Rendkívüli bevételek
VI.	Értékcsökkenési leírás
A.	ÜZEMI (ÜZLETI) TEVÉKENYSÉG EREDMÉNYE
VIII.	Pénzügyi műveletek bevételei
B.	PÉNZÜGYI MŰVELETEK EREDMÉNYE
C.	ADÓZÁS ELŐTTI EREDMÉNY
D.	ADÓZOTT EREDMÉNY

Forrás: saját szerkesztés

M9. Az elemzésbe bevont cégek alapadatai

Srsz.	Cégnév	Főtevékenység szövegesen
1.	77 Elektronika Kft.	Orvosi eszköz gyártása
2.	AbbVie Kft.	Gyógyszer, gyógyászati termék nagykereskedelme
3.	Abrones Kereskedőház Kft.	Gépjárműalkatrész-nagykereskedelem
4.	ACCELL Hunland Kft.	Kerékpár, mozgássérültkocsi gyártása
5.	Accor-Pannonia Hotels Zrt.	Szállodai szolgáltatás
6.	ACPS Automotive Kft.	Gépjármű-karosszéria, pótkocsi gyártása
7.	Adient Mezőlak Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
8.	AGC Glass Hungary Kft	Síküveg továbbfeldolgozása
9.	AGROFEED Kft.	Haszonállat-eledelel gyártása
10.	AGROTEC Magyarország Kft.	Mezőgazdasági gép, berendezés nagykereskedelme
11.	ALCUFER KFT	Hulladék-nagykereskedelem
12.	ALFÖLD PRO-COOP Zrt.	Élelmiszer, ital, dohányáru vegyes nagykereskedelme
13.	Alföldi Tej Kft.	Tejtermék gyártása
14.	Alpine Kft.	Elektronikus fogyasztási cikk gyártása
15.	ANTENNA HUNGÁRIA Zrt.	Televízióműsor összeállítása, szolgáltatása
16.	Antolin Hungary Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
17.	Aptiv Connection Systems Hungary Kft.	Elektronikai alkatrész gyártása
18.	Aptiv Services Hungary Kft.	Elektronikai alkatrész gyártása
19.	Arconic-Köfém Kft.	Alumíniumgyártás
20.	atmedia Kft.	Médiareklám
21.	AUCHAN MAGYARORSZÁG Kft.	Élelmiszer jellegű bolti vegyes kiskereskedelem
22.	AUDI HUNGARIA Zrt.	Közúti gépjármű gyártása
23.	AUTÓFLEX-KNOTT Kft.	Gépjármű-karosszéria, pótkocsi gyártása
24.	AUTOLIV Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
25.	AXIÁL Kft.	Egyéb gépjármű-kereskedelem
26.	B.Braun Medical Kft.	Egyéb műanyag termék gyártása
27.	Balluff-Elektronika Kft.	Elektronikai alkatrész gyártása
28.	BÁRDI AUTÓ ZRT.	Gépjárműalkatrész-nagykereskedelem
29.	Baromfiudvar 2002 Kft.	Hús-, húskészítmény nagykereskedelme
30.	BASF Hungária Kft.	Vegyí áru nagykereskedelme
31.	BAT Pécsi Dohánygyár KFT	Dohánytermék gyártása
32.	Becton Dickinson Hungary Kft.	Orvosi eszköz gyártása
33.	BENTELER Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
34.	Birla Carbon Hungary Kft.	Szervetlen vegyi alapanyag gyártása
35.	BKK Zrt.	Városi, elővárosi szárazföldi személyszállítás
36.	BKV Zrt.	Városi, elővárosi szárazföldi személyszállítás
37.	Bóly Zrt.	Vegyes gazdálkodás
38.	Bonafarm-Bábolna Kft.	Haszonállat-eledelel gyártása
39.	BONDUELLE CENTRAL EUROPE Kft.	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás
40.	BorgWarner Hungary Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása

41.	BorgWarner Oroszlány Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
42.	Borsodi Sörgyár Kft.	Sörgyártás
43.	BP BSC Kft	Számviteli, könyvvizsgálói, adószakértői tevékenység
44.	BPW-Hungária Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
45.	Bridgestone Tatabánya Kft.	Gumiabroncs, gumitömlő gyártása
46.	BT ROC Kft.	Összetett adminisztratív szolgáltatás
47.	Budapest Airport Zrt.	Légi szállítást kiegészítő szolgáltatás
48.	Budapesti Erőmű ZRT.	Villamosenergia-termelés
49.	Bunge Zrt.	Olaj gyártása
50.	C & A Mode Kft.	Ruházat kiskereskedelem
51.	Cargill Magyarország Zrt	Gabona, dohány, vetőmag, takarmány nagykereskedelme
52.	Carrier CR Magyarország Kft.	Nem háztartási hűtő, légállapot-szabályozó gyártása
53.	CELLCOMP KFT.	Nem háztartási hűtő, légállapot-szabályozó gyártása
54.	Central-Drinks Kft.	Élelmiszer, ital, dohányáru vegyes nagykereskedelme
55.	Ceva-Phylaxia Zrt.	Gyógyszerkészítmény gyártása
56.	CHINOIN Zrt.	Gyógyszerkészítmény gyártása
57.	CHS Hungary Kft	Számítógép, periféria, szoftver nagykereskedelme
58.	CLAAS HUNGÁRIA Kft.	Mezőgazdasági, erdészeti gép gyártása
59.	Coca-Cola HBC Magyarország Kft.	Üdítőital, ásványvíz gyártása
60.	Colas Út Zrt.	Út, autópálya építése
61.	COLOPLAST Hungary Kft.	Egyéb műanyag termék gyártása
62.	Continental Automotive Hungary Kft.	Elektronikai alkatrész gyártása
63.	Continental Dohányipari ZRT.	Dohánytermék gyártása
64.	ContiTech Fluid Automotive Hungária Kft.	Gumiabroncs, gumitömlő gyártása
65.	ContiTech Magyarország Kft	Egyéb gumitermék gyártása
66.	ContiTech Rubber Industrial Kft.	Egyéb gumitermék gyártása
67.	COOP Szolnok Zrt.	Élelmiszer jellegű bolti vegyes kiskereskedelem
68.	CRH Magyarország Kft.	Fa-, építőanyag-, szaniteráru-nagykereskedelem
69.	CROWN Csomagolóipari Kft.	Könnyűfém csomagolóeszköz gyártása
70.	Dana Hungary Kft.	Gépjárműalkatrész-nagykereskedelem
71.	Deichmann Cipőkereskedelmi Kft.	Lábbeli-, bőráru-kiskereskedelem
72.	DENSO Gyártó Magyarország Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
73.	DHL Globál Szállítmányozási Kft.	Egyéb szállítást kiegészítő szolgáltatás
74.	DIAGEO Kft.	Számviteli, könyvvizsgálói, adószakértői tevékenység
75.	DIGI Távközlési és Szolgáltató Kft.	Vezetékes távközlés
76.	dm Kft.	Illatszer-kiskereskedelem
77.	Dreher Sörgyárak Zrt.	Sörgyártás
78.	DS Smith Packaging Hungary Kft.	Papírgyártás
79.	DUNA ASZFALT Kft.	Út, autópálya építése
80.	Duna-Dráva Cement Kft	Cementgyártás
81.	Dunamenti Erőmű Zrt.	Villamosenergia-termelés
82.	DUNAPACK Kft.	Papír csomagolóeszköz gyártása

83.	DUNASTYR Zrt.	Műanyag-alapanyag gyártása
84.	DUTRADE Zrt.	Fém-, érc-nagykereskedelem
85.	E.ON Dél-dunántúli Áramhálózati ZRt.	Villamosenergia-elosztás
86.	E.ON Észak-dunántúli Áramhálózati ZRt.	Villamosenergia-elosztás
87.	E.ON Gazdasági Szolgáltató Kft.	Számviteli, könyvvizsgálói, adószakértői tevékenység
88.	E.ON Tiszántúli Áramhálózati ZRt.	Villamosenergia-elosztás
89.	Eagle Ottawa Hungary Kft.	Táskafélék, szíjzat gyártása
90.	Egis Gyógyszergyár Zrt.	Gyógyszerkészítmény gyártása
91.	EGLO Magyarország Kft.	Villamos világítóeszköz gyártása
92.	Eissmann Automotive Hungaria Kft.	Táskafélék, szíjzat gyártása
93.	Elektrolux Lehel Kft.	Háztartási villamos készülék gyártása
94.	ELMŰ Hálózati Kft.	Villamosenergia-elosztás
95.	ELMŰ-ÉMÁSZ Energiakereskedő Kft.	Villamosenergia-kereskedelem
96.	ÉMÁSZ Hálózati Kft.	Villamosenergia-elosztás
97.	Emerson Process Management Magyarország Kft.	Csap, szelep gyártása
98.	EPAM Systems Kft.	Számítógépes programozás
99.	Epta International Kft.	Egyéb m. n. s. gép, berendezés nagykereskedelme
100.	Ericsson Magyarország Kft.	Vezeték nélküli távközlés
101.	Észak-Kelet Pro-Coop Zrt.	Élelmiszer, ital, dohányáru vegyes nagykereskedelme
102.	EURASIA LOGISTICS Kft.	Egyéb szállítást kiegészítő szolgáltatás
103.	EUROMEDIC-PHARMA Zrt.	Gyógyszer, gyógyászati termék nagykereskedelme
104.	evosoft Hungary Kft	Számítógépes programozás
105.	EXPERT Zrt.	Számítógép, periféria, szoftver nagykereskedelme
106.	Extreme Digital Zrt.	Egyéb m. n. s. új áru kiskereskedelme
107.	ExxonMobil Üzletsegítő Központ Magyarország Kft.	Számviteli, könyvvizsgálói, adószakértői tevékenység
108.	FAG Magyarország Kft.	Csapágy, erőátviteli elem gyártása
109.	FALCO Zrt.	Falemezgyártás
110.	FCA Central and Eastern Europe Kft.	Személygépjármű-, könnyűgépjármű kereskedelem
111.	FÉMALK Zrt.	Könnyűfémöntés
112.	Ferrero Magyarország Kft.	Cukor, édesség nagykereskedelme
113.	FERRO-PRESS Fémipari Szolgáltató Kft.	Fémmegmunkálás
114.	FESTO-AM Kft.	Hidraulikus, pneumatikus berendezés gyártása
115.	FGSZ Zrt.	Csővezetékes szállítás
116.	FKF Nonprofit Zrt.	Nem veszélyes hulladék gyűjtése
117.	Flextronics International Kft.	Elektronikus fogyasztási cikk gyártása
118.	Ford Közép- és Kelet-Európai Kft.	Személygépjármű-, könnyűgépjármű kereskedelem
119.	FORNETTI Kft.	Tartósított lisztes áru gyártása
120.	FŐTÁV Zrt.	Gőzellátás, légkondicionálás
121.	Fővárosi Csatornázási Művek Zrt.	Szennyvíz gyűjtése, kezelése
122.	Fővárosi Vízművek Zrt.	Víztermelés, -kezelés, -ellátás

123.	Freudenberg Sealing Technologies Kft.	M. n. s. egyéb általános rendeltetésű gép gyártása
124.	FrieslandCampina Hungária ZRt.	Tejtermék gyártása
125.	GALLICOOP Zrt.	Baromfihús feldolgozása, tartósítása
126.	GARTNER INTERTRANS HUNGÁRIA Kft.	Közúti áruszállítás
127.	GE Hungary Kft.	Motor, turbina gyártása (kivéve: légi, közúti járműmotor)
128.	GE Infrastructure Hungary Holding Kft.	M. n. s. egyéb kiegészítő üzleti szolgáltatás
129.	Gentherm Hungary Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
130.	GESTAMP-HUNGÁRIA Kft.	Fémalakítás, porkohászat
131.	Givaudan Hungary Kft.	M. n. s. egyéb élelmiszer gyártása
132.	Glencore Agriculture Hungary Kft.	Gabona, dohány, vetőmag, takarmány nagykereskedelme
133.	GLS General Logistics Systems Hungary Kft.	Egyéb postai, futárpostai tevékenység
134.	GrandVision Hungary Kft.	Egyéb m. n. s. új áru kiskereskedelme
135.	GRUNDFOS Magyarország Kft.	Egyéb szivattyú, kompresszor gyártása
136.	Guardian Oroszáza Kft.	Síküveggyártás
137.	GÜNTNER-TATA KFT.	Nem háztartási hűtő, légállapot-szabályozó gyártása
138.	H & M Hennes & Mauritz Kft.	Ruházat kiskereskedelem
139.	HAMBURGER Hungária Kft.	Papírgyártás
140.	HANKOOK TIRE Magyarország Kft.	Gumiabroncs, gumitömlő gyártása
141.	Hanon Systems Hungary Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
142.	HANSA-KONTAKT Kft.	Élelmiszer, ital, dohányáru vegyes nagykereskedelme
143.	HAUNI Hungária Kft.	Élelmiszer-, dohányipari gép gyártása
144.	HAVI Logistics Kft.	Élelmiszer, ital, dohányáru vegyes nagykereskedelme
145.	HBPO Automotive Hungária Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
146.	HBPO Manufacturing Hungary Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
147.	HEINEKEN HUNGÁRIA ZRT.	Sörgyártás
148.	HELL ENERGY Magyarország Kft.	Üdítőital, ásványvíz gyártása
149.	Henkel Magyarország Operations Kft.	Tisztítószer gyártása
150.	Hewlett-Packard Informatikai Kft.	Számítógép, periféria, szoftver nagykereskedelme
151.	HM EI Zrt.	Építményüzemeltetés
152.	Hódút Kft.	Út, autópálya építése
153.	Hőgyészi Agrokémiai Kft	Vegyí áru nagykereskedelme
154.	HRP Europe Kft.	Számítógép, periféria, szoftver nagykereskedelme
155.	Huawei Technologies Hungary Kft.	Elektronikus, híradás-technikai berendezés, és alkatrészei nagykereskedelme
156.	HungaroControl Zrt.	Légi szállítást kiegészítő szolgáltatás
157.	HUNGAROPHARMA Zrt	Gyógyszer, gyógyászati termék nagykereskedelme
158.	HUNGAROTRUCK Kft.	Egyéb gépjármű-kereskedelem
159.	Hungary - Meat Kft.	Húsfeldolgozás, -tartósítás
160.	HUNGERIT Zrt.	Baromfihús feldolgozása, tartósítása
161.	Hungrana Kft.	Keményítő, keményítőtermék gyártása

162.	Hunland Production Kft.	Egyéb szarvasmarha tenyésztése
163.	HUNLAND-TRADE Kft.	Egyéb szarvasmarha tenyésztése
164.	Hydro Extrusion Hungary Kft.	Fémalakítás, porkohászat
165.	HYGINETT Kft.	Háztartási, egészségügyi papírtermék gyártása
166.	IBIDEN Hungary Kft.	Kerámia szigetelő gyártása
167.	IBM Data Storage Systems Kft.	Számítógép, perifériás egység gyártása
168.	IBM Hungary International Shared Service Centre Kft.	Adatfeldolgozás, web-hozsting szolgáltatás
169.	IKR Agrár Kft.	Mezőgazdasági termék ügynöki nagykereskedelme
170.	INGRAM MICRO Magyarország Kft.	Számítógép, periféria, szoftver nagykereskedelme
171.	INNO-COMP Kft.	Egyéb műanyag termék gyártása
172.	INOTAL Zrt.	Alumíniumgyártás
173.	Inter Cars Hungária Kft.	Gépjárműalkatrész-nagykereskedelem
174.	INVITEL Zrt.	Vezetékes távközlés
175.	ISD DUNAFERR Zrt.	Vas-, acél-, vasötvözet-alapanyag gyártása
176.	ISD Kokszoló Kft.	Kokszgyártás
177.	ISD POWER Kft.	Gőzellátás, légkondicionálás
178.	IT Services Hungary Kft.	Egyéb információ-technológiai szolgáltatás
179.	Jabil Circuit Magyarország Kft.	Elektronikai alkatrész gyártása
180.	Janssen-Cilag Kft.	Gyógyszer, gyógyászati termék nagykereskedelme
181.	JÁSZ-PLASZTIK AUTOCENTRUM Kft.	Személygépjármű-, könnyűgépjármű kereskedelem
182.	JÁSZ-PLASZTIK kft	Akkumulátor, szárazelem gyártása
183.	Johnson Electric Hungary Kft.	Elektronikai alkatrész gyártása
184.	JTI Hungary Zrt.	Dohányáru nagykereskedelme
185.	JYSK Kft.	Bútor, világítási eszköz, egyéb háztartási cikk kiskereskedelme
186.	Kerekes Kft.	Élelmiszer, ital, dohányáru vegyes nagykereskedelme
187.	KÉSZ Építő ZRt.	Épületépítési projekt szervezése
188.	Kienle + Spiess Hungary Kft.	Fémalakítás, porkohászat
189.	KIKA Kft.	Bútor, világítási eszköz, egyéb háztartási cikk kiskereskedelme
190.	Kirchhoff Hungária Kft.	Gépjármű-karosszéria, pótkocsi gyártása
191.	KITE ZRt.	Mezőgazdasági gép, berendezés nagykereskedelme
192.	KNORR-BREMSE Fékrendszerek Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
193.	KNORR-BREMSE Hungária Kft.	Vasúti, kötöttpályás jármű gyártása
194.	KOMETA 99 Zrt.	Húsfeldolgozás, -tartósítás
195.	Köröstej kft.	Tejtermék gyártása
196.	KRUPP és TÁRSA Kft.	Élelmiszer jellegű bolti vegyes kiskereskedelem
197.	KUKA HUNGÁRIA Kft.	M. n. s. egyéb speciális gép gyártása
198.	Kühne + Nagel Kft.	Egyéb szállítást kiegészítő szolgáltatás
199.	Lapker Zrt	Egyéb háztartási cikk nagykereskedelme m. n. s.
200.	Le Bélier Magyarország Zrt.	Könnyűfémöntés
201.	Lear Corporation Hungary Kft.	Járművillamossági, -elektronikai készülékek gyártása
202.	LeasePlan Hungária ZRt.	Személygépjármű kölcsönzése

203.	LEGO Manufacturing Kft.	Játékgyártás
204.	LEGRAND Zrt.	Áramelosztó, -szabályozó készülék gyártása
205.	Leier Hungária Kft.	Építési betontermék gyártása
206.	LG Electronics Magyar Kft.	Elektronikus háztartási cikk nagykereskedelme
207.	Linamar Hungary Zrt.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
208.	LINDE GÁZ Magyarország Zrt.	Ipari gáz gyártása
209.	LKH LEONI KFT.	Egyéb elektronikus, villamos vezeték, kábel gyártása
210.	Lotte Advanced Materials Magyarország Kft.	Műanyag-alapanyag gyártása
211.	MacDermid Alpha Hungary Kft.	Fémáru, szerelvény, fűtési berendezés nagykereskedelme
212.	Magyar Cukor Zrt.	Cukorgyártás
213.	Magyar Építő Zrt.	Lakó- és nem lakó épület építése
214.	Magyar Földgázkereskedő Zrt.	Gázkereskedelem
215.	Magyar Földgázraktároló Zrt.	Raktározás, tárolás
216.	Magyar Posta Zrt.	Postai tevékenység (egyetemes kötelezettséggel)
217.	Magyar Suzuki Zrt.	Közúti gépjármű gyártása
218.	Magyar Toyo Seat Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
219.	MAHLE Compressors Hungary Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
220.	MAN Kft.	Egyéb gépjármű-kereskedelem
221.	Market Építő Zrt.	Lakó- és nem lakó épület építése
222.	Mars Magyarország Kisállateledel Gyártó Kft.	Hobbiállat-eledel gyártása
223.	MARSO Kft.	Gépjárműalkatrész-nagykereskedelem
224.	MASTER GOOD Kft.	Baromfihús feldolgozása, tartósítása
225.	Mátrai Erőmű ZRT.	Villamosenergia-termelés
226.	MÁV FKG Kft.	Vasút építése
227.	MÁV Szolgáltató Központ Zrt	Adatfeldolgozás, web-hoztíng szolgáltatás
228.	MÁV Zrt.	Szárazföldi szállítást kiegészítő szolgáltatás
229.	MAVIR ZRt.	Villamosenergia- szállítás
230.	MÁV-START Zrt.	Helyközi vasúti személyszállítás
231.	MECSEK FÜSZÉRT Zrt.	Élelmiszer jellegű bolti vegyes kiskereskedelem
232.	Mercedes-Benz Hungária Kft.	Személygépjármű-, könnyűgépjármű kereskedelem
233.	Mercedes-Benz Manufacturing Hungary Kft.	Közúti gépjármű gyártása
234.	MERCK KFT.	Gyógyszer, gyógyászati termék nagykereskedelme
235.	MERKBAU Kft.	Lakó- és nem lakó épület építése
236.	Messer Hungarogáz Kft.	Ipari gáz gyártása
237.	MET Magyarország Zrt.	Gázkereskedelem
238.	METAL HUNGÁRIA HOLDING Zrt.	Lakó- és nem lakó épület építése
239.	METRO Kereskedelmi Kft.	Élelmiszer, ital, dohányáru vegyes nagykereskedelme
240.	MITSUBA Automotive Systems of Europe Kft.	Járművillamossági, -elektronikai készülékek gyártása
241.	MMBF Zrt.	Raktározás, tárolás

242.	MMXH Lakberendezési Kft.	Bútor, világítási eszköz, egyéb háztartási cikk kiskereskedelme
243.	Modine Hungária Kft.	M. n. s. egyéb fémfeldolgozási termék gyártása
244.	MOGYI KFT	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás
245.	MOL Petrolkémia Zrt.	Műanyag-alapanyag gyártása
246.	MOL-LUB Kft.	Kőolaj -feldolgozás
247.	Mondelez Hungária Kft.	Cukor, édesség nagykereskedelme
248.	Mondi Szada Kft.	Műanyag csomagolóeszköz gyártása
249.	Monsanto Hungária Kft.	Gabona, dohány, vetőmag, takarmány nagykereskedelme
250.	Morgan Stanley Magyarország Elemző Kft.	Társadalomtudományi, humán kutatás, fejlesztés
251.	MPF-FÉG Kft.	Nem villamos háztartási készülék gyártása
252.	M-RTL Zrt	Televízióműsor összeállítása, szolgáltatása
253.	MTD Hungária Kft.	Mezőgazdasági, erdészeti gép gyártása
254.	MVM NET Zrt.	Egyéb távközlés
255.	MVM OVIT Zrt.	Elektromos, híradás-technikai célú közmű építése
256.	MVM Paksi Atomerőmű Zrt.	Villamosenergia-termelés
257.	MVM Partner Zrt.	Villamosenergia-kereskedelem
258.	NAPCSILLAG Kft.	Illatszer-kiskereskedelem
259.	Nemak Győr Kft.	Könnyűfémöntés
260.	németül: IKEA Einrichtungs GmbH.	Bútor, világítási eszköz, egyéb háztartási cikk kiskereskedelme
261.	Nestlé Hungária Kft	Édesség gyártása
262.	NI Hungary Kft.	Elektronikai áramkörüi kártya gyártása
263.	NIDEC GPM HUNGARY Kft.	Villamos motor, áramfejlesztő gyártása
264.	NILFISK Production Kft.	M. n. s. egyéb általános rendeltetésű gép gyártása
265.	Nissan Sales CEE Kft.	Személygépjármű-, könnyűgépjármű kereskedelem
266.	NISZ Zrt.	Egyéb információ-technológiai szolgáltatás
267.	Nitrogénművek Zrt.	Műtrágya, nitrogénvegyület gyártása
268.	NKM Áramhálózati Kft.	Villamosenergia-elosztás
269.	NKM Áramszolgáltató Zrt.	Villamosenergia-kereskedelem
270.	NKM Földgázszolgáltató Zrt.	Gázkereskedelem
271.	NNG Kft.	Számítógép, periféria, szoftver nagykereskedelme
272.	Nokia Solutions and Networks Kft.	Egyéb természettudományi, műszaki kutatás, fejlesztés
273.	Nolato Magyarország Kft.	Egyéb műanyag termék gyártása
274.	Normbenz Magyarország Kft.	Gépjárműüzemanyag-kiskereskedelem
275.	Novartis Hungária Kft.	Gyógyszer, gyógyászati termék nagykereskedelme
276.	Novochem Kft.	Vegyí áru nagykereskedelme
277.	NT Kft.	Olaj gyártása
278.	NZRT-TRADE Kft.	Vegyí áru nagykereskedelme
279.	ÓAM Kft	Vas-, acél-, vasötvözet-alapanyag gyártása
280.	OBI Hungary Retail Kft.	Ipárcikk jellegű bolti vegyes kiskereskedelem
281.	OBO BETTERMANN HUNGARY Kft.	Áramelosztó, -szabályozó készülék gyártása

282.	OMV Hungária Kft.	Alapanyag, üzemanyag ügynöki nagykereskedelme
283.	Opel Southeast Europe Kft	Személygépjármű-, könnyűgépjármű kereskedelem
284.	Opel Szentgotthárd Kft.	Közúti gépjármű gyártása
285.	ORBICO HUNGARY Kft.	Vegyí áru nagykereskedelme
286.	OTTO FUCHS Hungary Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
287.	Paccor Hungary Kft.	Műanyag csomagolóeszköz gyártása
288.	Pannonia Bio Zrt.	Szerves vegyi alapanyag gyártása
289.	Pappas Auto Magyarország Kft.	Személygépjármű-, könnyűgépjármű kereskedelem
290.	Partner in Pet Food Hungária Kft.	Hobbiállat-eledelel gyártása
291.	Penny-Market Kft.	Élelmiszer jellegű bolti vegyes kiskereskedelem
292.	PETROLSZOLG Kft.	Ipari gép, berendezés javítása
293.	Pfizer Kft.	Gyógyszer, gyógyászati termék nagykereskedelme
294.	PHARMAROAD Kft.	Gyógyszer, gyógyászati termék nagykereskedelme
295.	Philip Morris Magyarország Kft.	Dohányáru nagykereskedelme
296.	PHILIPS Magyarország Kft.	Elektronikus háztartási cikk nagykereskedelme
297.	Phoenix Mecano Kecskemét KFT	Egyéb műanyag termék gyártása
298.	PHOENIX Pharma Zrt.	Gyógyszer, gyógyászati termék nagykereskedelme
299.	PICK SZEGED Zrt.	Hús-, baromfihús-készítmény gyártása
300.	Pioneer Hi-Bred Zrt.	Növénytermesztési szolgáltatás
301.	POPPE + POTTHOFF HUNGÁRIA Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
302.	Porsche Hungaria Kft.	Személygépjármű-, könnyűgépjármű kereskedelem
303.	Porsche Inter Auto Hungaria Kft.	Személygépjármű-, könnyűgépjármű kereskedelem
304.	Porsche L.S. Kft.	Személygépjármű kölcsönzése
305.	Praktiker Kft.	Iparcikk jellegű bolti vegyes kiskereskedelem
306.	PREC-CAST Kft.	Egyéb nem vas fém öntése
307.	Progress Étteremhálózat Kft.	Éttermi, mozgó vendéglátás
308.	Prohumán 2004 Kft.	Munkaerőkölcsönzés
309.	Prysmian MKM Kft.	Egyéb elektronikus, villamos vezeték, kábel gyártása
310.	R - KORD Kft.	Egyéb villamos berendezés gyártása
311.	Rába Futómű Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
312.	Rail Cargo Hungaria Zrt.	Vasúti áruszállítás
313.	Rail Cargo Logistics - Hungaria Kft.	Szárazföldi szállítást kiegészítő szolgáltatás
314.	RAMIRIS EUROPE Kft.	Számítógép, periféria, szoftver nagykereskedelme
315.	RAUCH Hungária Kft	Gyümölcs-, zöldséglé gyártása
316.	Reckitt Benckiser Kft.	Porcelán-, üvegáru-, tisztítószer-nagykereskedelem
317.	REHAU-Automotive Kft.	Egyéb műanyag termék gyártása
318.	Robert Bosch Automotive Steering Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
319.	Robert Bosch Energy and Body Systems KFT.	Járművillamossági, -elektronikai készülékek gyártása
320.	Robert Bosch Kft.	Mérnöki tevékenység, műszaki tanácsadás
321.	Robert Bosch Power Tool Kft.	Gépi meghajtású hordozható kézi szerszám gép gyártása
322.	ROCHE (MAGYARORSZÁG) KFT.	Egyéb termék ügynöki nagykereskedelme

323.	ROSSI BIOFUEL Zrt.	M. n. s. egyéb vegyi termék gyártása
324.	ROSSMANN Magyarország Kft.	Illatszer-kiskereskedelem
325.	ROTO ELZETT CERTA Kft.	Lakat-, zárgyártás
326.	RWA Magyarország Kft.	Gabona, dohány, vetőmag, takarmány nagykereskedelme
327.	SAMSONITE-HUNGÁRIA Kft.	Táskafélék, szíjzat gyártása
328.	Samsung Zrt .	Híradás-technikai berendezés gyártása
329.	SANDOZ Hungária Kft.	Gyógyszer, gyógyászati termék nagykereskedelme
330.	SANOFI-AVENTIS Zrt.	Gyógyszer, gyógyászati termék nagykereskedelme
331.	SAP Hungary Kft.	Egyéb szoftverkiadás
332.	Schenker Kft.	Egyéb szállítást kiegészítő szolgáltatás
333.	Schneider Electric Zrt.	Mérnöki tevékenység, műszaki tanácsadás
334.	Schwarz Müller Kft.	Gépjármű-karosszéria, pótkocsi gyártása
335.	SCITEC Kft.	M. n. s. egyéb élelmiszer gyártása
336.	Sealed Air Magyarország Kft.	Műanyag csomagolóeszköz gyártása
337.	SE-CEE Schneider Electric Kft.	Raktározás, tárolás
338.	SETON HUNGARY Kft.	Bőr, szőrme kikészítése
339.	SEWS Komponens és Elektronika Európa Kft.	Elektronikai alkatrész gyártása
340.	SEWS Magyarország Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
341.	Shell Hungary zRt.	Gépjárműüzemanyag-kiskereskedelem
342.	Sick Kft.	Elektronikai alkatrész gyártása
343.	Siemens Zrt.	Vegyestermékkörű nagykereskedelem
344.	SOLE-MiZo ZRt.	Tejtermék gyártása
345.	SPAR Magyarország Kft.	Élelmiszer jellegű bolti vegyes kiskereskedelem
346.	STRABAG Általános Építő Kft.	Út, autópálya építése
347.	STRABAG-MML Kft.	Lakó- és nem lakó épület építése
348.	SUEZ Water Technologies & Solutions Hungary Kft.	M. n. s. egyéb általános rendeltetésű gép gyártása
349.	SWIETELSKY Magyarország Kft.	Út, autópálya építése
350.	Swietelsky Vasúttechnika Kft.	Vasút építése
351.	Syngenta Kft.	Vegyi áru nagykereskedelme
352.	SZATMÁR OPTIKAI Kft.	Optikai eszköz gyártása
353.	SZATMÁRI Kft.	Fémáru, szerelvény, fűtési berendezés nagykereskedelme
354.	Szerencsejáték Zrt.	Szerencsejáték, fogadás
355.	Taghleef Industries Kft.	Műanyag csomagolóeszköz gyártása
356.	TDK Hungary Components Kft.	Elektronikai alkatrész gyártása
357.	Telenor Magyarország Zrt.	Vezeték nélküli távközlés
358.	TESCO-GLOBAL Zrt.	Élelmiszer jellegű bolti vegyes kiskereskedelem
359.	Tetra Pak Gyártó Zrt.	Papír csomagolóeszköz gyártása
360.	TEVA Gyógyszergyár Zrt.	Gyógyszerkészítmény gyártása
361.	thyssenkrupp Components Technology Hungary Kft.	Egyéb természettudományi, műszaki kutatás, fejlesztés
362.	thyssenkrupp Materials Hungary Zrt	Fém-, érc-nagykereskedelem
363.	TISZA-COOP Zrt.	Élelmiszer, ital, dohányáru vegyes nagykereskedelme

364.	Tízpróba Magyarország Kft.	Iparcikk jellegű bolti vegyes kiskereskedelem
365.	TOLNATEJ Zrt.	Tejtermék gyártása
366.	Tranzit-Food Kft.	Hús-, baromfihús-készítmény gyártása
367.	TRANZIT-KER zRt.	Baromfityenyésztés
368.	TRIGO Kft.	Gabona, dohány, vetőmag, takarmány nagykereskedelme
369.	T-Systems Magyarország Zrt.	Egyéb információ-technológiai szolgáltatás
370.	Tyco Electronics Hungary Kft.	Elektronikai alkatrész gyártása
371.	UBM Agro Zrt.	Gabona, dohány, vetőmag, takarmány nagykereskedelme
372.	UBM Feed Kft.	Mezőgazdasági termék ügynöki nagykereskedelme
373.	Unilever Magyarország Kft.	M. n. s. egyéb élelmiszer gyártása
374.	UNIÓ COOP Zrt.	Élelmiszer jellegű bolti vegyes kiskereskedelem
375.	Univer-Product Zrt.	Fűszer, ételízesítő gyártása
376.	UNIX AUTÓ Kft.	Gépjárműalkatrész-nagykereskedelem
377.	UPC Magyarország Kft.	Vezetékes távközlés
378.	UPS Magyarország Kft.	Egyéb szállítást kiegészítő szolgáltatás
379.	Valeo Auto-Electric Magyarország Kft.	Járművillamossági, -elektronikai készülékek gyártása
380.	VELUX Magyarország Kft.	Épületasztalos-ipari termék gyártása
381.	Veolia Energia Magyarország Zrt.	Gőzellátás, légkondicionálás
382.	Viacom International Hungary Kft.	Film-, video- és televízióprogram terjesztése
383.	VIDEOTON Autóelektronika Kft.	Járművillamossági, -elektronikai készülékek gyártása
384.	VIDEOTON EAS Kft.	Elektronikai áramköri kártya gyártása
385.	VIDEOTON Elektro-PLAST Kft.	Háztartási villamos készülék gyártása
386.	Villeroy & Boch Magyarország Kft.	Egészségügyi kerámia gyártása
387.	Vincotech Hungária Kft.	Elektronikai alkatrész gyártása
388.	Vodafone Magyarország zrt.	Vezeték nélküli távközlés
389.	VOLÁNBUSZ Zrt.	Városi, elővárosi szárazföldi személyszállítás
390.	Volvo Hungária Kft	Egyéb gépjármű-kereskedelem
391.	VÖRÖSKŐ Kft.	Villamos háztartási készülék kiskereskedelme
392.	VSSB Zrt.	Számviteli, könyvvizsgálói, adószakértői tevékenység
393.	VT-ARRIVA Kft.	M. n. s. egyéb szárazföldi személyszállítás
394.	WALLIS MOTOR PEST Kft.	Személygépjármű-, könnyűgépjármű kereskedelem
395.	Wescast Hungary Zrt.	Egyéb szerszámgyártás
396.	WEST HUNGÁRIA BAU Kft.	Lakó- és nem lakó épület építése
397.	ZÁÉV Zrt.	Lakó- és nem lakó épület építése
398.	ZF Hungária Kft.	Közúti jármű, járműmotor alkatrészeinek gyártása
399.	ZOLLNER Kft.	Elektronikai alkatrész gyártása
400.	Zoltek Zrt.	Vegyipar gyártása

Forrás: saját szerkesztés

M10. Alacsony besorolási képességű modellekhez tartozó klasszifikációs táblázatok

H1 - H|DACC|:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (AFEE nélkül)			Előrejelzett (AFEE bevonva)			Eltérés		
			H DACC		Helyes besorolás	H DACC		Helyes besorolás	H DACC		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	H DACC	0	486	350	58,10%	450	255	63,80%	-36	-95	9,81%
		1	454	383	45,80%	393	299	43,20%	-61	-84	-5,68%
	Összesen		940	733	51,90%	843	554	53,60%	-97	-179	3,28%

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H1 – LNEG:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (AFEE nélkül)			Előrejelzett (AFEE bevonva)			Eltérés		
			LNEG		Helyes besorolás	LNEG		Helyes besorolás	LNEG		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	LNEG	0	1963	1	99,90%	1636	0	100,00%	-327	-1	0,10%
		1	12	1	7,70%	9	1	10,00%	-3	0	29,87%
	Összesen		1975	2	99,30%	1645	1	99,45%	-330	-1	0,15%

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H1 – SPO:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (AFEE nélkül)			Előrejelzett (AFEE bevonva)			Eltérés		
			SPO		Helyes besorolás	SPO		Helyes besorolás	SPO		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	SPO	0	1787	14	99,20%	1472	13	99,12%	-315	-1	-0,08%
		1	169	7	4,00%	155	6	3,73%	-14	-1	-6,75%
	Összesen		1956	21	90,70%	1627	19	89,79%	-329	-2	-1,00%

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H1 – DVAQ:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (AFEE nélkül)			Előrejelzett (AFEE bevonva)			Eltérés		
			DVAQ		Helyes besorolás	DVAQ		Helyes besorolás	DVAQ		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	DVAQ	0	1675	7	99,60%	1386	5	99,64%	-289	-2	0,04%
		1	202	3	1,50%	182	3	1,62%	-20	0	8,00%
	Összesen		1877	10	88,90%	1568	8	88,13%	-309	-2	-0,86%

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H2 - H|DACC|:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (NAS nélkül)			Előrejelzett (NAS bevonva)			Eltérés		
			H DACC		Helyes besorolás	H DACC		Helyes besorolás	H DACC		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	H DACC	0	486	350	58,10%	475	286	62,40%	-11	-64	7,40%
		1	454	383	45,80%	409	338	45,20%	-45	-45	-1,31%
	Összesen			940	733	51,90%	884	624	53,90%	-56	-109

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H2 – LNEG:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (NAS nélkül)			Előrejelzett (NAS bevonva)			Eltérés		
			LNEG		Helyes besorolás	LNEG		Helyes besorolás	LNEG		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	LNEG	0	1963	1	99,90%	1766	0	100,00%	-197	-1	0,10%
		1	12	1	7,70%	10	1	9,10%	-2	0	18,18%
	Összesen			1975	2	99,30%	1776	1	99,40%	-199	-1

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H2 – SPO:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (NAS nélkül)			Előrejelzett (NAS bevonva)			Eltérés		
			SPO		Helyes besorolás	SPO		Helyes besorolás	SPO		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	SPO	0	1787	14	99,20%	1599	12	99,30%	-188	-2	0,10%
		1	169	7	4,00%	156	10	6,00%	-13	3	50,00%
	Összesen			1956	21	90,70%	1755	22	90,50%	-201	1

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H2 – DVAQ:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (NAS nélkül)			Előrejelzett (NAS bevonva)			Eltérés		
			DVAQ		Helyes besorolás	DVAQ		Helyes besorolás	DVAQ		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	DVAQ	0	1675	7	99,60%	1496	6	99,60%	-179	-1	0,00%
		1	202	3	1,50%	194	3	1,50%	-8	0	0,00%
	Összesen			1877	10	88,90%	1690	9	88,20%	-187	-1

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H3 - H|DACC|:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (AFMA nélkül)			Előrejelzett (AFMA bevonva)			Eltérés		
			H DACC		Helyes besorolás	H DACC		Helyes besorolás	H DACC		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	H DACC	0	486	350	58,10%	465	371	55,60%	-21	21	-4,30%
		1	454	383	45,80%	404	433	51,70%	-50	50	12,88%
	Összesen		940	733	51,90%	869	804	53,70%	-71	71	3,47%

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H3 – LNEG:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (AFMA nélkül)			Előrejelzett (AFMA bevonva)			Eltérés		
			LNEG		Helyes besorolás	LNEG		Helyes besorolás	LNEG		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	LNEG	0	1963	1	99,90%	1963	1	99,90%	0	0	0,00%
		1	12	1	7,70%	12	1	7,70%	0	0	0,00%
	Összesen		1975	2	99,30%	1975	2	99,30%	0	0	0,00%

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H3 – SPO:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (AFMA nélkül)			Előrejelzett (AFMA bevonva)			Eltérés		
			SPO		Helyes besorolás	SPO		Helyes besorolás	SPO		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	SPO	0	1787	14	99,20%	1786	15	99,2%	-1	1	0,00%
		1	169	7	4,00%	169	7	4%	0	0	0,00%
	Összesen		1956	21	90,70%	1955	22	90,70%	-1	1	0,00%

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H3 – DVAQ:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (AFMA nélkül)			Előrejelzett (AFMA bevonva)			Eltérés		
			DVAQ		Helyes besorolás	DVAQ		Helyes besorolás	DVAQ		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	DVAQ	0	1675	7	99,60%	1675	7	99,60%	0%	0%	0%
		1	202	3	1,50%	202	3	1,50%	0%	0%	0%
	Összesen		1877	10	88,90%	1877	10	88,90%	0%	0%	0%

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H|DACC| - H4:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (AFR nélkül)			Előrejelzett (AFR bevonva)			Eltérés		
			H DACC		Helyes besorolás	H DACC		Helyes besorolás	H DACC		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	H DACC	0	486	350	58,10%	386	305	55,90%	-100	-45	-3,79%
		1	454	383	45,80%	341	354	50,50%	-113	-29	10,26%
	Összesen		940	733	51,90%	727	659	53,20%	-213	-74	2,50%
<i>* A cut érték 0,5</i>											

Forrás: saját számítás

LNEG - H4:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (AFR nélkül)			Előrejelzett (AFR bevonva)			Eltérés		
			LNEG		Helyes besorolás	LNEG		Helyes besorolás	LNEG		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	LNEG	0	1963	1	99,9%	1623	1	99,9%	-340	0	0,00%
		1	12	1	7,7%	10	2	16,7%	-2	1	116,88%
	Összesen		1975	2	99,3%	1633	3	99,3%	-342	1	0,00%
<i>* A cut érték 0,5</i>											

Forrás: saját számítás

SPO – H4:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (AFR nélkül)			Előrejelzett (AFR bevonva)			Eltérés		
			SPO		Helyes besorolás	SPO		Helyes besorolás	SPO		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	SPO	0	1787	14	99,20%	1478	6	99,60%	-309	-8	0,40%
		1	169	7	4,00%	148	4	2,60%	-21	-3	-35,00%
	Összesen		1956	21	90,70%	1626	10	90,60%	-330	-11	-0,11%
<i>* A cut érték 0,5</i>											

Forrás: saját számítás

DVAQ – H4:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt		Előrejelzett (AFR nélkül)			Előrejelzett (AFR bevonva)			Eltérés		
			DVAQ		Helyes besorolás	DVAQ		Helyes besorolás	DVAQ		Helyes besorolás
			0	1		0	1		0	1	
1. lépés	DVAQ	0	1675	7	99,60%	1341	8	99,40%	-334	1	-0,20%
		1	202	3	1,50%	192	6	3,00%	-10	3	100,00%
	Összesen		1877	10	88,90%	1533	14	87,10%	-344	4	-2,02%
<i>* A cut érték 0,5</i>											

Forrás: saját számítás

H5 - H|DACC|:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt	Előrejelzett (BIG4 nélkül)				Előrejelzett (BIG4 bevonva)				Eltérés	
		H DACC		Helyes besorolás	H DACC		Helyes besorolás	H DACC		Helyes besorolás	
		0	1		0	1		0	1		
1. lépés	H DACC	0	486	350	58,10%	489	347	58,50%	3	-3	0,69%
		1	454	383	45,80%	442	395	47,20%	-12	12	3,06%
	Összesen	940	733	51,90%	931	742	52,80%	-9	9	1,73%	

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H5 – LNEG:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt	Előrejelzett (BIG4 nélkül)				Előrejelzett (BIG4 bevonva)				Eltérés	
		LNEG		Helyes besorolás	LNEG		Helyes besorolás	LNEG		Helyes besorolás	
		0	1		0	1		0	1		
1. lépés	LNEG	0	1963	1	99,90%	1963	1	99,90%	0	0	0,00%
		1	12	1	7,70%	12	1	7,70%	0	0	0,00%
	Összesen	1975	2	99,30%	1975	2	99,30%	0	0	0,00%	

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H5 – SPO:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt	Előrejelzett (BIG4 nélkül)				Előrejelzett (BIG4 bevonva)				Eltérés	
		SPO		Helyes besorolás	SPO		Helyes besorolás	SPO		Helyes besorolás	
		0	1		0	1		0	1		
1. lépés	SPO	0	1787	14	99,20%	1789	12	99,30%	2	-2	0,10%
		1	169	7	4,00%	168	8	4,50%	-1	1	12,50%
	Összesen	1956	21	90,70%	1957	20	90,90%	1	-1	0,22%	

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás

H5 – DVAQ:

Klasszifikációs tábla*											
	Megfigyelt	Előrejelzett (BIG4 nélkül)				Előrejelzett (BIG4 bevonva)				Eltérés	
		DVAQ		Helyes besorolás	DVAQ		Helyes besorolás	DVAQ		Helyes besorolás	
		0	1		0	1		0	1		
1. lépés	DVAQ	0	1675	7	99,60%	1675	7	99,60%	0	0	0,00%
		1	202	3	1,50%	202	3	1,50%	0	0	0,00%
	Összesen	1877	10	88,90%	1877	10	88,90%	0	0	0,00%	

* A cut érték 0,5

Forrás: saját számítás